

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
O REZULTATIMA AKTIVNOSTI
INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA
BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2022. GODINU**

Banja Luka, mart 2023. godine

Izdavač

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine

78 000 Banja Luka/Akademika Jovana Surutke 13

e-mail: bl.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba

www.ombudsmen.gov.ba

Autori Izvještaja

Ombudsmeni:

- dr. Jasminka Džumhur
- Nives Jukić, dipl. iur.
- dr. Nevenko Vranješ

Radna grupa:

- dr. Jasminka Džumhur, Ombudsmenka i koordinatorica Radne grupe
- Aleksandra Marin Diklić, pomoćnica Ombudsmena
- Alma Suljić, pomoćnica Ombudsmena
- Antea Jozić, pomoćnica Ombudsmena
- Irma Hadžiovdić, pomoćnica Ombudsmena
- Predrag Raosavljević, pomoćnik Ombudsmena

Tehnički uredio:

Dragan Perić, šef Odjela za informacione tehnologije

SADRŽAJ

I. PREDGOVOR	7
II. SAŽETAK.....	12
III. PODACI O POSTUPANJU INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE U 2022. GODINI	26
IV. GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA	28
4.1. Uvod	28
4.1.1. Statistika.....	28
4.2. Pravo na pristup informacijama	29
4.2.1. Statistika.....	30
4.2.2. Zakonodavstvo i institucionalni kapaciteti i mehanizmi	30
4.2.3. Institucionalni kapaciteti	32
4.2.4. Zahtjevi za izdavanje mišljenja Ombudsmena	33
4.2.5. Saradnja javnih organa s Institucijom ombudsmena	33
4.2.6. „Javni organ“ u smislu zakona o slobodi pristupa informacijama.....	33
4.2.7. Izazovi na strani podnosioca zahtjeva.....	34
4.2.8. Nedosljednosti u primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.....	34
4.3. Pravo na imovinu	38
4.3.1. Uspostava učinkovitih mehanizama zaštite prava na imovinu	39
4.3.2. Isplata utvrđenih potraživanja iz radnog odnosa	40
4.4. Policija.....	40
4.4.1. Primjena zakonodavstva o slobodi pristupa informacijama	42
4.4.2. Policija u zajednici	42
4.4.3. Prava iz radnog odnosa policijskih službenika	43
4.5. Inspekcije	43
4.5.1. Nepostupanje po prijavi	45
4.5.2. Nadležnost za postupanje inspekcijskih organa.....	45
4.5.3. Pristup informacijama o izvršenom inspekcijskom nadzoru	46
4.5.4. Inspektorat socijalne i dječije zaštite na nivou Federacije BiH	46
4.6. Vladina i ministarska imenovanja	46
4.7. Migracije i azil	49
4.8. Javne isprave	51
4.9. Ratna šteta	52
4.10. Sloboda udruživanja.....	54
4.11. Sloboda medija i sigurnost novinara	55
V. PRAVOSUĐE I UPRAVA.....	57
5.1. Uvod	57
5.2. Pravosuđe	58
5.2.1. Dužina trajanja postupka.....	58
5.2.2. Ponašanje stranke u postupku	60
5.2.3. Izvršenje	60
5.2.4. Izvršenje nad sredstvima budžeta	60
5.2.5. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine	61

5.2.6. Prava iz radnog odnosa nosilaca pravosudnih funkcija	62
5.2.7. Tužilaštva.....	62
5.2.8. Advokati	63
5.3. Uprava	64
5.3.1. Zaštita prava građana	65
5.3.2. Nepoštivanje radnih i etičkih standarda.....	66
5.3.3. Nepostupanje drugostepenog organa po žalbama.....	66
5.3.4. Davanja prethodne i naknadne saglasnosti	67
VI. EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA.....	68
6.1. Uvod.....	68
6.2. Radni odnosi	68
6.2.1. Odabir kandidata po konkursima.....	69
6.2.2. Uslovi postavljeni u konkursu	71
6.2.3. Rad na određeno vrijeme	73
6.2.4. Nepotizam u zapošljavanju.....	74
6.2.5. Sukob nadležnosti.....	75
6.2.6. Minuli rad	75
6.2.7. Prava iz radnog odnosa.....	76
6.3. Penzije	76
6.3.1. Inicijativa za izmjenu zakona	77
6.3.2. Zagarantovana penzija	78
6.3.3. Matične evidencije.....	78
6.3.4. Porodična penzija.....	78
6.3.5. Uplata doprinosa.....	79
6.4. Komunalne usluge.....	79
6.5. Socijalna prava.....	80
6.5.1. Centri za socijalni rad	81
6.5.2. Smještaj starih lica	81
6.5.3. Porodiljske naknade.....	82
6.6. Zdravstvo	82
6.6.1. Žalbe građana zbog povreda prava iz zdravstva.....	83
6.6.2. Dostupnost neophodnih lijekova	84
6.6.3. Žalbe zdravstvenih radnika.....	85
6.6.4. Medicinsko pravo	86
6.7. Obrazovanje	87
6.7.1. Ostvarivanje prava na stipendiju	88
6.7.2. Prelazak na „Bolonjski sistem studiranja“.....	88
6.7.3. Obrazovanje odraslih	89
VII. ODJEL ZA PRAĆENJE PRAVA LICA LIŠENIH SLOBODE	90
7.1. Uspostavljanje nezavisnog preventivnog mehanizma	90
7.2. Predmeti u Odjelu za praćenje prava lica lišenih slobode – statistički podaci i pojedinačni predmeti	91
7.2.1. Posjete kazneno-popravnim ustanovama.....	91
7.2.2. Ostvarivanje kontakata s članovima porodice i vanjskim svijetom.....	91
7.2.3. Zdravstvena zaštita	93
7.2.4. Vanzavodske pogodnosti	95

7.2.5. Biračko pravo osuđenih lica.....	95
7.3. Nezakonito lišavanje slobode.....	96
VIII. PRAVA DJETETA	98
8.1. Uvod	98
8.2. Normativne aktivnosti	99
8.2.1. Zakon o materijalnoj podršci porodicama s djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine	99
8.2.2. Porodični zakon u Republici Srpskoj.....	100
8.2.3. Alimentacioni fondovi	100
8.2.4. Zakon o posebnom registru osoba pravomoćno osuđenih za krivična djela protiv spolne slobode i morala nad djecom i maloljetnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine ..	102
8.2.5. Izmjene zakona o izvršnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.....	102
8.3. Prava djeteta na javne isprave	103
8.4. Pravo na privatnost.....	104
8.5. Pravo djeteta na porodični život.....	105
8.6. Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	107
8.6.1. Nasilje u porodici	107
8.6.2. Nasilje u školama	108
8.7. Pravo na obrazovanje	109
8.7.1. Predškolski odgoj i obrazovanje	109
8.7.2. Osnovno obrazovanje.....	111
8.8. Pravo na zdravlje.....	113
8.9. Vakcinacija djece	114
8.10. Podrška porodicama s više djece.....	114
8.11. Zaštita djece u pravosudnim postupcima	115
8.12. Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe.....	115
8.13. Zaštita djece maloljetnika u sukobu sa zakonom	116
8.14. Ostale aktivnosti u zaštiti i promociji prava djeteta	117
8.15. Praćenje realizacije preporuka iz Specijalnog izvještaja o stanju ostvarivanja prava na dječiji dodatak u Bosni i Hercegovini	119
IX. PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM	121
9.1. Uvod	121
9.1.1. Statistika.....	122
9.2. Inicijative i izmjene zakonodavstva	122
9.2.1. Problemi u primjeni Zakona o roditeljima njegovateljima u Federaciji BiH	124
9.3. Pristupačnost	124
9.4. Smjernice za unapređenje svakodnevne komunikacije s osobama s invaliditetom	126
9.5. Sukob nadležnosti centara za socijalni rad.....	126
9.6. Imenovanje vijeća za osobe s invaliditetom.....	127
9.7. Ostvarivanje prava na ortopedsku pomagala.....	127
9.7.1. Pravo gluhih i nagluhih osoba na slušni aparat.....	127
9.7.2. Pravo slijepih i slabovidnih osoba na čitač ekrana	128
9.8. Djeca s invaliditetom.....	129
9.9. Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Federaciji BiH.....	130

9.10. Nejednak položaj osoba s invaliditetom s obzirom na okolnosti i vrijeme nastanka invaliditeta.....	130
9.11. Seksualno i rodno zasnovano nasilje prema osobama s invaliditetom	132
X. DISKRIMINACIJA I ZAŠTITA PRAVA NACIONALNIH I VJERSKIH MANJINA	134
10.1. Uvod u tematiku.....	134
10.2. Ocjena stanja po žalbama.....	135
10.3. Ključna zapažanja i trendovi u godini izvještavanja.....	137
10.4. Kako dokazati diskriminaciju?.....	140
10.5. Izazovi u zaštiti od mobinga	141
10.6. Primjeri iz prakse	142
10.6.1. Napredovanje na radnom mjestu pod uslovima jednakosti	142
10.6.2. Pomoć stranci koja je dala otkaz zbog mobinga.....	142
10.6.3. Diskriminacija po osnovu etničke pripadnosti	143
10.6.4. Rodno zasnovana diskriminacija	144
10.6.5. Diskriminacija zbog uvođenja „COVID-mjera“	146
10.6.6. Imenovanje advokata po službenoj dužnosti	146
10.6.7. Nazivi ulica, trgova, ustanova	147
10.6.8. Neusklađenost zakona o praznicima.....	147
10.6.9. Prednost u zapošljavanju kandidata iz istog kantona	148
10.7. Prava nacionalnih i vjerskih manjina	148
10.7.1. Primjeri iz prakse.....	149
XI. SARADNJA S MEDIJIMA	152
XII. SARADNJA S ORGANIMA I INSTITUCIJAMA, NVO I CIVILNIM SEKTOROM	155
12.1. Saradnja s organima i institucijama u Bosni i Hercegovini	155
12.2. Saradnja s međunarodnim organizacijama i institucijama i podnesci komitetima UN-a	159
12.3. Saradnja s civilnim društvom.....	165
XIII. PREPORUKE OMBUDSMENA	168
ANEKS I. PREGLED BUDŽETA ZA 2022. GODINU.....	194
ANEKS II. PREGLED OBAVEZA PO ZAKONU O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA 2022. GODINE.....	195
ANEKS III. TABELARNI PRIKAZ STATISTIČKIH POKAZATELJA.....	200

I. PREDGOVOR

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Institucija) je nezavisna institucija, uspostavljena sa zadatkom da promoviše dobru upravu i vladavinu prava, odnosno da štiti ljudska prava i osnovne slobode. Uspostavljena je na osnovu Aneksa IV i VI Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini¹ (u daljem tekstu: Dejtonski sporazum) i Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Zakon o ombudsmenu)², a s radom je započela 1996. godine.

U skladu sa Zakonom o ombudsmenu, Institucija početkom svake kalendarske godine dostavlja Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije u prethodnoj godini.

Ombudsmeni su, u skladu s članom 7. stav (2) tačka f), Zakona o zabrani diskriminacije, obavezni podnijeti godišnji, a prema potrebi i vanredne izvještaje o pojavama diskriminacije Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Skupštini Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Vođeni ekonomičnošću, Ombudsmeni izvještaj o pojavama diskriminacije dostavljaju kao zasebnu cjelinu u okviru godišnjeg izvještaja.

Specifičnost navedenih izvještaja je u činjenici da predstavljaju instrument putem kojeg se prezentiraju aktivnosti Ombudsmena i rezultati tih aktivnosti. To prvenstveno podrazumijeva aktivnosti vezane za postupanje po žalbama građana, ali i monitoringa, promocije ljudskih prava, davanja mišljenja, kao i druge aktivnosti shodno odredbama zakona kojima su utvrđene nadležnosti Ombudsmena.

Ovako definisana obaveza Ombudsmena je zasnovana na važnosti Ombudsmena kao kanala komunikacije između građana i vlasti, što nameće obavezu da se u godišnjem izvještaju, nosiocima vlasti ukaže na najizraženije probleme s kojima se građani susreću pri ostvarivanju svojih prava.

Organi vlasti, uvažavajući prvenstveno ustavni okvir i međunarodne standarde ljudskih prava, imaju mogućnost da godišnji izvještaj ove Institucije koriste kao pokazatelj s ciljem otklanjanja slabosti sistema koje rezultiraju kršenjem ljudskih prava.

Godišnji izvještaj za 2022. godinu ima dodatni izazov iz razloga što se prezentira nadležnim zakonodavnim organima na početku izbornog mandata, što daje mogućnost da se koristi kao instrument u procesu planiranja i utvrđivanja politika kako bi se unaprijedio položaj građana. Metodološkim pristupom koji je korišten pri izradi ovog izvještaja nastojalo se odgovoriti na navedeni izazov, na način da se ne prezentuju samo aktivnosti Institucije i njihov rezultat već i da se ukaže na moguće pravce djelovanja.

¹ Usvojen 21. novembra 1995. godine i ratifikovan 14. decembra 1995. godine;

² "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 32/2000, 19/2002, 35/2004 i 32/2006;

Godišnji izvještaj se i javno prezentuje, podnosi stručnoj javnosti profesionalnim organizacijama, domaćim i međunarodnim organizacijama, civilnom društvu, medijima i građanima. U godišnjem izvještaju obavezno se navodi ukupan broj i priroda primljenih žalbi, zatim broj žalbi koje Ombudsmeni nisu uzeli u razmatranje, kao i razlozi za to, te broj žalbi koje su bile predmet istražnog postupka, kao i nalazi postupajućih pravnikâ o tome. Prezentuju se podaci o broju izdatih preporuka Ombudsmena koje su prihvaćene od strane odgovornih organa vlasti, kao i statistički podaci koji se odnose na broj izdatih preporuka koje odgovorni organi nisu prihvatili, odnosno tzv. nerealizovane preporuke.

Ombudsmeni dostavljaju ovaj godišnji izvještaj nadležnim organima na razmatranje s vjerom da će koristiti kao polazna osnova za raspravu i unapređenje ljudskih prava, gdje jačanje institucionalnih mehanizama predstavlja jedan od ključnih elemenata.

U tom smislu potrebno je podsjetiti na trenutno stanje u Instituciji ombudsmena zahtijeva podršku svih subjekata, posebno imajući u vidu ograničene resurse u odnosu na širinu mandata o čemu su Ombudsmeni detaljno izvijestili nadležne organe u Godišnjem izvještaju o aktivnostima Institucije ombudsmena za ljudska prava za 2021. godinu.³

Zakonom o ombudsmenu definisan je mandat, nadležnosti, ovlaštenja, kao i pravila postupanja Ombudsmena. Mandat Institucije ima nekoliko funkcionalnih elemenata koji ne uključuju samo postupanje po žalbama i pojedinačnim postupcima pokrenutim po službenoj dužnosti, već monitoring i preventivno djelovanje. Upravo Rezolucija Generalne skupštine 48/134 od 20. decembra 1993. godine (u daljem tekstu: Pariški principi) ukazuje na važnost da Institucija ima najširi mogući mandat u svom postupanju: nezavisnost, pluralizam, te uspostavljenu saradnju s organima vlasti, civilnim društvom, međunarodnim organizacijama itd. Instituciji treba biti osigurano finansiranje, osoblje, infrastruktura i institucionalni kapaciteti za obavljanje funkcija iz okvira svoje nadležnosti i izvršavanje svih odgovornosti.

Zakonom o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, predviđeno je da je Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine centralna institucija za zaštitu od diskriminacije, te da ona može postupati prema svim fizičkim i pravnim licima⁴. U nekim državama (Srbija, Makedonija, Slovenija) ovo tijelo je uspostavljeno kao zasebna institucija.

Zakonima o slobodi pristupa informacijama (Bosne i Hercegovine i na entitetskom nivou vlasti)⁵ propisano je da su Ombudsmeni nadležni za poduzimanje odgovarajućih mjera, koje imaju za cilj poštivanje pravila slobodnog pristupanja informacijama. I za ovaj mandat je u nekim državama uspostavljena zasebna institucija koja objedinjuje mandat slobode pristupa informacijama i zaštite ličnih podataka (Slovenija, Srbija, Crna Gora).

³ Str. 20-30., https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2022041413104027bos.pdf

⁴ Član 7. Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj 59/2009 i 66/2016;

⁵ Članovi 21. i 22. Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 28/2000, 45/2006, 102/2009, 62/2011 i 100/2013; čl. 21. i 22. Zakona o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj, "Službeni glasnik Republike Srpske", broj 20/2001; čl. 21. i 22. Zakona o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 32/2001 i 48/2011;

Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine (juli 2009. godine) zahtijevao je da se unutrašnja struktura Institucije ombudsmena uskladi s obavezama definisanim u članu 7. Zakona koji u stavu (5) propisuje da: „U budžet Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine bit će uvrštena posebna budžetska stavka neophodna za funkcioniranje specijalnog odjela/specijalnih odjela za borbu protiv diskriminacije“. Nažalost, nikada nije došlo do implementacije navedene odredbe, iako je Institucija redovno u svom zahtjevu za budžet iskazivala ovu potrebu i ukazivala na zakonsku obavezu.

Slična situacija je i s posebnim mandatom koji se odnosi na primjenu zakona o slobodi pristupa informacijama i medijske slobode za koje nije uspostavljena zasebna institucija. U postupku je reforma zakonodavstva o slobodi pristupa informacijama, koja uključuje i pitanje definisanja institucionalnih mehanizama.⁶

Zakonima o vladinim, ministarskim i drugim imenovanjima (za nivo Bosne i Hercegovine i entitetske nivoe vlasti)⁷ Ombudsmenima je data posebna nadležnost praćenja provođenja principa prilikom navedenih imenovanja, odnosno izdavanje mjera za poništavanje odluka i sl.

Predstojećim usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu Institucija bi trebala dobiti i novim mandat preventivnog mehanizma u skladu sa Opcionim protokolom uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT), što organi vlasti moraju imati u vidu prilikom procjene finansijskih, tehničkih i kadrovskih potreba Institucije.

U Instituciji trenutno radi 59 zaposlenika, i to 34 diplomirana pravnika (od toga tri su ombudsmena) i 25 zaposlenih iz kategorije administrativnog i tehničkog osoblja, dok je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji sistematizovano 90 radnih mjesta (preciznije 87 radnih mjesta i tri ombudsmena).

Prilikom donošenja Zakona o platama u institucijama Bosne i Hercegovine⁸ nisu uzete u obzir specifičnosti uslova neophodnih za zapošljavanje osoblja u Instituciji ombudsmena koje bi prema Zakonu o ombudsmenu trebale imati status koji imaju uposlenici u Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine. Čak naprotiv, Zakonom o platama stavljene su van snage odredbe Zakona o ombudsmenu za ljudska prava, kao *lex specialis*, čime se direktno osporila nezavisnost Institucije kao jednog od osnovnih Pariških principa.

Dakle, unutar Institucije ombudsmena vrše se tri zasebna mandata čiji značaj nije prepoznat što se odražava i kroz činjenicu da nisu osigurana materijalno-finansijska sredstava, a isto ograničava izmjenu strukture Institucije i njen dalji razvoj.

⁶ Više: https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2020020515415139bos.pdf;

⁷ Čl. 16. i 17. Zakona o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 7/2003 i 37/2003; članovi 16. i 17. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine, “Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 12/2003, 34/2003 i 65/2013 i članovi 16. i 17. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Republike Srpske, “Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 41/2003;

⁸ “Službeni glasnik BiH“, br. 50/08, 35/09, 75/09, 12/09, 32/12, 42/12, 50/12, 32/13, 87/13, 87/13, 75/15, 88/15, 16/16, 94/16, 72/17, 25/18;

Posebno je važno ukazati da Institucija ima nadležnost djelovati i u odnosu na pravosudne institucije, bez ulaska u meritum predmeta, što zahtijeva prijem određenog broja pravnika koji ispunjavaju uslove neophodne i za izbor sudija, a za poziciju pomoćnika trebaju imati pet godina radnog iskustva i položen pravosudni ispit.

Funkcionisanje Institucije ombudsmena je u stalnom fokusu različitih organizacija i tijela, iz razloga što je funkcionalnost ove institucije, kako u segmentu zaštite, tako i u segmentu promocije, garancija zaštite prava građana, ali prije svega, indikator ostvarenog stepena vladavine prava prema kojem se mjeri i stepen demokratičnosti jednog društva. Djelovanje Institucije svakako treba biti usklađeno s nalazima i preporukama sadržanim u sljedećim dokumentima:

- Pariški principi, a posebno kroz preporuke iz Izvještaja Potkomiteta za akreditovanje GANHRI, novembar 2017. godine;
- Univerzalni periodični pregled za BiH iz 2019. godine;
- Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u Evropskoj uniji iz 2019. godine uz Analitički izvještaj Evropske komisije, Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2020., 2021. i 2022. godinu;
- Izvještaj nezavisnih viših eksperata o pitanjima vladavine prava u Bosni i Hercegovini iz 2019. godine;
- Zaključne opservacije svih devet komiteta UN-a⁹ upućene nakon razmatranja izvještaja o primjeni konvencija koje je BiH ratifikovala¹⁰, kao i preporuke UN specijalnih izvjestilaca;
- Principe o zaštiti i promociji Institucije ombudsmena („Venecijanski principi“), a koje je objavila Venecijanska komisija 2019. godine, kao i Preporuka CM/Rec(2021)1 Komiteta ministara državama članicama o razvoju i jačanju efikasnih, pluralističkih i nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava, a koje je izdalo Vijeće Evrope 31.03.2019. godine.

Institucija je akreditovana u status "A" pred Potkomitetom za akreditaciju (ICC) Globalne alijanse nacionalnih institucija za ljudska prava (GANHRI), ranije Međunarodnim koordinacionim komitetom nacionalnih institucija za promociju i zaštitu ljudskih prava. Posljednja akreditacija izvršena je 24. novembra 2017. godine i ona je potvrda nezavisnosti i funkcionisanja Institucije u skladu s Pariškim principima¹¹.

Institucija je bila pozvana u 2022. godini, da do 3. oktobra 2022. godine podnesene zahtjev za re-akreditaciju koja se vrši svakih pet godina. Preporuke koje je GANHRI uputio u procesu re-akreditacije 2017. godine odnose se na: osiguranje finansijske nezavisnosti; uspostavljanje

⁹ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2013031102133169bos.pdf

¹⁰ Konvencija UN-a o pravima djeteta; Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanja; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije; Konvencija o pravima osoba s invaliditetom; Konvencija za eliminaciju diskriminacije žena; Konvencija o pravima radnika migranata i članova njihovih porodica i Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja;

¹¹ Pariski principi koje je 1993. godine usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija na prijedlog Komiteta za ljudska prava iz 1992. godine odnose se na status institucija za ljudska prava u pogledu unapređenja i zaštite ljudskih prava i predviđaju široku nadležnost istih u oblasti zaštite ljudskih prava. Radi se o minimalnim standardima koji pružaju smjernice za osnivanje, nadležnosti, dužnosti, sastav, uključujući pluralizam, nezavisnost, način rada i kvazisudske aktivnosti institucija za zaštitu ljudskih prava.

mandata nezavisnog preventivnog mehanizma; formalizaciju radnih odnosa s drugim organizacijama za ljudska prava i domaćim institucijama, prvenstveno organizacijama civilnog društva i imenovanja i razrješenja, što je zahtijevalo usvajanje izmjena i dopuna Zakona o ombudsmenu od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. S obzirom da nisu usvojene navedene izmjene i dopune Zakona, da je prethodnom sazivu Ombudsmena mandat istekao u novembru 2021. godine, te da je u toku bio izbor novih ombudsmena, kao i činjenicu da je COVID u značajnoj mjeri utjecao na funkcionisanje Institucije, Ombudsmeni su podnijeli zahtjev za odgodu reakreditacije za period od jedne godine kojem je udovoljeno, tako da se zahtjev za reakreditaciju treba podnijeti do jesenjeg zasjedanja ICC, u oktobru 2023. godine.

Sve izneseno, pred Instituciju ombudsmena i organe vlasti postavlja ozbiljan i zahtjevan zadatak da koordiniranim i sinhronizovanim djelovanjem stvore pretpostavke za unapređenje Institucije, kao centralnog mehanizama za zaštitu i promociju ljudskih prava.

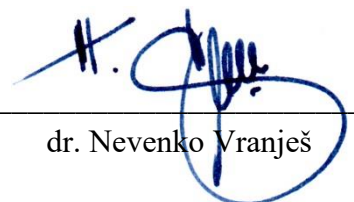
Ombudsmeni Bosne i Hercegovine

dr. Jasminka Džumhur

Nives Jukić

dr. Nevenko Vranješ

II. SAŽETAK

U toku 2022. godine u bazi predmeta Institucije ukupno je registrovano 2.850 žalbi, što je u odnosu na 2021. godinu kada je registrovano 2.946 žalbi, smanjenje za 96 žalbi, odnosno 3%. Trend smanjenja žalbi u Instituciji treba posmatrati u kontekstu smanjenja populacije uzrokovane negativnim demografskim trendovima, ali i odlaskom građana u inostranstvo uzrokovano ekonomsko-socijalnim i drugim razlozima. Analiza žalbi ukazuje da su sve složeniji predmeti koji se registruju, koji sadrže višestruka kršenja ljudskih prava, često uzrokovana sistemskim slabostima. Na ovu činjenicu ukazuje stalni rast broja upućenih preporuka odgovornim subjektima.

Tako je u 2022. godini izdato ukupno 428 preporuka, što u odnosu na 2021. godinu, kada je registrovano 315 (a 2020. godine 270 preporuka), predstavlja povećanje za 113 preporuka, od čega je 129 u potpunosti realizovano, 16 djelimično i 75 preporuka po kojima je ostvarena saradnja s Institucijom. Ombudsmene posebno zabrinjava činjenica da je i dalje velik broj preporuka po kojima nema nikakve reakcije odgovornog organa (u 100 preporuka Ombudsmena).

Ombudsmeni naglašavaju da je pristup Instituciji ombudsmena omogućen svakoj osobi, odnosno da se Instituciji ombudsmena može bez ikakvih troškova obratiti svaka fizička ili pravna osoba koja ima legitiman interes, bez ikakvih ograničenja. U vezi s tim, Ombudsmeni ističu da je u protekloj godini značajan broj stranaka djelovanje Institucije ombudsmena ocijenio pozitivnim, te svake godine značajan broj stranaka piše zahvale za naš rad, što ovom prilikom također želimo istaknuti i u Godišnjem izvještaju:

„Prije svega želim da izrazim iskrenu zahvalnost i oduševljenje, koju pokazuje i dokazuje Institucija Ombudsmena za ljudska prava u BiH. Zaista je nevjerovatna ekspeditivnost, efikasnost i učinkovitost Institucije ombudsmena za ljudska prava u BiH. Pa Vi, ekspresno po zaprimanju zahtjeva od podnosioca, poslije 2-3 dana odmah izvještavate da je zahtjev zaprimljen, evidentiran pod Vašim službenim brojem kao žalba, a istovremeno šaljete Vaš upit Javnom organu od koga se zahtijevaju određeni podaci po zahtjevu podnosioca.“

„Prosto je nevjerovatno da Institucija Ombudsmena za ljudska prava u BiH, za manje od 30 dana zaprimi i evidentira zahtjev po osnovu člana 11. Zakona o slobodi pristupa informacijama i istom dodjeli broj žalbe, istovremeno uputi zahtjev Javnom organu od koga se zahtijevaju traženi podaci, vrlo brzo Institucija Ombudsmena zaprimi traženi odgovor od Javnog organa, koji se ekspresno dostavlja podnosiocu zahtjeva za zaštitu ljudskih prava. Sve u roku 30 dana. Svaka Vam čast. Vi ste najekspeditivnija, najefikasnija i najučinkovitija Institucija u cijeloj Bosni i Hercegovini.“

„Hvala Vam na pomoći, odmah nakon Vašeg dopisa sudu zakazano je ročište i postupak spušten u krivičnu. Bez Vaše pomoći ne bi uspjela.“

„Povodom donesene preporuke Institucije Ombudsmena za ljudska prava u BiH, srdačno Vam se zahvaljujemo i pohvaljujemo rad ove Institucije, i to onda kada je vrlo ažurno osmotrila zadnje podneske privrednog društva, te pri tome uvažila stajališta iz dostavljenih podnesaka kada se govori o načinu rješavanja upravne stvari.“

„Ovim putem želim iskazati svoju zahvalnost Uredu Ombudsmena, koji je radio na ovom bez sumnje nimalo jednostavnom predmetu zbog namjerno izazvane pravno komplicirane situacije, kao i njene delikatnosti... Moja zahvalnost se ne tiče samo osobne satisfakcije u zakonskoj proceduri koja je bila nepravedna i diskriminirajuća, nego ima i jedan momenat općeg značaja koji bih htio naglasiti, a to je da sam kao građanin ove zemlje na izravan način iskusio što znači angažman Ombudsmena za ljudska prava u borbi pojedinaca za svoja prava. Ovaj angažman Ureda Ombudsmena me je uvjerio kolika je važnost svakodnevnog zalaganja protiv kršenja ljudskih prava za izgradnju pravne države. Hvala Vam što ste mi povratili povjerenje u pravne institucije i zakonske procedure ove zemlje.“

Institucija zaprima i određeni broj žalbi na postupanje, koje se prvenstveno odnose na odluke o zatvaranju predmeta iz razloga što u skladu sa zakonom Ombudsmeni nemaju nadležnost za postupanje. To se, prije svega, odnosi na predmete u kojima su sudovi već donijeli odluke u čiji meritum Ombudsmeni ne mogu ulaziti ili se radi o sporovima između fizičkih lica. Ima i određeni broj prigovora vezanih za sporost u postupanju same institucije što je u značajnoj mjeri posljedica nedovoljnih ljudskih resursa. Tako je u 2022. godini, od 31 pravnik, pet pravica bilo odsutno po osnovu korištenja prava na porodijski dopust. Osiguranje efikasnijeg postupanja u predmetima za Instituciju predstavlja prioritetan zadatak.

Slično prethodnim godinama, najveći broj registrovanih žalbi odnosi se na kršenje građanskih i političkih prava, uključujući pravosuđe i upravu, te ekonomska i socijalna prava. Podnesene žalbe ukazuju da je građanima otežan pristup efikasnom pravosuđu, zaposlenju, socijalnim pravima, a često su ove povrede uzrokovane visokim stepenom siromaštva,¹² korupcije te migracija stanovništva. Kada je riječ o migracionim procesima, sve je više indikatora koji ukazuju na permanentan odlazak mladih i obrazovanih građana iz Bosne i Hercegovine, što svakako zahtijeva poduzimanje adekvatnih i hitnih mjera s ciljem zaustavljanja ovog procesa.¹³

Prema saznanjima Ombudsmena zasnovanim na konkretnim žalbama registrovanim u Instituciji i tokom 2022. godine, u Bosni i Hercegovini najugroženije kategorije stanovništva bile su: mladi, svakako zbog nemogućnosti zapošljavanja, penzioneri, osobe s invaliditetom, porodice s jednim roditeljem, djeca, posebno u određenim životnim situacijama poput konfliktnih razvoda svojih roditelja, te zaposleni u pojedinim granama privrede s izuzetno niskim primanjima, kao što su ugostiteljstvo, trgovina, neke proizvodne djelatnosti i dr.

Tokom 2022. godine u okviru Odjela za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava registrovano je 857 žalbi, što predstavlja smanjenje broja u odnosu na prethodnu godinu kada su zaprimljene 904 žalbe. Preporuke su izdate u 172 predmeta. Prema razmatranim povredama prava brojčani pokazatelji su sljedeći: pristup informacijama 308, policija 153, vladina i ministarska imenovanja 104, imovinsko-pravni odnosi 117, inspekcije 86, pravna pomoć 13, javne isprave 30, migracije i azil 19, ratna šteta 15, mediji i sloboda informisanja 12, predmeti korupcije 3, vjerske slobode i religija 3 i sloboda udruživanja 1.

¹² Kao posljedica velike stope nezaposlenih, malih penzija, najmanje, odnosno prosječne plate koje su daleko ispod zvanične potrošačke korpe, stope PDV-a kojom su podjednako oporezive i osnovne životne namirnice i najluksuznija roba, velikih socijalnih razlika između najvećeg broja stanovnika i male grupe građana koji imaju izuzetno velika primanja, nejednakih socijalnih davanja koja zavise od mjesta prebivališta i dr.

¹³ Uz navedene, tu su i problemi koji se odnose na potrebu potpune depolitizacije procesa zapošljavanja, zatim hitnost reforme obrazovanja, znatno podizanje nivoa pomoći i podrške nerazvijenim opštinama.

Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2022. godinu ističe da su propisi o pravu na pristup informacijama i dalje fragmentisani i nisu u skladu s međunarodnim i evropskim standardima, dok se pravila o zaštiti podataka i o pristupu informacijama i dalje tumače na način koji više štiti privatne interese nego javne interese. Ostvarivanje prava na pristup javnim informacijama je i dalje nedosljedno. Ombudsmeni konstatuju da još uvijek postoji nerazumijevanje koncepta prava na pristup informacijama i obaveze javnih organa da, postupajući po zahtjevima, učine dostupnim javnosti informacije koje posjeduju. Sam koncept počiva na stavu da građani imaju pravo znati informacije od javnog značaja. Važeće zakonodavstvo ne utvrđuje proaktivnu transparentnost kao obavezu javnih organa koja je ključni preduslov za osiguranje principa dobre uprave i to principa transparentnosti, otvorenosti javnih organa, efikasnosti i odgovornosti.

Najčešći razlog obraćanja pravnih i fizičkih lica Instituciji ombudsmena odnosi se na neodlučivanje u zakonom propisanom roku, pravo na dvostепенost, nedosljedno i/ili nepravilno utvrđivanje izuzetaka od saopštavanja, neadekvatno (ili nikako) proveden test javnog interesa itd. Ključni problemi mogu se definisati u odnosu na zakonodavstvo; u odnosu na institucionalne kapacitete i mehanizme; u odnosu na podnosiocе zahtjeva i u odnosu na nedostatke u primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama na svim nivoima vlasti.

Tema koja je obilježila i 2022. godinu u oblasti prava na pristup informacijama je proces donošenja novog Zakona o slobodi pristupa informacijama i ponovnoj upotrebi informacija na nivou Bosne i Hercegovine. Vijeće ministara BiH do danas nije razmatralo Zakon o slobodi pristupa informacijama i ponovnoj upotrebi informacija u Bosni i Hercegovini. Prema Nacrtu novog zakona, Institucija ombudsmena ostaje bez posebnog mandata, a jedino ovlaštenje koje Ombudsmeni imaju odnosi se na obavezu javnih organa da Instituciji dostavljaju podatke o službeniku za informisanje. U kontekstu novog zakona, posebno je problematičan institut nadzornog organa jer predviđeni institucionalni mehanizmi nemaju neovisnost koja se zahtijeva međunarodnim standardima. Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske nisu inicirane promjene po pitanju važećeg zakonodavstva, tako da su i problemi na koje Ombudsmeni BiH niz godina ukazuju, identični.

Problematicni su i slučajevi u kojima javni organi koji su nesporno obavezni primjenjivati zakone o slobodi pristupa informacijama, tvrde da u smislu propisa ne predstavljaju javni organ, ili da nisu budžetski korisnici, te da nisu ni obavezni primjenjivati odredbe navedenih zakona. S druge strane, evidentni su i izazovi s kojima se javni organi suočavaju pri postupanju po zahtjevima za pristup informacijama, zbog preširoko, ili neprecizno postavljenih zahtjeva, a prisutni su i slučajevi da podnosioci zahtjeva ne koriste redovne pravne lijekove. I dalje je prisutno nepoštivanje zakonom propisanih rokova, neodlučivanje u zakonom propisanoj formi, kao i insistiranje javnih organa da zahtjevi sadrže elemente koji nisu predviđeni važećim propisima iz oblasti prava na pristup informacijama. Javni organi često ne provode test javnog interesa, ili ga provode nepravilno. U rješenjima se test javnog interesa ne obrazlaže dovoljno, ili se samo konstatuje da je proveden, nakon čega utvrđuju da ne postoji javni interes.

Imovinska prava u direktnoj su vezi s efikasnošću organa od čijeg postupanja zavisi kako mogućnost uživanja, tako i ograničenje prava. Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je tokom 2022. godine zaprimila 117 žalbi zbog povrede prava na imovinu, što je za

šest žalbi manje nego u prethodnoj godini. U osam predmeta upućena je preporuka označenim odgovornim organima. Žalbe koje se odnose na povredu imovinskih prava pokazuju da postoji evidentna slabost mehanizama nadležnih za osiguranje i zaštitu imovinskih prava, zbog nepostupanja nadležnih organa u skladu s pozitivnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima zaštite prava na imovinu, neprimjerene dužine postupaka pred nadležnim organima, kršenja načela propisanih odredbama propisa o upravnom postupku, nepoduzimanju administrativnih radnji od kojih zavisi pravo na raspolaganje imovinom. Naprijed navedeno pokazuje neophodnost preispitivanja učinkovitosti mehanizama zaštite prava na imovinu, što predstavlja važno pitanje ukoliko država kontroliše upotrebu imovine u skladu s opštim interesom.

Tokom izvještajnog perioda zaprimljene su 153 žalbe na postupanje policije, 5 žalbi manje nego u prethodnoj godini. Preporuke su upućene u 12 predmeta. Žalbe su izjavljene zbog postupanja policijskih službenika koje izlazi iz profesionalnih okvira, nezadovoljstva načinom na koji je postupljeno po prijavi prekršajnog ili krivičnog djela, postupkom neizdavanja zapisnika nakon policijske intervencije, povrede odredbi propisa o slobodi pristupa informacijama, prekomjerne upotrebe sile, zahtjeva za intervenciju u poremećenim međususedskim i porodičnim odnosima koji su najčešće rezultat neriješenih imovinsko-pravnih pitanja, nezadovoljstvo intervencijom po zahtjevu bivših supružnika zbog međusobnog sukobljavanja i problema viđanja djeteta, neažurnog postupanja ministarstva unutrašnjih poslova kao organa uprave, ali i žalbe policijskih službenika radi ostvarivanja prava iz radnog odnosa. Žalbe pokazuju da je nužno da: policijski službenici budu upoznati s domaćim zakonodavnim okvirom i međunarodnim dokumentima ljudskih prava; mehanizmi postupanja po pritužbama građana budu efikasni; javnost bude upoznata s nadležnostima policijskih organa kako neosnovanim pritužbama ne bi dodatno opterećivali njihov rad; statusna i radna prava policijskih službenika budu u cijelosti ostvarena. Ombudsmeni skreću pažnju na jedan važan segment policijskog djelovanja, a to je rad policije u zajednici, koji može biti reaktivan, što znači da policija dolazi na poziv kada se desi događaj koji zahtijeva njenu intervenciju, i proaktivan što podrazumijeva prisutnost policijskih službenika na mjestima i u vrijeme gdje je to potrebno. Veoma je važno unapređivati standard rada policije u zajednici na način da više bude zastupljeno proaktivno djelovanje u odnosu na reaktivno.

Inspekcijski nadzor, kao oblik upravnog nadzora, ima izuzetnu važnost pri provođenju cijelog niza propisa na kojima se zasniva zaštita zagarantovanih građansko-političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava fizičkih i pravnih lica. Inspekcijske aktivnosti podliježu načelima dobrog upravljanja, zbog čega se od inspekcijskog nadzora zahtijeva da bude uspostavljen na principima: transparentnosti, profesionalnosti, odgovornosti, ali i koherentnosti, proporcionalnosti, otvorenosti, participativnog pristupa i efikasnosti.

Tokom 2022. godine, Ombudsmeni su zaprimili 86 žalbi, zbog neprovođenja inspekcijskog nadzora i nepoduzimanja radnji i mjera iz okvira nadležnosti inspekcijskih organa, što je 14 žalbi manje nego u 2021. godini. Upućeno je 16 preporuka, koje se odnose na izostanak inspekcijskog nadzora, neblagovremeno postupanje inspekcijskih organa, nepostupanje u skladu s odredbama pozitivnog zakonodavstva kojima su propisani obuhvat, sadržaj i forma nadzora, prava i dužnosti inspektora, delegacije nadležnosti tokom postupka u kojem je već nastupila materijalna šteta, ali i povrede prava na slobodan pristup informacijama od strane inspekcijskih organa.

Žalbe pokazuju da nadležni organi vlasti, u skladu sa svojim nadležnostima i ovlaštenjima, moraju poduzeti potrebne mjere s ciljem otklanjanja slabosti u funkcionisanju inspeksijskih organa, njihovog osnaživanja i osiguranja učinkovitijeg djelovanja. Bez obzira na funkcionalnu i teritorijalnu organizaciju inspeksijskih organa uočen je i problem nedostatka koordinacije, posebno između različitih nivoa inspeksijskog nadzora, kao i neblagovremene ocjene stvarne nadležnosti inspekcije.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine, u skladu s odredbama Zakona o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine i entiteta razmatraju prigovore na konačna imenovanja u skladu s odredbama ovih zakona. Tokom 2022. godine razmatrali su 104 žalbe, što je 20 žalbi manje nego u prethodnoj godini. Upućeno je 50 preporuka. Broj žalbi i upućenih preporuka u 2022. godini zbog povrede osnovnih principa prilikom provođenja postupaka imenovanja i razrješenja članova upravnih i nadzornih odbora u privrednim društvima i javnim preduzećima, smjene funkcionera bez navođenja razloga, imenovanja prema političkoj pripadnosti a ne objektivnim kriterijima, pokazuju potrebu za preispitivanjem postojećeg zakonodavnog okvira i decidnijeg određenja kriterija koji moraju biti ispoštovani u procedurama imenovanja i razrješenja imenovanih lica.

Migraciona kretanja pojačana 2018. godine na globalnom nivou, reflektirala su se i na Bosnu i Hercegovinu dolaskom velikog broja stranih lica na teritoriju države, što je postavilo odgovorne zadatke za domaće institucije, posebno imajući u vidu da se radilo o nelegalnim migrantima koji su iskazali namjeru za traženje azila, a da u većini slučajeva nikada nisu pristupili procesu registracije. Iako broj zaprimljenih žalbi ukazuje na smanjenje migracionih kretanja u odnosu na prethodne godine, pitanje migracija je u fokusu Institucije prvenstveno kroz pitanje praćenja efikasnosti djelovanja institucija nadležnih za sprovođenje postupaka po zahtjevima, te obezbjeđivanja statusnih i drugih prava garantovanih zakonodavstvom Bosne i Hercegovine i ratifikovanih međunarodnim standardima.

Strani državljani lično ili putem punomoćnika i nevladinih organizacija od Institucije ombudsmena zahtijevaju intervenciju radi pružanja mogućnosti za iskazivanje namjere za azil, nedonošenja odluke u vezi sa zahtjevom za azil, postavljanje staratelja maloljetnom licu bez pratnje, nezakonitog postupanja nadležnih službi u postupku po zahtjevu za azil-iskazivanje namjere za traženje azila u Bosni i Hercegovini.

Ombudsmeni ukazuju na važnost kontinuirane edukacije službenika u čijoj nadležnosti je pitanje stranaca, njihovog boravka, kretanja i statusa, po pitanju zakonskih propisa Bosne i Hercegovine i međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava.

U obraćanjima građana iskazano je nezadovoljstvo postupanjem nadležnih organa u postupcima za izdavanje ličnih dokumenata i traženih uvjerenja, procedura upisa podataka u matične knjige rođenih, pitanja nepriznavanja izbjegličkih kartona, iako su sudski postupci u toku, upućivali su molbe za posredovanje u hitnom postupku radi ostvarenja prava na putnu ispravu. Tokom 2022. godine Instituciji ombudsmena izjavljeno je 30 žalbi koje su u vezi s javnim ispravama, što je tri žalbe više nego u prethodnoj godini. Upućene su tri preporuke.

Centralna izborna komisija nije ažurirala centralne glasačke spiskove na kojima se i dalje nalaze preminule osobe, zbog čega matični uredi imaju obavezu dostaviti tačne podatke, a Centralna izborna komisija neizostavno mora ažurirati liste biračkog tijela, kako bi se spriječila svaka zloupotreba u izbornom procesu.

Aneksom VII Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini propisano je da sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate svojim kućama, pravo na povrat imovine koja im je oduzeta tokom ratnih dejstava od 1991. godine, kao i nadoknadu imovine koja im se ne može vratiti. Globalna ekonomska kriza utjecala je i na ostvarivanje imovinskih prava izbjeglih i raseljenih lica zbog objektivne nemogućnost obnove stambenih objekata, zbog čega nadležni organi moraju iznaći i preispitati sve pravne i finansijske okvire kako bi se iznašla odgovarajuća rješenja

U 2022. godini zaprimljeno je 15 predmeta (tri manje nego u 2021. godini) vezanih za pitanje ratne štete na imovini žalitelja¹⁴ i mogućnostima naknade štete i obnove oštećenih objekata¹⁵, rješenja stambenog pitanja¹⁶, zahtjeva za uputu u pogledu ostvarivanja prava¹⁷, ali i prigovora na postupke dodjele novčanih sredstava za obnovu objekata¹⁸.

U slučaju raspisanih javnih poziva za doniranje sredstava u navedene svrhe bitno je transparentno objaviti poziv na više različitih medija i dati što detaljnije upute za prijavljivanje, kako bi građanima bilo olakšano učešće u proceduri, te istu provesti na pravilan i zakonit način.

Kao i u ranijim izvještajnim periodima i dalje je primjetno nezadovoljstvo i nepovjerenje građana prema pravosudnim institucijama zbog neefikasnosti sudskog sistema, neefikasnog rada tužilaštva, nepovjerenja u rad Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, neadekvatnost postupanja VSTV-a. Veliki broj žalbi podnesen je zbog nerazumne dužine trajanja sudskih postupaka. To su predmeti gdje se postupci pred pojedinim sudovima u prvom i drugom stepenu vode niz godina. Preopterećenost sudova ne može biti opravdanje za prekomjernu dužinu postupka. Države potpisnice Evropske konvencije o ljudskim pravima dužne su organizovati pravne sisteme koji će osigurati poštovanje člana 6. Konvencije. Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da se “razumnost” dužine trajanja postupka mora cijeliti u svjetlu okolnosti slučaja i u odnosu na niz kriterija: složenost predmeta, ponašanje podnosioca predstavke i nadležnih organa i važnost predmeta spora za podnosioca predstavke.¹⁹

Tužilaštva su organi nadležni za provođenje istrage za krivična djela, te za gonjenje počinitelja pred sudovima, u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku i drugim primjenjivim zakonima.

Tokom 2022. godine zaprimljeno je 76 žalbi u odnosu na postupanje tužilaštava (tri žalbe više nego prethodne godine) koje se odnose na dužinu trajanja postupka od momenta pokretanja pred tužilaštvom do donošenja tužilačke odluke, nepoduzimanja procesnih radnji u predmetima koji zahtijevaju urgentno djelovanje, nezadovoljstva tužilačkim odlukama/naredbama o nesprovođenju

¹⁴ Ž-BL-05-28/22, Ž-BL-05-538/22, Ž-BL-05-407/22;

¹⁵ Ž-MO-05-148/22, Ž-BR-08-250/22;

¹⁶ Ž-BL-05-248/22;

¹⁷ Ž-BL-05-54/22;

¹⁸ Ž-SA-08-1371/22;

¹⁹ Frydlander protiv Francuske [Veliko vijeće], 27. juni 2000. godine, stav (43);

istrage, povredu prava na slobodan pristup informacijama, dužinu trajanja postupka za rješavanje pritužbi izjavljenih na naredbe o neprovođenju/obustavi istrage, itd. Određene specifičnosti u predmetima pred tužilaštvom koje mogu biti vezane za profil oštećene strane kao što su djeca, žene žrtve nasilja u porodici i dr. zahtijevaju senzibilitet tužioca za postupanje, ali i spremnost na intenzivnu saradnju s drugim institucijama, prije svega, s centrima za socijalni rad.

Institucija ombudsmena je tokom 2022. godine zaprimila 13 žalbi na postupanje advokata/advokatskih komora, što je šest žalbi više nego tokom 2021. godine. Žalbe su izjavljene zbog neinformisanosti o okončanju postupaka po disciplinskoj prijavi protiv advokata, nezadovoljstva žalitelja odlukama u postupcima pred nadležnim sudovima zbog čega je tražena disciplinska odgovornost advokata, neprofesionalnog postupanja advokata. Žalbe su izjavljene i zbog nezadovoljstva radom notarskih ureda, dok je u istom periodu upućena samo jedna preporuka. Ombudsmeni ukazuju na značaj efikasnog postupanja i djelovanja advokatskih komora kao strukovnih udruženja koja imaju javna ovlaštenja.

Ombudsmeni ističu da kvalitet javnih usluga i rad organa javne uprave za građanina predstavlja konkretan pokazatelj funkcionalnosti određene države. Dobra uprava treba biti na usluzi zajednici i promovisati povjerenje društva u izvršnu vlast, doprinositi političkoj stabilnosti i poticati ekonomski razvoj i socijalno blagostanje. Za razliku od toga, nefunkcionalna uprava može uzrokovati otpor građana i njihov prosvjed protiv države, a u najgorem slučaju dovesti do nefunkcionalne države. Pravo građana na dobru upravu reguliše, pored ostalog, i Povelja o osnovnim pravima Evropske unije²⁰.

U izvještajnom razdoblju Ombudsmeni su postupali po 292 žalbe koje su se odnosile na povredu prava na dobru upravu što je za 28 žalbi više nego u 2021. godini. Ombudsmeni su analizom postupanja u 2022. godini uočili brojne slabosti koje se odnose na: trajanje upravnog postupka, šutnju administracije, neučinkovitu reakciju inspeksijskih službi i nepostupanje organa u zakonskim rokovima prilikom odlučivanja o zahtjevima stranaka. Skrenuta je pažnja na: neprimjereno postupanje službenika, neodgovarajuće radno vrijeme organa uprave, upućivanje stranaka od jednog do drugog organa, pretjerani formalizam, neučinkovitost u radu i uopšteno povrede procesnih odredaba kojima je uređen upravni postupak, vođenje upravnih postupaka suprotno odredbama zakona iz razloga: nedonošenja odluka u zakonskim rokovima, insistiranja na dostavi velikog broja nepotrebne dokumentacije, povrede načela pružanja pomoći neukoj stranci, nedonošenja odluka povodom žalbe, dugotrajnih postupaka odlučivanja u drugom stepenu, vraćanja predmeta prvostepenim organima na ponovno odlučivanje (princip ping-pong loptice) i pogrešne primjene materijalnih propisa.

Ombudsmeni smatraju potrebnim provesti sveobuhvatnu analizu rada organa javne uprave, te na osnovu uočenih slabosti pristupiti reformi i unapređenju usluga istih kako bi u većoj mjeri postali efikasni, pristupačni i transparentni u svom radu.

U 2022. godini zaprimljeno je 676 žalbi iz oblasti zaštite ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Određen broj predmeta (358) prenesen je iz 2021. godine, što znači da su Ombudsmeni u izvještajnoj godini rješavali 1033 žalbe. U odnosu na 2021. godinu Odjel za zaštitu ekonomskih,

²⁰ Član 41.

socijalnih i kulturnih prava zaprimio je manji broj žalbi (93). Zaprimljene žalbe su se u najvećem broju odnosile na povrede prava iz radnih odnosa (251), na penzije (127), komunalne usluge (107), socijalnu zaštitu (63), zdravstvo (59), obrazovanje (47), ekologiju i zaštitu okoliša (18), te javne prihode (4).

Žalbe iz radnih odnosa najvećim dijelom se odnose na nepravilnosti u vezi s provođenjem konkursnih procedura, odnosno neprijema najboljeg kandidata, zapošljavanja srodnika, prijema u radni odnos bez raspisivanja konkursa, promjenu sistematizacije radnih mjesta, pogotovo nakon što je pravomoćnom sudskom presudom određeno vraćanje zaposlenika na posao. Zaprimljen je i određeni broj žalbi koje se odnose na diskriminatorne uslove postavljene u javnim konkursima, dužinu konkursne procedure za vrijeme koje podnosioci žalbe navrše godine starosti koje ih eliminišu iz daljnje procedure što se može smatrati diskriminacijom zbog dobi, davanje prioriteta kod zapošljavanja određenim kategorijama, te ostalim povredama iz radnih odnosa (godišnji odmori, rad vikendom).

Stav Ombudsmena BiH je da je cilj konkursnih procedura odabir najkvalitetnijih kandidata, odnosno državnih službenika, te da izmjene zakona i podzakonskih akata trebaju voditi odabiru najuspješnijeg kandidata.

Određeni broj žalbi ukazuje da postoji problem u osiguranju prava iz radnog odnosa ukoliko poslodavac ima sjedište na području jednog entiteta ili kantona, a djelatnost vrši na području drugog entiteta ili kantona. U ovim slučajevima inspekcije rada se oglašavaju nenadležnim.

Po povredama prava iz penzijskog osiguranja Ombudsmeni su u 2022. godini zaprimili 127 žalbi, te izdali 6 preporuka. U odnosu na prethodnu godinu, kada je zaprimljeno 158 žalbi, uočeno je smanjenje broja predmeta. Bez obzira na broj registrovanih žalbi, Ombudsmeni ukazuju na dobru saradnju sa fondovima za PIO/MIO, koji se sami suočavaju s velikim brojem predmeta od kojih mnogi traže saradnju s fondovima susjednih i drugih država. Ovo u značajnoj mjeri utiče i na njihovu efikasnost u cjelini.

U 2022. godini registrovan je značajan broj predmeta koji se odnose na komunalne usluge (107). Kako se najčešće radi o uslugama koje se pružaju na osnovu zaključenih ugovora, gdje postoji izjava stranke, to Ombudsmeni nemaju nadležnost za postupanje, već te predmete prosljeđuju Ombudsmenu za potrošače. Ovi predmeti se odnose na isporuku toplotne energije, vode, električne energije i dr. Međutim, kod utvrđivanja cijena i načina pružanja usluga, odluke donose javni organi, što definiše nadležnost postupanja Ombudsmena, te činjenica da se kao pružaoci usluga javljaju javna preduzeća, kao i okolnost da se infrastrukturna investiciona ulaganja vrše javnim sredstvima, posebno u lokalnim zajednicama. Potrebno je praviti razliku u usluzi od pristupa resursu koji se dovodi do građana putem te usluge. Ovo je posebno značajno kod pristupa pravu na pitku vodu, što uključuje jasno i transparentno odlučivanje nadležnog organa o pitanju ko i na koji način će dobiti pravo na osiguranje usluge isporuke vode, koja je javno dobro, krajnjem korisniku.

Žalbe koje se odnose na socijalna prava podnesene su zbog nerješavanja zahtjeva za jednokratnu novčanu pomoć, neredovnu isplatu socijalne pomoći, nemogućnost ostvarivanja porodijskih naknada u slučaju kada se prebivalište i mjesto rada porodilje nalaze u različitim

entitetima/kantonima, zbrinjavanje osoba s intelektualnim teškoćama, uslove u privatnim domovima za zbrinjavanje starih osoba i slično. Stanje velike nezaposlenosti, niske penzije, ukazuju da sve veći broj stanovništva ima potrebu za određenim oblicima socijalne zaštite, što nameće obavezu državi da se ova vrsta prava mora staviti u veći fokus zanimanja. Broj izjavljenih žalbi iz ove oblasti svakako ne oslikava pravo stanje stvari koje je u praksi složenije. Socijalna pomoć je simbolična i ne može osigurati osnovne životne potrebe korisnika.

Nedovoljna prepoznatljivost važnosti uloge centara za socijalni rad, na šta Ombudsmeni ukazuju godinama, rezultira nerazvijanjem njihovih kapaciteta kako bi na adekvatan način odgovorili svojoj zahtjevnoj društvenoj ulozi. Ovo je posebno značajno u dijelu koji traži njihov stručni rad i angažman, kao što su konfliktni razvodi, zbrinjavanje djece u sukobu sa zakonom, adekvatno zbrinjavanje lica u stanju socijalne potrebe i dr. Nadležnosti za postupanje centara za socijalni rad, posebno u Federaciji BiH, propisuju se zakonima koje donose svi nivoi vlasti dok sredstva za njihovo funkcionisanje obezbjeđuju osnivači. Ombudsmeni podsjećaju da je, za unapređenje socijalnih prava građana, potrebno osnažiti i centre za socijalni rad.

U 2022. godini, Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava je registrovao 59 predmeta iz oblasti zdravstvene zaštite (20 predmeta manje nego u 2021. godini), dok su u 6 predmeta izdate preporuke. Podnesene žalbe odnose se na prava pacijenata, zdravstveno osiguranje, nemogućnost refundacije troškova koji padaju na teret fondova zdravstvenog osiguranja, procedure nabavke lijekova, nemogućnost ostvarivanja zdravstvene skrbi/zaštite zbog nedostupnosti lijekova određenim kategorijama bolesnika prema njihovim stvarnim potrebama, a problem predstavljaju i lijekovi koji nisu registrovani, niti dostupni u Bosni i Hercegovini, prava na pristup informacijama od strane zdravstvenih ustanova i sl.

Analizirajući postupke vezane za zdravstvo pokrenute tokom 2022. godine, ali i ranijih godina, Ombudsmeni su uočili da se pitanja vezana za prava iz zdravstva razmatraju u svim odjelima Institucije ombudsmena jer je pravo na pristup zdravstvenoj zaštiti ugroženo za sve kategorije građana.

U oblasti obrazovanja, u 2022. godini, registrovano je 47 predmeta (4 predmeta manje nego u 2021. godini), a izdato 6 preporuka. Preporuke su se odnosile na osiguravanje mehanizma praćenja i nadzora nad dodjeljivanjem subvencija predškolskim ustanovama na području Brčko distrikta BiH, s ciljem prevencije eventualnog nenamjenskog trošenja subvencija, omogućavanje obrane magistarskog rada, preciznije i adekvatnije uređenje i zaštita prava studenata na adekvatno obavješćavanje, mentorstvo i stjecanje zvanja, te ispitivanje navoda žaliteljice u pogledu povrede principa i standarda studiranja na II ciklusu studija i poduzimanje mjera na otklanjanju utvrđenih nepravilnosti, bilo kroz usvajanje opštih ili pojedinačnih pravnih akata.

Žalbe iz područja obrazovanja odnose se na nedonošenje odluka od strane ministarstava nadležnih za oblast obrazovanja, te problema oko obrazovanja odraslih. Određeni broj predmeta odnosio se na postupak provođenja konkursnih procedura na visokoškolskim ustanovama, akreditaciju visokoškolskih ustanova, nemogućnost ostvarivanja prava na stipendiranje, te nemogućnost dobivanja licenci nakon završenog školovanja.

Ombudsmeni pozivaju nadležne da poduzmu dodatne napore kako bi ova institucija postala nacionalni mehanizam za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka u Bosni i Hercegovini i nezavisno tijelo u skladu s Fakultativnom protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka (NPM) s mandatom koji omogućava posjete svim mjestima gdje se nalaze lica lišena slobode, u svrhu poboljšanja položaja lica lišenih slobode, posebno u pogledu utvrđivanja eventualnog mučenja i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja.

Imajući u vidu da pravo na fizički integritet i ljudsko dostojanstvo spadaju u osnovna ljudska prava i da se zabrana mučenja u opštem međunarodnom pravu tretira kao imperativna norma koja je obavezujuća za sve države, Bosna i Hercegovine je u obavezi da sprovodi aktivnosti i mjere usmjerene na osiguravanje punog poštovanja zabrane zlostavljanja i unapređenja stanja u ovoj oblasti. U toku 2022. godine u Odjelu za praćenje prava lica lišenih slobode zaprimljeno je 77 žalbi, dok je u 2021. godini u ovom odjelu zaprimljena 91 žalba, što je za 14 žalbi manje. Analiza dostavljenih žalbi pokazuje da se najveći broj žalbi odnosio na ostvarivanje zdravstvene zaštite, korištenje vanzavodskih pogodnosti, uslove smještaja i tretmana, ostvarivanje prava na premještaj u drugu ustanovu, kao i na mogućnosti ostvarivanja kontakata s djecom u ustanovama. U toku 2022. godine izdata je jedna preporuka. U toku 2022. godine izvršena je i posjeta određenom broju ustanova za izvršenje krivičnih sankcija, te poduzimane druge aktivnosti iz nadležnosti Odjela.

Uspostavljanjem NPM u Bosni i Hercegovini ova institucija imala bi pristup svim podacima o broju i tretmanu lica lišenih slobode u ustanovama zadržavanja, kao i broju ustanova i njihovoj lokaciji. Nadalje, imala bi pristup svim pritvorskim ustanovama, njihovim instalacijama i objektima, po slobodnom izboru i na nesmetane razgovore s licima lišenim slobode bez prisustva svjedoka, bilo lično ili s prevodiocem ukoliko je potrebno, kao i bilo kojom drugom osobom za koju NPM smatra da može pružiti značajne informacije, po slobodnom izboru, kao i na kontakte s Potkomitetom za prevenciju torture, da mu dostavlja podatke i sastaje se s njim. Sve ove aktivnosti doprinijele bi zaštiti prava lica lišenih slobode u Bosni i Hercegovini i to ne samo pritvorenim i osuđenim licima u kazneno-popravnim zavodima, već i licima prilikom policijskih/tužilačkih zadržavanja, korisnicima u ustanovama socijalne zaštite i osobama s mentalnim smetnjama u psihijatrijskim bolnicama. Pored toga, ovim aktivnostima bi se nadzirala i postupanja prema izbjeglicama i migrantima i vršio nadzor nad postupcima prinudnih udaljenja stranaca.

Ombudsmeni očekuju konkretniju i odlučniju reakciju sistema zaštite djece u situaciji konfliktnih porodičnih odnosa ili drugih nepovoljnih porodičnih prilika. Ova reakcija podrazumijeva reviziju porodičnih zakona u Bosni i Hercegovini.

Neophodno je umanjiti efekte siromaštva na djecu, izvršiti reviziju zakona o izvršnom postupku u Bosni i Hercegovini, kako bi se prevashodno izuzela primanja djece od izvršenja u izvršnim postupcima, ali i unaprijedio normativni okvir kako bi djeca ostvarila svoja prava na izdržavanje i na odgovarajući životni standard.

Bosna i Hercegovina nije postigla dovoljan nivo zaštite djece od seksualnog nasilja, budući da sudski postupci traju predugo i da kažnjavanje počinilaca seksualnog nasilja nad djecom nije odgovarajuće. Pozivaju se nadležni da i dalje poduzimaju napore kako bi uskladili važeće krivično zakonodavstvo s Konvencijom Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i

seksualne zloupotrebe (Lanzarote konvencija). Posebno je neophodno da Federacija Bosne i Hercegovine usvoji Zakon o posebnom registru osoba pravomoćno osuđenih za krivična djela protiv spolne slobode i morala nad djecom i maloljetnicima.

Dugotrajnost sudskih postupaka u kojima se donose ključne odluke za život djeteta i dalje su stvarnost ranjivih grupa djece. To je neprihvatljivo, jer neizvjesnost u životu djeteta može dovesti do nepopravljivih posljedica. Ombudsmeni se već godinama zalažu za specijalizaciju sudova, odnosno sudija pri prvostepenim redovnim sudovima, a u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domenu porodičnopravne zaštite djeteta, uključujući i izvršenje sudskih odluka.

Bez obzira na brojne poduzete aktivnosti koje za cilj imaju deinstitutionalizaciju i promociju hraniteljstva veliki broj djece bez roditeljskog staranja i dalje odrasta u ustanovama, dijelom i zbog nedovoljnog broja hraniteljskih porodica, posebno u urbanim sredinama i nedostatka specijalizovanih hranitelja za djecu s problemima u ponašanju i teškoćama u razvoju. Također, nema podobne djece za usvajanje.²¹ Moraju se istaknuti problemi djece s poremećajima u ponašanju u ustanovama za djecu bez roditeljskog staranja, kojima se mora osigurati pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, na primjereno obrazovanje, psihijatrijsko liječenje i na dobijanje primjerene stručne podrške i zaštite.

Ombudsmeni smatraju da je neophodno posebnu pažnju posvetiti mentalnom zdravlju djece. Uz odgovarajuću podršku roditelja, porodice, škole i šire zajednice, djeca i mladi se razvijaju u zadovoljne, dobro prilagođene i samopouz dane odrasle osobe koje se mogu nositi sa stresom i graditi normalne odnose s drugim ljudima. Ombudsmeni posebno dodaju da je neophodno uspostaviti bolju saradnju i koordinaciju na relaciji škola-roditelji. Ovo samo ukazuje koliko su važni stručni radnici u školama, centrima za socijalni rad i centrima za mentalno zdravlje.

Posebna pažnja treba biti posvećena od strane nadležnih organa, medija, ali i građana pravu na privatnost djeteta kada se izvještava o djeci. Nasilje i druge povrede prava djece putem interneta ukazuju na brojne rizike kojima su djeca izložena u upotrebi novih tehnologija, ali i na nesnalaženje odraslih i teškoće s kojima se susreću institucije u zaštiti njihovih prava.

Neravnomjerna dostupnost brojnih usluga - u vaspitanju i obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, slobodnom vremenu i drugim područjima - i dalje negativno utiče na osiguravanje jednakih šansi među djecom. Iako su vidljivi pomaci u okupljanju stručnjaka, organizacija civilnog društva i pojedinih institucija u području prava i načela sudjelovanja djece, ono se u društvu ne ostvaruje u dovoljnoj mjeri. Funkcionisanje dječijih predstavničkih tijela u školama, ustanovama i lokalnoj zajednici uglavnom ovisi o entuzijazmu i načinu na koji odrasli razumiju dječiju participaciju.

Radeći svakodnevno s građanima, Ombudsmeni smatraju da se mora raditi na stvaranju većeg povjerenja javnosti u postojeće institucije koje se bave zaštitom djece. Povjerenje u institucije posebno je važno u vrijeme kriza (pandemija koronavirusom, ekonomska kriza, prirodne nepogode i sl.).

²¹ Biološki roditelji, iako ne vode računa o djeci, ne daju saglasnost za njihovo usvajanje.

Ombudsmeni moraju istaknuti i problem djece migranata u Bosni i Hercegovini, odnosno na neadekvatne uslove prihvata u privremenim prihvratnim centrima ili drugim mjestima na kojima se djeca bez pratnje i porodice s djecom nalaze, na nedovoljan broj servisa i zaposlenih kako bi se spriječile i ublažile patnje ove djece, posebno zbog nepostojanja odgovarajuće psihosocijalne podrške. Pozivaju se nadležni da privremene prihvatne centre i druga mjesta učine što humanijim mjestima za življenje i da ih u što većoj mjeri prilagode djeci, kao i da osiguraju stručan kadar kako bi djeca nakon brojnih pretrpljenih neugodnosti i trauma dobila pomoć koja je neophodna (osim skloništa, smještaja, hrane, obuće i odjeće i psihosocijalnu pomoć i podršku).

Kao i u ranijem periodu, Ombudsmeni će nastaviti s aktivnostima radi zaštite prava maloljetnika u sukobu sa zakonom jer, nažalost, ova djeca su često žrtve zlostavljanja i zanemarivanja, nemarnog ili neadekvatnog roditeljstva i ekonomskih teškoća.

Ombudsmeni pozivaju sve nadležne da ujedine svoje resurse, da prepoznaju i adresiraju probleme i poteškoće u ostvarivanju prava djece zajedničkim snagama. Ombudsmeni se nadaju da će problemi na koje ukazuju biti smjernice i podsticaj svim nadležnima, ali i svim pojedincima koji rade s djecom i za djecu kako bi svojim daljnjim aktivnostima u najboljem interesu djece unaprijedili njihov položaj u društvu i zaštitili njihova prava.

U 2022. godini u oblasti zaštite prava osoba s invaliditetom zaprimljen je najveći broj žalbi još od 2015. godine, a jedan od razloga je i opredjeljenje Ombudsmena Bosne i Hercegovine da djeluju po službenoj dužnosti. U Instituciji je zaprimljeno 66 žalbi, a izdato je 19 preporuka. U poređenju s 2021. godinom, u ovom Odjelu je došlo do povećanja broja žalbi za 53,49%. U odnosu na ovu oblast, zaprimljene žalbe su posljedica nepostojanja zakonodavstva koje reguliše pojedine oblasti i neadekvatne primjene postojećeg zakonodavstva.

Pozitivan pomak u odnosu na oblast socijalne zaštite i zaštite prava osoba s invaliditetom jeste činjenica da je tokom 2022. godine na snagu stupilo više zakona i pravnih propisa kojima se na adekvatniji način uređuju različite oblasti u kojima osobe s invaliditetom ostvaruju svoja prava (Zakon o ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakona o roditeljima njegovateljima u Federaciji BiH Pravilnik o jedinstvenim kriterijima i pravilima postupka medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja).

Negativni aspekti i trenutni nedostaci u kontekstu zakonodavstva predstavlja neuspostavljanje baze osoba s invaliditetom u oba entiteta, nepostojanje strateških dokumenata u Federaciji BiH, neusvajanje izmjena zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom na oba entiteta i Brčko distriktu BiH, te postojanje problema u primjeni Zakona o roditeljima njegovateljima u Federaciji BiH. Prisutan je nesistemska pristup rješavanju problema svih oblika pristupačnosti za osobe s invaliditetom na području Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, te nerješavanje dugogodišnjeg pitanja sukoba nadležnosti entitetskih centara za socijalni rad i centra za socijalni rad iz Brčko distrikta BiH. Vijeće za osobe s invaliditetom još uvijek nije imenovano i ne funkcioniše. Prisutan je i problem neadekvatnog obima i kvaliteta ortopedskih pomagala koja se dodjeljuju gluhim i nagluhim, kao i slijepim i slabovidnim osobama (govorni softver, bebi alarm i slično). U Federaciji BiH nije usvojen Zakon o upotrebi znakovnog jezika. U oba entiteta u Bosni i Hercegovini postoji nejednak položaj i status osoba s invaliditetom koje su invaliditet stekle u ratu u odnosu na osobe koje su invaliditet stekle pod drugim

okolnostima. Ombudsmeni prepoznaju važnost dodatnog osnaživanja tužilaca i sudija u postupanju u slučajevima seksualnog nasilja nad osobama s invaliditetom, te u ustanovama u kojima su smještene osobe s invaliditetom, neophodno je usvojiti pisane procedure za prijavu i zaštitu od nasilja. Ombudsmeni podsjećaju da još uvijek nisu ispunjene pretpostavke za implementaciju presude Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine.

2.1. Sažetak - Diskriminacija i zaštita prava nacionalnih i vjerskih manjina²²

U 2022. godini, Ombudsmeni su primjenjivali Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini u skladu s unaprijeđenim zakonskim okvirom za zaštitu od diskriminacije. Žalbe iz oblasti diskriminacije su sve osnovanije, jer su građani postali svjesniji svojih prava i lakše se odlučuju obratiti Instituciji ombudsmena za ljudska prava, posebno od usvajanja izmjena Zakona o zabrani diskriminacije iz 2016. godine, kada je preporukama Ombudsmena data snaga dokaznog sredstva u sudskom postupku. Institucija ombudsmena je povećala vidljivost svog rada kroz objavljivanje preporuka i kroz organizaciju promotivnih aktivnosti, što ohrabruje građane da otvorenije istupe u zaštiti svojih prava. Primjetan je trend porasta obraćanja stručne javnosti Instituciji ombudsmena gdje spadaju advokati, sudovi, nevladine organizacije, udruženja ili istraživački centri i predstavnici medijskih kuća.

Najveći broj žalbi u izvještajnom periodu odnosi se na mobing, kao poseban oblik diskriminacije na radnom mjestu, zatim slijede žalbe na diskriminaciju na osnovu etničke pripadnosti, te na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla.

U periodu izvještavanja Ombudsmeni su također rješavali predmete koji su posredno vezani za diskriminaciju, ali imaju ključni značaj za ostvarivanje vladavine prava i uspostave odgovorne javne vlasti, kao što su politički motivisane smjene, imenovanja advokata po službenoj dužnosti, zaštita vanbračne zajednice, stipendiranje učenika privatnih obrazovnih ustanova, nazivi ulica i ustanova, uplate doprinosa radnicima likvidiranih državnih preduzeća ili usvajanje regulacionih planova.

Upućeno je 75 preporuka, najčešće u oblasti zapošljavanja i obrazovanja. Ovo predstavlja značajno povećanje u poređenju s 2021. godinom, kada je izdato ukupno 26 preporuka u oblasti diskriminacije. Preporukama je konkretno zahtijevano usklađivanje internih akata s članom 24. Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, poduzimanje mjera na prevenciji diskriminacije generalno, poduzimanje koraka ka pokušaju pronalaska sporazumnog rješenja spora i uspostavljanje drugih mehanizama za prijavljivanje i zaštitu od diskriminacije unutar same organizacije.

U kontekstu ostvarivanja prava ugroženih kategorija građana, preporuke su najčešće bile usmjerene na primjenu načela „zaštite prava stranaka“ u upravnom postupku, primjenu načela pomoći neukoj stranci i blagovremeno okončanje postupka. U slučajevima govora mržnje, preporukama je zahtijevan prestanak objavljivanja uvredljivih sadržaja i njihovo uklanjanje sa

²² Zbog malobrojnosti žalbi iz djelokruga rada Odjela za zaštitu prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina, ove žalbe su razmatrane u okviru rada Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije.

internet-portala, kao i poduzimanje neophodnih mjera da se prilikom obavljanja novinarskog posla u potpunosti poštuje Zakon o zabrani diskriminacije.

Kada Institucija ombudsmena nije mogla na osnovu predstavljenih činjenica utvrditi diskriminaciju, stranke su upućivane na mogućnost sudske zaštite uz napomenu da Institucija ombudsmena za ljudska prava i u takvim slučajevima može ponuditi monitoring sudskog postupka. Ombudsmeni podsjećaju na veoma kvalitetno i jedinstveno zakonsko rješenje u Zakonu o zabrani diskriminacije prema kojem ukoliko je izdata preporuka u predmetu spora pred sudom, sud je dužan uzeti preporuku u razmatranje. Praksa je pokazala neujednačenost sudskog postupanja u primjeni ove odredbe što predstavlja indikator potrebe edukacije sudija o ovom pitanju.

Politička participacija manjina je svedena na uvođenje rezervisanih manjinskih mjesta na lokalnom nivou i formiranje konsultativnih tijela na nivou države i entiteta, kao i na pojedinim nižim nivoima vlasti. Jedan od osnovnih problema je dominantno shvatanje da je za manjine od ključne važnosti da imaju političkog predstavnika u lokalnoj skupštini/vijeću zbog čega se pitanje političke participacije manjina na lokalnom nivou izjednačava s političkim predstavljanjem, dok je proces konsultacija i dalje zanemaren.

Zakonske odredbe vezane za nastavu na jezicima manjina nisu primijenjene nigdje u Bosni i Hercegovini. Što se tiče učenja manjinskih jezika kroz dodatnu, fakultativnu nastavu, vrlo malo škola je uvelo takvu vrstu nastave i većina učenika manjinske jezike uči kroz vanškolske aktivnosti. Nabavka odgovarajućih udžbenika i nastavnih materijala, angažovanje kvalifikovanih nastavnika i raspolaganje prostorijama su neke od mjera koje bi unaprijedile učenje jezika nacionalnih manjina, nezavisno od podrške svojih matičnih država.

Povećanje vidljivosti nacionalnih manjina u medijima postiglo bi se uvođenjem specifičnih programa za nacionalne manjine ili uspostavljanjem radiostanice namijenjene pripadnicima nacionalnih manjina od strane javnih emitera.

U zemljama regiona, ali i većini evropskih zemalja, uspostavljene su zasebne institucije koje se bave pitanjem zabrane diskriminacije. Evidentan problem u radu Odjela za eliminaciju diskriminacije predstavlja nedostatak osoblja, prije svega diplomiranih pravnika koji pored svojih redovnih aktivnosti unutar Odjela, obavljaju i sve dodatne poslove utvrđene brojnim mandatima Institucije ombudsmena.

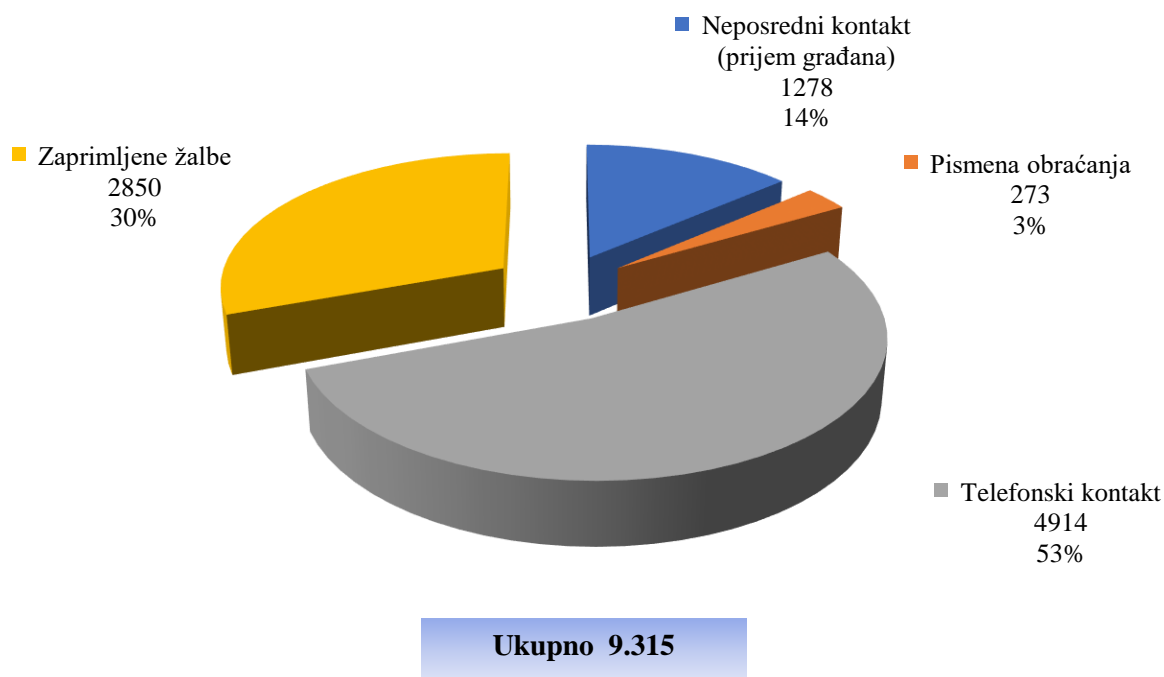
III. PODACI O POSTUPANJU INSTITUCIJE OMBUDSMENA ZA LJUDSKA PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE U 2022. GODINI

Tokom 2022. godine Institucija je zaprimila ukupno 2.850 žalbi. U poređenju s 2021. godinom registrovano je 96 žalbi manje. Tokom izvještajnog perioda, Instituciji se obratilo ukupno 9.315 građana (direktni kontakti, telefonski pozivi, elektronska pošta i pisane žalbe).

Zajedno s predmetima prenesenim iz prethodnih godina (1.663 predmet), u radu je evidentirano ukupno 4.513 žalbi. U 2022. godini završeno je 2.745 predmeta (1.768 neriješenih predmeta ostalo sa 31.12.2022. godine).

Najveći broj žalbi odnosi se na povrede građanskih i političkih prava, i to (857) predmeta, zatim slijede žalbe koje su se odnosile na kršenje prava u pravosuđu i upravi (736), ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava (675), sve oblike diskriminacije (208), kršenja prava djece (219), povrede prava lica lišenih slobode (77), povrede prava osoba s invaliditetom (66) i na kraju, povrede prava nacionalnih i vjerskih manjina (12).

Grafikon 1

U izvještajnom periodu Ombudsmeni su izdali 359 preporuka u 428 predmeta. Stepen realizacije preporuka prikazan je u tabeli 1.

Tabela 1.

Način realizacije preporuka u predmetima	Broj predmeta s izdatom preporukom u 2022. godini	Broj predmeta s izdatom preporukom u 2021. godini
Realizovana	129	112
Ostvarena saradnja	75	60
Djelimično realizovana	16	4
Nema odgovora	100	74
Nije realizovana	108	81
Ukupan broj predmeta s izdatom preporukom	428	331

IV. GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA

4.1. Uvod

Međunarodni dokumenti ljudskih prava štite široko polje građanskih i političkih prava. Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima uspostavljeni su pravni standardi građanskih i političkih prava, prema kojima svi narodi imaju pravo na samoodređenje, slobodno određenje svog političkog statusa i osiguravanja privrednog, društvenog i kulturnog razvoja, mogu slobodno raspolagati svojim prirodnim bogatstvima i izvorima za svoje lične ciljeve bez ugrožavanja obaveza koje proizlaze iz međunarodne privredne saradnje zasnovane na načelu uzajamne koristi i međunarodnog prava.²³

Institucija ombudsmena u okviru Odjela za praćenje građanskih i političkih prava razmatra žalbe koje se odnose na povrede prava na slobodan pristup informacijama, žalbe na rad policije, povrede odredbi zakona o vladinim i ministarskim imenovanjima, imovinsko-pravne odnose, postupanja inspeksijskih organa, ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć, javne isprave, migracije i azil, ratne štete, medije i slobodu informisanja, predmete korupcije, vjerske slobode i religiju i slobodu okupljanja.

Razmatranje žalbi podrazumijeva preispitivanje pravnog okvira, usklađenosti istog s međunarodnim dokumentima ljudskih prava, efikasnosti mehanizma zaštite i nadzora, te postupanja institucionalnih organa, zavisno od polja nadležnosti.

Osim žalbi iz okvira nadležnosti Institucije evidentna su i obraćanja građana koji zahtijevaju informaciju u pogledu relevantnih odredbi krivičnopravne, građanskopravne ili prekršajne prirode,²⁴ ili zahtijevaju intervenciju koja izlazi iz okvira nadležnosti Institucije s obzirom da se radi o pitanju naknade materijalne i nematerijalne štete.²⁵ Ombudsmeni u svakom slučaju razmotre zahtjev, informišu o odredbama pozitivnog zakonodavstva, daju uputu u smislu obraćanja ovlaštenoj, stručnoj osobi za pružanje pravne pomoći ili nadležnom organu, a potom i upute žalbu na nadležno postupanje.

4.1.1. Statistika

Tokom 2022. godine u okviru Odjela za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava registrovano je 857 žalbi, što predstavlja smanjenje broja u odnosu na 2021. godinu kada je zaprimljeno 904 žalbe. Iz ranijeg perioda preneseno je 466 predmeta, tako da je u radu bilo 1.323 predmeta, od čega je okončan rad u 830 predmeta.

Prema razmatranim povredama prava brožčani pokazatelji su sljedeći: pristup informacijama 308, policija 153, vladina i ministarska imenovanja 104, imovinsko-pravni odnosi 117, inspekcije 86,

²³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, tekst Pakta, https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2013031901595385cro.pdf

²⁴ Ž-BL-05-280/22;

²⁵ Ž-BL-05-406/22;

pravna pomoć 13, javne isprave 30, migracije i azil 19, ratna šteta 15, mediji i sloboda informisanja 12, predmeti korupcije 3, vjerske slobode i religija 3 i sloboda udruživanja 1.

Tokom izvještajnog perioda u okviru nadležnosti ovog Odjela upućeno je 155 preporuka koje obuhvataju 172 predmeta, što je 26 preporuka više nego u 2021. godini, kada je izdato 129 (u 138 predmeta).

Ombudsmeni su uputili 76 preporuka zbog povrede prava na pristup informacijama, u postupcima po prigovorima na vladina i ministarska imenovanja 50, inspekcijskim organima 16, policijskim organima 12, zbog povrede prava na imovinu 8, javnih isprava 3, ratnih šteta 2, migracija i azila, besplatne pravne pomoći, medija i slobode informisanja -1 preporuka.

Preporuke su u najvećem broju upućene zbog nepostupanja javnih organa ustanova po odredbama zakona o slobodi pristupa informacijama, kršenja principa utvrđenih zakonima o vladinim, ministarskim i drugim imenovanjima, zbog neefikasnog postupanja nadležnih organa u postupcima pokrenutim radi zaštite prava na imovinu, inspekcijskim organima zbog propuštanja radnji iz okvira inspekcijskog nadzora, policijskim organima zbog neprofesionalnog postupanja policijskih službenika, prekoračenja policijskih ovlasti prilikom vršenja službenih radnji, poduzimanja aktivnijih radnji na zaštiti i sigurnosti građana i stranaca koji borave na prostoru Bosne i Hercegovine, ali i zaštite prava iz radnog odnosa policijskih službenika. Preporukama je određenim odgovornim organima ukazano i na obavezu saradnje s Ombudsmenima Bosne i Hercegovine.

4.2. Pravo na pristup informacijama

Sloboda pristupa informacijama je integralni dio slobode izražavanja. Pristup informacijama je osnov svakog demokratskog društva i predstavlja alat putem kojeg građani vrše kontrolu nad radom javnih organa. Sloboda pristupa informacijama je osnovno pravo svakog pojedinca, zasnovano na principu da je informacija javno dobro, koje treba biti dostupno javnosti i uz obavezu javnih organa da u najvećoj mjeri potaknu saopštavanje informacija u njihovom posjedu. Poštujući zakonom utvrđena ograničenja od objavljivanja, nužno je osigurati proporcionalnost između ograničenja prava i cilja koji se želi ograničenjem postići.

U smislu pristupanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, postoji obaveza države da ispuni 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije od 29.05.2019. godine iz oblasti demokratije/funkcionalnosti, vladavine prava, osnovnih prava i reforme javne uprave.²⁶ Izvještaj Evropske komisije o Bosni i Hercegovini za 2022. godinu²⁷, kao i prethodnih godina²⁸, svjedoči

²⁶ Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji SWD (2019) 222 final, COM(2019) 261 final <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>

²⁷ Radni dokument osoblja Komisije, Izvještaj o Bosni i Hercegovine za 2022. godinu, Brussels 12.10.2022. godine SWD (2022)336 https://europa.ba/wp-content/uploads/2022/10/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2022-godinu_1666693844.pdf

²⁸ Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2021. godinu Strasbourg 19.10.2021. SWD (2021) 291 https://europa.ba/wp-content/uploads/2021/10/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2021-godinu_1636467943.pdf i Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2020. godinu Brussels 06.10.2020. g. SWD (2020) 350 <https://europa.ba/wp-content/uploads/2020/10/Izvjestaj-za-BiH-za-2020-godinu.pdf>

da se preporuke nezavisnih institucija, kao što je Institucija ombudsmena za ljudska prava, slabo provode, čime se, ugrožavaju prava građana na dobru upravu. Propisi o pravu na pristup informacijama i dalje su fragmentisani i nisu u skladu s međunarodnim i evropskim standardima, dok se pravila o zaštiti podataka i o pristupu informacijama i dalje tumače na način koji više štiti privatne interese nego javne interese. Ostvarivanje prava na pristup javnim informacijama je i dalje nedosljedno.

4.2.1. Statistika

Kada je riječ o statističkim pokazateljima, tokom 2022. godine Institucija ombudsmena je zaprimila 308 žalbi kojima se ukazuje na povredu prava na pristup informacijama. U odnosu na 2021. godinu, kada su zaprimljene 304 žalbe, došlo je do blagog povećanja broja žalbi. Tokom 2022. godine, izdato je 76 preporuka. Najčešći osnov obraćanja pravnih i fizičkih lica odnosi se na neodlučivanje u zakonom propisanom roku, pravo na dvostепенost, nedosljedno i/ili nepravilno utvrđivanje izuzetaka od saopštavanja, neadekvatno (ili nikako) proveden test javnog interesa itd. Žalbe u oblasti ostvarivanja prava na pristup informacijama mogu se definisati kroz nekoliko ključnih problema i to:

- u odnosu na zakonodavstvo;
- u odnosu na institucionalne kapacitete i mehanizme;
- u odnosu na podnosiocе zahtjeva i
- u odnosu na nedostatke u primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama na svim nivoima vlasti.

U vezi s tim, u narednom dijelu dokumenta će se dati ključna zapažanja Institucije ombudsmena, a u kontekstu žalbi koje su razmatrane tokom 2022. godine.

4.2.2. Zakonodavstvo i institucionalni kapaciteti i mehanizmi

Pravo na pristup informacijama u Bosni i Hercegovini uređeno je zakonima usvojenim na državnom i entitetskom nivou. Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini²⁹ usvojen je 2000. godine, a 2001. godine usvojeni su Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine³⁰ i Zakon o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj³¹. U Brčko distriktu BiH na snazi je Uputstvo za primjenu Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini³² kojim se uređuju pitanja koja trebaju doprinijeti efikasnijoj primjeni Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini.

²⁹ Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br: 28/00, 45/06, 102/09, 62/11 i 100/13);

³⁰ Zakon o slobodi pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br: 32/01 i 48/11);

³¹ Zakon o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske („Sl. glasnik Republike Srpske“, broj 20/2001);

³² Uputstvo za primjenu Zakona o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, broj 36/04).

4.2.2.1. Inicijative za izmjenu zakonodavstva

Tema koja je svakako obilježila i 2022. godinu u oblasti prava na pristup informacijama je proces donošenja novog zakona o slobodi pristupa informacijama i ponovnoj upotrebi informacija na nivou Bosne i Hercegovine, kojim je zapravo predviđeno usklađivanje s međunarodnim dokumentima i to Direktivom (EU) 2019/1024 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. juna 2019. godine o otvorenim podacima i ponovnoj upotrebi dokumenata javnog sektora.³³

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su u Godišnjem izvještaju o rezultatima aktivnosti za 2021. godinu detaljnije opisali tok samog procesa i učešće Institucije ombudsmena u procesu usvajanja novog zakona. Prema saznanjima Ombudsmena, po okončanju Javnih konsultacija koje su bile otvorene u 2021. godini, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine je Vijeću ministara Bosne i Hercegovine uputilo Nacrt Zakona o slobodi pristupa informacijama i ponovnoj upotrebi informacija u Bosni i Hercegovini. Vijeće ministara do danas nije razmatralo navedeni Nacrt Zakona. Ombudsmeni nemaju saznanja u kojem obimu su prihvaćene sugestije i primjedbe istaknute tokom Javnih konsultacija. Jako je važno istaći da, prema Nacrtu Zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, Institucija ombudsmena ostaje bez posebnog mandata. Prema tekstu koji Ombudsmeni BiH posjeduju, jedino ovlaštenje koje će Ombudsmeni imati, odnosi se na obavezu zaprimanja podataka o službeniku za informisanje od strane javnih organa. Predložene odredbe u cijelosti ostavljaju Ombudsmene bez ovlaštenja koja imaju prema važećem Zakonu, što otvara niz pitanja u kontekstu efikasnih mehanizama putem kojih će građani ostvarivati zaštitu prava na pristup informacijama. Posebno je zabrinjavajuće što će, ukoliko se usvoji navedeni Zakon, stvoriti konfuziju kod građana u pogledu mogućnosti obraćanja Ombudsmenima u slučaju povrede prava na pristup informacijama.

Kada je riječ o ulozi nadzornog organa, zabrinjavajuće je što je ova uloga podijeljena između nekoliko javnih organa kojima su povjerene različite nadležnosti, što dodatno komplikuje implementaciju Zakona:

- Generalnom sekretarijatu u nadležnost je dato vođenje i održavanje Centralnog portala javnih informacija;
- Žalbeno vijeće odlučuje kao drugostepeni organ;
- Ombudsmenu za ljudska prava BiH dostavljaju se informacije vezane za službenika za informisanje;
- Upravna inspekcija vrši inspekcijski nadzor nad primjenom Zakona.

Struktura koja uključuje veći broj javnih organa koji nadziru primjenu, samo dodatno komplikuje procedure građanima, a s druge strane postavlja se i pitanje efikasnosti primjene propisa. Upitno je da li je Žalbeno vijeće pri Vijeću ministara BiH nezavisan mehanizam, posebno ako se uzme u obzir da članove Žalbenog vijeća imenuje Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na prijedlog ministra pravde Bosne i Hercegovine.

³³ Naime, potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica³³, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, s druge strane, dana 16.06.2008. godine BiH je preuzela obavezu usklađivanja postojećeg i budućeg zakonodavstva i njegovu propisnu primjenu i provedbu od dana stupanja na snagu. Navedeni Sporazum je stupio na snagu dana 01.06.2015. godine, a kraj prijelaznog perioda je istekao 01.06.2021. godine.

Ombudsmeni BiH smatraju da se organ koji imenuje izvršna vlast ne može smatrati neovisnim organom, te da u duhu koncepta prava na pristup informacijama, Žalbeno vijeće pri Vijeću ministara BiH ne ispunjava ključni uslov koji nadzorni organ mora ispunjavati, a to je nezavisnost.

Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske nisu inicirane promjene po pitanju važećeg zakonodavstva, tako da su i sami problemi na koje Ombudsmeni BiH niz godina ukazuju, ostali identični. Generalno govoreći, ključne manjkavosti važećeg zakonodavstva koje u Bosni i Hercegovini uređuje pitanje prava na pristup informacijama mogu se sažeti na sljedeći način:

- Nedostatak odredbi o proaktivnoj transparentnosti javnih organa;
- Nepostojanje nadzornog organa koji će, osim uloge drugostepenog organa, imati i edukativnu i promotivnu, odnosno preventivnu ulogu;
- Nedostatak kontinuiranih i obaveznih obuka za službenike javnih organa koji primjenjuju ove propise;
- Nedostatak odredbi o otvorenim podacima i ponovnoj upotrebi podataka javnog sektora;
- Nedostatak centralnih portala informacija;
- Nejasna uloga inspekcijskih organa, odnosno nedostaju odredbe o inspekcijskom nadzoru;
- Zakoni na nivou Federacije BiH i Republike Srpske ne sadrže kaznene odredbe;
- Zakon u Republici Srpskoj, po usvajanju 2001. godine nije mijenjan, te spram odredbi Zakona, još uvijek ne postoji ni obaveza javnih organa da po zahtjevu donose upravne akte (rješenja).

Ombudsmeni smatraju posebno problematičnim što proces izmjena zakonodavstva u oblasti pristupa informacijama na nivou BiH, istovremeno ne prati i isti proces na nivou Federacije BiH i Republici Srpskoj. Neusklađenost zakonodavstva na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini može dovesti do nedoumica u primjeni i pravne nesigurnosti građana.

4.2.3. Institucionalni kapaciteti

Kada je riječ o institucionalnim kapacitetima, u Republici Srpskoj se pojavio problem u vezi s ovlaštenjima i mandatom Upravne inspekcije u smislu Zakona o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj. U jednom od predmeta,³⁴ Upravna inspekcija pri Ministarstvu uprave i lokalne samouprave Republike Srpske tvrdi da nije nadležna za vršenje inspekcijskog nadzora, jer „*nadzor nad primjenom Zakona o slobodi pristupa informacijama nije stavljen u isključivu nadležnost upravne inspekcije, te na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja proizlazi da nema osnova za preduzimanje radnji i mjera iz nadležnosti upravne inspekcije.*“ Ombudsmeni su preporukom ukazali na odredbu člana 10. Zakona o upravnoj inspekciji Republike Srpske,³⁵ na sudsku praksu u Republici Srpskoj, te izveli zaključak da Upravna inspekcija nesporno ima nadležnosti za postupanje i poduzimanje mjera i radnji u skladu sa Zakonom o upravnoj inspekciji Republike Srpske.

³⁴ Ž-BL-05-155/22, P-171/22; Preporuka nije realizovana;

³⁵ “Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 99/20 od 13.10.2020;

4.2.4. Zahtjevi za izdavanje mišljenja Ombudsmena

Ombudsmeni BiH su tokom 2022. godine zaprimili više zahtjeva javnih organa za izdavanje mišljenja o načinu postupanja po pojedinačnim slučajevima³⁶, što predstavlja pozitivnu praksu koja doprinosi preveniranju kršenja prava na pristup informacijama. Najčešće, zahtjeve za izdavanje mišljenja podnose javni organi s lokalnog nivoa, ali su zabilježeni i zahtjevi Federalnog zavoda za statistiku, Agencije za državnu službu Bosne i Hercegovine i KJU Porodično savjetovalište Kantona Sarajevo. Sadržaj zahtjeva je različit i odnosi se na dileme u vezi s imenovanjem i radom službenika za informisanje, utvrđivanjem izuzetaka i provođenjem testa javnog interesa, postupanjem po zahtjevima kojima se traže informacije iz konkursnih procedura i slično.

4.2.5. Saradnja javnih organa s Institucijom ombudsmena

Iako možemo konstatovati da je saradnja javnih organa s Institucijom ombudsmena dobra, ipak postoje slučajevi u kojima saradnja nije ostvarena.³⁷ Tokom 2022. godine Ombudsmeni BiH su imali više predmeta u kojima nije uspostavljena saradnja s Institucijom ombudsmena, čak ni nakon upućivanja preporuke o nesaradnji. Ombudsmeni podsjećaju da, u smislu odredbi Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, tokom provođenja aktivnosti Institucije ombudsmena, svi organi vlasti imaju obavezu saradnje i pružanja odgovarajuće pomoći u istraživanju navodnih povreda ljudskih prava. Javni organi trebaju spoznati ulogu i mandat Institucije ombudsmena kao korektivnog mehanizma, čija je osnovna svrha prevencija, zaštita i otklanjanje uočenih povreda ljudskih prava.

4.2.6. „Javni organ“ u smislu zakona o slobodi pristupa informacijama

Prema važećim zakonima o slobodi pristupa informacijama, javni organ se definiše kao:

- organ zakonodavne vlasti,
- organ izvršne vlasti,
- organ sudske vlasti,
- organ uprave,
- pravni subjekt koji je u vlasništvu ili koji kontrolira javni organ.

Ombudsmeni konstatuju da još uvijek postoji nerazumijevanje koncepta prava na pristup informacijama i obaveze javnih organa da, postupajući po zahtjevima, učine dostupnim javnosti informacije koje posjeduju. Sam koncept počiva na stavu da građani imaju pravo znati informacije od javnog značaja. Ombudsmeni BiH su razmatrali predmet koji se odnosi na postupanje Nezavisnog odbora za izbor i reviziju Zeničko-dobojskog kantona po zahtjevu za pristup informacijama, kojim su tražene informacije u vezi s provedenom procedurom za izbor komesara Policije Zeničko-dobojskog kantona.³⁸ Nezavisni odbor nije postupio po zahtjevu, smatrajući da nije javni organ u smislu Zakona o slobodi pristupa informacijama u Federaciji BiH, te da nije

³⁶ Ž-SA-05-7/22, Ž-SA-05-88/22, Ž-SA-05-369/22, Ž-SA-05-896/22, Ž-SA-051043/22, Ž-SA-05-1284/22, Ž-SA-05-1272/22;

³⁷ Ž-SA-05-654/21, Ž-BL-05-689/21, Ž-BL-05-508/21, Ž-BL-05-655/21, Ž-BL-05-876/21, Ž-BL-05-811/21, Ž-MO-05-142/21;

³⁸ Ž-BL-05-691/21, P- 249/21 od 27.10.2021. godine; Preporuka nije realizovana;

ovlašten ni donositi upravne akte. Iako je u toku postupka istrage utvrđena povreda prava na pristup informacijama, te Nezavisnom odboru izdata preporuka da ponovo razmotri zahtjev i donese odluku o zahtjevu u skladu s iznesenim mišljenjem Ombudsmena i Zakonom o slobodi pristupa informacijama u Federaciji BiH, Nezavisni odbor je ostao kod prethodno iznesenog stava.

Sličan je slučaj u kojem Elektroprenos – Elektroprijenos Bosne i Hercegovine ad Banja Luka, nije dostavio informaciju o plati direktora, uz stav da se radi o ličnom podatku. Ovaj javni organ smatra da nije javni organ niti budžetski korisnik.³⁹

4.2.7. Izazovi na strani podnosioca zahtjeva

Postupajući po žalbama, Ombudsmeni su uočili da postoje određeni izazovi s kojima se susreću i javni organi, a koji se jako često ogledaju u nedovoljno preciziranim zahtjevima podnosioca, ili preširoko postavljenim zahtjevima, što javnim organima otežava postupanje po svakom pojedinačnom zahtjevu.⁴⁰ Ombudsmeni podsjećaju da zakoni o slobodi pristupa informacijama na svim nivoima propisuju da zahtjev mora:

- 1) biti u pismenom obliku na jednom od službenih jezika;
- 2) dati dovoljno podataka o prirodi i/ili sadržaju informacije, kako bi se omogućilo da javni organ uz razuman napor pronađe traženu informaciju i
- 3) sadržavati ime podnosioca zahtjeva i njegovu adresu.

Ombudsmeni su u izvještajnom periodu zaprimili i određen broj žalbi iz kojih proizlazi da podnosioci zahtjeva, prilikom ostvarivanja prava na pristup informacijama, ne koriste redovne pravne lijekove, te uprkos tome tvrde da im je povrijeđeno pravo na pristup informacijama.⁴¹ U takvim slučajevima, Ombudsmeni, u cilju adekvatne pouke podnosioca zahtjeva, ukazali su da su podnosioci, u ostvarivanju svojih prava dužni koristiti redovna pravna sredstva, u protivnom se ne može utvrditi povreda prava na pristup informacijama.

Rad na određenom broju predmeta u Instituciji ombudsmena okonča se zbog nezainteresovanosti stranaka za daljim postupanjem po žalbi. Najčešći razlog za ovakav vid okončanja postupka sadržan je u činjenici da je stranka u međuvremenu ostvarila pravo, zaprimila tražene informacije, odnosno zato što je otklonjena povreda zbog koje se stranka inicijalno obratila.⁴²

4.2.8. Nedosljednosti u primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini

Proaktivna transparentnost

Koncept slobode pristupa informacijama podrazumijeva obavezu javnih organa da, uvažavajući proaktivnu transparentnost, učine informacije dostupnim javnosti i time osiguraju implementaciju

³⁹ Ž-SA-05-534/21, P-30/22 od 11.01.2022. godine; Preporuka nije realizovana;

⁴⁰ Ž-SA-05-526/22, Ž-SA-05-78/22;

⁴¹ Ž-SA-05-1264/22, Ž-SA-05-974/22, Ž-SA-05-864/22;

⁴² Ž-SA-05-540/22, Ž-SA-05-539/22, Ž-SA-05-535/22, Ž-SA-05-537/22, Ž-SA-05-542/22, Ž-SA-05-541/22-Ž-SA-05-773/22, Ž-SA-05-959/22, Ž-SA-05-1151/22;

načela javnosti svoga rada. Proaktivna transparentnost je ključni preduslov za osiguranje principa dobre uprave i to principa transparentnosti, otvorenosti javnih organa, efikasnosti i odgovornosti itd. Sistemski pristup informacijama kroz proaktivno objavljivanje informacija mnogo je ekonomičniji i transparentniji postupak jer se racionaliziraju resursi koji se moraju koristiti ukoliko se pristup informacijama osigurava putem zahtjeva koje podnose stranke. Međutim, javni organi u Bosni i Hercegovini, zbog nespostojanja jasne i propisane obaveze, informacije još uvijek objavljuju sporadično, ili su te informacije nepotpune. Otvoreni podaci kao koncept u Bosni i Hercegovini još uvijek nije regulisan.

Ombudsmeni su tokom izvještajnog perioda postupali po žalbi Centra za istraživačko novinarstvo kojom je ukazano da predložene izmjene Zakona o dopuni Zakona o objavljivanju propisa i drugih opštih akata u Službenim novinama Kantona Sarajevo, članom 1. utvrđuju izuzetak od objavljivanja dijela Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo koji se odnosi na Upravu policije. Žalbom je istaknuto da navedeni prijedlog nije u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine⁴³, s obzirom da predloženi izuzetak nije u skladu s izuzecima predviđenim istim Zakonom. Ombudsmeni su u preporuci istakli značaj proaktivne transparentnosti, posebno u kontekstu objavljivanja pravnih propisa, te istakli da razlozi na kojima se zasniva prijedlog Izmjena nisu dovoljno elaborirani i obrazloženi, te iz njih ne proizlaze jasne posljedice kojim bi se opravdala izmjena Zakona.⁴⁴

Način podnošenja zahtjeva

Ombudsmeni su uočili da javni organi različito propisuju način podnošenja zahtjeva. Jako često se podnosiocima onemogućava podnošenje zahtjeva za pristup informacijama elektronskim putem, ili se od podnosioca dodatno traži ispunjenje uslova koji nisu propisani Zakonom. Primjera radi insistira se na potpisu zahtjeva, iako to sam Zakon ne propisuje.⁴⁵ Važno je podsjetiti da su javni organi dužni tumačiti zakone o slobodi pristupa informacijama, na način da se u najvećoj mjeri i bez odlaganja olakša i potakne saopštavanje informacija pod kontrolom javnog organa, uz najnižu prihvatljivu cijenu.

Neodlučivanje u zakonskom roku

Najčešći razlog obraćanja pravnih i fizičkih lica u ovoj oblasti odnosi se na neodlučivanje javnih organa u zakonom propisanom roku. Zakoni u oblasti pristupa informacijama na svim nivoima propisuju da je javni organ dužan u roku od 15 dana od dana prijema zahtjeva, o istom odlučiti i obavijestiti podnosioca zahtjeva. Jako često se navedeni rok prekorači a da se o potrebi prekoračenja roka ne obavijesti podnosilac zahtjeva.

U određenom broju žalbi, javni organ već nakon prvog obraćanja Institucije ombudsmena, ili nakon izdate preporuke, ispuni obavezu i odluči o zahtjevu.⁴⁶ Za Ombudsmene su posebno

⁴³ "Službene novine FBiH", broj 32/01, 48/11;

⁴⁴ Ž-SA-05-748/22, P-270/22 od dana 20.10.2022. godine;

⁴⁵ Preporuka broj P-163/22 od 08.06.2022. godine u predmetima Ž-SA-05-328/22, Ž-SA-05-433/22;

⁴⁶ Ž-BL-05-681/21, Ž-BL-05-821/21, Ž-MO-05-24/22, Ž-BL-05-828/21, Ž-SA-05-3/22;

zabrinjavajući predmeti u kojima, nakon upućivanja preporuke, javni organ ne odluči po zahtjevu ili čak ignoriše preporuku Ombudsmena Bosne i Hercegovine.⁴⁷

Neadekvatna forma odluke

Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini i isti zakon na nivou Federacije Bosne i Hercegovine utvrđuju obavezu javnih organa da, po zahtjevu za pristup informacijama, donesu rješenje kao upravni akt, sa svim elementima koje propisuje isti zakon. U praksi još uvijek postoje slučajevi da javni organ odluči u formi dopisa, a ne rješenja, onemogućavajući na taj način podnosioca zahtjeva da koristi pravne lijekove.⁴⁸

Zakon o slobodi pristupa informacijama u Republici Srpskoj, s obzirom da još uvijek nije mijenjan i dopunjavan, još uvijek sadrži obavezu javnih organa da podnosioca zahtjeva obavijeste putem dopisa/obavještenja. To je u praksi otvorilo niz problema, jer dopis po svojoj prirodi nema karakter upravnog akta. Ovakvo zakonsko rješenje dovodi u pitanje jedan od osnovnih principa upravnog postupka, a to je dvostепенost, što je utvrdio i Okružni sud u Banjoj Luci u svojoj odluci.⁴⁹

Informacije od javnog značaja

Osnovni cilj Zakona jeste ustanoviti da informacije pod kontrolom javnog organa predstavljaju javno dobro od vrijednosti, te da je obaveza javnih organa da se omogući pristup informacijama koje su od javnog značaja. U kontekstu pojma "javni interes", prije svega, misli se na opštu dobrobit za zajednicu ili određenu grupu osoba, javno zdravlje, javnu sigurnost, okoliš, potrošnju javnog novca, ugovore, plaće u javnom sektoru i slično.

Predmet pojedinih žalbi koje su Ombudmeni razmatrali tokom 2022. godine odnosili su se upravo na ugovore o izgradnji javne infrastrukture koje su javni organi sklapali s privatnim kompanijama⁵⁰. Najčešći razlog na koji se javni organi pozivaju prilikom odbijanja pristupa

⁴⁷ Ž-BL-05-729/21, Ž-BL-05-689/21, Ž-BL-05-508/21, Ž-BL-05-655/21, Ž-BL-05-655/21, Ž-BL-05-876/21;

⁴⁸ Ž-BL-05-691/21, Ž-SA-05-1223/21, Ž-SA-05-488/22;

⁴⁹ Okružni sud u Banjoj Luci u presudi broj 11 0 U 014027 14 U od 18.02.2015. godine zauzeo je sljedeći stav: *"Ovdje sud ukazuje da organ ima mogućnost da u skladu sa Zakonom odbije pristup informaciji u cjelini ili djelimično i da dopisom o tome obavijesti podnosioca zahtjeva, jer tako propisuje član 14. stav 3 Zakona o slobodi pristupa informacijama, ali takav dopis, kada se ova odredba pročita u cjelini, mora sadržavati pod a) zakonsku osnovu za status izučeća informacije, uz navode članova ovog Zakona na koje se poziva, kao i sva materijalna pitanja koja su važna za odluku, što uključuje i uzimanje u obzir faktora javnog interesa, te pod b) obavještenje podnosiocu zahtjeva o pravu podnošenja žalbe, određenom organu, a što uključuje neophodne podatke za kontakte s takvim organom, krajnji rok za podnošenje žalbe kao i troškove podnošenja žalbe, što u navedenom dopisu glavnog republičkog inspektora rada broj 24.010/054-3-7114 od 21.02.2014. godine uopće nije navedeno. No, iako tužiocu nije data pouka o pravu na izjavljivanje žalbe i organu kojem se izjavljuje, on žalbu podnosi tuženom preporučeno putem pošte dana 10.03.2014. godine, a što dalje znači da tuženi (koji dakle ne dovodi u pitanje svoju nadležnost čim sačinjava "odgovor po žalbi"), o toj istoj žalbi mora donijeti odgovarajuću odluku, koja svakako mora biti sačinjena u formi rješenja, kako to decido propisuju odredbe člana 194, 197. stav 2 i 3 u vezi s članom 230. stav 1 ZOUN. Naime, nije dovoljno sačiniti dopis i nazvati ga "odgovorom po žalbi", kako je to tuženi učinio, možda u nastojanju da izbjegne vođenje upravnog spora, što nije moguće, jer je doneseni akt konačan upravni akt u smislu člana 7. ZUS, kako se sud već izjasnio. Dakle, dopisom nazvanim "odgovor po žalbi" ne odlučuje se o žalbi, o istoj se isključivo odlučuje rješenjem, koje između ostalih obaveznih elemenata sadrži izreku kojom se o žalbi rješava (ona se odbacuje, odbija ili uvažava), te obrazloženje u kojem se navode razlozi za odluku koja je po žalbi donesena, a što je sve u konkretnom slučaju izostalo u osporenom aktu, pa se osnovano može reći da on sadrži nedostatke koji sprečavaju ocjenu njegove zakonitosti, a u tom pravcu nije od značaja ni tumačenje tužioca da je njegova žalba odbijena, budući da osporeni akt i ne sadrži odluku o njegovoj žalbi."*

⁵⁰ Ž-SA-05-397/22, Ž-BL-05-859/21 (P-20/22 od 11.01.2022. godine; Preporuka nije realizovana;

informacijama iz ugovora, jeste poslovna tajna predviđena samim ugovorom, ili komercijalni interes, zanemarujući činjenicu da se izgradnja vrši sredstvima iz budžeta i da javnost ima pravo znati u koji svrhu i koliko novca nadležni organi troše.

Sličan problem se javlja u slučajevima kada javni organi ne žele dati informaciju o plaćama izabranih i imenovanih lica, ili o plaćama javnih službenika. Najčešći razlog za odbijanje ove vrste informacija jeste obrazloženje da se radi o ličnom podatku, iako po svojoj suštini, ime i prezime javnog službenika, kvalifikacije za obavljanje poslova tog radnog mjesta, kao i plaća koju prima za svoj rad, ne mogu biti lični podatak koji se štiti Zakonom o zaštiti ličnih podataka u Bosni i Hercegovini⁵¹.

S druge strane, zahtjevima za pristup informacijama podnosioci jako često traže informacije koje po svojoj prirodi predstavljaju lični podatak, koji nema javni značaj, ili koji je potreban samo tom podnosiocu zahtjeva, najčešće za potrebe podnošenja tužbe, prikupljanje dokaza, pokretanje postupaka izvršenja i slično.⁵² Ilustracije radi, predmet razmatranja Ombudsmena bile su žalbe u kojima su žalitelji tražili od javnih organa informacije kao što su: jedinstveni matični broj građana, imena i prezimena korisnika socijalne pomoći, snimke videonadzora postavljenog u hodniku zgrade i slično. Važno je istaći da, u svim slučajevima u kojima postoje indicije da je došlo do nezakonite obrade ličnih podataka, Ombudsmeni žalbu s pratećom dokumentacijom dostavljaju Agenciji za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini.

Utvrđivanje izuzetaka i provođenje testa javnog interesa

Ključni izazov u primjeni zakona o slobodi na pristup informacijama na svim nivoima u Bosni i Hercegovini, te ujedno i najvažniji dio procesa obrade zahtjeva za pristup informacijama, jeste utvrđivanje izuzetaka i provođenje testa javnog interesa. Pravo na pristup informacijama je relativno pravo, te ga shodno tome država ima pravo ograničiti zakonom. Izuzeci koje predviđaju važeći propisi u oblasti prava na pristup informacijama u Bosni i Hercegovini odnose se na izuzetke u vezi s funkcijama javnih organa (interesi monetarne politike, sigurnosti, odbrane, zaštita procesa donošenja odluka), izuzetak u vezi sa zaštitom komercijalnih interesa trećih lica i izuzetak u vezi sa zaštitom privatnosti.

Analiza žalbi po kojima je postupano tokom 2022. godine jasno ukazuje da u velikom broju slučajeva, javni organi ne utvrđuju izuzetak nikako, ili se pozivaju na posebne propise, propuštajući da u rješenju navedu zakonski osnov iz zakona o slobodi pristupa informacijama.

Javni organi često ne provode test javnog interesa, ili ga provode nepravilno. U rješenjima se test javnog interesa ne obrazlaže dovoljno, ili se samo konstatuje da je proveden, nakon čega utvrđuju da ne postoji javni interes. To nije dovoljno, jer je potrebno da javni organ obrazloži svaku korist i štetu koja može proisteci iz objavljivanja ili neobjavljivanja informacije, te obrazloži sve činjenice koje su opredijelile javni organ da donese baš takvu odluku.⁵³

⁵¹ Ž-BL-05-534/21, P-30/22 od 11.01.2022. godine; Preporuka nije realizovana;

⁵² Ž-BL-05-323/22, Ž-SA-08-77/22, Ž-SA-05-291/22, Ž-SA-05-307/22, Ž-SA-05-308/22, Ž-SA-05-309/22, Ž-SA-05-310/22;

⁵³ Ž-SA-05-921/22 (P-257/22 od 11.10.2022. godine; Preporuka je realizovana), Ž-SA-05-357/22 (P-201/22 od 27.06.2022. godine; Preporuka je djelimično realizovana), Ž-SA-05-1300/21 (P-4/22 od 30.12.2021. godine;

Omogućavanje uvida u dokumente bez mogućnosti kopiranja

Još jedan od problema koji se često javlja u praksi jeste odobravanje pristupa informacijama putem uvida i bez mogućnosti kopiranja traženih dokumenata. Iako podnosioci zahtjeva jasno naznače u zahtjevu na koji način žele da im se informacije dostave, javni organi samovoljno, s pozicije svog autoriteta i diskrecione ocjene, donose rješenja kojim omogućavaju samo uvid, bez mogućnosti kopiranja.⁵⁴

Ombudsmeni su u više navrata ukazali da samo odobravanje uvida u dokumentaciju bez mogućnosti umnožavanja iste, ne predstavlja krajnji cilj ostvarivanja prava na pristup informacijama. Pristup informacijama putem uvida u dokumentaciju, najčešće se koristi kod obimne i složene dokumentacije, kako bi se otklonili bespotrebni troškovi za stranku, ali i trošenje ljudskih kapaciteta za javni organ. Činjenica da je žalitelju omogućen pristup informacijama putem uvida, podrazumijeva da on ima pravo dobiti tražene dokumente i istima raspolagati bez ograničenja. Kada javni organ utvrdi da postoji javni interes za saopštavanje određene informacije, to znači da će ta informacija biti dostupna kako podnosiocu zahtjeva, tako i bilo kojem drugom članu javnosti koji je zatraži.

4.3. Pravo na imovinu

Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 1. Protokol 1. garantuje pravo na imovinu na način da: „Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoga posjeda. Niko ne može biti lišen svoga posjeda osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.” Stav Evropskog suda za ljudska prava,⁵⁵ jeste da član 1. sadrži tri odvojena pravila. Prvo pravilo, opšte je prirode i sadrži princip mirnog uživanja imovine. Drugo pravilo, odnosi se na oduzimanje imovine i postavlja izvjesne uslove za oduzimanje iste, dok treće, priznaje državama ugovornicama pravo, između ostalog, da kontrolišu upotrebu imovine u skladu s opštim interesom. Drugo i treće pravilo, koje se odnosi na određene prilike miješanja u pravo na mirno uživanje imovine, moraju biti tumačeni u svjetlu opšteg načela predstavljenog u prvom pravilu.⁵⁶

Miješanje države mora postići pravednu ravnotežu između potreba generalnog interesa društva i potrebe zaštite individualnih fundamentalnih prava, te mora postojati razumna veza proporcionalnosti između poduzetih mjera i cilja koji se ostvaruje.⁵⁷

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je tokom 2022. godine zaprimila 117 žalbi zbog povrede prava na imovinu, što je za šest žalbi manje nego u prethodnoj godini. U osam predmeta upućena je preporuka označenim odgovornim organima.

Žalbeni razlozi odnose se na nepostupanje nadležnih organa u skladu s pozitivnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima zaštite prava na imovinu, što se ogleda u:

Preporuka je realizovana), Ž-SA-05-239/21 (P-110/22 od 11.04.2022. godine; Preporuka nije realizovana), Ž-SA-05-834/22 (P-306/22 od 07.11.2022. godine; Preporuka nije realizovana);

⁵⁴ Ž-SA-05-232/22, Ž-SA-05-1187/22;

⁵⁵ Sporrang and Lönnroth v. Sweden (23. septembar 1982.) Serija A broj 52;

⁵⁶ S.A. Dangeville v. France (16. avgust 2002.);

⁵⁷ Gasus Dosier und Fördertechnik GmbH v. The Netherlands (23. februar 1995.) Serija A broj 306-B; stav (62)

- neprimjerenoj dužini postupaka pred nadležnim organima (organima uprave i pravosudnim organima) koji nisu rezultirali odlukom od koje zavisi uživanje prava na imovinu;⁵⁸
- kršenja načela zakonitosti propisanog odredbama Zakona o upravnom postupku F BiH;⁵⁹
- nepoduzimanju administrativnih radnji nadležnih subjekata (banke, sudovi) koje uskraćuju pravo na raspolaganje imovinom, kao što su situacije izostanka blagovremenog upućivanje zahtjeva za brisanje dugovanja kredita, koja se vode u Centralnom registru kredita poslovnih subjekata i fizičkih lica u Bosni i Hercegovini, odnosno nepostupanja banke po već upućenim zahtjevima.⁶⁰

Ombudsmeni naglašavaju da su organi i institucije s javnim ovlastima, koji donose odluke od kojih ovisi uživanje imovinskih prava građana, dužni osigurati brzo, potpuno i kvalitetno rješavanje, uz svestrano razmatranje predmetnih stvari.

Razmatrajući žalbu⁶¹ zbog nedonošenja rješenja imovinsko-pravne prirode u ponovljenom upravnom postupku, šest godina nakon donošenja odluke drugostepenog organa kojom je to naloženo, Ombudsmeni su uputili preporuku nadležnom organu, ukazali na neprimjerenu dužinu trajanja postupka, za šta ne postoji objektivno i razumno opravdanje, te pozvali na urgentno donošenje odluke.

Regulisanje životnog prostora u naseljima putem urbanističkog plana, u svakom slučaju mora biti u interesu prava građana, zaštite javnog interesa u skladu s odredbama propisa o upravnom postupku. Ombudsmeni su na isto ukazali preporukom, postupajući po žalbi vlasnika zemljišta, za koje se usvaja urbanistički plan, s nedvosmislenom namjerom obavljanja privredne djelatnosti. Ombudsmeni su konstatovali da je postupak izlaganja nacrtu plana, konsultacija i odgovora na sugestije, imao pretežno protokolaran karakter, s ciljem ispunjenja zakonom propisane forme, ali da nije istovremeno ponudio suštinske odgovore jedinice lokalne samouprave kao nosioca pripreme plana u službi građana.⁶²

4.3.1. Uspostava učinkovitih mehanizama zaštite prava na imovinu

Neophodnost uspostave učinkovitih mehanizama zaštite prava na imovinu predstavlja važno pitanje ukoliko država kontroliše upotrebu imovine u skladu s opštim interesom kao što je izgradnja vitalnih infrastrukturnih objekata.

Tako u postupcima koji se odnose na izgradnju autocesta u Federaciji Bosne i Hercegovine i prateće infrastrukture, odnosno razmatranju pitanja izbora trase poddionica autocesta, obima eksproprijacije, postavljanje zaštitnih ograda i sl., Ombudsmeni su zaključili da, bez obzira što građani koriste sve predviđene mogućnosti u smislu zaštite svojih prava, od značaja bi bilo i razmatranje efikasnosti postojećih mehanizama, te postojanja opravdanosti uspostave dodatnog mehanizma za razmatranje navedenih pitanja.

⁵⁸ Ž-BL-05-419/22, P-268/22, Ž-BL-05-329/21, P-332/22;

⁵⁹ Ž-MO-05-25/22 P-283/22;

⁶⁰ Ž-SA-05-1256/22, Ž-BL-05-658/22;

⁶¹ Ž-BL-05-419/22, P-268/22;

⁶² Ž-BL-06-601/22, P- 318/22;

Osim zaštite interesa, isto bi doprinijelo povećanju transparentnosti i povjerenja građana, kao i smanjivanja broja drugih postupaka. U tom cilju, Ombudsmeni su Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH i Odboru za promet i komunikacije ukazali na potrebu da se ova tematika razmotri u narednom periodu, te u saradnji organa i tijela izvršne vlasti, utvrdi mjere koje bi mogle doprinijeti povećanoj transparentnosti i zaštiti prava građana, a samim tim i efikasnosti postupka.⁶³

4.3.2. Isplata utvrđenih potraživanja iz radnog odnosa

Zakonski opravdano očekivanje na isplatu utvrđenih potraživanja iz radnog odnosa predstavlja imovinu u smislu člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, te su se građani Instituciji obraćali zbog nemogućnosti njihove naplate.⁶⁴ Ovo je posebno značajno kada je obveznik isplate potraživanja javni organ, čime država postaje direktni kršilac prava na imovinu, kroz neizvršavanje pravosnažnih sudskih odluka. Najčešće se radi o potraživanjima uposlenika iz javnog sektora, ali i po osnovu potraživanja nastalih kao posljedica povrede nekog drugog prava.

Postupanja organa su različita, s obzirom na teritorijalno uređenje, od pokušaja mirnog rješavanja spora kroz nagodbu i ponudu da se povjerilac odrekne nekog dijela potraživanja, najčešće kamata, do uspostave liste dugovanja.

Primjer⁶⁵ predstavljaju potraživanja iz radnog odnosa, na osnovu pravosnažnih sudskih odluka, na teret budžeta Kantona 10, gdje su tražitelji potraživanja s Vladom Kantona zaključili Ugovor o vansudskoj nagodbi za izmirenje finansijskih potraživanja po izvršnom sudskom rješenju, nakon čega je isto u cijelosti realizovano.

4.4. Policija

U Bosni i Hercegovini policija ima značajnu ulogu očuvanja javne sigurnosti, zaštite ljudi i imovine, nadzora i osiguranja državnih granica, zaštite osnovnih prava i sloboda građana, sprečavanja, otkrivanja i razrješenja krivičnih i prekršajnih djela, borbe protiv kriminala, održavanja javnog reda i mira, pružanje pomoći i usluga građanima, kao i rad sa strancima.

U ispunjavanju ovih zadataka, policijski organi moraju djelovati u skladu s odredbama ustava u Bosni i Hercegovini, pozitivnih zakonskih propisa Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Brčko distrikta BiH, kantona i međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava koji predstavljaju dio pravnog sistema Bosne i Hercegovine.

Tokom izvještajnog perioda zaprimljene su 153 žalbe na postupanje policije, pet žalbi manje nego u prethodnoj godini. Preporuke su upućene u 12 predmeta.

⁶³ Ž-SA-05-827/21, P-36/22;

⁶⁴ Ž-LI-05-175/22, Ž-LI-05-35/22;

⁶⁵ Ž-LI-05-11/22;

Žalbe su izjavljene zbog postupanja policijskih službenika koje izlazi iz profesionalnih okvira,⁶⁶ prekomjerne upotrebe sile,⁶⁷ nezadovoljstva načinom na koji je postupljeno po prijavi prekršajnog ili krivičnog djela,⁶⁸ postupkom izdavanja zapisnika nakon policijske intervencije,⁶⁹ povrede odredbi propisa o slobodi pristupa informacijama,⁷⁰ zahtjeva za intervenciju u poremećenim međususedskim i porodičnim odnosima koji su najčešće rezultat neriješenih imovinsko-pravnih pitanja,⁷¹ nezadovoljstvo intervencijom po zahtjevu bivših supružnika zbog međusobnog sukobljavanja i problema viđanja djeteta,⁷² neažurnog postupanja ministarstava unutrašnjih poslova kao organa uprave.⁷³

Institucija je razmatrala žalbe i policijskih službenika koje se odnose na ostvarivanja/povrede prava koja proizlaze iz radnog odnosa,⁷⁴ nepostupanja po sudskim odlukama kojima je razmatran postupak unapređenja policijskih službenika,⁷⁵ i diskriminacije, odnosno mobinga.⁷⁶

Stranke često podnose žalbe zbog radnji koje policija provodi u skladu s njenim zakonom propisanim nadležnostima, i/ili postupanjima po nalogu nadležnog suda i tužilaštva, čak i u slučajevima kada su ostvarili pravo zbog kojeg se obraćaju.⁷⁷ U navedenim slučajevima ne postoji osnovanost za djelovanjem Institucije.

Određeni broj žalbi ukazuje na prekoračenje ovlaštenja ili prekomjernu upotrebu sile. U toku istraživanja ovih predmeta Ombudsmeni od nadležnih organa zaprimaju izjašnjenja da u skladu sa zakonom utvrđenim procedurama sprovode istragu, te da će o rezultatima istrage dostaviti naknadno informaciju, kao i da o određenim pitanjima kao što je upotreba sile provode edukaciju. Praksa je pokazala da se u većini ovih slučajeva ne utvrdi odgovornost policijskog službenika, čime građani ostaju nezadovoljni.⁷⁸ Ovim se postavlja pitanje učinkovitosti i nezavisnosti uspostavljenih mehanizama nadzora nad radom policijskih službenika i potrebe sveobuhvatne analize stanja u ovoj oblasti.

Individualne žalbe podnesene Instituciji samo su indikator da u postojećem sistemu nadzora postoje slabosti. Dio ovih slabosti može se vezati i za pitanje neuspostavljenog sistema kontinuirane i obavezne edukacije policijskih službenika, posebno o zakonodavnom okviru i međunarodnim dokumentima ljudskih prava. Ovo je posebno značajno imajući u vidu ovlaštenja policije da osobu privremeno liše slobode, ograniče puno uživanje njihovih prava i u opravdanim slučajevima primijene silu.

⁶⁶ Ž-BR-05-174/22, Ž-SA-05-602/22, Ž-BR-05-217/22;

⁶⁷ Ž-BR-05-90/22;

⁶⁸ Ž-BR-05-354/22, Ž-BL-552/22, Ž-BL-05-351/22, Ž-BR-05-211/22;

⁶⁹ Ž-BL-05-476/22, Ž-MO-05-30/22;

⁷⁰ Ž-SA-05-997/22, Ž-SA-05-555/22, Ž-SA-05-808/22, Ž-SA-05-907/22;

⁷¹ Ž-SA-05-673/22, Ž-BR-05-124/22, Ž-BR-05-23/22;

⁷² Ž-SA-05-968/22, Ž-SA-01-1295/22, Ž-BL-01-791/20;

⁷³ Ž-SA-05-1248/22;

⁷⁴ Ž-BL-05-3/22, Ž-BL-05-252/22, Ž-SA-06-986/22, Ž-MO-04-77/22;

⁷⁵ Ž-SA-08-515/22, Ž-SA-08-520/22, Ž-SA-08-521/22, Ž-SA-08-517/22, Ž-SA-08-516/22, Ž-SA-08-518/22, Ž-SA-08-519/22;

⁷⁶ Ž-SA-05-201/21, P-293/22;

⁷⁷ Ž-SA-05-763/22, Ž-SA-05-337/22, Ž-SA-05-50/22, Ž-BL-05-657/22, Ž-BL-05-691/22, Ž-SA-05-145/22;

⁷⁸ Ž-BR-05-174/22, primjer standardnog odgovora ministarstva;

Tako su u predmetu po žalbi na postupanje policijske uprave, zbor prekomjerne primjene sile u odnosu na pritvorenika, Ombudsmeni nakon provedenog postupka, uputili preporuku da Jedinica za profesionalne standarde, bez odlaganja preispita navode pritužbe i postupanje policijskih službenika, procijeni potrebu za edukacijom policijskih službenika ove Policijske uprave i organizuje obuku, kako bi se osiguralo postupanje službenika u skladu s važećim zakonskim propisima i principima Konvencije UN-a protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka. U odgovoru nadležnog ministarstva je navedeno da su istražitelji Odsjeka za inspekcije i reviziju, Jedinice za profesionalne standarde, proveli ispitni postupak ocjene zakonitosti i pravilnosti upotrijebljene sile, te utvrdili da je ista upotrijebljena zakonito i pravilno.⁷⁹

4.4.1. Primjena zakonodavstva o slobodi pristupa informacijama

Žalbe upućene zbog povrede propisa o slobodnom pristupu informacijama ukazuju da je nužno razmotriti potrebu dodatnog upoznavanja policijskih organa s odredbama pozitivnih zakonskih propisa iz ove oblasti.

Nakon provedenog postupka po žalbi kojom se ukazuje na povredu odredbi Zakona o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, od strane kantonalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Ombudsmeni su uputili preporuku ministarstvu da u drugostepenom postupku provede proceduru utvrđivanja izuzetaka i provede test javnog interesa u smislu člana 9. Zakona, te da nakon toga donese rješenje zasnovano na odredbama istog. Preporuka je realizovana.⁸⁰

4.4.2. Policija u zajednici

Ombudsmeni skreću pažnju na jedan važan segment policijskog djelovanja a to je rad policije u zajednici, koji može biti reaktivan, što znači da policija dolazi na poziv kada se desi događaj koji zahtijeva njenu intervenciju, i proaktivan što podrazumijeva prisutnost policijskih službenika na mjestima i u vrijeme gdje je to potrebno.

Ovo bi podrazumijevalo veće prisustvo policije u lokalnoj zajednici, što s jedne strane može utjecati na preveniranje sukoba i smanjenje pokrenutih prekršajnih i krivičnih postupaka, a s druge strane doprinijeti jačanju sigurnosti i povjerenja građana u njen rad.

Stav Ombudsmena proizlazi iz razmatranja žalbi zaprimljenih u Instituciji, kao što je slučaj sa žalbom, kojom se ukazuje na izostanak efikasne intervencije policije u slučaju postojanja kontinuirane netrpeljivosti i sukoba između više porodica. Ombudsmeni su uputili preporuku da nadležno ministarstvo poduzme sve potrebne mjere iz okvira svoje nadležnosti kako bi se preveniralo produbljivanje sukoba ili eventualno nasilje. Preporuka je realizovana.⁸¹

⁷⁹ Ž-BR-05-90/22, P-174/22;

⁸⁰ Ž-SA-05-997/22, P-261/22;

⁸¹ Ž-SA-05-968/22, P-278/22;

4.4.3. Prava iz radnog odnosa policijskih službenika

Policijski službenici uživaju sva prava zagaranovana odredbama Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, ustava i zakonodavstva u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju izvršenje pravosnažnih sudskih odluka, njihov radni status i unapređenje u struci.

Ombudsmeni su razmatrali žalbu zbog nepostupanja kantonalnog ministarstva unutrašnjih poslova po zahtjevu za dobrovoljno i potpuno izvršenje presude Općinskog suda u Sarajevu, donesene u postupku po tužbi zbog rezultata konkursne procedure unapređenja u viši čin. Ombudsmeni su ovom ministarstvu, Upravi policije, policijskom komesaru i Komisiji za ponavljanje postupka unapređenja policijskih službenika u čin “inspektor” po Internom oglasu, uputili preporuku, da odmah pristupe izvršenju predmetne pravosnažne presude, isključivo u okvirima dispozitiva koji se odnosi na sam konkurs koji je bio predmet sudskog razmatranja, što uključuje vraćanje konkursne procedure u fazu prije utvrđivanja kandidatskih lista, poništavanje svih radnji poduzetih van okvira dispozitiva, utvrđenja pravnih posljedica navedenih u dispozitivu tek nakon izvršenja kondemnatornog dijela tužbenog zahtjeva kojim je naloženo ponavljanje postupka po internom oglasu, i otklanjanje nezakonitosti u provedenoj konkursnoj proceduri. Presuda Općinskog suda u Sarajevu je izvršena, prava iz radnog odnosa uspostavljena i preporuka u cijelosti realizovana.⁸²

Sumirajući sve naprijed navedeno, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine zaključuju da je neophodno da:

1. policijski službenici budu upoznati s domaćim zakonodavnim okvirom i međunarodnim dokumentima zaštite ljudskih prava;
2. uspostavljeni mehanizmi postupanja po pritužbama građana budu efikasni;
3. osigura veće prisustvo policijskih službenika u javnosti, i upoznavanje sa nadležnostima policijskih organa;
4. statusna i radna prava policijskih službenika budu u cijelosti ostvarena.

4.5. Inspekcije

Inspeksijski nadzor je vrsta upravnog nadzora koja se ostvaruje neposrednim uvidom u zakonitost rada, poslovanja i postupanja pravnih i fizičkih lica koja obavljaju određenu djelatnost, građana u pogledu pridržavanja zakona i drugih propisa, te poduzimanje upravnih i drugih mjera za koje su ovlašteni zakonom, odnosno drugim propisom. Ima izuzetnu važnost pri provođenju cijelog niza propisa na kojima se zasniva zaštita širokog polja zagaranovanih građansko-političkih, ekonomsko-socijalnih i kulturnih prava fizičkih i pravnih lica.

Ombudsmeni su u ranijem periodu, na osnovu pokazatelja slabosti inspeksijskog nadzora proisteklih iz žalbi građana, izvršili sveobuhvatnu analizu i sačinili Specijalni izvještaj o ulozi inspeksijskih organa u zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Prikazano je stanje u oblasti inspeksijskog nadzora s aspekta važećeg zakonodavstva, materijalno-tehničkih i ljudskih resursa kojima raspolažu inspeksijski organi svih nivoa vlasti u BiH, djelokruga rada, saradnje, te

⁸² Ž-SA-08-515/22, Ž-SA-08-520/22, Ž-SA-08-521/22, Ž-SA-08-517/22, Ž-SA-08-516/22, Ž-SA-08-518/22, Ž-SA-08-519/22, P-158/22;

definisane poteškoće u radu i nadležnim organima vlasti upućene su preporuke s ciljem unapređenja funkcionisanja inspekcijskog nadzora kao elementa vladavine prava i zaštite prava građana.⁸³ Ombudsmeni su stava da je potrebno prioritarno pristupiti reformi inspekcijskih organa.

Tokom 2022. godine zaprimljeno je 86 žalbi, zbog neprovođenja inspekcijskog nadzora i nepoduzimanja radnji i mjera iz okvira nadležnosti inspekcijskih organa, što je 14 žalbi manje nego u 2021. godini. Upućeno je 16 preporuka, koje se odnose na izostanak inspekcijskog nadzora, neblagovremeno postupanje inspekcijskih organa, nepostupanje u skladu s odredbama pozitivnog zakonodavstva kojima su propisani obuhvat, sadržaj i forma nadzora, prava i dužnosti inspektora, delegacije nadležnosti tokom postupka u kojem je već nastupila materijalna šteta, ali i povrede prava na slobodan pristup informacijama od strane inspekcijskih organa.

Analiza obraćanja i izdatih preporuka pokazuje da se ponavljaju razlozi nezadovoljstva građana radom inspekcijskih organa, kao i u ranijim izvještajnim godinama, što ukazuje na potrebu poduzimanja aktivnijih mjera od strane nadležnih organa vlasti kako bi se to prevazišlo.

Ombudsmeni s aspekta svojih nadležnosti ustanovljenih Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava, posebno ukazuju i na to da su organi u postupku koji se vodi pred ovom Institucijom dužni postupati na način kako je to propisano Zakonom⁸⁴, te je neprihvatljivo postupanje inspekcijskih organa koji odbiju saradnju i ne postupe po zahtjevu Ombudsmena.⁸⁵ Ombudsmeni će, u skladu sa svojim kapacitetima i u saradnji s partnerskim organizacijama, nastojati u 2023. godini održati konsultativne sastanke s inspekcijskim organima kako bi se razmotrile mogućnosti unapređenja saradnje, a u cilju zaštite prava građana.

Podsjećajući na preporuke⁸⁶ iz Specijalnog izvještaja o ulozi inspekcijskih organa u zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, a posebno cijeneći njihov značaj, rezultate postupaka koji ukazuju

⁸³ Specijalni izvještaj o ulozi inspekcijskih organa u zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini; https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2020123109153761bos.pdf

⁸⁴ Član 25.

1. Organi vlasti u Bosni i Hercegovini obavezni su Instituciji pružiti odgovarajuću pomoć u istrazi i vršenju kontrole.
2. U vrijeme istrage ombudsmen ima pristup bilo kojem organu vlasti u Bosni i Hercegovini u cilju provjere traženih informacija, obavljanja ličnih razgovora i razmatranja potrebnih spisa i dokumenata.
3. Ombudsmenu ne smije biti odbijen pristup spisima ili administrativnim dokumentima koji se tiču aktivnosti ili djelatnosti koja je pod istragom (...)

⁸⁵ Ž-BL-245/22;

⁸⁶ Ombudsmeni Bosne i Hercegovine uputili su preporuke Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Vladi Republike Srpske, Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, vladama svih kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, gradonačelnicima u gradovima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske i načelnicima u opštinama Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske da:

1. u skladu sa svojim nadležnostima i ovlaštenjima preduzmu potrebne mjere u cilju otklanjanja slabosti u funkcionisanju inspekcijskih organa, postizanja efikasnijeg djelovanja inspekcijskih organa i osnaživanja inspekcijskih organa;
2. kontinuirano analiziraju vlastita zakonodavstva kojima se uređuje funkcionisanje inspekcijskih organa, te shodno tome rade na njihovom unapređenju;
3. kontinuirano usklađuju vlastita zakonodavstva koja uređuju inspekcijski nadzor, posebno imajući u vidu pitanja nadležnosti organa nadležnog za odlučivanje u drugostepenom postupku, te primjenu pozitivnog zakonodavstva sa savremenim međunarodnim standardima;
4. usvoje zakonodavni okvir kojim će regulisati postupanje inspekcija u kantonima u kojima nije donesen zakon na kantonalnom nivou;
5. razmotre mogućnost obezbjeđenja finansijskih sredstava neophodnih za optimalno i profesionalno funkcionisanje inspekcijskih organa, a u cilju jačanja kapaciteta kroz zapošljavanje određenog broja izvršilaca radi efikasnog obavljanja poslova i osavremenjavanje opreme;

da je potrebno kontinuirano raditi na ovom pitanju, Ombudsmeni pozivaju izvršne organe vlasti da, u skladu sa svojim nadležnostima i ovlaštenjima, poduzmu sve potrebne mjere s ciljem otklanjanja slabosti u funkcionisanju inspekcijskih organa, njihovog osnaživanja i osiguranja učinkovitijeg djelovanja.

4.5.1. Nepostupanje po prijavi

Inspekcijskim nadzorom osigurava se zakonitost i zaštita javnog i privatnog interesa u skladu s pozitivnim zakonskim propisima. Izostanak blagovremenog postupanja inspekcijskih organa, ne predstavlja samo izostanak jedne upravne radnje, nego može imati neželjene posljedice na pravo koje je građanima zagantovano, kao što je npr. neometano uživanje svoga posjeda.

Postupajući po žalbi⁸⁷ radi neprovođenja inspekcijskog nadzora u slučaju nelegalne gradnje, te nepoduzimanja zakonom propisanih mjera i radnji, Ombudsmeni su odgovornoj opštini i nadležnoj službi uputili preporuku da, u skladu s pozitivnim zakonskim propisima izvrši inspekcijski nadzor po prijavi žalitelja. Preporuka je u cijelosti realizovana.

4.5.2. Nadležnost za postupanje inspekcijskih organa

Bez obzira na funkcionalnu i teritorijalnu organizaciju inspekcijskih organa uočen je i problem nedostatka koordinacije, posebno između različitih nivoa inspekcijskog nadzora, kao i neblagovremene ocjene stvarne nadležnosti inspekcije.

Postupajući u predmetu⁸⁸ kojim je ukazano na neadekvatan inspekcijski nadzor zbog izvođenja radova na uređenju korita rijeke Sanice, Ombudsmeni su konstatovali da su predmetni radovi izvedeni bez odobrenja za građenje. Pri tome se tokom postupka utvrđivanja zakonitosti izdavanja dozvola, i provođenja inspekcijskog nadzora utvrdila nenadležnost Federalne uprave za inspekcijske poslove, Federalnog urbanističko-ekološkog inspektora, koji nije blagovremeno postupio u skladu s odredbama Zakona o inspekcijama Federacije Bosne i Hercegovine⁸⁹ i postupak delegirao nadležnom inspekcijskom organu na dalje postupanje.

Ovakvim postupanjem žalitelju je u cijelosti onemogućena zaštita prava, zbog čega su Ombudsmeni uputili preporuku kojom je ukazano na navedeni propust i zahtijevano postupanje u zakonskim okvirima.

-
6. kontinuirano rade na unapređenju i uspostavljanju novih informacionih tehnologija, a posebno na uvođenju elektronskih baza podataka za sve inspekcijske organe;
 7. ujednačavanje dodataka na platu na svim nivoima vlasti;
 8. obezbijede neophodna novčana sredstva u svrhu organizovanja specijalizovanih edukacija po upravnim oblastima za inspektore, a u skladu s iskazanim potrebama;
 9. radne prostore inspekcijskih organa prilagode broju zaposlenih i omoguće pristup licima s invaliditetom.

⁸⁷ Ž-BR-05-35/22, P-150/22;

⁸⁸ Ž-BL-05-201/22, P-266/22;

⁸⁹ Zakon o inspekcijama Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 73/2014 i 19/2017 - odluka US;

4.5.3. Pristup informacijama o izvršenom inspekcijskom nadzoru

Građani koji su zahtijevali inspekcijski nadzor ukazuju da nemaju informaciju o rezultatima nadzora, te mogućnost dobiti zapisnik i koristiti pravni lijek, što ima samo subjekt nadzora kome je rješenjem naložena odgovarajuća upravna mjera. Razlog takvog postupanja je stav inspekcijskih organa da osoba koja podnese zahtjev za obavljanje inspekcijskog nadzora nije stranka u postupku, tako da je informisana samo o obavljenom nadzoru. U svakom slučaju postoji mogućnost obraćanja shodno odredbama propisa o slobodi pristupa informacijama.

4.5.4. Inspektorat socijalne i dječije zaštite na nivou Federacije BiH

Vlada Federacije BiH na sjednici održanoj 20.02.2020. godine utvrdila je Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o inspekcijama FBiH⁹⁰ i uputila ga u parlamentarnu proceduru. Razlozi za pripremu ovog zakona su izvršavanje presude Ustavnog suda FBiH od 13.12.2016. godine⁹¹, te, između ostalog, zaključaka Vlade⁹² kojim je obavezala nadležne organe federalne vlasti da pripreme i u parlamentarnu proceduru upute prijedlog Zakona o dopunama Zakona o inspekcijama FBiH tako da se djelokrug rada federalne inspekcije proširi i na oblasti rada humanitarnih organizacija i socijalnu i dječiju zaštitu.⁹³

Inspektorat socijalne i dječije zaštite još uvijek nije uspostavljen zbog čega Ombudsmeni izražavaju posebnu zabrinutost, naročito imajući u vidu da je Zakonom o ustanovama socijalne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine⁹⁴ propisano da Inspekcijski nadzor nad zakonitošću rada federalnih ustanova socijalne i dječje zaštite, u dijelu primjene propisa iz oblasti socijalne i dječje zaštite vrše nadležni federalni inspektori.⁹⁵

4.6. Vladina i ministarska imenovanja

Zakon o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine propisuje da u slučaju kada postoje dokazi da principi utvrđeni u članu 3. ovog zakona, ili postupci, nisu ispoštovani, bilo koji član javnosti može podnijeti prigovor na konačno imenovanje u skladu s odredbama ovog zakona. Prigovor se podnosi odgovornom javnom službeniku, a kopija dostavlja Ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine.⁹⁶ Identična rješenja sadržana su i u entitetskim zakonima koji uređuju ovu oblast⁹⁷.

⁹⁰ Zakon o inspekcijama Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 73/2014 i 19/2017);

⁹¹ Presudom Ustavnog suda FBiH od 13.12.2016. godine utvrđeno je da su odredbe iz člana 37. i člana 44. stav (1) i (3) Zakona o inspekcijama FBiH suprotne odredbama Ustava FBiH;

⁹² Zaključci Vlade Federacije BiH od 17.10.2019. i 22.11.2019. godine;

⁹³ <https://fbihvlada.gov.ba/bs/210-sjednica-vlade-fbih> posjećeno 16.01.2023.godine;

⁹⁴ Zakon o ustanovama socijalne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj 64/22);

⁹⁵ Član 78. stav (2) tačka a) Zakona o ustanovama socijalne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine;

⁹⁶ Zakon o ministarskim imenovanjima, imenovanjima Vijeća ministara i drugim imenovanjima Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 37/03);

⁹⁷ Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. novine FBiH", br: 12/03, 34/03, 65/13), Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Republike Srpske ("Sl. glasnik Republike Srpske", broj 41/03);

Zakonima je propisano da se konačno imenovanje ne može provesti ukoliko nisu ispoštovani utvrđeni osnovni principi zakonitosti, kvaliteta, nezavisne provjere, otvorenosti i transparentnosti, kao i zastupljenosti pri zapošljavanju.

Ombudsmeni, djelujući u okviru svojih nadležnosti, shodno odredbama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine i zakonima koji uređuju pitanje vladinih i ministarskih imenovanja tokom 2022. godine razmatrali su 104 žalbe, što je 20 žalbi manje nego u prethodnoj godini. Upućeno je 50 preporuka.

Žalbe su izjavljene zbog povrede osnovnih principa prilikom provođenja postupaka imenovanja i razrješenja članova upravnih i nadzornih odbora u javnim preduzećima i javnim ustanovama,⁹⁸ nejasnih i nedefiniranih kriterija prilikom izbora najboljeg kandidata, odnosno nepostupanja po utvrđenim kriterijima,⁹⁹ smjene funkcionera prije isteka mandata,¹⁰⁰ imenovanja prema pripadnosti kandidata političkoj stranci,¹⁰¹ povrede prava na pravni lijek i odredbi propisa o slobodnom pristupu informacijama.¹⁰²

Ombudsmeni su u preporukama upućenim odgovornim javnim organima ukazali na pozitivne zakonske propise i zahtjeve da se: sva javna imenovanja obavljaju transparentno, na zakonit način, u skladu sa svim važećim pravilima, propisima i zakonima, da se provedu po principu izbora na osnovu kvaliteta, putem dobro informisanog izbora lica, koja po svojim sposobnostima, iskustvu i kvalitetom odgovaraju potrebi regulisanog organa, da se u postupku izbora osigura i princip pravičnosti te onemogućiti svaka zloupotreba prava stranaka.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ne raspolažu istražnim mehanizmima kojima bi, u svakom konkretnom slučaju, sa sigurnošću mogli utvrditi povredu zakonskih odredbi koje propisuju da lice koje je na funkciji u političkoj stranci ne može biti konačno imenovano, odnosno pripadnost izabranog kandidata određenoj političkoj stranci. Istovremeno, Ombudsmeni naglašavaju da moraju biti ispoštovani već utvrđeni, relevantni, kriteriji za imenovanje, na način da se odnose na poziciju koja se popunjava.

Ombudsmeni ukazuju i da praksa usvajanja odluka izvršne vlasti o smjenama imenovanih službenika prije isteka mandata proizvodi pravnu nesigurnost, potencijalno dovodi do skupih i dugotrajnih postupaka koji nisu u interesu nijedne strane i uopšte otežava nesmetano funkcionisanje javnih organa kao servisa građana.

Ombudsmeni smatraju da postoji potreba preispitati postojeći zakonodavni okvir, decidnije odrediti kriterije koji moraju biti ispoštovani u procedurama imenovanja i razrješenja imenovanih lica, te utvrditi koja se pozicija u političkom subjektu ima smatrati funkcionerskom.

Sljedeći primjeri ilustriraju postupanja Ombudsmena u slučajevima navedenih povreda zakona.

⁹⁸ Ž-BL-05-140/22, Ž-SA-05-278/22, Ž-SA-05-550/22, Ž-BL-05-119/22, Ž-BL-05-120/22;

⁹⁹ Ž-BL-05-122/22, Ž-SA-05-618/22;

¹⁰⁰ Ž-BL-05-421/22;

¹⁰¹ Ž-LI-05-16/22;

¹⁰² Ž-BR-05-19/22;

Postupajući po prigovorima protiv odluke o imenovanju članova upravnog odbora javne ustanove i imenovanju predsjednika i članova skupštine druge javne ustanove iste lokalne zajednice, utvrđene su povrede principa Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije BiH, u pogledu vođenja procedure i ocjene kandidata, s obzirom da komisija zadužena za isto, tokom obavljanja razgovora s kandidatima nije postavljala identična pitanja, nisu imenovani prvorangirani kandidati i nisu imali pravo na pravni lijek. Ombudsmeni su uputili preporuku opštinskom vijeću da poništi i provede ponovne postupke predmetnih imenovanja. Preporuka nije ispoštovana.¹⁰³

Jedan od primjera razrješenja imenovanih lica prije isteka mandata¹⁰⁴ predstavlja smjena članova upravnog odbora javne ustanove, koji su obavljali funkcije samo devet dana u toku godine, za koju nije usvojen finansijski izvještaj. U konkretnom slučaju, učinjeni su vjerovatnim navodi da je smjena članova upravnog odbora izvršena bez njihove stvarne krivice ili odgovornosti za upravljanje ustanovom, s obzirom na krajnju nesrazmjeru između vremenskog perioda tokom kojeg su podnosioci žalbe obavljali dužnost članova upravnog odbora i vremenskog perioda za koji se usvajaju spomenuti izvještaji i za koje su podnosioci žalbe učinjeni odgovornim. U takvim okolnostima, postoji vjerovatnoća da je zakonski osnov za smjenu iskorišten radi ostvarenja pojedinih kadrovskih rješenja, a ne s ciljem poboljšanja rada ustanove ili upravljanja javnim sredstvima. Ombudsmeni su uputili preporuku vladi kantona da prilikom donošenja odluka iz svoje nadležnosti pokloni dužnu pažnju ne samo aspektu zakonitosti, nego i principu dobre javne uprave i savjesnog upravljanja javnim sredstvima, kako bi se uvažili interesi svih zainteresovanih strana na koje se odluke odnose, a rizik od sporova bilo koje vrste sveo na minimum. Odgovor na preporuku nije zaprimljen.

Odredbom člana 5. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da *bilo koja osoba koja je na funkciji u političkoj stranci ne može biti konačno imenovana (kandidati koji se ne kvalificiraju). Prilikom odbacivanja prijava takvih kandidata, odgovorni javni službenik dužan je jasno reći da se prijava odbacuje zato što je prijavljena osoba kandidat koji se ne kvalificira. Bez obzira na prethodno, kandidat koji se ne kvalificira a koji odstupa s položaja, na koji je izabran prije nego što se izvrši konačno imenovanje, može se uzeti u obzir za razmatranje za konačno imenovanje u skladu s principima i postupcima utvrđenim u ovom zakonu.* Suprotno ovoj odredbi izvršen je izbor članova Školskog odbora, s obzirom da je izabrani kandidat u vrijeme imenovanja bio predsjednik opštinskog odbora jedne političke stranke. Ombudsmeni su uputili preporuku nadležnom ministarstvu da, u skladu s iznesenim mišljenjem Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, preispita predmetni postupak imenovanja i provede isti u skladu s principima utvrđenim Zakonom o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine.¹⁰⁵

Podnositeljica žalbe zaposlena kao inspektor u jedinici lokalne samouprave *navodi da je diskriminisana od strane načelnika jer joj uskraćuje pravo da bude birana u upravne odbore javnih ustanova i preduzeća čiji je osnivač opština.* U pogledu tumačenja ovog pravnog pitanja, Ombudsmeni su izvršili uvid u Zakon o državnoj službi kojim je propisano da: „O pravima i

¹⁰³ Ž-BL-05-12/22; Ž-BL-05-14/22 i Ž-BL-05-15/22, Ž-BL-05-870/21 i Ž-BL-05-869/21, P-130/22;

¹⁰⁴ Ž-BL-05-421/22, P-291/22;

¹⁰⁵ Ž-LI-05-16/22, P-69/2022;

dužnostima državnih službenika iz radnog odnosa, donosi se rješenje.“ U konkretnom slučaju očigledno je da je o pravima i obavezama državnog službenika odlučeno u formi obavještenja. Na taj način nezadovoljna stranka nema očigledno dostupan pravni lijek na raspolaganju, putem kojeg bi tražila preispitivanje odluke načelnika ili sudsku kontrolu upravnog akta. Ombudsmeni ne ulaze u meritum odluke da se rad u upravnim odborima ili nadzornim tijelima ustanova ili drugih organizacija čiji je osnivač jedinica lokalne samouprave ograniči ili dozvoli u skladu s najboljim interesima poslodavca i optimalne organizacije rada. S druge strane, Ombudsmeni naglašavaju da svaka odluka kojom se odlučuje o nečijem pravu ili obavezi mora ispunjavati one formalne standarde kako je to propisano imperativnim zakonskim normama. Na taj način, nezadovoljna strana bi imala priliku isticati sve ono što navodi u pogledu sporne odluke, a što se u konkretnom slučaju odnosi na tumačenje dodatne djelatnosti, pravni osnov za ograničavanje konkurisanja, potencijalni sukob interesa ili diskriminaciju u pogledu tretmana pojedinih službenika.¹⁰⁶

4.7. Migracije i azil

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine, djelujući u okviru svojih nadležnosti, na osnovu odredbi Zakona o strancima Bosne i Hercegovine¹⁰⁷, Zakona o azilu Bosne i Hercegovine¹⁰⁸ i Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine¹⁰⁹, kao i međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda koji se primjenjuju u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, skreću pažnju da otvoreno pitanje migracija u Bosni i Hercegovine, iako u smanjenom obimu nego prethodnih godina. Posebno treba ukazati na odgovornosti institucionalnih mehanizmima nadležnih za sprovođenje postupaka po zahtjevima, te obezbjeđivanja statusnih i drugih prava garantiranih zakonodavstvom Bosne i Hercegovine i ratificiranim međunarodnim standardima.

Tokom 2022. godine Institucija je zaprimila 19 žalbi vezano za prava migranata i tražitelja azila, šest žalbi manje nego u prethodnoj godini. Upućene su 2 preporuke u predmetima koji su zaprimljeni krajem 2021. godine a na kojima se rad nastavio i u 2022. godini.

Strani državljani na teritoriji Bosne i Hercegovine od Institucije zahtijevaju intervenciju radi pružanja mogućnosti za iskazivanje namjere za azil¹¹⁰, zbog nedonošenja odluke u vezi sa zahtjevom za azil, postavljanje staratelja maloljetnom licu bez pratnje¹¹¹, nezakonitog postupanja nadležnih službi u postupku po zahtjevu za azil - iskazivanje namjere za traženje azila u Bosni i Hercegovini.¹¹²

Stranci zahtijevaju i pomoć u pravu po osnovu supsidijarne zaštite¹¹³ ili pomoć u uspostavi radnopravnog statusa¹¹⁴. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine, u svakom slučaju, pismenim putem informišu stranke o svojim nadležnostima, relevantnim odredbama pozitivnih zakonskih propisa

¹⁰⁶ Ž-BL-06-70/22;

¹⁰⁷ Zakon o strancima Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, broj 88/15, 34/21);

¹⁰⁸ Zakon o azilu Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, broj 11/16; Ispravka Zakona o azilu, “Službeni glasnik BiH”, broj 16/16);

¹⁰⁹ Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 59/05, 66/16);

¹¹⁰ Ž-SA-05-665/22, Ž-SA-05-696/22, Ž-SA-05-779/22, Ž-SA-05-842/22;

¹¹¹ Ž-SA-05-723/22;

¹¹² Ž-SA-05-73/22, Ž-SA-05-74/22;

¹¹³ Ž-SA-05-590/22;

¹¹⁴ Ž-SA-05-559/22;

koje regulišu status stranih državljana i daju uputu o državnom organu i pružateljima pravne pomoći kojima se mogu obratiti u svrhu ostvarenja svojih prava.

U 2022. godini Ombudsmeni su upućenim preporukama ukazali nadležnim organima, u čijoj nadležnosti je pitanje stranaca, njihovog boravka, kretanja i statusa, na obaveze propisane relevantnim zakonodavstvom, međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava, kao i na potrebu edukacije iz ovih oblasti.

Ombudsmeni su posebno svjesni problema djece koja se nalaze u pokretu na teritoriji Bosne i Hercegovine, bez roditelja ili staratelja. Zaštita prava djece u pokretu mnogo je složenije pitanje od toga da im se samo ponudi sigurnost, hrana i sklonište. U predmetima ove vrste, Ombudsmeni postupaju na način da traže urgentno postupanje nadležnih kako bi se djeci u što kraćem roku odredio staratelj i na taj način zaštitio najbolji interes djeteta.¹¹⁵

Pozitivan primjer implementacije preporuke Ombudsmena predstavlja postupanje pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona po preporuci¹¹⁶ kojom je naloženo da poduzme sve neophodne aktivnosti i mjere i osigura da eventualno ograničenje slobode kretanja migranata/tražitelja azila i izbjeglica, koji se legalno nalaze na teritoriji BiH, bude zasnovano na pojedinačnoj procjeni i samo i isključivo pod uslovima koje propisuje Zakon, svako postupanje službenika Ministarstva bude u skladu s odredbama Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, da se izvrši procjena potrebe edukacije policijskih službenika i u skladu s rezultatima procjene i organizuje ista s ciljem zaštite zagarantovanih prava i sloboda.

Ministarstvo¹¹⁷ je dostavilo odgovor u kojem se navodi: „Navedena edukacija je realizovana od strane inspektora Odsjeka za edukaciju Uprave policije, službenika Odsjeka za koordinaciju i usmjeravanje i predstavnika Službe za poslove sa strancima, Šefa Terenskog centra Tuzla. Prisutnim učesnicima je predstavljen zakonski okvir postupanja službenika policije u odnosu na migrante, tražitelje azila i izbjeglice, kako sa stanovišta primjene međunarodnih dokumenata tako i sa stanovišta Ustava i zakona Bosne i Hercegovine. Učesnici predavanja su aktivno sudjelovali u realizaciji tematske oblasti, a edukacija ostalih policijskih službenika na naprijed navedene teme će se u narednom periodu realizovati po nadležnim policijskim stanicama.

Osim navedenog, svim policijskim upravama Uprave policije MUP-a TK na nadležnost i upoznavanje je dostavljena navedena preporuka Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH.“

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine održavaju kontinuirane aktivnosti u oblasti migracija koje podrazumijevaju prisustvo sastancima s nadležnim domaćim i međunarodnim institucijama,

¹¹⁵ Postupajući u konkretnom predmetu, broj Ž-BL-01-412/22, Ombudsmeni konstatuju da na području Unsko-sanskog kantona i Kantona Sarajevo postoje privremeni prihvatni centri i ranjive kategorije (porodice s djecom i maloljetnici bez pratnje) se van radnog vremena nadležnih centara za socijalni rad smještaju u privremene prihvatne centre, a postupci kod nadležnih centara se vode narednog prvog radnog dana, odnosno postavljaju se staratelji maloljetnicima bez pratnje. Na području Tuzlanskog kantona ne postoji privremeni prihvatni centar. Nakon utvrđivanja svih značajnih činjenica i okolnosti u konkretnom predmetu, Ombudsmeni će nastojati svojim odlukama unaprijediti ostvarivanja prava djece migranata na području Tuzlanskog kantona.

¹¹⁶ Ž-BR-05-120/20, P-72/22;

¹¹⁷ Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, akt broj 08-06/6-1-03.2-3-2230/20 od 11.04.2022. godine;

organizacijama i udruženjima¹¹⁸ ali i predstavnicima Imigracionog centra radi utvrđivanja trenutnog stanja u istome.¹¹⁹

4.8. Javne isprave

Pod javnom ispravom smatra se isprava izdana od mjerodavnih upravnih, sudskih i drugih tijela, institucija, organizacija ili drugih pravnih osoba u vršenju javnih oblasti iz djelokruga BiH, Federacije BiH, Republike Srpske, Brčko distrikta BiH.¹²⁰

Tokom 2022. godine Instituciji ombudsmena izjavljeno je 30 žalbi koje su u vezi s javnim ispravama, što je tri žalbe više nego u prethodnoj godini. Upućene su tri preporuke.

Građani su se obraćali nezadovoljni postupanjem nadležnih organa u postupcima za izdavanje ličnih dokumenata i traženih uvjerenja,¹²¹ procedura upisa podataka u Matičnim knjigama rođenih,¹²² pitanja nepriznavanja izbjegličkih kartona, iako su sudski postupci u toku,¹²³ kao i zahtjevima za posredovanje u hitnom postupku radi ostvarenja prava na putnu ispravu.¹²⁴

S obzirom da je 2022. godina bila izborna godina ukazano je na nepravilnost glasačkih spiskova na kojima se i dalje nalaze preminule osobe.¹²⁵ Centralna izborna komisija BiH vodi Centralni birački spisak za teritoriju Bosne i Hercegovine na osnovu evidencije nadležnog državnog organa koji vodi registar građana Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka.¹²⁶ Netačnost podataka kojima raspolaže Centralna izborna komisija BiH ukazuje na potrebu ažuriranja Centralnog biračkog spiska, na način da moraju odgovarati stvarnom broju biračkog tijela, kako bi se spriječila svaka zloupotreba i nepravilnosti tokom izbornog procesa.

Ombudsmeni naglašavaju da državni službenici u vršenju javnih ovlaštenja trebaju postupati krajnje profesionalno, detaljno i efikasno, naročito kada je u pitanju provjera relevantnih činjenica koje se odnose na utvrđivanje identiteta osobe. Svi podaci koji se razmjenjuju u saradnji s međunarodnim istražnim organizacijama moraju biti tačni i uređeni, kako u suprotnom ne bi došlo do povrede slobode i prava građana.

¹¹⁸ Dana 20.10.2022. godine na poziv Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine održan je sastanak u Zgradi prijateljstva Grčke i Bosne i Hercegovine, kojem su bili prisutni predstavnici Ministarstva sigurnosti, Granične policije, Ureda zastupnika Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava, predstavnici Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Udruženja „Vaša prava BiH“ te UNHCR-a. Tema sastanka bila je informacija o slučajevima u kojima su lica koristeći krivotvorene putne isprave imala namjeru preći granicu Bosne i Hercegovine preko graničnog prelaza Međunarodni aerodrom Sarajevo. Tokom sastanka razmatrane su mogućnosti primjene zakonske regulative s ciljem sprečavanja zloupotrebe instituta međunarodne zaštite. Zaključeno je da se nastavi s održavanjem ovog vida saradnje institucija Bosne i Hercegovine u cilju otklanjanja mogućih zloupotreba. Sljedeći sastanak dogovoren je za 6 (šest) mjeseci.

¹¹⁹ Dana 22.12.2022. godine ombudsmenka Jasminka Džumhur, pomoćnik Ombudsmena Emina Halilović i stručni savjetnik Ante Šakota održali su sastanak s predstavnicima Imigracionog centra, Vladislavom Žužom, privremenim upravnikom i Anesom Hajlovcem, inspektorom.

¹²⁰ Zakon o važnosti javnih isprava u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 23/04.)

¹²¹ Ž-BL-05-71/22, Ž-LI-05-25/22, Ž-BL-05-89/22;

¹²² Ž-SA-05-715/22, Ž-SA-05-23/22;

¹²³ Ž-BL-05-521/22;

¹²⁴ Ž-SA-08-859/22;

¹²⁵ Ž-SA-05-1030/22;

¹²⁶ Zakon o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka („Službeni glasnik BiH“, br. 32/01, 16/02, 32/07 i 44/07);

U postupku po žalbi¹²⁷ zbog zadržavanja žaliteljice na državnoj granici, usljed djelimičnog podudaranja ličnih podataka s podacima osobe koja se nalazi na potjernici Međunarodne kriminalističko-policijske organizacije INTERPOL, proveden je postupak, tokom kojeg je Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine informisalo Instituciju da je provjerama utvrđeno da se radi o okolnosti da osoba koja je bila evidentirana u INTERPOL-ovim bazama podataka i predmetna osoba imaju poklapanje po pitanju identifikacionih podataka (ime, prezime, datum rođenja), ali da se na osnovu naknadnih provjera ostalih podataka (mjesto rođenja, državljanstvo, imena roditelja, djevojačko prezime...) moglo utvrditi da se ne radi o traženoj osobi.

Građani u SR Njemačkoj suočavaju se s poteškoćom priznanja vozačke dozvole izvan B kategorije. Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine dostavilo je informaciju o radnjama poduzetim s ciljem rješenja problema priznavanja svih isprava državljana Bosne i Hercegovine.¹²⁸ Ombudsmeni nisu utvrdili odgovornost na strani domaćih organa.

4.9. Ratna šteta

Aneksom VII Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini propisano je da sve izbjeglice i raseljena lica imaju pravo da se slobodno vrate svojim kućama, pravo na povrat imovine koja im je oduzeta tokom neprijateljstva od 1991. godine, kao i nadoknadu imovine koja im se ne može vratiti.

U 2022. godini zaprimljeno je 15 predmeta (tri manje nego u 2021. godini) vezanih za pitanje ratne štete na imovini žalitelja¹²⁹ i mogućnostima naknade štete, obnove oštećenih objekata,¹³⁰ rješenja stambenog pitanja,¹³¹ zahtjeva za uputu u pogledu ostvarivanja prava,¹³² ali i prigovora na postupke dodjele novčanih sredstava za obnovu objekata.¹³³

Obraćanja građana koja se odnose na nemogućnost obnove stambenih objekata oštećenih usljed ratnih dejstava, pred Institucijom ombudsmena inicirali su postupke koji se mogu posmatrati kroz pitanja prava na imovinu kako to garantuje Evropska konvencija i Protokol 1.

Ombudsmeni konstatuju da je globalna ekonomska kriza utjecala i na ostvarivanje imovinskih prava izbjeglih i raseljenih lica zbog objektivne nemogućnosti obnove stambenih objekata.

Ovo je vidljivo iz obraćanja žalitelja Instituciji¹³⁴ u kojem se navodi da je još 2020. godine potpisan Ugovor o obnovi/izgradnji stambene jedinice u okviru Državnog projekta stambenog zbrinjavanja (DPSZ), broj BiH5-16252, između ugovornih strana: Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Republičkog sekretarijata za raseljena lica i migracije, Opštine/Grada i korisnika, koji nije implementiran. Razlog za neimplementaciju je činjenica što je raskinut Ugovor

¹²⁷ Ž-BL-08-429/22;

¹²⁸ Ž-BL-05-514/22, Ž-BL-05-516/2;

¹²⁹ Ž-BL-05-28/22, Ž-BL-05-538/22, Ž-BL-05-407/22;

¹³⁰ Ž-MO-05-148/22, Ž-BR-08-250/22;

¹³¹ Ž-BL-05-248/22;

¹³² Ž-BL-05-54/22;

¹³³ Ž-SA-08-1371/22;

¹³⁴ Ž-BR-08-250/22;

s odabranim izvođačem, zbog nemogućnosti realizacije ugovorne obaveze usljed drastičnog skoka cijena građevinskih materijala i nedostatka radne snage.

Nadležni organi moraju preispitati sve pravne i finansijske okvire kako bi se iznašla odgovarajuća rješenja, jer prema odgovoru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine:¹³⁵ „Ovim pod-projektima planirano je stambeno zbrinjavanje 3.100 porodica, sveukupno oko 10.000 najugroženijih izbjeglica, raseljenih lica i povratnika, i to putem re/konstrukcije 2.200 porodičnih kuća i izgradnje 900 stanova u višestambenim zgradama. Do sada je završeno 2.400 stambenih jedinica od kojih 1.700 kuća i 700 stanova. Kada su u pitanju porodične kuće, obnova i izgradnja 550 stambenih jedinica je u toku, dok je 150 stambenih objekata/korisnika na čekanju, i to 40 na području FBiH i 110 na području RS.“

Obraćanja pojedinih građana su pokazala da nisu bili upoznati s javnim pozivima, načinom učešća u proceduri u pogledu ispunjavanja određenih uslova i potrebne dokumentacije. Stoga je od izuzetne važnosti da u slučaju raspisanih javnih poziva za doniranje sredstava u navedene svrhe, nadležni organi transparentno objave poziv na više različitih medija, daju detaljne upute građanima u pogledu postupanja, ukoliko su zainteresovani za prijavu, te provedu procedure izbora na pravilan i zakonit način.

Sugestije Ombudsmena treba ispoštovati i u slučajevima raspisivanja oglasa radi davanja u zakup stanova na kojima jedinica lokalne samouprave ima pravo raspolaganja, kako bi što širi krug raseljenih i izbjeglih osoba bio upoznat s njima, što je posebno značajno kada *shodno važećim propisima iz stambene oblasti nije moguće steći stanarsko pravo dodjelom stana*.¹³⁶

30.12.2022. godine Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 86. vanrednoj telefonskoj sjednici donijelo je Odluku o preraspodjeli sredstava iz budžeta Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u budžet Fonda za povratak Bosne i Hercegovine. Ovom odlukom odobrava se preraspodjela sredstava iz budžeta Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za 2022. godinu, iz granta "Finansiranje prava iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma" u iznosu 2.000.000,00 KM, u budžet Fonda za povratak Bosne i Hercegovine. Sredstva će biti u funkciji realizacije projekata za ostvarivanje prava iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, koje odobri Komisija za izbjeglice i raseljena lica Bosne i Hercegovine. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, Republički sekretarijat za raseljena lica i migracije Republike Srpske, Vlada Brčko distrikta BiH i Fond za povratak BiH ranije su potpisali Sporazum o udruživanju i načinu realizacije sredstava za ostvarivanje prava iz Aneksa VII.¹³⁷

¹³⁵ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, akt broj 06-41 -6-1807-2 /22NDG 14. 12. 2022. godine;

¹³⁶ Ž-SA-08-374/22, P-212/22;

¹³⁷ https://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/sjednice/saopstenja_sa_sjednica/default.aspx?id=39170&langTag=bs-BA

4.10. Sloboda udruživanja

Sloboda udruživanja zagarantovana je Opštom deklaracijom o ljudskim pravima¹³⁸ kojom se priznaje pravo svake osobe na slobodno udruživanje, uključujući i pravo na osnivanje sindikata i učlanjenje u njega radi zaštite svojih interesa,¹³⁹ kao i odredbama Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,¹⁴⁰ Zakonima o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine,¹⁴¹ Republike Srpske,¹⁴² Federacije Bosne i Hercegovine¹⁴³ i Brčko distrikta BiH¹⁴⁴ uređuju se pravni položaj, statusne promjene i druga pitanja značajna za rad udruženja i fondacija koji se registruju u skladu s ovim zakonima. Tokom 2022. godine zaprimljena je samo jedna žalba iz ove oblasti, ali je praćena realizacija preporuka iz prethodnog izvještajnog perioda.

Instituciji se obraćaju članovi udruženja,¹⁴⁵ ističući problem odnosa unutar samog udruženja. U ovakvim slučajevima, Ombudsmeni ne nalaze osnov za rad, podsjećajući da Institucija ombudsmena razmatra predmete koji se odnose na slabo funkcionisanje ili povrede ljudskih prava i sloboda počinjene od bilo kojeg organa vlade, koja s tim u vezi nadgleda aktivnosti institucija Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i Brčko distrikta BiH.

Razmatrana je i žalba¹⁴⁶ koja se odnosi na pravo na učešće nevladinih organizacija u organima upravljanja skupštine udruženja građana, gdje Institucija ombudsmena ima ograničen mandat za djelovanje. Odgovorna strana je u izjašnjenju navela da je Upravni inspektorat Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine izvršio posredni inspekcijski nadzor u ovom udruženju. Između ostalog navode da, na osnovu inspekcijskog nadzora u konkretnoj pravnoj stvari, nisu utvrđene nepravilnosti koje bi ovaj inspektorat mogao otklanjati u okvirima zakonom propisanih nadležnosti, te da se od strane njih postupanje po predmetu smatra okončanim.

Član 11. Evropske konvencije, osim prava na udruživanje, propisuje da se za ostvarivanje ovih prava ne smiju postavljati nikakva ograničenja, osim onih koja su propisana zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti ili javne sigurnosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Međutim, Ombudsmeni ukazuju da, shodno odredbama koje regulišu ovu oblast, udruženje koje je upisano u registar može provoditi programe i projekte od javnog interesa, što podrazumijeva i ostvarivanje prava na sredstva iz budžeta.

¹³⁸ Opšta deklaracija o pravima čovjeka, proglašena od Opšte skupštine Ujedinjenih naroda 10. decembra 1948. godine;

¹³⁹ Član 22. Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka;

¹⁴⁰ Član 11. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

¹⁴¹ Zakon o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 32/01, 42/03, 63/08, 76/11 i 94/16);

¹⁴² Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske ("Sl. glasnik RS", br. 52/2001 i 42/2005);

¹⁴³ Zakon o udruženjima i fondacijama Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 45/02);

¹⁴⁴ Zakon o udruženjima i fondacijama Brčko distrikta BiH ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 41/20 i 44/22);

¹⁴⁵ Ž-SA-08-659/22;

¹⁴⁶ Ž-BL-06-171/22;

Ovo otvara pitanje primjene odredbi zakona o udruženjima koje se odnose na status udruženja od javnog interesa i neophodnosti uspostave efikasnog mehanizama nadzora.

U postupcima pred Institucijom također je otvoreno pitanje i korištenja javnih dobara od strane udruženja i izdavanje dozvola, posebno u oblastima koje predstavljaju zajedničku nadležnost Federacije BiH i kantona. Ombudsmeni naglašavaju da se pristup javnim dobrima mora omogućiti svim zainteresovanim subjektima kroz javnu i transparentnu proceduru, propisanu zakonom, kako bi se izbjegla svaka proizvoljnost i favorizovanje određenih subjekata direktnim davanjem.

U predmetu koji je razmatran pred Institucijom radi se o pitanju izdavanja dozvola za privremeno korištenje lovišta.¹⁴⁷ Ombudsmeni su ocijenili da se u skladu sa zakonskim odredbama, bez javnog poziva, lovište se može dati na privremeno korištenje, samo u slučaju kada isto nije moglo biti ustupljeno nakon provedene procedure propisane odredbama člana 36. Zakona o lovstvu.¹⁴⁸ To podrazumijeva objavu javnog poziva za dodjelu privrednog lovišta na koncesiju i provođenje konkursne procedure u skladu s uslovima, kriterijima i postupcima dodjele privrednih lovišta na koncesiju koju propisuje organ izvršne vlasti. Nadležni kantonalni organi, predmetna lovišta su dali na privremeno korištenje za dvije lovne godine uzastopno, iako Zakonom o lovstvu nije ostavljena mogućnost da se privredno lovište može dati na privremeno korištenje duže od godinu dana. U konkretnom slučaju upućena je preporuka po kojoj nije postupljeno.

4.11. Sloboda medija i sigurnost novinara

Sloboda medija je uslov za razvoj demokratskog društva opredijeljenog da štiti i poštuje osnovna ljudska prava i slobode. Ostvarivanje ove izuzetno značajne društvene uloge nužno je posmatrati kroz djelovanje novinara,¹⁴⁹ čiji status u društvu mora biti uređen, te novinarima treba biti zagarantovano uživanje osnovnih prava i sloboda, što podrazumijeva pravo na sigurnost i dostojanstvo.

Analiza Ureda visokog povjerenika Ujedinjenih nacija za ljudska uprava (OHCHR) i UN-a u Bosni i Hercegovini¹⁵⁰ pokazuje da postoje politički i ekonomski pritisci na novinare, fizički i verbalni napadi i prijetnje, *online* uznemiravanje, zastrašivanja, ograničavanje pristupa informacijama što onemogućava ovaj društveno značajan rad i ugrožava njihova prava i slobode.

Prema podacima iz medija Linija za pomoć novinarima zabilježila je u 2022. godini ukupno 79 slučajeva napada na novinare u BiH, što uključuje jedan fizički napad i sedam prijetnji smrću. Verbalnih prijetnji bilo je 12 slučajeva, političkih pritisaka 11, huškanja/govora mržnje 12, oštećenja imovine ili *cyber* napada pet slučajeva. Politički pritisak i napadi na novinare i nezavisne medije povećali su se za 40 posto u 2022. godini u odnosu na 2021. Također, verbalne prijetnje, prijetnje smrću i govor mržnje povećali su se za 137 posto.¹⁵¹

¹⁴⁷ Ž-LI-08-271/21, P-15/22;

¹⁴⁸ Zakon o lovstvu ("Službene novine Federacije BiH", broj 4/06, 8/10 i 81/14);

¹⁴⁹ Termin „novinar“ integriše označavanje oba spola i rodno neutralne osobe;

¹⁵⁰ <https://bosniaherzegovina.un.org/bhs/199430-predstavljen-izvjestaj-o-sigurnosti-novinar-a-i-pristupu-informacijama-u-bosni-i-hercegovini>, posjećeno 16.01.2023. godine.

¹⁵¹ Prema podacima koje je Feni saopštila generalna sekretarka Udruženja/Udruga BH novinari Borka Rudić <https://fena.ba/article/1301662/rudic-u-prosloj-godini-zabiljezeno-79-slucajeva-napada-na-novinare-u-bih> posjećeno 16.01.2023. godine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ponovno podsjećaju na zaključke, mišljenja i preporuke iz Specijalnog izvještaja o položaju novinara i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini¹⁵² koje su upućene nadležnim organima/tijelima i nužnost da se napad na novinare u krivičnim zakonima definiše kao posebno krivično djelo ili kao teži oblik krivičnog djela napada na službeno lice u vršenju službene dužnosti.

Ugroženost novinara, napadi i prijetnje kojima su izloženi u svom radu, kao i činjenica da ne postoji sveobuhvatan međunarodni dokument koji bi obavezao države potpisnice na aktivno djelovanje s ciljem njihove zaštite, uslovili su da Međunarodna federacija novinara (IFJ), povodom obilježavanja 2. novembra, Međunarodnog dana borbe protiv nekažnjivosti zločina nad novinarima, pokrene kampanju za usvajanje Međunarodne konvencije posvećene zaštiti novinara i drugih medijskih profesionalaca. Vlade širom svijeta, novinari i medijske grupe pozvani su da podrže usvajanje Konvencije Ujedinjenih nacija o sigurnosti i nezavisnosti novinara i drugih medijskih profesionalaca.

¹⁵² <https://www.ombudsmen.gov.ba/Dokumenti.aspx?id=28&tip=4&lang=BS>

V. PRAVOSUĐE I UPRAVA

5.1. Uvod

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u postupcima utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe garantuje pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku, pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.¹⁵³ Shodno članu II.2. Ustava Bosne i Hercegovine, prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

Bosna i Hercegovina, svi sudovi, ustanove, organi vlasti, te organi kojima posredno rukovode entiteti ili koji djeluju unutar entiteta, istovremeno su obavezni osigurati ljudska prava i osnovne slobode provedbom svojih, zakonodavstvom utvrđenih, nadležnosti.

Kao i u ranijim izvještajnim periodima značajan broj postupaka vođen je u Odjelu za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi. U 2022. godini zaprimljeno je 728 žalbi (46 manje nego u 2021. godini). Najveći broj se odnosi na oblast pravosuđa 347, zatim upravu 292, tužilaštvo 76 i na advokate 13. Izdane su 72 preporuke, od čega 24 iz područja pravosuđa, 45 iz uprave, dvije koje se odnose na tužilaštva, te jedna vezana za advokate.

Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine propisuje da Institucija ima ovlaštenja provoditi istrage u svim žalbama vezanim za loše funkcionisanje pravosudnog sistema ili nepravilno procesuiranje pojedinačnih predmeta, kao i preporučiti pojedinačne ili opšte mjere. Ombudsmen se neće miješati u proces odlučivanja sudova, ali može pokrenuti sudske postupke ili intervenisati u toku postupka koji se vodi, kad god ustanovi da je takva aktivnost neophodna pri obavljanju svojih dužnosti. Može dati preporuke organu vlasti koji je strana u postupku ili biti konsultovan od strane u postupku.¹⁵⁴

Odnos između Institucije i sudova također je definisan odredbom člana 15.9. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH koji glasi: *“U slučaju kada sud razmatra predmet o kojem je Institucija ombudsmana već donijela preporuku, koju stranka u postupku koristi kao dokaz, sud je dužan sukladno pravilima postupka razmotriti preporuke ombudsmana.”*

Ombudsmeni ističu da je nesporno da je članom 2. zakona o upravnim sporovima na državnom¹⁵⁵ i nivou Federacije Bosne i Hercegovine¹⁵⁶ propisana mogućnost intervencije Ombudsmena u postupku koji teče, kad u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti nađe da je upravnim aktom povrijeđeno ljudsko dostojanstvo, prava i slobode pojedinca zagarantovani ustavom. Međutim, Institucija ne interveniše u upravnim sporovima iz sljedećih razloga:

¹⁵³ Evropska konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama član 6. stav (1);

¹⁵⁴ Član 4. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 32/2000, 19/2002, 35/2004 i 32/2006);

¹⁵⁵ Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 19/2002, 88/2007, 83/2008 i 74/2010);

¹⁵⁶ Zakon o upravnim sporovima Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, br. 9/2005);

- Zakon o upravnim sporovima Republike Srpske ne sadrži navedenu odredbu, te bi takvo postupanje moglo dovesti građane u neravnopravan položaj;
- nepostojanje kriterija za postupanje Ombudsmena u upravnim sporovima po kojima bi ovako postupanje bilo opravdano, a s obzirom na druge mehanizme čiji je to prevashodno mandat;
- negativan utjecaj na percepciju nepristrasnosti Institucije;
- nedostatak kadrovskih kapaciteta;
- preopterećenost predmetima;
- globalno otvaranje nekoliko pitanja vezanih za poziciju nacionalnih institucija za promociju i zaštitu ljudskih prava, posebno u svjetlu Pariških principa.

Institucija ombudsmena ima mogućnost učešća u različitim postupcima prema modelu *amicus curie* doprinijevši time i izvršavanju drugog dijela mandata koji se odnosi na promociju, posebno kada se govori o direktnoj primjeni međunarodnih standarda u sudskim postupcima.

5.2. Pravosuđe

Na osnovu zaprimljenih žalbi i neposrednih kontakata sa žaliteljima u oblasti pravosuđa, primjetno je nezadovoljstvo i nepovjerenje građana prema pravosudnim institucijama. Stranke su nezadovoljne zbog neefikasnosti sudskog sistema, neefikasnog rada tužilaštva, nepovjerenja u rad Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, neadekvatnost postupanja VSTV-a kada je u pitanju disciplinska odgovornost sudija.

Analizom 343 žalbe zaprimljene u Instituciji, koje se odnose na oblast pravosuđa može se zaključiti da se građani obraćaju Ombudsmenima zbog povrede sljedećih prava i to:

- neprimjerene dužine trajanja sudskih postupaka – 29 žalbi;
- neefikasnog provođenja sudskih odluka – 22 žalbe;
- žalbi na rad sudaca zbog povreda odredbi procesnih zakona - 12 žalbi;
- VSTV- 2 žalbe;
- žalbi koje se odnose na ostale povrede prava vezane za postupanje sudova (povrede načela nepristrasnosti, nedonošenje sudskih odluka na zakonom propisan način i u roku, neujednačenost sudske prakse) - 282 žalbe;

5.2.1. Dužina trajanja postupka

Veliki broj žalbi podnesen je zbog nerazumne dužine trajanja sudskih postupaka. To su predmeti gdje se postupci pred pojedinim sudovima u prvom i drugom stepenu vode niz godina. Preopterećenost sudova ne može biti opravdanje za prekomjernu dužinu postupka. Države potpisnice Evropske konvencije o ljudskim pravima dužne su organizovati pravne sisteme koji će osigurati poštovanje člana 6. Konvencije.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Presuda od 07.10.2004. godine u predmetu Baumann protiv Austrije, B 45;

Evropski sud za ljudska prava utvrdio je da se “razumnost” dužine trajanja postupka mora cijeliti u svjetlu okolnosti slučaja i u odnosu na niz kriterija: složenost predmeta, ponašanje podnosioca predstavke i nadležnih organa i važnost predmeta spora za podnosioca predstavke.¹⁵⁸

Ombudsmeni skreću pažnju na neprimjerenu dužinu trajanja sudskih postupaka u parnicama, koje se po zakonu smatraju hitnim, što uključuje i postupke iz radnih odnosa. Neprihvatljiva su obrazloženja sudova, naročito drugostepenih, u kojima se isključivo pozivaju na plan rješavanja starih predmeta, prema kojem je sud u obavezi prioritarno rješavati predmete prema starosti inicijalnog akta kojim je pokrenut postupak pred opštinskim sudom. Ovo posebno imajući u vidu stavove Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine kada je u pitanju „razumni rok“ u sudskim postupcima.¹⁵⁹

U slučajevima kada stranka u čijem interesu se vodi postupak ostvari pravo na sudu, ima i pravo da bude obeštećena, te je visina tog obeštećenja u direktnoj ovisnosti od dužine trajanja postupka pred sudom. Istovremeno, lice koje je uvedeno u pravo, a u sudskom postupku se utvrdi da je nezakonito, ostvaruje određene beneficije (u radnim sporovima to su plate i druga prava iz radnog odnosa), za sve vrijeme trajanja sudskog postupka.

Plan rješavanja starih predmeta isključivo daje mogućnost o izvjesnosti kada će neki predmet doći u razmatranje od strane suda i da će se poštovati redoslijed zaprimanja inicijalnog akta. Ovaj pristup ne rješava u potpunosti suštinski problem. S obzirom na način evidentiranja predmeta u sudovima kao i odnos broja „starih“ i novozaprimljenih predmeta, postoji opravdana bojazan da svi zaprimljeni predmeti protekom vremena ulaze u kategoriju “starih predmeta” pa čak i oni koji su procesnim zakonima definisani kao sporovi hitne prirode.

Pravo na postupak pred sudom u razumnom vremenu je neodvojivi dio prava na pravično suđenje, onako kako je ono definisano i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima. Da bi se osiguralo pravo na pravično suđenje, na državi je da svoje pravosuđe organizuje na takav način koji će osigurati, osobama koje se nalaze pod jurisdikcijom te zemlje, bez obzira na njihovu finansijsku situaciju ili nivo obrazovanja, predvidive rezultate suđenja (uključujući tu i vrijeme potrebno za donošenje odluke) i efikasne pravne lijekove.

U sporu pokrenutom radi zaštite prava iz radnog odnosa, Ombudsmeni su ocijenili da je žalba žalitelja osnovana, konstatovali da nedonošenje sudske odluke u predmetnoj pravnoj stvari predstavlja povredu člana 6. Evropske konvencije, kao i povredu člana II/3/e) Ustava Bosne i Hercegovine, jer je postupanjem Suda, u konkretnom slučaju, povrijeđeno pravo stranke na pravično suđenje u razumnom vremenskom roku. Upućena je preporuka¹⁶⁰ da sud poduzme neophodne aktivnosti, u skladu sa standardima člana 6. stav (1) Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja je provedena u IV kvartalu 2022. godine.

¹⁵⁸ Frydlander protiv Francuske [Veliko vijeće], 27. juni 2000. godine, stav (43);

¹⁵⁹ Odluka o dopustivosti i meritumu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 94/14 „Prema konzistentnoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda razumnost dužine trajanja postupka mora da se ocjenjuje u okviru okolnosti pojedinog predmeta, vodeći računa o kriterijumima uspostavljenim praksom Evropskog suda, a naročito složenosti predmeta, ponašanju strana u postupku i nadležnog suda ili drugih javnih vlasti, te o značaju koji konkretna stvar ima za apelanta (vidi Evropski sud za ljudska prava, Mikulić protiv Hrvatske, aplikacija broj 53176/99 od 07.02.2002. godine, Izvještaj broj 2002-I, stav (38);

¹⁶⁰ P-179/22;

5.2.2. Ponašanje stranke u postupku

Stranke se Ombudsmenima obraćaju ukazujući u svojim žalbama i na neadekvatno postupanje sudova. Istraživanja Ombudsmena u nekim od ovih slučajeva rezultiraju činjenicom da su i stranke svojim ponašanjem u toku postupka doprinijele njegovom dužem trajanju, kao što su neotklanjanje nedostataka u inicijalnom aktu, neodazivanje pozivu ili nepoduzimanje drugih radnji koje su postupkom tražene od stranke. U konkretnom slučaju, stranka se žalila¹⁶¹ na postupanje suda u izvršnom predmetu. Iz odgovora Suda proizlazi da je dužina postupka prouzrokovana odugovlačenjem samog postupka od stranaka u postupku, činjenici da se radi i o kompleksnom predmetu, što svakako ne umanjuje važnost obaveze postupanja suda u razumnom roku.

5.2.3. Izvršenje

Garancije prava na pravično suđenje sadržane u odredbama člana II/3.e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav (1) Evropske konvencije protežu se u građanskopravnim slučajevima i na fazu izvršnog postupka.¹⁶² Neizvršenje sudskih odluka rezultira kršenjem navedenog člana, a koji stav je zauzeo i Evropski sud za ljudska prava navodeći da bi bilo iluzorno ako bi domaći pravni sistem države potpisnice dopuštao da konačna i obavezujuća odluka ostane neprovedena na štetu stranke.¹⁶³

Ombudsmenima se stranke obraćaju upravo zbog slabosti u procesu izvršenja,¹⁶⁴ što je posebno izraženo u odnosu na slučajeve gdje su povjerioci javni organi i firme u stečajnom postupku. U svakom pojedinačnom slučaju, zavisno od ukupnog trajanja sudskog postupka, Ombudsmeni cijene i opravdanost žalbe.

U slučajevima u kojima se utvrdi da je ovaj postupak trajao nerazumno dugo,¹⁶⁵ Ombudsmeni upućuju preporuku sudu da *bez odlaganja poduzme zakonom propisane procesne radnje u svrhu vođenja postupka u navedenom predmetu*. Nakon intervencije Ombudsmena, sud dostavi obavijest da je postupak izvršenja okončan.

5.2.4. Izvršenje nad sredstvima budžeta

Ombudsmeni u godišnjim izvještajima¹⁶⁶ konstantno ukazuju na problem otežane realizacije pravomoćnih sudskih presuda¹⁶⁷, u situacijama kad je ovršenik opština, kanton, entitet, u kojim slučajevima je moguće provesti ovrhu samo nad sredstvima koja su predviđena u tu namjenu, u onoj visini koja je budžetom javnog organa predviđena u tu svrhu, za konkretnu budžetsku godinu, a u skladu s utvrđenim redoslijedom naplate. Radom na podnesenim žalbama može se uočiti da su pristupi dužnika u slučaju kada se radi o javnim organima različiti, počevši od toga da se sačinjavaju liste po redoslijedu donošenja odluka suda i dostavljaju bankama, do pokušaja

¹⁶¹ Ž-SA-08-629/22;

¹⁶² Evropski sud za ljudska prava u predmetu Hornsby protiv Grčke (predstavka broj 18357/91, presuda od 19. marta 1997. godine);

¹⁶³ Evropski sud za ljudska prava, Jeličić protiv BiH, §38, (2006.);

¹⁶⁴ Ž-BR-08-86/20;

¹⁶⁵ Ž-SA-636/22, P-204/21;

¹⁶⁶ <https://www.ombudsmen.gov.ba/Dokumenti.aspx?id=27&tip=1&lang=HR>

¹⁶⁷ Ž-SA-05-985/21;

postizanja nagodbe s povjeriocima što otvara pitanje zašto to nije urađeno ranije kako bi se izbjegao skupi i dugotrajni sudski postupak, do nuđenja rješenja opcija da se obaveza izmiri drugim sredstvima, kao što su obveznice.

Tako je u predmetu¹⁶⁸, u kojem se obratila veća grupa povjerilaca zbog neizvršavanja pravomoćnih presuda suda, dužnik obavijestio ombudsmene da je uputio javni poziv za sklapanje vansudske nagodbe i da su neki od žalitelja tokom 2022. godine pristupili zaključivanju sporazuma. Drugi dio žalitelja je obavijestio Instituciju ombudsmena da žele nastavak postupka i provođenje izvršne sudske isprave u što kraćem roku, pozivajući se na Akcijski plan aktivnosti potrebnih za izvršenje generalnih mjera naloženih presudom Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Balić i drugi protiv BiH, AP.BR. 44080/16 i ostalih presuda, gdje je vremenski okvir za njihovu realizaciju, donesen 2020. godine. Nesporno je da je u ovom predmetu došlo do kršenja prava na razumnu dužinu trajanja postupka s obzirom da se izvršni postupak smatra sastavnim dijelom sudskog postupka.

Ombudsmeni su u postupku praćenja izvršenja pravosnažnih odluka, i realizacije upućene preporuke zaprimili izjašnjenje dužnika koje ukazuje na mogućnost zamjene instrumenta izvršenja.¹⁶⁹

Ombudsmeni insistiraju da odgovorni organi dostave potrebne podatke, a koji se odnose na iznos sredstava predviđenih za izvršenje pravomoćnih sudskih odluka, da li postoji plan isplate, te redno mjesto na kojem se nalazi žalitelj. Potrebna je veća transparentnost podataka, a kako bi građani imali cjelovite informacije o realizaciji sudskih odluka.

U slučajevima stečaja mogućnosti Ombudsmena za djelovanje su ograničene. U ovim slučajevima sudovi donesu presude, odluke o izvršenju, ali potraživanje nije naplaćeno iz razloga što je nad imovinom dužnika proveden stečajni postupak, te žalitelji ne mogu naplatiti iz stečajne mase.¹⁷⁰ Članom 4. stav (2) Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine jasno je propisano da Ombudsmen nema nadležnost da se miješa u proces odlučivanja sudova, niti može preispitivati njihove odluke. S obzirom na navedenu zakonsku odredbu, Ombudsmeni mogu eventualno intervenirati u slučajevima vezanim za povredu prava na dužinu trajanja sudskog postupka, što nije slučaj kad se navodi žalbe odnose na meritum predmeta.

5.2.5. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine uspostavljeno je kao nezavisni i samostalni organ koji ima zadatak da osigura nezavisno, nepristrasno i profesionalno pravosuđe u Bosni i

¹⁶⁸ Ž-MO-08-166/21, Ž-MO-08-169/21, Ž-MO-08-170/21, Ž-MO-08-171/21, Ž-MO-08-172/21, Ž-MO-08-173/21, Ž-MO-08-174/21;

¹⁶⁹ Ž-BR-08-49/20, P-148/21 „Obaveza po navedenom rješenju prema zaključku Vlade izmiriće se u gotovini, tačka 3. Zaključka, u skladu sa generalnim mjerama iz presude Čolić i dr. protiv Bosne i Hercegovine a kao takvo na red za gotovinsku isplatu dolazi u toku 2032. godine. Međutim, u skladu sa tačkom 4. Zaključka ako stranka pristane na emisiju obveznica istoj emitovati obveznice na način kako je to navedeno u izreci rješenja koje se dostavlja. Imajući u vidu da se predmetno potraživanje može izmiriti i putem obveznica (planirano u drugoj polovini godine) tražilac izvršenja može dostaviti popunjen obrazac za verifikaciju, ovjerenu izjavu za obveznice zajedno sa kopijom lične karte i kartice tekućeg računa.”

¹⁷⁰ Ž-BL-08-868/21;

Hercegovini. Nadležnosti Vijeća su definisane odredbama Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, što podrazumijeva imenovanje sudija, tužilaca i stručnih saradnika, disciplinska odgovornost, pravosudna uprava i statistika, budžeti pravosudnih institucija, nadzor nad stručnim usavršavanjem, uvođenje IKT-a, kao i vodeća uloga u provođenju i koordiniranju reformskih aktivnosti u pravosudnom sektoru Bosne i Hercegovine.¹⁷¹

Nakon skoro dva desetljeća od formiranja ove institucije, njoj je potrebna reforma koja se odnosi na poboljšanje procesa imenovanja sudija i tužilaca, veću transparentnost rada, bolje definisanje sukoba interesa te unapređenje disciplinskih postupaka i kazni.

Ombudsmeni u svojim izvještajima kao i u neposrednim susretima s predstavnicima Vijeća¹⁷² ukazuju na uočene slabosti u radu Vijeća, ali i pravosudnog sistema koje je nužno otkloniti kao što su: netransparentnost naplate potraživanja po osnovu sudskih presuda na teret budžeta, dužina trajanja postupka na sudovima, s posebnim naglaskom na kantonalne sudove, (ne)postupanje po preporukama Ombudsmena od strane sudova, s posebnim naglaskom na preporuke iz predmeta diskriminacije, neujednačenost sudske prakse što stvara prostor za pravnu nesigurnost i dovodi stranke u nepovoljan položaj itd.

5.2.6. Prava iz radnog odnosa nosilaca pravosudnih funkcija

Ombudsmeni, nakon razmatranja pitanja prava naknade za odvojen život i smještaj nosilaca pravosudnih funkcija, ukazuju da nejednak tretman u pogledu ostvarivanja bilo koje vrste naknada vezanih za rad može proizvesti pravnu nesigurnost i samim tim dovesti do sudskih i drugih postupaka koje nosioci pravosudnih funkcija pokreću radi ostvarivanja svojih prava. U žalbi vezanoj za isplatu naknade na ime odvojenog života i smještaja za nosioce pravosudnih funkcija, tokom postupka je utvrđeno da je Ustavni sud Bosne i Hercegovini stava da Zakon o plaćama i drugim naknadama sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁷³ treba da sadrži odredbu o naknadi na ime troškova odvojenog života, što je rezultiralo izmjenom Zakona u 2022. godini.¹⁷⁴

5.2.7. Tužilaštva

Tužilaštva su samostalni državni organi koji u okviru propisanih prava i dužnosti poduzimaju zakonom određene mjere u pogledu otkrivanja i gonjenja učinilaca krivičnih djela i ulažu pravne lijekove radi zaštite zakonitosti.

Tokom 2022. godine zaprimljeno je 76 žalbi u odnosu na postupanje tužilaštava (tri žalbe više nego prethodne godine) koje se odnose na: dužinu trajanja postupka od momenta pokretanja pred

¹⁷¹ Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 25/04, 93/05, 48/07, 15/08);

¹⁷² Ombudsmeni BiH dr. Jasminka Džumhur, Nives Jukić i dr. Nevenko Vranješ održali su, dana 11. oktobra 2022. godine, sastanak s članovima predsjedništva Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, predsjednikom (u daljem tekstu VSTV) Halilom Lagumdžijom, potpredsjednicima Sanelom Gorušanić Butigan i stalnim članom VSTV-a BiH Saninom Bogunićem.

¹⁷³ Zakon o plaćama i drugim naknadama sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 72/2005, 22/2009, 27/2012 - odluka US, 55/2013, 102/2013 - autentično tumačenje, 55/2017 - odluka Ustavnog Suda i 61/2022);

¹⁷⁴ Ž-BL-06-541/22,P-316/22;

tužilaštvom do donošenja tužilačke odluke,¹⁷⁵ nepoduzimanje procesnih radnji u predmetima koji zahtijevaju urgentno djelovanje,¹⁷⁶ nezadovoljstvo tužilačkim odlukama/naredbom o nesprovođenju istrage,¹⁷⁷ povrede prava na slobodan pristup informacijama,¹⁷⁸ dužinu trajanja postupka za rješavanje pritužbi izjavljenih na naredbe o neprovođenju/obustavi istrage,¹⁷⁹ itd.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su, djelujući po žalbama iz Odjela za praćenje ostvarivanja prava u oblasti pravosuđa i uprave, uputili dvije preporuke nadležnim tužilaštvima, međutim, važno je istaknuti da su preporuke tužilaštvu upućene i u okviru postupaka koji se vode u Odjelu za praćenje ostvarivanja prava djece.

Ombudsmeni su postupali po žalbi zbog dužine trajanja istražnog postupka u krivičnopravnoj stvari pokrenutoj povodom smrti koja se desila još 2007. godine. Upućena je preporuka tužilaštvu da, u skladu s pozitivnim zakonskim propisima, poduzme efektivne mjere i radnje radi okončanja predmetne istrage.¹⁸⁰ U drugom slučaju, vezanom za dužinu trajanja sudskog postupka i nedonošenje tužilačke odluke, također je upućena preporuka da u što skorijem roku donesu tužilačku odluku pridržavajući se odredaba materijalnog i procesnog krivičnog zakonodavstva.¹⁸¹

Određene specifičnosti u predmetima pred tužilaštvom koje mogu biti vezane za profil oštećene strane, kao što su djeca, žene žrtve nasilja u porodici i dr. zahtijevaju senzibiliziranost tužioca za postupanje, ali i spremnost na intenzivnu saradnju s drugim institucijama, prije svega, centrima za socijalni rad.

Institucija je zaprimila informaciju¹⁸² da je nadležni centar za socijalni rad upoznat s postojanjem nasilja nad djetetom, kao i da je tužilaštvu podnesena krivična prijava, zbog čega su Ombudsmeni, polazeći od odredbi Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta¹⁸³ uputili navedenim nadležnim organima preporuku da, bez odlaganja, u okviru svojih nadležnosti i ovlaštenja, poduzmu aktivne mjere nadzora vršenja roditeljskog prava, sprečavanja ugrožavanja tjelesne ili psihičke sigurnosti djeteta, cijeneći najbolji interes djeteta, te donesu odluke u skladu sa svojim nadležnostima. Ukazali su da je odredbom Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta propisano da u svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih oduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonski organi, najbolji interesi djeteta moraju biti od prvenstvenog značaja.

5.2.8. Advokati

Zakonima o advokaturi uređeno je pružanje stručne pravne pomoći fizičkim i pravnim osobama u ostvarivanju i zaštiti njihovih prava, obaveza i pravnih interesa putem advokatske službe, propisani

¹⁷⁵ Ž-SA-08-964/22, Ž-MO-08-102/22, Ž-MO-08-137/22, Ž-MO-08-31/22, Ž-LI-08-158/22, Ž-LI-08-37/22, Ž-SA-08-165/22, Ž-SA-08-857/22;

¹⁷⁶ Ž-BR-01-25/22;

¹⁷⁷ Ž-SA-08-794/22, Ž-LI-08-29/22;

¹⁷⁸ Ž-SA-08-238/22, Ž-BR-08-252/22;

¹⁷⁹ Ž-SA-08-1006/22; Ž-SA-08-1021/22; Ž-SA-08-1022/22, Ž-SA-08-1154/22;

¹⁸⁰ Ž-BR-08-270/21, P-149/22;

¹⁸¹ Ž-BL-08-707/20, P-269/22;

¹⁸² Ž-BR-01-25/22, P-178/22;

¹⁸³ Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, usvojena na Generalnoj skupštini UN-a, 1989. godine;

su uslovi za bavljenje advokaturom, organizacija i položaj advokata, advokatskih stručnih saradnika za pravne poslove i advokatskih pripravnika, nadležnost i rad entitetskih advokatskih komora.¹⁸⁴

Institucija ombudsmena je tokom 2022. godine zaprimila 13 žalbi na postupanje advokata/advokatskih komora, što je 6 žalbi više nego tokom 2021. godine.

Žalbe su izjavljene zbog neinformisanosti o okončanju postupaka po disciplinskoj prijavi protiv advokata,¹⁸⁵ nezadovoljstva žalitelja odlukama u postupcima pred nadležnim sudovima zbog čega je tražena disciplinska odgovornost advokata,¹⁸⁶ neprofesionalnog postupanja advokata.¹⁸⁷ Žalbe su izjavljene i zbog nezadovoljstva radom notarskih ureda,¹⁸⁸ dok je u istom periodu upućena jedna preporuka.

Postupajući po žalbama kojima se zahtijeva preispitivanje postupanja i odgovornost advokata, Ombudsmeni su građane poučili o ovlastima ove Institucije, te uputili na postupke koje, ukoliko cijene da disponiraju činjeničnim i pravnim osnovom, mogu eventualno pokrenuti pred nadležnim organima krivičnog gonjenja, građanskim postupcima za naknadu štete, kao i postupkom za utvrđivanje disciplinske odgovornosti advokata.

Ombudsmeni ukazuju na značaj efikasnog postupanja i djelovanja advokatskih komora kao strukovnih udruženja koja imaju javna ovlaštenja.

5.3. Uprava

Ombudsmeni ističu da kvalitet javnih usluga i rad organa javne uprave za građanina predstavlja konkretan pokazatelj funkcionalnosti određene države. Dobra uprava treba biti na usluzi zajednici i promovisati povjerenje društva u izvršnu vlast, doprinositi političkoj stabilnosti i poticati ekonomski razvoj i socijalno blagostanje. Za razliku od toga, nefunkcionalna uprava može uzrokovati otpor građana i njihov prosvjed protiv države, a u najgorem slučaju dovesti do nefunkcionalne države. Pravo građana na dobru upravu reguliše, pored ostalog, i Povelja o osnovnim pravima Evropske unije.¹⁸⁹

To pravo regulisano je i zakonima o (opštem) upravnom postupku na nivou entiteta, i to posebno kroz načelo zaštite prava građana i zaštite javnog interesa, načelo učinkovitosti, načelo saslušanja stranke i niz drugih odredaba koje garantuju pravo pristupa i sudjelovanja u postupcima, pravo žalbe, pravo na pomoć, zabranu diskriminacije i dr.

U izvještajnom razdoblju Ombudsmeni su postupali po 292 žalbe koje su se odnosile na povredu prava na dobru upravu što je za 28 žalbi više nego u 2021. godini.

¹⁸⁴ Zakon o advokaturi FBiH („Sl. novine FBiH“, br. 25/2002, 40/2002, 29/2003, 18/2005, 68/2005 i 42/2011), Zakon o advokaturi Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 80/2015);

¹⁸⁵ Ž-LI-08-71/22, Ž-BL-08-485/22, Ž-BL-08-815/22;

¹⁸⁶ Ž-SA-08-1128/22;

¹⁸⁷ Ž-SA-08-299/22;

¹⁸⁸ Ž-SA-08-939/22, Ž-SA-08-956/22;

¹⁸⁹ Član 41.

Najveći broj predmeta registrovanih u 2022. godini, kao i prethodnih godina odnosio se na trajanje upravnog postupka, šutnju administracije, neučinkovitu reakciju inspekcijских službi i nepostupanje organa u zakonskim rokovima prilikom odlučivanja o zahtjevima stranaka.

U žalbama je navedeno: neprimjereno postupanje službenika, neodgovarajuće radno vrijeme organa uprave, upućivanje stranaka od jednog do drugog organa, pretjerani formalizam, neučinkovitost u radu i uopšteno povrede procesnih odredaba kojima je uređen upravni postupak. Građani iskazuju nezadovoljstvo zbog toga što se upravni postupci vode suprotno odredbama zakona iz razloga: nedonošenja odluka u zakonskim rokovima, insistiranja na dostavi velikog broja nepotrebne dokumentacije, povrede načela pružanja pomoći nekoj stranci, nedonošenja odluka povodom žalbe, dugotrajnih postupaka odlučivanja u drugom stepenu, vraćanja predmeta prvostepenim organima na ponovno odlučivanje (princip ping-pong loptice) i pogrešne primjene materijalnih zakona.

Ombudsmeni ukazuju i na problem nedostupnosti usvojenih zakonskih i drugih propisa od nadležnih organa, s obzirom da se svi ne objavljuju u službenim glasilima, a ukoliko su objavljeni postavlja se pitanje dostupnosti tih glasila, iz razloga što su službena glasila dostupna uz pretplatu, izuzev Službenog glasnika BiH. Stav Ombudsmena je da glasila trebaju biti besplatna i dostupna svima.

U predmetu pred Institucijom¹⁹⁰ postavljeno je pitanje da li žaliteljica kao građanka i vijećnica u opštinskom vijeću ima pravo na besplatan primjerak službenog lista jedinice lokalne samouprave i koji je rok za objavu propisa u službenom listu. U odgovoru koji je upućen od strane Institucije navedeno je da formalni rok za objavu propisa u jedinicama lokalne samouprave ne postoji, ali princip zakonitosti i interes javnosti obavezuju vlasti da to učine u što kraćem roku. Naglašeno je da ne postoji obaveza da se primjerak dostavi svakom građaninu, ali se isti mogu umnožavati i činiti dostupnim široj javnosti u elektronskoj formi. Osiguranje ovog standarda je važno i s aspekta osiguranja primjene principa proaktivne uprave.

Organi uprave u nekim slučajevima ograničavaju određena prava na način da se kantonalnim propisima propisuje određeno pravo koje se vezuje za prebivalište u kantonu. U žalbi¹⁹¹ je istaknuto da kantonalni propisi sprečavaju lice koje nema prebivalište u tom kantonu da dobije iskaznicu turističkog vodiča, što je suprotno propisima donesenim na nivou Federacije BiH. U konkretnom slučaju upućena je preporuka¹⁹², koja nije ispoštovana o čemu je obaviještena skupština kantona kao neposredno viši organ.

5.3.1. Zaštita prava građana

Kada organi i institucije koje imaju javne ovlasti vode upravni postupak i rješavaju u istome, dužni su građanima omogućiti što učinkovitiju zaštitu prava i interesa, što obuhvata dobru organizaciju na izvršavanju poslova organa, brzo, potpuno i kvalitetno rješavanje upravnih stvari u upravnom postupku i koordinaciju organa uprave.

¹⁹⁰ Ž-SA-08-607/22;

¹⁹¹ Ž-SA-08-842/21;

¹⁹² P-313/21;

Ovo je naročito važno kada je ugrožena imovina građana, odnosno njena sigurnost.

Ombudsmeni su, razmatrajući predmet žalitelja,¹⁹³ koji ukazuje da trpi znatnu materijalnu štetu na svom stambenom objektu prilikom većih padavina, zbog loše putne i kanalizacione infrastrukture, pri čemu godinama izostaje blagovremeno i učinkovito postupanje nadležnog organa, uputili preporuku nadležnim organima i službama da, u okviru svojih nadležnosti, poduzmu mjere i aktivnosti kako bi se riješilo pitanje plavljenja stambenog objekta i okućnice podnosioca žalbe i u okviru svojih nadležnosti razmotre svaku zakonsku mogućnost kako bi se u budžetu grada osigurala finansijska sredstva za izgradnju oborinske kanalizacije i izradu tehničke dokumentacije.

5.3.2. Nepoštivanje radnih i etičkih standarda

Postupanje službenika i namještenika u organima javne uprave mora biti u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima ali i etičkim kodeksima koji uspostavljaju određene standarde ponašanja.

Etički kodeks kojim se uređuju pravila i principi dobrog ponašanja državnih službenika u institucijama Bosne i Hercegovine,¹⁹⁴ usvojen je s ciljem da državni službenik kao predstavnik institucije svojim ponašanjem štiti javni i pravni interes zasnovan na Ustavu i zakonu i tako doprinosi jačanju uloge i ugleda državne službe. To podrazumijeva izvršavanje radnih dužnosti blagovremeno, odgovorno i profesionalno. Povreda pravila ponašanja može ugroziti ili onemogućiti ostvarivanje prava građana.

U zaprimljenoj žalbi¹⁹⁵ državljanina susjedne države ukazano je da nije bio u mogućnosti izvršiti povrat poreza iz razloga što uposlenik Uprave za indirektno oporezivanje nije došao na posao jer je „*navodno otišao na svadbu*“. Nakon sprovedene istrage, Ombudsmeni su dobili obavijest od odgovornog organa da je sproveden disciplinski postupak i utvrđena lakša povreda radne dužnosti. Ostalo je neriješeno pitanje kako će državljanin susjedne države u ovoj situaciji ostvariti pravo na povrat poreza.

5.3.3. Nepostupanje drugostepenog organa po žalbama

Pravo na žalbu u upravnom postupku jedini je redovni pravni lijek i efikasnost uprave, između ostalog, podrazumijeva i osiguran pristup istome, ali i efikasan i zakonit postupak odlučivanja.

Žalbe pred Institucijom ukazuju da žalbeni organi vode dugotrajne drugostepene postupke što je uzrokovano, kako velikim brojem podnesenih žalbi, raspoloživim ljudskim resursima, ali i drugim faktorima organizacione i administrativne prirode.

U konkretnim slučajevima¹⁹⁶ uložena je žalba žalbenom vijeću na rješenje o postavljenju, gdje je Institucija provela istraživanje tražeći izjašnjenje odgovornog organa. Iako je odgovorni organ ignorisao akte Institucije, Ombudsmeni su uputili preporuku da organ hitno postupi po žalbama žaliteljica i uspostavi saradnju s Institucijom, kako je to propisano Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Nadležni organ nije postupio po preporuci Ombudsmena, o

¹⁹³ Ž-BL-05-383/22, P- 247/22;

¹⁹⁴ Kodeks državnih službenika u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 49/13);

¹⁹⁵ Ž-SA-08-860/22;

¹⁹⁶ Ž-LI-08-60/22, Ž-LI-08-61/22 i Ž-LI-08-62/22;

čemu je obaviješten neposredno viši organ, nakon čega je došlo do realizacije preporuke Ombudsmena, te su donesena rješenja kojim se žalba žaliteljica usvaja kao osnovana.

5.3.4. Davanja prethodne i naknadne saglasnosti

Zakoni o upravnom postupku definišu da je u procesu ostvarivanja određenih prava moguće tražiti prethodnu ili naknadnu saglasnost od drugih organa. U nekim postupcima, ovo se čak uvodi pod nazivom „revizija“ kao što je slučaj u oblasti ostvarivanja određenih prava u socijalnoj zaštiti u Federaciji BiH, što kod građana stvara konfuziju.

Kod pristupa javnim dobrima, ovo je veoma značajno iz razloga što se često prethodne ili naknadne saglasnosti odnose na ispunjavanje uslova koji imaju značaj u odnosu na utjecaj na neko drugo javno dobro.

U postupku po žalbi¹⁹⁷ žalitelj navodi da je rješenje za izgradnju mini hidroelektrane doneseno bez energetske dozvole koja prethodi izdavanju odobrenja za izgradnju novih proizvodnih elektroenergetskih objekata, a sve u skladu s članom 3. stav (2) Uredbe o postupku, kriterijima, formi i sadržaju zahtjeva za izdavanje energetske dozvole za izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih proizvodnih postrojenja. Na ovaj način je prekršen Zakon o električnoj energiji i Zakon o građenju. Ombudsmeni su uputili preporuku nadležnom ministarstvu da razmotri mogućnost poništenja rješenja o izgradnji mini hidroelektrane.

¹⁹⁷ Ž-SA-08-1100/21, P-114/22;

VI. EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA

6.1. Uvod

Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava je u 2022. godini zaprimio 676 žalbi. Određen broj predmeta, 358 prenesen je iz 2021. godine, što znači da su Ombudsmeni u izvještajnoj godini rješavali 1033 žalbe. U odnosu na 2021. godinu Odjel je zaprimio manji broj žalbi (93). Zaprimljene žalbe su se u najvećem broju odnosile na povrede prava iz radnih odnosa (251), na penzije (127), komunalne usluge (107), socijalnu zaštitu (63), zdravstvo (59), obrazovanje (47), ekologiju i zaštitu okoliša (18), te javne prihode (4).

Najveći broj izdatih preporuka prema kategorijama odnosi se na povrede iz radnih odnosa (37).

Povreda prava	Broj žalbi
Radni odnosi	251
Penzije	127
Komunalne usluge	107
Socijalna zaštita	63
Zdravstvo	59
Obrazovanje	47
Ekologija i zaštita okoliša	18
Javni prihodi	4
UKUPNO	676

6.2. Radni odnosi

Pravo na rad jedno je od osnovnih ljudskih prava zagarantovanih Opštom deklaracijom o pravima čovjeka¹⁹⁸, Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima¹⁹⁹, Ustavom BiH, Ustavom Federacije BiH²⁰⁰, Ustavom Republike Srpske²⁰¹, te Statutom Brčko distrikta BiH²⁰². Pravo na rad je regulisano, također, i zakonima na nivou BiH, te entitetskim zakonima.

Pravo na rad u direktnoj je vezi s ljudskim dostojanstvom i potrebom pojedinca da putem rada učestvuje u društvenom životu. Bitno je naglasiti da formulacija „pravo na rad“ ne podrazumijeva garanciju prava na rad. Pravo na rad podrazumijeva pravo na jednak pristup radu, a obaveza države je da poduzme konkretne korake kako bi građanima omogućila ostvarivanje ovog prava.

Nezaposlenost je pojava, s kojom se u većoj ili manjoj mjeri susreće i nosi svaka država, pa tako ni Bosna i Hercegovina nije iznimka. Gotovo je nemoguće postići apsolutnu zaposlenost na teritoriji države.

¹⁹⁸ Član 23.

¹⁹⁹ Član 6.

²⁰⁰ Član 2. (1)1)

²⁰¹ Član 39.

²⁰² Član 13.

Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje BiH na dan 30.9.2022. godine u BiH je bilo 356 531 nezaposlena osoba, od čega su 206 388 žene (57,89%)²⁰³. U odnosu na razdoblje prošle godine, nezaposlenost je manja za 27 678 osoba ili 7,20%. Nezaposlenost se smanjila u Federaciji BiH za 4.917 osoba (1,7%) i u Brčko distriktu BiH za 190 osoba (3,63%), dok se povećala u Republici Srpskoj za 1.204 osobe (2,06%).²⁰⁴

Žalbe iz radnih odnosa se najvećim dijelom odnose na nepravilnosti u vezi s provođenjem konkursnih procedura, odnosno neprijema najboljeg kandidata,²⁰⁵ zapošljavanja srodnika,²⁰⁶ prijema u radni odnos bez raspisivanja konkursa,²⁰⁷ sistematizacije radnih mjesta, pogotovo nakon što je pravomoćnom sudskom presudom određeno vraćanje zaposlenika na posao.²⁰⁸ Zaprmljen je i određeni broj žalbi koje se odnose na diskriminatorne uslove postavljene u javnim konkursima,²⁰⁹ dužinu konkursne procedure za koje vrijeme podnosioci žalbe navrše godine starosti koje ih eliminišu iz daljnje procedure²¹⁰ što se može smatrati diskriminacijom zbog dobi, davanje prioriteta kod zapošljavanja određenim kategorijama,²¹¹ te ostalim povredama iz radnih odnosa (godišnji odmori, rad vikendom).²¹²

6.2.1. Odabir kandidata po konkursima

Ombudsmeni naglašavaju da je bit provođenja konkursne procedure i rangiranja uspješnih kandidata da se za najbolje rangiranog kandidata donese rješenje o raspoređivanju, osim ako rukovodilac organa ima opravdane razloge za suprotno, koje je dužan obrazložiti i potkrijepiti odgovarajućim dokazima. Dodatan problem predstavlja činjenica da se inspekcija rada za prijave nezakonitosti u konkursnim procedurama oglašava nenadležnom, obrazlažući to činjenicom da lice nema zasnovan radnopravni odnos, zbog čega ne može postupati i jedini mehanizam je sudska zaštita.

Ombudsmeni ponovno ukazuju na važnost zakonskih uređenja ovih pitanja, posebno imajući u vidu da su u 2020. godini uputili inicijativu za izmjenu Zakona o državnoj službi Federacije BiH²¹³, odnosno izmjenu člana 31. stav (1) koji propisuje da državnog službenika postavlja rukovodilac organa državne službe s liste uspješnih kandidata, uz prethodno pribavljeno mišljenje Agencije za državnu službu Federacije BiH, dakle po diskrecionoj ocjeni, na način da se propiše da rukovodilac postavlja najuspješnijeg kandidata s liste uspješnih kandidata. Ovako postavljena zakonska i podzakonska rješenja, gdje rukovodilac ne izabire najboljeg kandidata podložna su zloupotrebi,

²⁰³ Podaci za kolovoz 2022. godine za Zeničko-dobojsku županiju ponovljeni su iz lipnja 2022. godine, jer je Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojske županije u procesu implementacije novog informacijskog sustava, te podaci za kolovoz 2022. godine još uvijek nisu dostupni.

²⁰⁴ <http://www.arz.gov.ba/statistika/mjesecni/default.aspx?id=7174&langTag=hr-HR>

²⁰⁵ Ž-BL-04-35/22;

²⁰⁶ Ž-BL-04-638/22;

²⁰⁷ Ž-BL-04-683/21;

²⁰⁸ Ž-SA-04-793/21;

²⁰⁹ Ž-SA-04-171/22 organ koji raspisuje konkurs postavlja uslov koji objektivno ne mogu ispuniti svi učesnici. Izdana preporuka, koja je ispoštovana, konkurs ponovno raspisan bez sporne odredbe.

²¹⁰ Ž-SA-06-117/22, Ž-SA-06-118/22;

²¹¹ Ž-SA-04-24/22 Primjena i tumačenje člana 5. stav (1) Uredbe o jedinstvenim kriterijima i pravilima za zapošljavanje branitelja i članova njihovih porodica u institucijama u Kantonu Sarajevo, Gradu Sarajevo i opštinama u Kantonu Sarajevo;

²¹² Ž-SA-04-596/22;

²¹³ „Službene novine FBiH“, br. 29/03, 23/04, 39/04, 54/04, 67/05, 8/06, 04/12, 99/15 i 9/17;

manipulaciji i dovode do pravne nesigurnosti učesnika u konkursnim procedurama. Opravdano se postavlja pitanje svrhe provođenja konkursnih procedura. Prema mišljenju Ombudsmena BiH odabir najuspješnijeg kandidata u konačnici doprinio bi transparentnosti konkursne procedure i samom kvalitetu državne službe.

Vezano za naprijed navedeno, Ombudsmeni podsjećaju da su i 2015. godine uputili inicijativu²¹⁴ Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine za izmjenu Zakona o državnoj službi Federacije BiH, na koju nije zaprimljen odgovor.

Ombudsmeni su zaprimili više žalbi²¹⁵ koje se odnose na način izbora državnog službenika na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. U nekim slučajevima kada se nakon provedenog sudskog postupka utvrdi povreda prava najboljeg kandidata, odgovorni organ umjesto da implementira sudsku odluku, odluči poništiti konkurs, ili da promijeni pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta.²¹⁶

Na nivou Bosne i Hercegovine konkursne procedure realizuje Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine, na zahtjev institucija. Kod procedura koje provodi institucija BiH, nakon okončanog postupka, komisija za izbor dostavlja listu uspješnih kandidata rukovodiocu institucije, koji je dužan u roku od osam dana listu dostaviti Agenciji za državnu službu BiH (ADS BiH), s prijedlogom datuma postavljenja najuspješnijih za nerukovodeće državne službenike na dalje postupanje (za izradu rješenja o postavljenju).

Činjenica je da se u određenim kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine, zakonima o državnoj službi propisano da se nakon konkursne procedure, na poziciju postavlja osoba koja je najuspješniji kandidat.²¹⁷

U žalbi²¹⁸ se navodi da je Agencija za državnu službu Federacije BiH na zahtjev Porezne uprave raspisala Javni konkurs za popunu radnih mjesta državnih službenika u Poreznoj upravi. Sačinjena je lista kandidata na kojoj se našao žalitelj kao najuspješniji, unatoč toj činjenici žalitelj nije primljen na radno mjesto, te se isti žalio Odboru državne službe za žalbe. Ovaj proces se ponavljao tri puta i prvostepeni organ je svaki put ignorisao odluke Odbora državne službe za žalbe. Ombudsmeni su uputili preporuku Odboru državne službe za žalbe Federacije Bosne i Hercegovine da postupi u skladu s članom 240. Zakona o upravnom postupku Federacije BiH, da sam riješi stvar, Upravnoj inspekciji, da poduzme sve mjere iz svoje nadležnosti u konkretnom predmetu s ciljem pokretanja prekršajnog postupka.

Zaključno, uzevši u obzir sve navedeno, mišljenje Ombudsmena BiH je da je cilj konkursnih procedura odabir najkvalitetnijeg kandidata, odnosno državnog službenika, te da izmjene zakona i podzakonskih akata trebaju voditi odabiru najuspješnijeg kandidata.

²¹⁴ P-288/15;

²¹⁵ Ž-SA-04-1107/20;

²¹⁶ Ž-BL-04-408/22;

²¹⁷ Zakon o državnoj službi KS („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 31/16 i 45/19), Zakon o državnoj službi Unsko-sanskog kantona („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, br. 14/2017 i 16/2017, „Službene novine FBiH“, broj 96/2018 - odluka US i „Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“, broj 15/20), Zakon o državnoj službi u Bosansko-podrinjskom kantonu („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona“, br. 3/18 i 6/20);

²¹⁸ Ž-BL-04-35/22;

6.2.2. Uslovi postavljeni u konkursu

Usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije u BiH, propisana je obaveza usklađivanja svih pravnih akata s odredbama zakona. Postavljanjem eliminatornih uslova prilikom provođenja procedure izbora, u značajnoj mjeri se smanjuje mogućnost zapošljavanja i krši princip jednakog pristupa zapošljavanju. U nekim slučajevima, pozivanjem na zakonsku mogućnost uvođenja afirmativnih mjera²¹⁹ propisanih Zakonom o zabrani diskriminacije, propisuju se uslovi koji imaju dominantnu ulogu kod bodovanja kandidata u odnosu na sve druge uslove, kumulativno uzete u obzir. U praksi, to znači da osobe koje zadovoljavaju taj kriterij, automatski će ispuniti uslove za zasnivanje radnog odnosa, i u slučaju kada po drugim propisanim uslovima, imaju znatno manji broj bodova. Upotreba afirmativnih mjera kao korektivnog faktora, koji treba biti primijenjen, nakon što se utvrdi bodovanje po ostalim kriterijima konkursa, postala je isključivi kriterij. Ovo je posebno značajno s obzirom na činjenicu da je sve prisutnije korištenje ugovora na određeno vrijeme, posebno u zapošljavanju u obrazovanju. Korištenje ovog kriterija određenu grupaciju konstantno stavlja u povoljniji položaj.

Ombudsmeni su zaprimili žalbu²²⁰ žaliteljice u vezi s konkursnom procedurom, odnosno uslovima koji su postavljeni za poziciju - bibliotekar. Konkursom je kao jedan od uslova propisano posjedovanje licence za upotrebu programske opreme COBISS koju može imati samo osoba zaposlena u nacionalnoj, javnoj, narodnoj, univerzitetskoj biblioteci ili nekoj drugoj biblioteci ili biblioteci u sastavu koja je članica COBISS sistema BiH, dakle, navedenu licencu nije moguće samostalno steći. Nakon upućivanja preporuke²²¹ javni organ je utvrdio da je podnositeljica žalbe održavanjem predmetnog konkursa bila diskriminisana u pogledu prava na jednake mogućnosti zaposlenja i jednak pristup radnom mjestu, pa je odlukom usvojio njenu žalbu i poništio odluku o prijemu u radni odnos.

Podnositeljica žalbe²²² je obaviještena da je rukovodilac organa na oglašeno radno mjesto postavio kandidata koji ne ispunjava propisane uslove tog radnog mjesta u pogledu radnog iskustva u struci. S obzirom da se žaliteljica nalazi na drugom mjestu liste uspješnih kandidata, pokrenula je sudski postupak koji je okončan u njenu korist ali odgovorni organ nije proveo proceduru s ciljem rasporeda žaliteljice, već suprotno tome, pokrenuo je proceduru poništenja javnog konkursa. Unatoč preporuci Ombudsmena, te intervenciji nadležnih organa, uključujući i inspekciju, nisu otklonjene nepravilnosti koje su proistekle iz ovog postupka.

Žaliteljica u žalbi²²³ ukazuje da joj je prilikom bodovanja nepravilno obračunat broj bodova po osnovu *Uredbe o jedinstvenim kriterijima i pravilima za zapošljavanje branitelja i članova njihovih obitelji u institucijama u Kantonu Sarajevo*²²⁴. Navodi da u njenom slučaju, dodatni bodovi kao djetetu demobilisanih boraca nisu tačno izračunati, jer su uračunati samo bodovi po osnovu pripadnosti boračkoj populaciji na osnovu potvrde za njenog oca (i to nepravilno) bez uzimanja u obzir i potvrdu za njenu majku. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su konstatovali da

²¹⁹ Član 5. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/09, 66/16);

²²⁰ Ž-SA-04-171/22;

²²¹ P-104/22;

²²² Ž-MO-04-111/21;

²²³ Ž-SA-04-24/22;

²²⁴ „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 37/20;

nema osnova za daljim poduzimanjem aktivnosti i mjera na predmetu. Uvidom u mišljenje Ministarstva za boračka pitanja Kantona Sarajevo u vezi s primjenom i tumačenjem člana 5. stav (1) i člana 6. *Uredbe o jedinstvenim kriterijima i pravilima za zapošljavanje branitelja i članova njihovih obitelji u institucijama u Kantonu Sarajevo, Gradu Sarajevo i općinama u Kantonu Sarajevo*, nesporno se može zaključiti da se odredbe ove Uredbe primjenjuju na način da se za osobe čija su oba roditelja demobilisani borci uvećanje osnovnih i dodatnih bodova vrši samo za jednog roditelja koji je bodovno povoljniji za kandidata. S tim u vezi, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine konstatovali su da je označena odgovorna strana pravilno primijenila Uredbu, te da takvim postupanjem nisu povrijeđena prava podnositeljice žalbe.

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je zaprimila žalbe²²⁵ više žalitelja iz Tuzle, izjavljene protiv Ministarstva obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona, zbog odredbi Pravilnika o uslovima, kriterijima i postupku zapošljavanja u javnim ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja na području Tuzlanskog kantona. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine, razmatrajući žalbene navode, primjenom pozitivnih zakonskih propisa i međunarodnih dokumenata zaštite ljudskih prava koji čine sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine, ocijenili su žalbe žalitelja osnovanim i odredbe predmetnog pravilnika diskriminatornim, zbog čega su uputili preporuku²²⁶ Vladi Tuzlanskog kantona/Ministarstvu obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona da, bez odlaganja, pristupi izmjenama Pravilnika o uslovima, kriterijima i postupku zapošljavanja u javnim ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja na području Tuzlanskog kantona, imajući u vidu odredbe pozitivnih zakonskih propisa koji propisuju zabranu svakog vida diskriminacije, kao i Kantonalnoj upravi za inspekcijske poslove Tuzlanskog kantona, Inspektoratu za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, da poduzme neophodne radnje i mjere iz okvira svoje nadležnosti kako bi se osigurala zakonitost u provođenju predmetne konkursne procedure za prijem u radni odnos nastavnika i stručnih saradnika u osnovnim i srednjim školama Tuzlanskog kantona.

Ombudsmeni su zaprimili žalbu²²⁷ žaliteljice koja navodi da joj je prijava na konkurs odbijena jer kopija diplome nije sadržavala napomenu da izvornik sadrži suhi žig koji se na fotokopiji ne vidi. O svemu je obaviještena informacijom, protiv koje nije dozvoljen pravni lijek. U toku postupka koji je vođen pred Institucijom ombudsmena, doneseno je rješenje Odbora državne službe za žalbe Federacije BiH kojim se žalba žaliteljice odbacuje kao nedopuštena, jer nisu ispunjene procesne pretpostavke, odnosno nije moguće izjaviti žalbu protiv informacije Agencije. Ombudsmeni ukazuju da su, postupajući u predmetima koji su se odnosili na postupke zapošljavanja koji se provode po Zakonu o državnoj službi u Kantonu Sarajevo, a u odnosu na nemogućnost izjavljivanja žalbe od strane nezadovoljnog kandidata, Institucija ombudsmena je Vladi Kantona Sarajevo dana 21.05.2021. godine izdala preporuku²²⁸ kojom je preporučeno *da se razmotri mogućnost jasnijeg definiranja Zakona o državnoj službi, kao i podzakonskih propisa, na način da se pravo žalbe, kao osnovno pravo garantirano Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i*

²²⁵ Ž-BR-06-144/22, Ž-BR-06-145/22, Ž-BR-06-146/22, Ž-BR-06-147/22, Ž-BR-06-148/22, Ž-BR-06-149/22, Ž-BR-06-150/22, Ž-BR-06-151/22, Ž-BR-06-152/22, Ž-BR-06-153/22, Ž-BR-06-154/22, Ž-BR-06-155/22, Ž-BR-06-156/22, Ž-SA-04-798/22, Ž-BR-06-157/22, Ž-BR-06-158/22, Ž-BR-06-159/22, Ž-BR-06-160/22, Ž-BR-06-161/22, Ž-BR-06-162/22, Ž-BR-06-163/22, Ž-BR-06-164/22, Ž-BR-06-165/22, Ž-BR-06-166/22, Ž-BR-06-167/22, Ž-BR-06-168/22, Ž-BR-06-169/22, Ž-BR-06-170/22, Ž-BR-06-171/22, Ž-BR-06-172/22, Ž-BR-06-173;

²²⁶ P-216/22;

²²⁷ Ž-SA-04-1081/21;

²²⁸ P-1741/21;

osnovnim slobodama, osigura svim kandidatima koji su sudjelovali u natječajnoj proceduri, a sve u cilju sprječavanja nejednakog postupanja.

Ombudsmeni su zaprimili odgovor²²⁹ Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo u kojem je, između ostalog, navedeno da je Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo pokrenulo aktivnosti na donošenju Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj službi u Kantonu Sarajevu kojim je predviđena dopuna člana 38. na način da Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine objavljuje rezultate javnog konkursa na oglasnoj ploči i pisano obavještava sve kandidate o rezultatima koje su postigli, a da kandidati imaju pravo žalbe na obavijest Agencije, Odboru za žalbe u roku od osam dana od dana prijema.

6.2.3. Rad na određeno vrijeme

Sve je primjetnije zaključivanje ugovora na određeno vrijeme, ne samo u realnom sektoru, već i u javnom. Posebno je izraženo u oblasti obrazovanja, gdje je nastavno osoblje po nekoliko godina radno angažovano po ugovoru o radu na određeno vrijeme. U ovim slučajevima ugovor o radu traje za školsku, a ne nastavnu godinu, čime se ugovor okončava završetkom školske godine. Nastavno osoblje svake godine mora prolaziti konkursne procedure. Samo provođenje konkursa iziskuje i znatna materijalna sredstva. Ovo ima i nesagledive posljedice, ne samo po radnopravni i lični status nastavnika, jer ograničava mogućnosti podizanja kredita za rješavanje stambenog pitanja i uređenja svojih porodičnih odnosa i ima utjecaj na ostvarivanje prava iz penzijsko-invalidskog osiguranja, već i na kvalitet samog obrazovnog procesa. To se manifestuje kroz premještanje nastavnika iz škole u školu, gubljenje kontinuiteta i izgrađenih odnosa nastavnik-učenik, što je posebno bitno za niže razrede i rezultira umanjenom efikasnošću cjelokupnog obrazovnog procesa. Evidentno smanjenje broja djece u školi nije rezultiralo efikasnijem planskom pristupu planiranja ljudskih resursa, neophodnih za kvalitetan obrazovni proces.

U žalbi²³⁰ radnici osnovnih i srednjih škola navode da imaju zaključen ugovor o radu na određeno vrijeme. Izražavaju nezadovoljstvo tražeći hitno rješavanje statusa ili stavljanje van snage uredbe o postupku prijema u radni odnos u javnom sektoru, izuzimanje nastavnika i stručnih saradnika s položenim stručnim ispitom od testiranja na konkursima i da se konkursi raspisuju za školsku, a ne nastavnu godinu. Intervencija Ombudsmena je rezultirala donošenjem zaključka kojim se *“daje suglasnost na produženje ugovor o radu sa zaposlenicima u osnovnim i srednjim školama do 15.07.2022. godine u cilju omogućavanja korištenje godišnjeg odmora”*, te je doneseno rješenje o imenovanju komisija/pregovaračkih timova za pregovore s predstavnicima sindikata osnovnih i srednjih škola u SBK, oko izrade nacrtu njihovih kolektivnih ugovora, s rokom izvršenja od 30 dana od dana prijema rješenja o imenovanju komisije. Zaključeno je da će se kod izrade novih kolektivnih ugovora i akata donesenih na osnovu istih, uzeti u razmatranje i zahtjevi zaposlenika u školama.

Žalitelji se obraćaju Instituciji ombudsmena zbog prestanka radnog odnosa, koji se u nekim slučajevima veže za istek ugovora o radu na određeno vrijeme, a gdje je specifična dimenzija činjenica da se radi o ženi koja je tokom rada na određeno vrijeme ostala u drugom stanju. Zakoni

²²⁹ Odgovor br: 03-04-02-38022/21 od 15.10.2021. godine;

²³⁰ Ž-SA-04-1261/21;

o radu u Bosni i Hercegovini definišu obavezu poslodavca da osigura posebnu zaštitu žene i materinstva, i da ne mogu odbiti da prime u radni odnos ženu zbog toga što je trudna, niti joj mogu otkazati ugovor o radu zbog trudnoće ili zbog toga što žena koristi porodiljsko odsustvo. Sve je prisutnija praksa zaključivanja ugovora o radu na određeno vrijeme, gdje radni odnos prestaje istekom ugovora o radu, što poslodavcu daje mogućnost da ovaj objektivni kriterij zloupotrijebi.

Ombudsmeni su stava da u ovim slučajevima treba naći rješenje kojim će se osigurati efikasna zaštita trudnica i porodilja i kada su zaključeni ugovori o radu na određeno vrijeme.

U žalbi²³¹ se navodi da trudnici koja radi kod privatnika neće biti produžen ugovor o radu, te da će nastupiti otkaz, jer je riječ o ugovoru o radu na određeno vrijeme. Institucija ombudsmena se obratila nadležnoj inspekciji rada. Žaliteljica je odlučila zaštitu svojih prava potražiti na drugom mjestu.

U drugim slučajevima, prestanak radnog odnosa se veže za potpuni ili djelimični gubitak radne sposobnosti, posebno u slučajevima ukoliko je od nadležnog organa donesena odluka o promjeni radnog mjesta. U ovakvim slučajevima inspekcija rada se oglašava nenadležnom i stranka se upućuje da svoja prava ostvaruje na sudu. Dugotrajnost i troškovi sudskih postupaka razlozi su zbog kojih se građani ne odlučuju na korištenje ovog mehanizma. Ombudsmeni podsjećaju da sudska zaštita u demokratskom društvu treba biti krajnji mehanizam zaštite nakon što se iscrpe svi drugi mehanizmi. Ovo zahtijeva ozbiljno preispitivanje efikasnosti mehanizma inspeksijskog nadzora u oblasti rada.²³²

Tako je žalitelju²³³ otkazan ugovor o radu na neodređeno vrijeme, bez prava na otkazni rok i otpremninu. U konkretnom slučaju, žalitelj je bio na bolovanju i utvrđena mu je II. kategorija invalidnosti-promijenjena radna sposobnost, tj. priznato pravo na raspoređivanje na drugo odgovarajuće radno mjesto, koje nije postalo pravomoćno iz razloga što je poslodavac uložio žalbu. Kako žalba ne odlaže izvršenje,²³⁴ žalitelj se javio poslodavcu i pismeno obratio, tražeći raspoređivanje na novo radno mjesto u skladu s rješenjem Fonda. Zahtjeve je poslodavac ignorisao zbog čega je žalitelj tražio zaštitu svojih prava od inspekcije rada. Ombudsmenima je dostavljeno izjašnjenje kantonalnog inspektora rada koji navodi da nema zakonskog osnova za poduzimanje mjera iz okvira svoje nadležnosti, s obzirom da je poslodavac izjavio žalbu, pa se rješenje Fonda ne može izvršiti dok se rješenje koje je doneseno po žalbi ne dostavi stranci, te da žalitelj sva prava iz radnog odnosa može ostvariti sudskim putem.

6.2.4. Nepotizam u zapošljavanju

Sve češća su obraćanja građana s navodima žalbi da se po raspisanim konkursima u javnim organima primaju bliži srodnici menadžmenta organa (suprug direktorice ustanove, snaha direktorice ustanove, itd.). U obrazloženjima odgovorni organi tvrde da je sva konkursna

²³¹ Ž-SA-04-1237/22; Rad u jedinici lokalne samouprave Ž-BL-04-184/22;

²³² Više specijalnih izvještaja Ombudsmena o inspekciji, kao npr. Specijalni izvještaj o ulozi inspeksijskih organa u zaštiti ljudskih prava <https://www.ombudsmen.gov.ba/Dokumenti.aspx?id=28&tip=4&lang=HR>

²³³ Ž-MO-04-184/21;

²³⁴ Član 104. Zakona PIO FBiH („Službene novine FBiH“, 13/18, 93/19 – odluka Ustavnog suda 90/21 i 90/21 od 09.11.2021. i 19/22);

procedura provedena u skladu s pravilima, transparentno, te da su se rukovodioci u potpunosti izuzeli iz te procedure ili u vrijeme provođenja konkursa bili na godišnjem odmoru. Ombudsmeni su stava da će ovakva postupanja javnih organa tj. izbor bližeg srodnika rukovodioca organa, kao najboljeg kandidata, uvijek izazvati sumnju kod svakog građanina da je izbor bio objektivan i nepristran.²³⁵

U drugim slučajevima, nakon intervencije Ombudsmena, došlo je do raskidanja zaključenog ugovora o radu.²³⁶

6.2.5. Sukob nadležnosti

Određeni broj žalbi ukazuje da postoji problem u osiguranju prava iz radnog odnosa ukoliko poslodavac ima sjedište na području jednog entiteta ili kantona, a djelatnost vrši na području drugog entiteta ili kantona. U ovim slučajevima se inspekcije rada oglašavaju nenadležnim.

Podnosilac žalbe²³⁷ zaključio je ugovor o radu s poslodavcem prema Zakonu o radu Republike Srpske a radio je u poslovnici, na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine. Kako je u međuvremenu dobio otkaz ugovora o radu žalitelj se za zaštitu svojih prava obraća inspekcijama rada. Inspekcija rada Republike Srpske navodi da nije nadležna jer je žalitelj radio na teritoriju Federacije BiH dok Inspekcija rada u kantonu i Federalna inspekcija rada tvrde da nisu nadležne jer je u pitanju ugovor zaključen prema propisima Republike Srpske. Žalitelj je naveo da će zaštitu svojih prava potražiti putem suda, a Ombudsmeni su već u svojim izvještajima i preporukama preporučili nadležnima da je neophodno da se utvrdi organ koji treba biti nadležan u slučaju sukoba nadležnosti organa vlasti entiteta.

6.2.6. Minuli rad

Ombudsmeni su razmatrali osnovanost žalbenih navoda koji ukazuju na povredu prava u vezi s priznavanjem prava na minuli rad određene kategorije-demobilisanih pripadnika Armije BiH. Žalbom²³⁸ se ukazuje da ne postoji razlog iz kojeg bi se jednim pripadnicima Armije BiH priznalo pravo, a drugima se to ne dozvoljava, iako je osnivač svih institucija isti kanton. Ombudsmeni su uputili preporuku²³⁹ da se poduzmu sve zakonom propisne aktivnosti i mjere u cilju donošenja i usvajanja internog akta kojim bi se detaljno uredilo pitanje priznavanja minilog rada, posebno demobilisanih pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine. U odgovoru je navedeno da je preporuka primljena na znanje, te da će je imati u vidu kada se pristupi izradi teksta novog internog akta.

²³⁵ Ž-BL-04-638/22 žaliteljica navodi da joj je povrijeđeno pravo na rad, iz razloga što je na osnovu javnog konkursa primljen suprug direktorice na raspisano radno mjesto. Ombudsmeni u ovom predmetu nisu našli očiglednih nepravilnosti koji bi mogli potvrditi navode žaliteljice. Stoga, Ombudsmeni nemaju osnova tražiti poništavanje konkursa ili zauzeti stav da je podnositeljici žalbe narušeno pravo na zapošljavanje. Bez obzira na navedeno, Ombudsmeni ukazuju da će primanje u radni odnos supruga direktorice putem javnog konkursa uvijek izazvati sumnju u objektivnost, nepristranost i pravilan rad komisije za izbor. Opravdanje da je direktorica u to vrijeme bila na godišnjem odmoru, samo znači da nije bila fizički prisutna na radnom mjestu.

²³⁶ Ž-BL-04-683/21;

²³⁷ Ž-BL-04-584/22;

²³⁸ Ž-SA-08-41/22;

²³⁹ P-115/22;

6.2.7. Prava iz radnog odnosa

Ombudsmenima se obraćaju i građani sa žalbama vezanim za prava iz radnog odnosa kao što su korištenje odmora, ostvarivanja prava po osnovu minolog rada i dr. Ove žalbe ukazuju na probleme u slučaju kada nisu zaključeni kolektivni ugovori ili se isti ne poštuju i/ili nisu formirane sindikalne organizacije. Vezano za sindikalno organizovanje registrovane su žalbe koje ukazuju na postojanje više sindikalnih organizacija u istom subjektu što otvara pitanje reprezentativnosti. Zakoni propisuju da najmanje 20% uposlenika može formirati reprezentativni sindikat, što navodi na zaključak da u jednom subjektu može biti pet reprezentativnih sindikata, pa je otvoreno pitanje s kojim sindikatom se potpisuje ugovor. U nekim od ovih slučajeva žalitelji traže zaštitu identiteta, što je teško osigurati, ako se radi o individualnoj žalbi, gdje se na osnovu činjenica iz žalbenih navoda može posredno zaključiti identitet žalitelja. Dodatnu dimenziju problema predstavlja činjenica kada su ove pojave prisutne u uslužnim djelatnostima, u kojima su većinom zaposlene žene. Istraživanje koje je provela Institucija pokazuje spremnost subjekata da se uočeni problemi riješe, ali, nažalost, nije došlo do zaključivanja kolektivnih ugovora, kojim bi se, između ostalog, riješila pitanja korištenja godišnjih odmora²⁴⁰, kao i drugih prava.

Ombudsmeni ističu da je Međunarodna organizacija rada²⁴¹ definisala kao posebne ciljeve²⁴² - punu zaposlenost, povećanje životnog standarda i pravičnu zaradu; proširivanje prava na kolektivno pregovaranje; saradnju menadžmenta i rada u cilju povećanja produktivnosti; saradnju radnika i poslodavaca u pripremi i primjeni socijalnih i ekonomskih mjera; proširenja socijalne sigurnosti, itd. Međunarodni pakt o ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima u članu 11. propisuje da države članice tog pakta priznaju pravo svakom licu na životni standard dovoljan za njega samog i njegovu porodicu, ubrajajući tu i dovoljnu hranu, odjeću i smještaj, kao i *stalno poboljšanje njegovih uslova života*, te da će države članice poduzeti odgovarajuće mjere radi osiguranja ostvarenja ovog prava i u tom cilju one priznaju bitnim značaj slobodno izabrane međunarodne saradnje. Imajući u vidu navedene obaveze iz međunarodnih standarda, Ombudsmeni ukazuju na važnost da tripartitni subjekti poduzmu intenzivnije mjere u cilju rješavanja uočenih slabosti u zakonodavnom okviru vezanom za potpisivanje kolektivnih ugovora.

6.3. Penzije

Penzija je mjesečna novčana naknada na koju pojedinac stječe pravo po osnovu osiguranja za slučaj starosti, invalidnosti i smrti, a pod uslovima utvrđenim zakonom.²⁴³ Penzije se isplaćuju i posthumno u slučajevima kada nasljednici i druge materijalno zavisne osobe nisu u stanju da se samostalno izdržavaju. U zavisnosti od uslova pod kojima je stečena, penzija može biti starosna, invalidska ili porodična.

²⁴⁰ Ž-BL-04-596/21 u konkretnom primjeru je ukazano na pitanje povećanja dana godišnjeg odmora po osnovu drugih kriterija, a u odnosu na zakonom utvrđeni minimum;

²⁴¹ *International Labor Organisation*, osnovana je Versajskim ugovorom o miru na konferenciji u Parizu 28. juna 1919. godine;

²⁴² Ciljevi MOR-a utvrđeni su u Preambuli Ustava MOR-a, a redefinisani su donošenjem Filadelfijske deklaracije 1944. godine, koja navodi opšte i posebne ciljeve MOR-a.

²⁴³ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH („Službene novine FBiH“, br.13/18, 93/19-odluka US, 90/21 19/22) i Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju RS („Službeni glasnik RS“, br.134/11, 82/13, 96/13-odluka US, 103/15, 111/21, 15/22 i 132/22);

Po povredama prava iz penzijskog osiguranja Ombudsmeni su u 2022. godini zaprimili 127 žalbi, te izdali šest preporuka. U odnosu na prethodnu godinu, kada je zaprimljeno 158 žalbi, uočeno je smanjenje broja predmeta. Bez obzira na broj registrovanih žalbi, Ombudsmeni ukazuju na dobru saradnju s fondovima za PIO/MIO, koji se sami suočavaju s velikim brojem predmeta od kojih mnogi traže saradnju s fondovima susjednih i drugih država. Ovo u značajnoj mjeri utiče i na njihovu efikasnost u cjelini.

Žalbe se odnose na procedure priznavanja i ostvarivanja prava na penziju, umanjena penzije nakon preseljenja u drugu državu²⁴⁴, problematiku neplaćanja doprinosa²⁴⁵, povrede prava na porodičnu penziju kada je kao odgovorna strana označen PIO²⁴⁶, refundacije troškova nakon uplate doprinosa od strane samih žalitelja, nepriznavanje prava na porodičnu penziju, procedure podizanja čekova, nemogućnost ostvarivanja prava na posmrtno troškove u slučaju kada nasljednici žive na području RS, a pokojnik na području Federacije BiH i slično.

6.3.1. Inicijativa za izmjenu zakona

Ombudsmeni podsjećaju da su tokom 2021. godine uputili inicijativu za izmjenu člana 147. stav (1) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 3/2018 i 93/2019 - odluka US) koja se odnosi na snošenje pogrebnih troškova u slučaju kada osiguranik živi u BiH, a izvan teritorija Federacije BiH. Ova inicijativa još nije realizovana. Smatrajući važnim da se osigura jednak tretman osiguranika u pravima u BiH, Ombudsmeni pozivaju na implementaciju navedene inicijative.²⁴⁷

U cilju sprečavanja zloupotreba isplate penzija, penzioni fondovi su utvrdili obavezu da je penzioner dužan lično podići penzioni ček ili dati punomoć drugoj osobi za obavljanje te radnje. Žalitelji, posebno koji žive u inostranstvu iskazuju nezadovoljstvo ovakvim rješenjem. Međutim, za Ombudsme predstavlja problem kada penzioner živi u BiH, ali je zbog bolesti ili invalidnosti fizički spriječen da podigne ček ili da lično pristupi u prostorije zavoda za PIO/MIO i da punomoć ili mu nadležni zavod traži dodatnu zdravstvenu dokumentaciju prilikom izdavanja punomoći. U ovakvim slučajevima trebalo bi razmotriti mogućnost terenskog izlaska službenika zavoda za PIO/MIO, te jednom utvrđeno zdravstveno stanje, ukoliko je ono nepromjenjivo cijeliti kao valjan dokaz.²⁴⁸ Tako u žalbi žalitelj navodi da boluje od idiopatske fibroze pluća, koja je hronična i neizlječiva bolest i u konačnici smrtonosna, za koju ne postoji lijek, niti je moguće liječiti, a niti se stanje može poboljšati. Navodi da se njegova bolest tokom vremena samo pogoršava. S obzirom na prirodu bolesti i činjenicu da se stanje ne može promijeniti na bolje, da nema nikakve potrebe da uz svaki novi zahtjev za izdavanje punomoći prilaže i novo pismo od specijaliste, koje će biti istog sadržaja kao i dosadašnja. Bespotreban odlazak doktoru kako bi dobio novo pismo, izlaže ga dodatnom riziku da oboli od nekog od virusa (uključujući i COVID-19), a što može dovesti do

²⁴⁴ Ž-SA-04-775/22;

²⁴⁵ Ž-SA-04-37/22, Ž-SA-04-370/22 Oba predmeta ukazuju na sistem porezne uprave (način isplaćivanja plaće i uplate doprinosa trebaju biti u isto vrijeme) i mjere koje se poduzimaju u slučajevima kada se ne vrše zakonske uplate za radnike.

Ž-BL-04-47/21, Ž-BL-04-157/21, Ž-BL-04-158/21, Ž-BL-06-443/21, Ž-SA-04-220/22;

²⁴⁶ Ž-MO-04-63/21 Žalitelj je povratnik i osoba s 90% invaliditetom koja nema zdravstveno osiguranje. Institut za medicinsko vještačenje utvrdio je potpunu i trajnu nesposobnost za samostalan život i rad.

²⁴⁷ Ž-BL-04-38/22;

²⁴⁸ Ž-SA-04-951/22;

pogoršanja njegovog stanja (daljeg oštećenja pluća koje se prestankom virusnog oboljenja ne može poboljšati niti vratiti na prethodno stanje, dakle ostaje trajno), već može po njega biti smrtonosno. Nakon intervencije Ombudsmena stranka je ostvarila zaštitu svojih prava.

6.3.2. Zagarantovana penzija

Ombudsmenima se obraćaju žalitelji koji su živjeli na teritoriji BiH, ali su odselili u drugu državu, zbog činjenice da ne primaju zakonom utvrđenu najnižu/zagarantovanu penziju. Najniža/zagarantovana penzija se isplaćuje onima kojima je penzija utvrđena u manjem iznosu od zakonom određene, te se isplaćuje u cilju osiguranja minimalnog standarda života u BiH. S obzirom da ova razlika nije propisana kao zaštitni dodatak za penzionere, to kod uživaoca penzije stvara zabunu, zbog čega traže da im se prizna pravo na najnižu/zagarantovanu penziju bez obzira što ne žive u Bosni i Hercegovini.²⁴⁹

6.3.3. Matične evidencije

U oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, žalbe ukazuju i na probleme s matičnim evidencijama osiguranika, posebno ukoliko je staž ostvaren u različitim entitetima.²⁵⁰ Cijeneći značaj matične evidencije o osiguranicima i korisnicima prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja koja sadrži podatke od interesa, neophodne za ostvarivanje navedenog prava, Ombudsmeni ukazuju na važnost da podaci koji se unose u matičnu evidenciju budu točni, a način ustrojavanja i vođenja matične evidencije ažuran.

6.3.4. Porodična penzija

Kod ostvarivanja prava na porodičnu penziju žalitelji ukazuju na neprihvatanje prijave prebivališta kao dokaza života u zajedničkom domaćinstvu s preminulim osiguranikom. U ovakvim slučajevima stranku nakon okončanog upravnog postupka, upućuju na upravni spor koji zbog velikog broja predmeta traje dugo.

U konkretnom slučaju, zahtjev za ostvarivanje porodične penzije je podnesen 2016. godine, gdje je žalitelj povratnik i osoba s 90% invaliditeta koja trenutno nema zdravstveno osiguranje. Institut za medicinsko vještačenje je ustanovio potpunu i trajnu nesposobnost za samostalan život i rad, koja je postojala i prije smrti majke. Uz zahtjev je priložio uvjerenje nadležnog MUP-a da je na adresi preminulog osiguranika prijavljen od 1997. godine. Ovo uvjerenje nije prihvaćeno. Nakon okončanog upravnog postupka, pokrenuo je upravni spor koji je još uvijek u toku. Ne miješajući se u tok sudskog postupka, Ombudsmeni su uputili preporuku nadležnom Zavodu za PIO/MIO da preispita doneseno rješenje, uzimajući u razmatranje i uvjerenje ministarstva unutrašnjih poslova, te da u svim budućim slučajevima prilikom odlučivanja upravnih stvari, utvrdi sve činjenice i dokaze koje su od važnosti za donošenje zakonitog i pravilnog rješenja.²⁵¹

²⁴⁹ Ž-SA-04-775/22;

²⁵⁰ Ž-BL-08-166/22

²⁵¹ Ž-MO-04-63/21, P-134/22;

6.3.5. Uplata doprinosa

Žalbe ukazuju da postoji nekoliko problema vezanih za uplatu doprinosa. Prva grupa žalbi se odnosi na neuvezan radni staž osiguranika, koji su radili u subjektima koji su privatizirani ili su u stečaju. U nekim od ovih slučajeva vlada izvrši uvezivanje staža i uplatu doprinosa i to najčešće kod ispunjavanja uslova za odlazak u penziju. Sam proces traži veoma visok stepen aktivnog učešća osiguranika u ostvarivanju ovog prava. Nedovoljna informisanost o samoj proceduri, dovodi do situacije da osiguranik izvrši sam uplatu doprinosa, ali bude odbijen za refundaciju. Resorno ministarstvo u ovom predmetu se poziva na član 128. Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, prema kojem obveznik uplate doprinosa je obavezan da uplati doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje za sve obveznike doprinosa, u skladu s posebnim zakonom, te ukoliko ne postoji obveznik uplate doprinosa, utvrđene zaostale obaveze može izmiriti i sam osiguranik ili kupac obveznika uplate doprinosa, kao i drugi organ uprave u skladu s posebnim propisom. Stav resornog ministarstva je da, s obzirom da je žaliteljica samoinicijativno izvršila uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, obaveza eventualne refundacije plaćenih doprinosa nije propisana, odnosno, ne postoji u pravnom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine. Nesporno je da ne postoji obaveza niti pravni osnov da bilo koji organ u Federaciji Bosni i Hercegovini isplati/refundira uplaćena sredstava, te da žaliteljica može pokretati odgovarajuće sudske postupke.²⁵²

Druga grupa se odnosi na neefikasnost kontrole uplate doprinosa, posebno nakon što je kontrola uplate iz nadležnosti penzijsko-invalidskih osiguranja prešla u nadležnost poreskih uprava. Kako je naplata direktnih poreza prioritet poreznih uprava, te ograničene njihove kapacitete, to se kontroli uplate doprinosa ne pridaje značaj koji bi trebao. Osiguranici tokom zaposlenja, u nekim slučajevima nemaju informaciju da li je poslodavac izvršio obaveze po osnovu doprinosa, zbog čega je važno osigurati da se izvršava zakonska obaveza uručivanja platne liste prilikom isplate plaće.

6.4. Komunalne usluge

Ombudsmeni registruju značajan broj predmeta koji se odnose na komunalne usluge. Kako se najčešće radi o uslugama koje se pružaju na osnovu zaključenih ugovora, gdje postoji izjava stranke, to Ombudsmeni nemaju nadležnost za postupanje, već te predmete prosljeđuju Ombudsmenu za potrošače. Ovi predmeti se odnose na isporuku toplotne energije, vode, električne energije i dr. Međutim, kod utvrđivanja cijena i načina pružanja usluga, odluke donose javni organi, što definiše nadležnost postupanja Ombudsmena, te činjenica da se kao pružaoci usluga javljaju javna preduzeća²⁵³, kao i okolnost da se infrastrukturna investiciona ulaganja vrše javnim sredstvima²⁵⁴, posebno u lokalnim zajednicama. Potrebno je praviti razliku u usluzi od pristupa resursu koji se dovodi do građana putem te usluge. Ovo je značajno kod pristupa pravu na pitku vodu, što uključuje jasno i transparentno odlučivanje nadležnog organa o pitanju ko i na koji način će dobiti pravo na osiguranje usluge isporuke vode koja je javno dobro, krajnjem korisniku.

²⁵² Ž-SA-04-220/22, akt br. 04-31/16-3328/21 od 04.04.2022. godine;

²⁵³ Ž-LI-04-126/22;

²⁵⁴ Ž-BL-04-363/21, P-67/22;

U 2022. godini Odjel za ekonomska, kulturna i socijalna prava zaprimio je 107 žalbi koje se odnose na komunalne usluge, izdato je osam preporuka. U 2021. godini je zaprimljeno 135 žalbi, što znači da je primjetno smanjenje broja žalbi.

Izdate preporuke odnosile su se na adekvatno osiguravanje snabdijevanja pitkom vodom,²⁵⁵ rješavanje problema odvodnje otpadnih voda,²⁵⁶ iznalaženje alternativnih metoda ponovnog priključenja na elektrodistribucijsku mrežu,²⁵⁷ poduzimanje mjera kojima bi se utvrdila ispravnost vodomjera i vodovodnih cijevi s ciljem utvrđivanja tačnog stanja utrošene količine vode.²⁵⁸

Registrovane žalbe su se odnosile na primjenu Zakona o upravljanju i održavanju zajedničkih dijelova i uređaja zgrada u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, stambenog zbrinjavanja socijalno ugroženih osoba,²⁵⁹ neizvršavanje usluga od strane komunalnih poduzeća, probleme u vezi sa vodosnabdijevanjem i odvodnjom otpadnih voda, zahtjeve za priključenje na vodovodnu i elektrodistributivnu mrežu, zastarjelost komunalnih potraživanja, priključke u slučaju konfliktnog razvoda²⁶⁰ i slično.

Građani prilikom obraćanja često traže savjet u vezi s tužbama podnesenim od strane komunalnih poduzeća zbog neplaćanja dospjelih potraživanja. Ističu da im se prijeti isključenjem domaćinstva s vodovodne mreže. Ombudsmeni naglašavaju da je ovakvo postupanje u suprotnosti s članom 11. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima kojim se garantuje svakom pojedincu pravo na odgovarajući životni standard, te stalno poboljšavanje istog. Isključivanjem domaćinstva s vodovodne mreže vrši se prisila koja ima elemente kazne. Umjesto podnošenja tužbi sudu, uz prethodno slanje opomene, isključivanjem s vodovodne mreže šalje se poruka javnosti da je bitnija naplata potraživanja od teške situacije u kojima se građani nalaze. Žalitelji u žalbama navode da ih se tuži i zbog zastarjelih potraživanja. S obzirom da sudovi o zastari ne vode računa po službenoj dužnosti, ova obaveza je ostavljena strankama u postupku, što za posljedicu ima stvaranje pravne nesigurnosti pravno neukim strankama.

6.5. Socijalna prava

Socijalna prava trebaju građanima garantovati zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba, odnosno sudjelovanje u korištenju civilizacijskih stečevina društva kojima ti građani pripadaju. Socijalna prava su pozitivne naravi, jer njima država intervenira radi podrške pojedincu i socijalnoj grupi pri ostvarivanju osnovnih uslova i socijalne integracije. Socijalna zaštita, odnosno zaštita podrazumijeva novčani ili drugi doprinos zajednice, kako bi se osiguralo ostvarivanje osnovnih ljudskih potreba, kao i administrativnu, stručnu i drugu pomoć osobama koje nisu posve u stanju voditi brigu o svojim interesima i osigurati zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. Definicija usluga i osnovnih potreba ovisi o vrijednosnom sistemu pojedinih zajednica koje podliježu i stalnim promjenama.

²⁵⁵ P-9/22, P-326/22;

²⁵⁶ P-281/22;

²⁵⁷ P-143/22;

²⁵⁸ P-231/22;

²⁵⁹ Ž-BR-05-236/21;

²⁶⁰ Ž-SA-04-386/22, P-143/22;

Tokom 2022. godine, Odjel je registrovao 63 žalbe, a izdata je jedna preporuka. Poređenja radi, u 2021. godini je registrovano 68 žalbi.

Žalbe se odnose na nerješavanje zahtjeva za jednokratnu novčanu pomoć, neredovnu isplatu socijalne pomoći, nemogućnost ostvarivanja porodijskih naknada u slučaju kada se prebivalište i mjesto rada porodilje nalaze u različitim entitetima, zbrinjavanje osoba s intelektualnim teškoćama²⁶¹, uslove u privatnim domovima za zbrinjavanje starih osoba i slično. Stanje velike nezaposlenosti, niske penzije, ukazuju da sve veći broj stanovništva ima potrebu za određenim oblicima socijalne zaštite, što nameće obvezu državi da se ova vrsta prava mora staviti u veći fokus zanimanja. Broj izjavljenih žalbi iz ove oblasti svakako ne oslikava pravo stanje stvari koje je u praksi složenije. Socijalna pomoć je simbolična i ne može osigurati osnovne životne potrebe korisnika.

6.5.1. Centri za socijalni rad

Nedovoljna prepoznatljivost važnosti uloge centara za socijalni rad, na šta Ombudsmeni ukazuju godinama²⁶², rezultira nerazvijanjem njihovih kapaciteta kako bi na adekvatan način odgovorili svojoj zahtjevnoj društvenoj ulozi. Ovo je posebno značajno u dijelu koji traži njihov stručni rad i angažman, kao što su konflikti razvodi, zbrinjavanje djece u sukobu sa zakonom, adekvatno zbrinjavanje lica u stanju socijalne potrebe i dr. Nadležnosti za postupanje centara za socijalni rad, posebno u Federaciji BiH, propisuju se zakonima koje donose svi nivoi vlasti dok sredstva za njihovo funkcionisanje obezbjeđuju osnivači. Ombudsmeni podsjećaju da, za unapređenje socijalnih prava građana, potrebno je osnažiti i centre za socijalni rad.

U žalbi²⁶³ se navodi da je rođak žalitelja mentalno bolesna osoba, bez liječničke dijagnoze, te da nije u mogućnosti da se brine o sebi, godinama ne napušta kuću i nikome ne dozvoljava ulaz u istu, kao i da živi u nehumanim uslovima bez ikakvih primanja. Ombudsmeni su u konkretnom predmetu poduzeli niz aktivnosti, u periodu od januara 2021. godine do maja 2022. godine, koje uključuju angažman Centra za socijalni rad Mostar, Kantonalnog tužilaštva HNK, Općinskog suda u Mostaru te Ministarstva unutrašnjih poslova HNK. Centar za socijalni rad je nastavio s poduzimanjem svih mjera iz svoje nadležnosti u ovom slučaju.

6.5.2. Smještaj starih lica

Smještaj starih lica može se vršiti u privatnim i javnim ustanovama. Djelovanje ustanova je uređeno zakonima koji se nisu mijenjali s ciljem usklađivanja sa stvarnim društvenim potrebama. Dodatan problem predstavlja što nije uspostavljen efikasan sistem nadzora djelovanja ustanova za smještaj starih lica, a u Federaciji BiH ne funkcionise ni sistem inspeksijskog nadzora socijalne zaštite. Za Ombudsmene ovo predstavlja problem, ukoliko se radi o privatnoj ustanovi za

²⁶¹ Ž-SA-05-160/21;

²⁶² Specijalni izvještaj o stanju i problemima s kojima se susreću centri/službe za socijalni rad u BiH, Specijalni izvještaj o ulozi CSR u zaštiti prava djeteta <https://www.ombudsmen.gov.ba/Dokumenti.aspx?id=28&tip=4&lang=HR>

²⁶³ Ž-MO-04-11/21;

zbrinjavanje starih lica, s obzirom na nadležnosti djelovanja Institucije isključivo u odnosu na javne organe.²⁶⁴

Razmatrajući²⁶⁵ visinu naknada ovjere s ciljem ostvarivanja poreskih olakšica osobama koje žive u inostranstvu, a čiji roditelji su smješteni u domovima za stara lica, Ombudsmeni su izdali preporuku Skupštini Opštine Srbac da preispita Odluku o visini učešća građana u troškovima određenih usluga socijalnog rada. Ombudsmeni su kontinuirano pratili realizaciju preporuke, do okončanja na način da je Skupština Opštine Srbac donijela Odluku o stavljanju van snage Odluke o visini učešća građana u troškovima određenih usluga socijalnog rada, na koji način je preporuka ispoštovana.

6.5.3. Porodiljske naknade

Zaštita majke i majčinstva jedna je od ključnih obaveza Bosne i Hercegovine kada su u pitanju međunarodni standardi ljudskih prava, a posebno jednaka prava i mogućnosti žena na području cijele Bosne i Hercegovine, bez diskriminacije i nejednakog tretmana po bilo kojoj osnovi, uključujući i mjesto stanovanja. Pitanje ostvarivanja prava na porodiljsko odsustvo, odnosno prava na novčanu naknadu u istom periodu, mora se razmatrati kako s aspekta zaštite prava i nediskriminacije majki, tako i s aspekta zaštite prava djeteta, uzimajući u obzir da se onemogućavanjem korištenja prava po ovom osnovu u bilo kojem segmentu, direktno krši odredba člana 3. Konvencije, odnosno princip najboljeg interesa djeteta.

Instituciji ombudsmena obratila se podnositeljica žalbom²⁶⁶ zbog nemogućnosti ostvarivanja porodiljske naknade. Imajući u vidu da poslodavac ne isplaćuje dodatna sredstva, a da je suprug podnositeljice žalbe na evidenciji Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo, te da ima prijavljeno prebivalište na području Kantona Sarajevo duže od godinu dana, postavlja se pitanje da li otac djeteta može ostvariti naknadu umjesto majke. Ministarstvo je obavijestilo Ombudsmene Bosne i Hercegovine da je izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice s djecom²⁶⁷, stvorena zakonska mogućnost da i žena-majka, u radnom odnosu koja nema prebivalište u Kantonu Sarajevo duže od 12 mjeseci, ostvari pravo na novčanu naknadu.

6.6. Zdravstvo

Evropskom socijalnom poveljom (revidiranom) garantuje se pravo na zdravstvenu zaštitu.²⁶⁸ Oblast zdravstva u Bosni i Hercegovini, shodno ustavnim odredbama, regulisano je na nivou entiteta, zajedničke nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine i kantona, i Brčko distrikta BiH. Nije propisana uspostava nadzornog mehanizma na nivou Bosne i Hercegovine.

²⁶⁴ Ž-SA-05-1287/21;

²⁶⁵ Ž-BL-04-227/22, P- 170/22;

²⁶⁶ Ž-SA-04-68/22;

²⁶⁷ „Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 52/21;

²⁶⁸ Evropska socijalna povelja, član 11, „Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na zaštitu zdravlja, Zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da, bilo izravno ili u suradnji sa javnim ili privatnim organizacijama, poduzmu odgovarajuće mjere predviđene da, između ostalog, u najvećoj mjeri uklone slučajeve lošeg zdravlja, predvide savjetodavne ili obrazovne mogućnosti za promoviranje zdravlja i poticanja individualne odgovornosti u pitanjima zdravlja, spriječe, u najvećoj mogućoj mjeri, epidemije, endemične i druge bolesti, kao i nezgode.“

U 2022. godini, Odjel za praćenje ekonomsko-socijalnih i kulturnih prava je registrovao 59 predmeta iz oblasti zdravstvene zaštite (20 predmeta manje nego u 2021. godini), dok su u šest predmeta izdate preporuke.

Podnesene žalbe odnose se na prava pacijenata,²⁶⁹ zdravstveno osiguranje,²⁷⁰ nemogućnosti refundacije troškova koji padaju na teret fondova zdravstvenog osiguranja, procedure nabavke lijekova, nemogućnost ostvarivanja zdravstvene skrbi/zaštite zbog nedostupnosti lijekova određenim kategorijama bolesnika prema njihovim stvarnim potrebama, a problem predstavljaju i lijekovi koji nisu registrovani, niti dostupni u Bosni i Hercegovini, prava na pristup informacijama od strane zdravstvenih ustanova i sl.

Analizirajući postupke vezane za zdravstvo pokrenute tokom 2022. godine, ali i ranijih godina, Ombudsmeni su uočili da se pitanja vezana za prava iz zdravstva razmatraju u svim odjelima Institucije ombudsmena jer je pristup ovom pravu ugrožen za sve kategorije građana.

Ombudsmeni postupke pokreću i vode po službenoj dužnosti shodno svojim nadležnostima i po zaprimljenim žalbama. Najčešći podnosioci žalbi su: osobe koje ne ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu, nezadovoljni korisnici zdravstvenih usluga, udruženja građana, uposlenici zdravstvenih ustanova te aplikanti u upravne/nadzorne odbore.

Označene odgovorne strane u postupcima su: osnivači zdravstvenih ustanova, ministarstva zdravstva, ministarstva rada i socijalne zaštite (različiti nazivi entiteti/kantoni), Vlada Brčko distrikta BiH/Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge, fondovi zdravstvenog osiguranja, zavodi zdravstvenog osiguranja, zdravstvene ustanove, Institut za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja, inspekcijски organi, kazneno-popravne ustanove, tužilaštva.

6.6.1. Žalbe građana zbog povreda prava iz zdravstva

Žalbeni razlozi obraćanja građana su: nezadovoljstvo odredbama pravnih propisa, nemogućnost ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, povrede prava pacijenata, neadekvatna zdravstvena usluga, nemogućnost pristupa zdravstvenoj usluzi, povrede prava na slobodan pristup informacijama, neefikasnost nadzornih mehanizama, diskriminacija, ali i žalbe na organe krivičnog gonjenja zbog neefikasnog postupanja u istragama koje se vode u odnosu na zdravstvene radnike, itd.

Kao ilustracija naprijed navedenog, nažalost, mogu biti primjeri postupanja Institucije u slučajevima tragičnog ishoda zdravstvenih usluga odnosno smrti pacijentica, gdje su osim pitanja načina pružanja zdravstvene usluge, otvorena pitanja provođenja internih medicinskih procedura, sertifikacije i akreditacije ustanove, efikasnosti nadzornih mehanizama, pristupa informacijama oštećenih srodnika, postupanja organa krivičnog gonjenja i pravosudnog sistema.²⁷¹

²⁶⁹ Ž-SA-04-885/22;

²⁷⁰ Ž-BL-06-152/22;

²⁷¹ Ž-SA-08-256/22, Ž-SA-05-916/22, Ž-SA-04-966/22, Ž-SA-04-967/22, Ž-SA-03-1000/22, Ž-SA-04-1001/22;

Postupajući po žalbi supruge preminule trudnice,²⁷² vodeći se nalazom komisije imenovane od strane nadležnog ministarstva, i dokumentacije dostupne u spisu predmeta Ombudsmeni su utvrdili da, uprkos činjenici što je žalitelj izražavao svoje nezadovoljstvo tokom i načinom liječenja njegove supruge, nije dobio konkretnu uputu od zdravstvenog osoblja da ima mogućnost podnošenja prigovora rukovodiocu bolnice, niti je prigovor zaprimljen usmeno na zapisnik, a što je bila dužnost bolnice.

Nakon izvršenog vanrednog stručnog nadzora, nalazi komisije ukazuju da: rukovodstvo bolnice nije pokazalo zainteresovanost za vođenje vanrednog stručnog nadzora, niko od užeg rukovodstva se nije sastao s komisijom s ciljem pružanja pomoći prilikom obavljanja nadzora, bolnica nije posjedovala rješenje nadležnog ministarstva o ispunjenosti uslova u pogledu kadra, prostora i opreme za rad, rješenje da ispunjava propisane standarde sigurnosti u pogledu pružanja zdravstvene zaštite i status certifikovane ustanove, da je neophodno unaprijediti kvalitet medicinske dokumentacije u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu, prevazići nedostatak zdravstvenih radnika određenih specijalnosti i subspecijalnosti (doktora medicine, specijaliste infektologije, , specijaliste pulmologije, specijaliste ginekologije i akušerstva...) kako bi se unaprijedilo pružanje zdravstvenih usluga, propisati uputstvo za upoznavanje pacijenata o njihovim pravima, te pravima članova njihove uže porodice ukoliko smatraju da je pacijentu uskraćena zdravstvena zaštita i/ili su nezadovoljni pruženom zdravstvenom uslugom pacijentu ili postupkom zdravstvenog radnika ili drugog radnika te zdravstvene ustanove, a u skladu s odredbama zakona o zdravstvenoj zaštiti tog entiteta, i poduzeti mjere na korigovanju i unapređenju narušenih međuljudskih odnosa kako između medicinskih radnika u jednoj organizacionoj jedinici tako i između medicinskih radnika iz drugih organizacionih jedinica, s ciljem unapređenja zaštite zdravlja pacijenata. Sve navedeno se direktno odražava na kvalitet pruženih usluga pacijentima. Posebno je zabrinjavajuće da, prema dokumentaciji iz spisa predmeta nije vidljivo da je ministarstvo koje je bilo upoznato s navedenim, kao nadzorni organ, iniciralo ili nalagalo bolnici da poduzme mjere s ciljem ispunjavanja navedenih uslova. Ombudsmeni su uputili preporuku bolnici da, bez odlaganja, postupi po odredbama relevantnih zakonskih propisa i otkloni uočene nepravilnosti i nezakonitosti. Ombudsmeni prate realizaciju preporuke.

6.6.2. Dostupnost neophodnih lijekova

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine razmatrali su žalbu²⁷³ žalitelja kojom se ukazuje na problematiku liječenja HIV pozitivnih pacijenata. U žalbi se navodi da su HIV pozitivni pacijenti ostali bez esencijalnog lijeka, koji osigurava ne samo zdravlje HIV pozitivnih pacijenata, nego se sprečava i prenos HIV-a na druge osobe, te se ukazuje i na manjak kampanji u cilju edukacije i promocije antiviralne terapije. Ombudsmeni su predmetnu žalbu razmatrali s aspekta načela zdravstvene zaštite, uključujući načelo kontinuiranosti, stalnog unapređenja kvaliteta i efikasnosti zdravstvene zaštite, te uputili preporuku nadležnim javnim institucijama da, odmah po prijemu preporuke, u skladu s važećim zakonskim i podzakonskim propisima poduzmu mjere s ciljem osiguranja adekvatnih količina lijekova neophodnih za liječenje pacijenata oboljelih od HIV/AIDS-a, kao i da, putem koordiniranih aktivnosti, nastave provoditi kontinuirane preventivne kampanje s ciljem pružanja adekvatnih informacija stanovništvu. Ombudsmeni su ukazali i na

²⁷² Ž-SA-04-1114/21 P-200/22;

²⁷³ Ž-SA-04-623/22, P-292/22;

važnost međusobne saradnje ustanova u čijoj je nadležnosti osiguranje prava iz zdravstva jer se odsustvo jasne komunikacije u konačnici odražava na kvalitet pruženih zdravstvenih usluga pacijentima/osiguranicima. Po pitanju preventivnih kampanja istaknuto je, da bi iste bile efikasne i ishodovala pozitivnim rezultatom i odzivom građana, moraju biti kontinuirane (ne samo povodom obilježavanja Svjetskog dana HIV/AIDS-a), dovoljno medijski praćene i na jednak način dostupne svim građanima, kako u gradskim tako i u ruralnim područjima. Ombudsmeni prate realizaciju preporuke.

Podnositeljica žalbe²⁷⁴ ima oboljenje koje spada u grupu teških i rijetkih oboljenja i koristi lijekove koji pripadaju imunološkoj i biološkoj terapiji. Izmjenama Pravilnika o sufinansiranju troškova liječenja, nabave lijekova i medicinskih sredstava specifičnih ortopedskih pomagala onemogućeno je sufinansiranje terapije koju koristi, od strane nadležnog kantonalnog zavoda zdravstvenog osiguranja. Pravilnikom jesu obuhvaćene osobe s rijetkim i teškim oboljenjima, ali se istim isključuje sufinansiranje terapije koja se koristi kod ovih oboljenja. Nadležni javni organ kao glavni razlog navodi cijenu lijeka i broj korisnika. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine zauzeli su stav da nadležni kantonalni zavod zdravstvenog osiguranja treba preispitati kriterije po kojima je Pravilnikom o sufinansiranju troškova liječenja, nabave lijekova i medicinskih sredstava i specifičnih ortopedskih pomagala iz sistema refundacije isključena nabavka biološke i imunološke terapije, na način da se stabilizacija finansijskog plana zavoda ne vrši na uštrb korisnika ove grupe lijekova. Upućena je preporuka da kroz izmjene Pravilnika omogući sufinansiranje lijekova koje koriste osobe s rijetkim i teškim oboljenjima a spadaju u grupu imunološke i biološke terapije. Preporuka je ispoštovana.

Žalba²⁷⁵ se odnosila na zavod zdravstvenog osiguranja zbog činjenice da se diazepam (N05BA01) “Bosaurin” ne propisuje osobama starijim od 65 godina.²⁷⁶ Zavod je putem kompjuterskog integralnog informacionog sistema izvršio blokadu podizanja lijeka putem elektronskog recepta u apotekama, naprijed navedenoj populaciji, iako je propisana kao terapija od strane liječnika opšte prakse čime je time onemogućeno liječenje pacijenta. Nadalje, pacijenti stariji od 65 godina, bez obzira na zdravstveno osiguranje, moraju plaćati lijek dok je za osiguranike mlađe od postavljene dobne granice besplatna, što indicira diskriminaciju na osnovu dobi, povredu odredbi Zakona o zabrani diskriminacije²⁷⁷ kao i Zakona o zdravstvenoj zaštiti²⁷⁸. Ombudsmeni su odgovornom organu uputili preporuku da s ciljem osiguranja uživanja prava iz oblasti zdravstvene zaštite, izvrši brisanje u integralnom informacionom sistemu zabrane izdavanja predmetnog lijeka osiguranicima starijim od 65 godina kako bi im se omogućilo besplatno podizanje propisanog lijeka u apotekama, na osnovu recepta izdatog od strane ljekara. Preporuka je u cijelosti ispoštovana.

6.6.3. Žalbe zdravstvenih radnika

Učesnici u konkursnim procedurama za prijem uposlenih u zdravstvu ali i sami uposleni u zdravstvu izjavljuju žalbe zbog nezakonitosti u provođenju konkursne procedure, nezakonitog

²⁷⁴ Ž-BL-02-255/22, P-193/22;

²⁷⁵ Ž-SA-06-354/22, P-224/22;

²⁷⁶ <https://www.kzzosa.ba/Publication/Read/u-primjeni-i-dodatne-smjernice-sa-liste-lijekova>

²⁷⁷ „Službeni glasnik BiH“, br. 59/09, 66/16;

²⁷⁸ „Službene novine FBiH“, br. 46/10 i 75/13;

zapošljavanja, nezadovoljstva radnopravnim statusom, nemogućnosti napredovanja u struci i dobijanja specijalizacije, neadekvatne organizacije radnog procesa, mobinga, diskriminacije, neizvršenja sudske odluke vezane za prava iz radnog odnosa, uskraćivanja prava na reprezentativnost sindikata doktora i stomatologa itd.

Ombudsmeni posebnu pažnju skreću na uočenu pojavu poremećenih međuljudskih odnosa u zdravstvenim ustanovama i bojazan zbog njihovog mogućeg utjecaja na kvalitet pružene zdravstvene usluge.

Uposlenica doma zdravlja²⁷⁹ izražava nezadovoljstvo organizacionim rješenjima koja kod nje izazivaju osjećaj kršenja prava i degradacije profesionalnog statusa. Žaliteljica i dom zdravlja su predložili argumente kojima potkrepljuju svoje navode, a evidentan je visok stepen neslaganja oko činjenica i događaja koji čine predmet žalbe. U situaciji kada su dokumentacija odgovorne strane i stranke, te dostavljena pismena izjašnjenja visoko suprotstavljena, Ombudsmeni nemaju mehanizme provođenja sveobuhvatnog dokaznog postupka, ispitivanja svjedoka ili vještačenja, a posebno nemaju nadležnost za organizaciju rada bilo koje zdravstvene ustanove, kao ni ocjenu kvaliteta usluga, jer bi to predstavljalo prekoračenje mandata koji je Instituciji povjeren.

Ombudsmeni u svakoj fazi postupka nastoje ukazati na važnost pokušaja pronalaska kompromisnog rješenja spora, jer dalje sukobljavanje i vođenje formalnih postupaka može dovesti do narušenih međuljudskih odnosa i opteretiti proces rada. Naglašavaju da je u svim konfliktnim situacijama potrebno izgraditi svijest o povećanoj odgovornosti za postupke kako na strani poslodavca, tako i na strani zaposlenika, s obzirom da se radi o javnoj ustanovi koja pruža usluge zdravstvene zaštite građanima. Ombudsmeni su uputili preporuku domu zdravlja i žaliteljici da poduzmu korake ka sporazumnom pronalaženju rješenja za sporne situacije, s ciljem prevladavanja narušenih odnosa ili nedostatka komunikacije, na način da se pokušaju utvrditi uzroci, posljedice i zajednička rješenja, po potrebi uz podršku u posredovanju predstavnika Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Ombudsmeni prate realizaciju preporuke, na koju do zaključivanja ovog izvještaja nije zaprimljen odgovor.

6.6.4. Medicinsko pravo

Ombudsmeni su osigurali učešće na stručnom skupu s fokusom na medicinsko pravo²⁸⁰, grani prava koja obuhvata sve pravne aspekte zdravstvenih djelatnosti, sve subjekte, odnose i postupke za koje pravni poredak veže određene pravne učinke, odnosno prava, obaveze i odgovornosti. Pravo i medicina stvaraju sintezu s ciljem očuvanja nemjerljivih ljudskih vrijednosti: života, tijela, zdravlja, dostojanstva, kao iznimno značajnog segmenta zaštite ljudskih prava. Zaključeno je da medicinsko pravo kao obavezan nastavni predmet treba biti uveden na pravnim i medicinskim fakultetima u Bosni i Hercegovini (ukoliko to već nije učinjeno).

²⁷⁹ Ž-BL-06-740/21, P-277/22;

²⁸⁰ II Kongres Ljekarske/Liječničke komore Federacije BiH s međunarodnim učešćem "Medicinsko pravo", Tuzla 11.-13. novembar 2022. godine.

Ombudsmeni cijene da predstavnici akademske zajednice, i nadležni organi vlasti, trebaju razmotriti ovo pitanje ne samo kao obrazovni faktor nego i preventivu kršenja svih prava iz zdravstva, unapređenja prava zdravstvenih radnika i poboljšanja kvalitete zdravstvenih usluga.

6.7. Obrazovanje

Pravo na obrazovanje u Bosni i Hercegovini, priznato je Ustavom Bosne i Hercegovine²⁸¹, Ustavom Republike Srpske²⁸², Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine²⁸³, Statutom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine²⁸⁴, kao i ustavima kantona, te odgovarajućim zakonskim propisima koji uređuju ovu oblast.

U oblasti obrazovanja, u 2022. godini, registrovano je 47 predmeta (četiri predmeta manje nego u 2021. godini), a izdato šest preporuka. Izdane preporuke se odnose na osiguravanje mehanizma praćenja i nadzora nad dodjeljivanjem subvencija predškolskim ustanovama na području Brčko distrikta BiH, s ciljem prevencije eventualnog nenamjenskog trošenja subvencija, omogućavanje obrane magistarskog rada, preciznije i adekvatnije uređenje i zaštita prava studenata na adekvatno obavlještavanje, mentorstvo i stjecanje zvanja, te ispitivanje navoda žaliteljice u pogledu povrede principa i standarda studiranja na II ciklusu studija i poduzimanje mjera na otklanjanju utvrđenih nepravilnosti, bilo kroz usvajanje opštih ili pojedinačnih pravnih akata²⁸⁵, donošenje propisa iz čl. 129. Zakona o visokom obrazovanju HNK²⁸⁶.

Žalbe iz područja obrazovanja odnose se na nedonošenje odluka od strane ministarstava nadležnih za oblast obrazovanja, te problema oko obrazovanja odraslih. Određeni broj predmeta odnosio se na postupak provođenja konkursnih procedura na visokoškolskim ustanovama, akreditaciju visokoškolskih ustanova, nemogućnost ostvarivanja prava na stipendiranje, te nemogućnost dobivanja licenci nakon završenog školovanja.

Ombudsmeni su postupali po žalbi²⁸⁷ u kojoj se navodi da nadležno ministarstvo nije odlučilo o imenovanju članova komisije za akreditaciju privatne visokoškolske ustanove, u zakonom propisanom roku. Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH u odgovoru navodi da je doneseno rješenje o imenovanju Komisije domaćih i međunarodnih stručnjaka koji daju ocjenu i obavljaju reviziju kvaliteta i daju preporuke za akreditaciju visokoškolske ustanove. Nakon intervencije Ombudsmena predmet je okončan.

Ombudsmenu se obratila stranka²⁸⁸ povodom problema oko dobijanja licence za zvanje doktora medicine od strane Komore doktora medicine Republike Srpske. Podnositeljica žalbe je završila medicinske studije na Internacionalnom univerzitetu u Goraždu, te se prijavila za polaganje stručnog ispita za zvanje doktora medicine, u Banjoj Luci i u Sarajevu. Nakon položenog stručnog ispita, podnijela je zahtjev za članstvo u strukovnoj komori, ali je dobila odbijenicu uz

²⁸¹ Član II 3. I)

²⁸² Član 38.

²⁸³ Član 2. (1) m)

²⁸⁴ Član 15.

²⁸⁵ P-123/22;

²⁸⁶ P-324/22;

²⁸⁷ Ž-SA-04-182/22;

²⁸⁸ Ž-BL-04-370/22;

obrazloženje da fakultet ima uslovnu akreditaciju. U samoj prijavi za izdavanje licence postoje formalni nedostaci, zbog čega je predsjednik odbio zahtjev podnositeljice žalbe, s poukom o pravnom lijeku. Drugostepeni organ Komore potvrdio je takvu odluku, jer nisu otklonjeni nedostaci zbog kojih je zahtjev odbijen. U konkretnom slučaju, Ombudsmeni nisu mogli utvrditi da je postupanje Komore u suprotnosti s pozitivnim propisima, jer je nesporno da univerzitet ima „uslovnu akreditaciju“, između ostalog, i zbog kriterija kvaliteta nastave i nastavnog osoblja. Samim tim, držeći se striktno slova zakona, Komora nije u obavezi da izda licencu ukoliko je kao jedan od uslova propisan „završen medicinski fakultet“ i to na akreditovanom univerzitetu. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske potvrdilo je da isprave izdate na području jednog entiteta važe na teritoriji cijele države bez posebnog postupka priznavanja, pa je i s tog aspekta izostala osnova za intervenciju Institucije ombudsmena. U izjašnjenju Komore konačno se navodi da će rado izaći u susret podnositeljici žalbe u pogledu zahtjeva za izdavanjem licence za obavljanje djelatnosti doktora medicine, po ispunjenju zakonom propisanih uslova, o čemu je i obaviještena.

6.7.1. Ostvarivanje prava na stipendiju

Ombudsmeni BiH ističu da je smisao stipendiranja davanje materijalne pomoći studentima koji u svakom slučaju moraju zadovoljavati uslove u pogledu kriterija koji su postavljeni u konkursima za stipendiranje, a koji se obično odnose na dobre rezultate, potreban prosjek (izuzev kada je riječ o učenicima i studentima čiji članovi domaćinstva nemaju nikakvih primanja bez obzira na prosjek ocjena u prethodnoj školskoj godini), redovno školovanje i prijavljeno boravište-prebivalište na određenoj opštini. Također, potrebno je ukazati da se Institucija ombudsmena nije bavila samom konkursnom procedurom već uslovom koji je postavljen u tekstu konkursa.

Ombudsmeni su razmatrali žalbu²⁸⁹ koja se odnosi na *Konkurs za stipendiranje učenika i studenata u školskoj/akademske 2021/2022 godini* jer je postavljen uslov za učestvovanje u konkursu da se kandidati moraju školovati na Univerzitetu u Sarajevu ili pridruženoj članici Univerziteta u Sarajevu. Ombudsmeni su ukazali na relevantne odredbe Zakona o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine i tražili obrazloženje za postavljanje uslova, odnosno razumno opravdanje za isti i cilj kojim se isti želio postići. Općina Vogošća se poziva na odredbe pravilnika²⁹⁰ kojim su propisani uslovi i kriteriji za ostvarivanje prava na stipendiju. U odgovoru se ističe da je stipendiranje socijalnog karaktera, odnosno jasno je da se odnosi na redovne studente koji školovanje ne mogu priuštiti na javnim univerzitetima, te postavljanje takvog uslova ne može u nepovoljan položaj dovesti studente koji studiraju na privatnim fakultetima, zbog čega su Ombudsmeni ocijenili da odredbe pravilnika nisu diskriminatorne.

6.7.2. Prelazak na „Bolonjski sistem studiranja“

U predmetima koji se odnose na rad visokoškolskih ustanova, Ombudsmeni očekuju da se poduzmu mjere iz njihove nadležnosti kako bi se što preciznije i adekvatnije uredila i zaštitila prava studenata na adekvatno obavješćavanje, mentorstvo i sticanje zvanja, u skladu s postojećim zakonskim okvirom.

²⁸⁹ Ž-SA-06-292/22 i Ž-SA-04-325/22;

²⁹⁰ Pravilnik o kriterijima za dodjelu stipendija učenicima i studentima (“Službene novine KS“, br. 45/14 i 44/17);

Postupci ustanove prema studentima u pogledu uslova i troškova nastavka studiranja prema kojima treba ponovo upisati master studije, a da studenti istovremeno nemaju pravo na povrat utrošenih novčanih sredstava ne predstavlja primjer dobre uprave niti pozitivne pojave u oblasti visokog školstva, nego upućuje na zaključak da ove ustanove ne prihvataju svoju ulogu javnog servisa orijentisanog potrebama studenata koji su svrha postojanja svake ustanove tog tipa i građana koji je finansiraju.²⁹¹ Ombudsmeni preporukom ukazuju da je student svrha i razlog postojanja svake visokoškolske ustanove što potvrđuju i osnovni akti kojima je regulisana oblast visokog obrazovanja.

6.7.3. Obrazovanje odraslih

Žalbeni navodi²⁹² se odnose na navodnu nemogućnost ostvarivanja prava na osnovno obrazovanje odraslih osoba na području Brčko distrikta BiH. Na traženje Ombudsmena zaprimljen je odgovor nadležnog organa u kojem se navodi: „*da je na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine usvojen Zakon o obrazovanju odraslih u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, broj: 50/18) kao i svi podzakonski akti koji proizilaze iz Zakona te da je Odjeljenje za obrazovanje podnosiocu zahtjeva izdalo Rješenje o ispunjenosti uslova za osnivanje organizatora obrazovanja odraslih čime su stečeni svi uvjeti za ostvarivanje prava za sticanje osnovnog obrazovanja odraslih osoba na području Brčko distrikta BiH.*“ Odgovor je dostavljen žalitelju, na koji isti nije dostavio svoje očitovanje. Time se smatra da je predmet riješen u postupku istraživanja.

²⁹¹ Ž-BL-04-106/22 preporuku broj P-123/22;

²⁹² Ž-BR-04-242/21;

VII. ODJEL ZA PRAĆENJE PRAVA LICA LIŠENIH SLOBODE

7.1. Uspostavljanje nezavisnog preventivnog mehanizma

Bosna i Hercegovina još uvijek nije izvršila obavezu²⁹³ u skladu s Fakultativnim protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka vezano za uspostavu nezavisnog preventivnog mehanizma s mandatom koji omogućava posjete svim mjestima gdje se nalaze lica lišena slobode, u svrhu poboljšanja položaja lica lišenih slobode, posebno u pogledu utvrđivanja eventualnog mučenja i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja.²⁹⁴ U skladu sa zaključkom sa 55. sjednice, dana 25. avgusta 2022. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu OLJP BiH. Izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu BiH pruža se mogućnost i promotivnog djelovanja, daje Ombudsmenima mandat preventivnog mehanizma, jača finansijska nezavisnost i naglašava uloga Institucije u osnaživanju saradnje i dijaloga s nevladinim sektorom i akademskom zajednicom u Bosni i Hercegovini. Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine upućen je u parlamentarnu proceduru, ali s obzirom da su Opšti izbori u Bosni i Hercegovini održani u oktobru 2022. godine, Ombudsmeni po formiranju novog saziva Parlamentarne skupštine BiH očekuju razmatranje navedenog prijedloga. Ombudsmeni se nadaju da će Bosna i Hercegovina što prije uspostaviti preventivni mehanizam koji bi preuzeo ulogu u monitoringu ovih ustanova, a sve s ciljem ostvarivanja adekvatne zaštite prava lica lišenih slobode. Pri tome naglašavamo da je Bosna i Hercegovina jedina država koja nije članica Mreže preventivnih mehanizama zemalja Jugoistočne Evrope, zato što još uvijek nema uspostavljen preventivni mehanizam, ali njeni predstavnici se redovno pozivaju i prisustvuju sastancima ove mreže²⁹⁵, kako bi se Institucija pripremila za preuzimanje ovog mandata nakon što se usvoje predviđene izmjene i dopune Zakona o ombudsmenu.

²⁹³ Svaka država potpisnica Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni, dužna je da preduzme zakonske, administrativne, sudske ili druge efikasne mjere kako bi spriječila izvršenje radnji torture na teritoriji pod svojom jurisdikcijom i nikakva izuzetna okolnost, bilo da se radi o ratnom stanju ili opasnosti od rata, unutrašnjoj političkoj nestabilnosti ili bilo kojem drugom vanrednom stanju, ne može se navoditi kao opravdanje za torturu (član 2). Prema odredbama Fakultativnog protokola: „Svaka država stranka održavaće, imenovati ili osnovati, najkasnije jednu godinu nakon stupanja ovoga protokola na snagu ili njegove ratifikacije ili pristupanja, jedan ili nekoliko nezavisnih nacionalnih mehanizama za sprečavanje mučenja na nacionalnoj osnovi. Mehanizmi koje su utemeljile decentralizovane jedinice mogu biti proglašeni nacionalnim mehanizmima za sprečavanje u smislu ovoga protokola, ako su u skladu s njegovim odredbama” (član 17).

²⁹⁴ Izmjene i dopune Zakona o ombudsmanu za ljudska prava BiH kojim bi se uspostavio mehanizam definisan odredbama Fakultativnog protokola u okviru Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH, nalazile su se u parlamentarnoj proceduri skoro četiri godine. Na sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH od 26. 2. 2020. godine, ovaj prijedlog nije prihvaćen i nejasno je šta će se dalje dešavati u pogledu izvršenja ove obaveze.

²⁹⁵ Na drugom sastanku mreže koji je održan od 15.-16.11.2022. godine u Beču, na temu: „Djeca i adolescenti sa predominantnim problemima u mentalnom zdravlju i mentalnim i fizičkim poteškoćama“ - „Primjena prinudnih mjera na maloljetnike i ljude s mentalnim poremećajima! učestvovala su pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović i stručna savjetnica Ivona Ražnatović.

7.2. Predmeti u Odjelu za praćenje prava lica lišenih slobode – statistički podaci i pojedinačni predmeti

Statistički podaci pokazuju da je u toku 2022. godine u Odjelu za praćenje prava lica lišenih slobode zaprimljeno 77 žalbi dok je u 2021. godine u ovom odjelu zaprimljena 91 žalba, što je za 14 žalbi manje. Analiza dostavljenih žalbi pokazuje da se najveći broj žalbi odnosio na ostvarivanje zdravstvene zaštite, korištenje vanzavodskih pogodnosti, uslove smještaja i tretmana, ostvarivanje prava na premještanje u drugu ustanovu, kao i na mogućnosti ostvarivanja kontakata s djecom u ustanovama. U toku 2022. godine izdata je jedna preporuka.

7.2.1. Posjete kazneno-popravnim ustanovama

Predstavnici Institucije su tokom 2022. godine posjetili Zavod za izvršenje krivično pravnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine²⁹⁶, Kazneno-popravni zavod Zenica²⁹⁷, Kazneno-popravni zavod Tuzla²⁹⁸, Kazneno-popravni zavod Busovača²⁹⁹, Kazneno-popravni zavode Bijeljina³⁰⁰, Kazneno-popravni zavod Foča³⁰¹, Kazneno-popravni zavod Doboj³⁰² i Kazneno-popravni zavod Mostar³⁰³.

Razlozi posjeta predstavnika Institucije ombudsmena su postupanja po žalbama registrovanim u ovom odjelu, a na osnovu obraćanja lica koja se nalaze na izdržavanju kazne. Međutim, svaka posjeta se „iskoristi“ i za razgovor s upravama ovih ustanova i sa stručnim osobljem kako bi se, pored provjera žalbenih navoda, razgovaralo i o problemima i izazovima s kojima se susreću zavodi, s ciljem unapređenja prava zatvorenika i pritvorenika.

7.2.2. Ostvarivanje kontakata s članovima porodice i vanjskim svijetom

Žalbe zaprimljene u Instituciji ombudsmena ukazuju na prisutan problem koji se tiče ostvarivanja kontakata osuđenih lica sa supružnicima, djecom iz bračnih ili vanbračnih zajednica, kao i ostalim članovima porodice.

Ombudsmeni smatraju veoma važnim održavanje kontakata svih lica lišenih slobode s vanjskim svijetom, upravo iz razloga resocijalizacije osuđenih lica, kao i njihovog pripremanja za izlazak na slobodu. Ograničenja komunikacije i posjeta trebaju se primjenjivati samo kada su nužna i neophodna radi potreba krivične istrage, sigurnosnih razloga, sprečavanja izvršenja krivičnih djela i drugih razloga propisanih zakonom.

²⁹⁶ Posjetu obavile pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović i volonterka Teodora Mandić, dana 11.04.2022. godine; Posjetu obavila pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović, dana 30.09.2022. godine;

²⁹⁷ Posjetu obavili pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović i Refik Čavčić, volonter, dana 13.05.2022. godine;

²⁹⁸ Posjetu obavila pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović, dana 30.11.2022. godine;

²⁹⁹ Posjetu obavili pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović i Azur Arapija, volonter, dana 07.10.2022. godine;

³⁰⁰ Posjetu obavio stručni saradnik Rade Pejkanović, dana 05.07.2022. godine;

³⁰¹ Posjetu obavile ombudsmenka Jasminka Džumhur i pomoćnica Vedrana Pavlović, dana 06.07.2022. godine;

³⁰² Posjetu obavila pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović, dana 13.10 i 30.10. 2022. godine;

³⁰³ Posjetu obavile ombudsmenka Nives Jukić i pomoćnica Ombudsmena Vedrana Pavlović, dana 24.03.2022. godine;

Ombudsmeni su zaprimili žalbu³⁰⁴ osuđenice koja se nalazi na izdržavanju zatvorske kazne, zbog nemogućnosti ostvarivanja kontakata s djecom koja su smještena u ustanovu za djecu bez roditeljskog staranja. Nadležni organ starateljstva navodi da djeca u ustanovi imaju stalnu podršku kompletnog stručnog tima i da su djeci imenovani staratelji. Kako roditeljima nije oduzeto roditeljsko pravo, nadležnom sudu upućen je prijedlog za donošenje odluke o načinu održavanja ličnih odnosa i neposrednih kontakata roditelja s djecom. Do donošenja sudske odluke roditeljima je omogućena pismena komunikacija s djecom, kao i dostavljanje novih fotografija djece. Nadležni sud je obavijestio Ombudsmene da je rješenjem uredio način održavanja ličnih i neposrednih kontakata djece s roditeljima.

Postupajući po žalbi osuđenice³⁰⁵, majke šestero djece, smještenih u ustanovu za djecu bez roditeljskog staranja koja su joj se prilikom telefonskih razgovora žalila na uslove smještaja u ustanovi, da je loša ishrana i da su gladni. Majka želi da se djeca smjeste u drugu ustanovu kako bi bila bliža njoj. Tokom postupka istraživanja, Ombudsmeni su, pored pismene korespondencije s nadležnima, i posjetili ustanovu³⁰⁶, kako bi sagledali uslove smještaja. Utvrđeno je da su djeca smještena u jednu sobu isključivo na zahtjev majke, koja je izrazila želju da se djeca ne razdvajaju prilikom smještaja u ustanovu. Djeca imaju pet obroka dnevno, a tokom školske godine i užinu za školu. Jelovnik se sačinjava uz konsultacije s nutricionistom koji se brine da obroci budu kvalitetni i u skladu s uzrastom djece koja je konzumiraju (hrana je raznovrsna, obroci su svježije pripremljeni i u dovoljnim količinama). Što se tiče eventualnog premještaja, djeca su izjavila da ne žele u drugi dom.

Ombudsmeni su zaprimili žalbu supruge zatvorenika u vezi s postupanjem službenika prilikom posjete s djetetom.³⁰⁷ Zbog njihovog neprofesionalnog postupanja doživjeli su neprijatnost, omalovažavanje i nepoštovanje, a dijete, zbog neprijatnog događaja i zbog toga što je od majke bilo odvojeno deset minuta, doživjelo je stres, noću mokri u krevet i ne želi više posjetiti oca. U žalbi navodi da su njenom suprugu zabranjene posjete, zbog čega je otpočeo štrajk glađu. Tokom postupka istraživanja, utvrđeno je da zatvorenik ne štrajkuje glađu i da mu posjete nisu zabranjene. Posjeta zbog koje se supruga obraća Ombudsmenima, obavljena je u skladu s prethodno pribavljenim odobrenjem, kada su supruzi uručivani artikli koje je njen suprug namijenio maloljetnom sinu. Pri preuzimanju odobrenih artikala, supruga je pokušala unijeti i koristiti mobilni telefon u prostorije zatvora, gdje to nije dozvoljeno i u čemu su je spriječili ovlašteni zavodski službenici. Revoltirana postupkom ovlaštenih zavodskih službenika, supruga je odbila preuzeti odobrene artikle, koji su nakon toga vraćeni njenom suprugu zatvoreniku. Ovlašteni zavodski službenici nisu majku udaljili od djeteta, jer je majka u jednom trenutku to učinila sama, s namjerom da preuzme lične stvari iz prostorije za depozit stvari posjetilaca. Shodno tome, Ombudsmeni su ustanovili da nadležni nisu prekršili ili ugrozili prava zatvorenika i/ili prava djeteta.

Zatvorenik se obraća Ombudsmenima zbog činjenice da je njegova supruga, bez njegovog odobrenja, s djetetom odselila na područje druge opštine.³⁰⁸ Pri tome s djetetom nema ni

³⁰⁴ Ž-SA-07-1049/20;

³⁰⁵ Ž-SA-07-678/21;

³⁰⁶ Dana 11.11.2021 godine;

³⁰⁷ Ž-SA-07-984/22;

³⁰⁸ Ž-SA-07-236/21;

telefonskog kontakta, jer mu to onemogućava supruga i njena porodica. Tvrdi i da supruga ne vodi adekvatnu brigu o djetetu, da je samo zanimaju provodi, alkohol i droga, te da nikada ne provodi vrijeme s djetetom. Nadležni organi dostavljaju informaciju da su okončali postupak posredovanja između bračnih partnera, kao i da su rješenjem uređeni načini održavanja ličnih i neposrednih odnosa djeteta i oca, i to jednom mjesečno da dijete posjeti oca u zatvoru i da telefonski kontaktiraju. Nezadovoljan rješenjem, otac je podnio žalbu koja je odbijena. U međuvremenu je otac i izdržao kaznu zatvora i predmet je zatvoren.

7.2.3. Zdravstvena zaštita

Pravo na zdravlje je osnovno ljudsko pravo neophodno za ostvarivanje drugih ljudskih prava, zaštićenih međunarodnim i evropskim standardima. Zdravstvena zaštita je apsolutni prioritet kada su u pitanju lica lišena slobode i treba im biti omogućena bez diskriminacije po osnovu njihovog statusa.

Kao i ranijih godina najveći broj zaprimljenih žalbi u ovom odjelu tiče se ostvarivanja zdravstvene zaštite osuđenih/pritvorenih lica.

Najčešći žalbeni navodi ovih lica odnose se na neadekvatnost pružene zdravstvene zaštite u vidu onemogućavanja obavljanja zdravstvenih pregleda, posebno specijalističkih ili dijagnostičkih, zdravstveni pregledi zavodskih ljekara i neadekvatne terapije, nedostatak lijekova i osnovnih medicinskih sredstava i opreme u ustanovama.

U posljednje vrijeme primjetno je povećanje osoba s mentalnim zdravstvenim problemima i psihosocijalnim invaliditetom u zatvorima. Ombudsmeni smatraju da bi se dosta više pažnje trebalo posvetiti zaštiti mentalnog zdravlja u mnogim zatvorskim sistemima. Veliki broj osuđenih lica ima psihičke probleme i prije ulaska u ustanovu. Zatvorsko okruženje može izazvati i pogoršati stanje mentalnog zdravlja, zbog brojnih faktora kao što su socijalna isključenost, nasilje, problemi s upotrebom supstanci, izolacija, nedostatak kontakta s vanjskim svijetom, nedostatak aktivnosti, loša zdravstvena zaštita i slično.

Određen broj kazneno-popravnih ustanova u Bosni i Hercegovini i dalje nema zaposlenog ljekara opšte prakse na neodređeno vrijeme, kako to propisuju Evropska zatvorska pravila³⁰⁹. Ustanove uglavnom angažuju ljekare po ugovoru o djelu koji imaju obavezu da redovno pružaju zdravstvene usluge licima koja su lišena slobode.

Institucija ombudsmena nema zaposlenih stručnjaka medicinske struke koji bi mogli utvrditi kvalitet pružene zdravstvene usluge u zavodima, tako da u situaciji kada je potrebno izvršiti medicinsku procjenu o pruženoj zdravstvenoj usluzi nemoguće je utvrditi činjenično stanje bez angažovanja stručnjaka iz različitih medicinskih oblasti.

³⁰⁹ Evropska zatvorska pravila u dijelu III koji uređuju pitanja Zdravstva, tačka 41.1;

Ombudsmeni su u predmetu koji se vodi po žalbi³¹⁰ osuđenog lica, izdali preporuku³¹¹ direktoru zavoda da zdravstvena služba zavoda kao i do sada, s pojačanom pažnjom nastavi pratiti zdravstveno stanje osuđenog lica, s obzirom da je riječ o starijoj osobi s više akutnih i hroničnih oboljenja. Također je preporučeno da se razmotri mogućnost podnošenja molbe za uslovni otpust Komisiji za uslovni otpust u skladu sa zakonom o izvršenju krivičnih sankcija. Zavod je uvažio i postupio po preporuci Ombudsmena, na način da je podržano osuđeno lice da podnese molbu za uslovni otpust. Podnosiocu žalbe je odobren uslovni otpust i po izlasku iz zatvora bit će smješten u dom za stara lica u kojem će imati kvalitetniju zdravstvenu pomoć i njegu koju u zavodu nije mogao da dobije.

U ime oca koji se nalazi na izdržavanju kazne zatvora obratila se kćerka zatvorenika žalbom³¹², navodeći da je njen otac izuzetno lošeg zdravstvenog stanja, da mu je potrebna svakodnevna tuđa njega i briga, jer boluje od niza udruženih oboljenja, da je skoro u potpunosti oslijepio na oba oka, a zbog čega smatra da mu sud treba odrediti izdržavanje kazne u kućnom zatvoru uz elektronski nadzor. Uprava zavoda upoznata je sa svim istaknutim činjenicama, te je doktor upoznao upravu na potrebu stalnog zdravstvenog nadzora za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne. Svjesni da zavod ne ispunjava sve potrebno o svemu su upoznali nadležno ministarstvo i zatražen je premještaj u drugi zavod, koji ima stacionar i stalni medicinski nadzor. Premještaj je, dakle, tražen primarno iz zdravstvenih, iako su iz zavoda učinili sve što je bilo moguće da se zatvoreniku pruži sva potrebna pažnja na način da mu se hrana poslužuje u sobi, da se soba nalazi u dijelu objekta u kojem je tiše i ugodnije itd. Tokom postupka istraživanja, zatvorenik je dostavio nalaz, ocjenu i mišljenje medicinskog vještačenja, kojim je utvrđena 100% invalidnost uz potrebu ortopedskog dodatka i tuđe njega i pomoći I grupe. Nadležno ministarstvo nije dozvolilo premještaj, ali je nadležni inspektor, postupajući po prijavi kćerke, između ostalog, konstatovao da se, iako u zavodu ne postoji stacionar, osuđeniku pruža sva dostupna medicinska njega.

Ombudsmenima se žalbom³¹³ obratio zatvorenik, zbog neadekvatnog zdravstvenog liječenja. Tokom postupka istraživanja, utvrđeno je da zatvoreno lice ima zdravstvenih problema. Međutim, također je utvrđeno da je vrlo često tokom ljekarskih pregleda i medicinskih intervencija nepristojan, drzak, verbalno agresivan i stalno zahtijeva drugačije vidove liječenja i tretmana, van zavoda ili zahtijeva drugačiju terapiju ili doze terapija (lijekova za smirenje, nesanicu, lijekova s narkotičkim komponentama i sl). Što se tiče brojnih tjelesnih tegoba (dva ugrađena stenta nakon akutnog infarkta srca, povišen pritisak, dijabetes, proširene vene, benigni tumor prostate...) zatvorenik je pod stalnim nadzorom zavodskog ljekara opšte prakse, te ljekara specijalističkih saradnika, a najčešće je to internista, dermatolog, vaskularni hirurg, hirurg ortoped, urolog, neurohirurg i slično koji ga pregledaju kada za to postoje objektivni razlozi. Na psihijatrijskom planu, zatvorenik je pod adekvatnom psihijatrijskom terapijom. Jasno je utvrđeno da se zatvoreniku pruža adekvatna medicinska pomoć i predmet je zatvoren.

Postupajući po žalbi supruge zatvorenika, zbog toga što se njen suprug danima žali na psihičko i fizičko maltretiranje od strane čuvara u zatvoru, ustanovljeno je da žalbeni navodi nisu osnovani, odnosno da je zatvorenik stvarao problem i da je zbog sigurnosnih razloga morao biti izdvojen iz

³¹⁰ Ž-SA- 07-295/21;

³¹¹ P-271/21;

³¹² Ž-SA-07-460/22;

³¹³ Ž-SA-07-1077/20;

kolektiva u posebnu prostoriju o čemu je sačinjena odluka o izdvajanju koju je potpisao.³¹⁴ Nakon toga, zatvoreniku je pružena medicinska pomoć, te poslije nije više imao primjedbi.

7.2.4. Vanzavodske pogodnosti

Postupajući po pojedinačnim žalbama u ovom odjelu i tokom redovnih posjeta zatvorima, Ombudsmeni zaključuju, kada su u pitanju vanzavodske pogodnosti, da je potrebno izvršiti izmjene i dopune Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine, Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Federacije BiH, kako bi se preciznije uredilo pitanje vezano za mišljenje koje se pribavlja od strane policijskih struktura vezano za korištenje vanzavodskih pogodnosti osuđenih lica, te utvrdile jasne procedure provjera koje obavljaju policijski službenici.

Ombudsmenima se obratio zatvorenik³¹⁵, zahtijevajući mogućnost korištenja vanzavodskih pogodnosti. Podnosilac žalbe smatra da mu se mogućnost za korištenje pogodnosti neosnovano uskraćuje, iako je pune dvije godine nakon polovine izdržane kazne u omjeru za moguće korištenje vanzavodskih pogodnosti, cijelo vrijeme izdržavanja zatvorske kazne radno je angažovan, nikada nije imao nijedan prekršaj, opomenu niti disciplinsku prijavu. Pogodnosti ne može ostvariti zbog toga što nadležni organi unutrašnjih poslova dostavljaju negativno mišljenje s terena, a za koje tvrdi da nema stvarno utemeljenje. Tokom postupka istraživanja utvrđeno je da su u tri navrata dostavljene provjere s terena u kojima je iskazan negativan stav po pitanju korištenja vanzavodske pogodnosti zatvorenika. Prilikom službene posjete zatvoru, predstavnici Institucije ombudsmena informisani su da je osuđeniku omogućeno korištenje vanzavodske pogodnosti, iako je imao negativno mišljenje policijskih službi, jer je uprava zatvora, nakon sveobuhvatne analize i procjene rizika donijela odluku da se osuđeniku odobre pogodnosti van zavoda, koje je osuđenik i koristio. Vrlo je važno istaknuti da tokom trajanja pogodnosti, podnosilac žalbe nije zloupotrijebio povjerenje uprave i da se uredno vraća u zatvor, te će, shodno tome, uskoro dobiti i mogućnost da koristi godišnji odmor van zavoda.

7.2.5. Biračko pravo osuđenih lica

Ombudsmeni su postupali po žalbi zatvorenika zbog nemogućnosti da ostvari svoje biračko pravo na izborima, da mu nisu dozvoljene posjete članova porodice, zbog navodnih pridržavanja epidemioloških mjera zbog koronavirusa, da je podnio molbu za odobravanje pogodnosti godišnjeg odmora u krugu porodice, ali da je njegova molba odbijena.³¹⁶ Podnosilac žalbe je iznosio i nezadovoljstvo zbog ograničenja koja se odnose na unos hrane, odnosno prijem paketa koji osuđenici dobijaju od članova porodice. Tokom postupka istraživanja, utvrđeno je da zavod zbog premještaja nije imao dovoljno vremena za prijavu zatvorenika kako bi mu se omogućilo biračko pravo putem mobilnog tima, pri tome se pozivajući na odredbe podzakonskog akta, kojim se jasno definiše da se spisak za birače Centralnoj izbornoj komisiji dostavlja u roku od 10 dana, a najkasnije pet dana prije održavanje izbora. Žalbeni navodi zatvorenika da mu je uskraćeno biračko pravo, nisu osnovani. Kada je riječ o posjetama zatvorenika, posjete nisu realizovane zbog

³¹⁴ Ž-SA-07-571/22;

³¹⁵ Ž-SA-07-1210/21;

³¹⁶ Ž-SA-07-678/21;

pandemije, a u međuvremenu su se počele realizovati uz pridržavanje medicinskih preporuka. U vezi s ostalim brojnim žalbenim navodima, ustanovljeno je da je po ispunjavanju uslova, podnosiocu žalbe, izdato rješenje o korištenju godišnjeg odmora, a zavod negira i osnovanost i drugih žalbenih navoda, posebno kada je riječ o radu kantine. Zavod pojašnjava da su zabranjene sve posjete zatvorenim licima, kao i sve pogodnosti zatvorenika zbog pogoršanja epidemiološke situacije uzrokovane pandemijom koronavirusa. Od ove zabrane izuzete su posjete advokata, koji u navedenoj prostoriji mogu obavljati posjete s osuđenim licima. U međuvremenu, u zavodu su ukinute mjere zabrane s obzirom da je 95% zatvorenika vakcinisano i revakcinisano, da se vanzavodske pogodnosti realizuju, kao i da se sve posjete zatvorenicima odvijaju po proceduri, uz poštivanje epidemioloških mjera.

7.3. Nezakonito lišavanje slobode

Evropska konvencija o ljudskim pravima u članu 5. garantuje pravo na slobodu i sigurnost.³¹⁷ Ključna svrha člana 5. je da pruža zaštitu od proizvoljnog, nezakonitog ili neopravdanog lišenja slobode. Član 5. spada u rang najvažnijih osnovnih prava kojima se štiti fizička sigurnost pojedinca, a značajan je i u pogledu svog odnosa s ostalim pravima i drugim odredbama međunarodnog prava. Ovaj član posredno pruža zaštitu od drugih potencijalnih povreda ljudskih prava do kojih može vjerovatnije doći u slučaju proizvoljnog lišenja slobode, a njega nadopunjuju ostali međunarodni standardi o sličnim ili srodnim pitanjima, kao što je Skup načela UN-a o zaštiti svih lica koja se nalaze u bilo kojem obliku pritvora ili zatvora. Član 5. svima garantuje pravo na slobodu i sigurnost ličnosti, a ovo pravo podliježe ograničenim izuzecima, što znači da lišenje slobode može biti opravdano u određenim okolnostima. Na nadležnim organima je da dokažu da je neko lišenje slobode bilo opravdano.

³¹⁷ Član 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima

1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sljedećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- a) u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
- b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili u cilju osiguranja izvršenja neke obaveze propisane zakonom;
- c) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se preduprijedilo izvršenje krivičnog djela ili bjekstvo po izvršenju krivičnog djela;
- d) u slučaju lišenja slobode maloljetnika na osnovu zakonite odluke u svrhu odgajanja pod nadzorom ili zakonitog lišenja slobode zbog privođenja nadležnom organu;
- e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se spriječilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode mentalno oboljelih osoba, alkoholičara ili uživalaca droge ili skitnica;
- f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se spriječio njegov ilegalni ulazak u zemlju, ili lica protiv kojeg je u toku postupak u cilju deportacije ili ekstradicije.

2. Svako ko je uhapšen bit će odmah i na jeziku koji razumije obaviješten o razlozima hapšenja i o svakoj optužbi protiv njega.

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama iz stava 1.c ovog člana bit će bez odlaganja izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da vrši sudsku vlast i imat će pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uslovljavati garancijama da će se lice pojaviti na suđenju.

4. Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito. 5. Svako ko je bio uhapšen ili lišen slobode protivno odredbama ovog člana ima pravo na obeštećenje.

Kada je riječ o nezakonitom lišavanju slobode, Ombudsmeni su, postupajući u jednom predmetu,³¹⁸ ustanovili da je mladić bez identifikacije, stavljanjem lisica na ruke, lišen slobode i u prostorijama policijske stanice zadržan četiri sata. Žalbenim navodima se ukazivalo da su policijski službenici u više navrata, povišenim tonovima, pokušali iznuditi priznanje tvrdeći da je identifikovan na snimcima s okolnih nadzornih kamera u navijačkim sukobima. Ombudsmeni su ustanovili da su žalbeni navodi osnovani i da je sporni događaj uzrokovao psihičke tegobe mladiću, te su nadležnom ministarstvu unutrašnjih poslova uputili preporuku³¹⁹ da u svim budućim slučajevima, poštuju sva zakonom zagarantovana prava građana prilikom ostvarivanja prvih kontakata s građanima i lišavanja slobode, da policijski službenici postupaju po nalazu i mišljenju Ombudsmena kako je to jasno navedeno u preporuci, da se vode načelima savjesti i profesionalnosti, da upute izvinjenje porodici i da uspostave adekvatnu saradnju s Ombudsmenima, kako je to propisano Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Preporuka Ombudsmena nije ispoštovana i izostala je saradnja nadležnih s Ombudsmenima.

Ombudsmeni bilježe još jedan slučaj kada su, postupajući po žalbi majke mladića, zbog nezakonitog lišavanja slobode i neprofesionalnog postupanja policijskih službenika, ustanovili da se zbog istog događaja protiv više policijskih službenika vodi krivični postupak zbog krivičnih djela povreda ljudskog dostojanstva zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja.³²⁰ Ombudsmeni prate krivične postupke.

³¹⁸ Ž-MO-05-159/21;

³¹⁹ Preporuka broj P-151/22 od 03.06.2022. godine;

³²⁰ Ž-BL-05-302/20;

VIII. PRAVA DJETETA

8.1. Uvod

Uloga Ombudsmena u oblasti ostvarivanja prava djeteta je da u što većoj mjeri prati rad nadležnih organa, uočava poteškoće i prepreke u zaštiti i ostvarivanju prava djece, ukazuje na njih i poziva na sistemsko rješavanje problema.

Podnesene žalbe Ombudsmenima ukazuju da je građanima otežan pristup zaposlenju, socijalnim pravima, a često su ove povrede uzrokovane visokim stepenom siromaštva³²¹, korupcije i zbog migracije stanovništva što se odražava i na položaj djece. Podaci s kojima raspolažu Ombudsmeni ukazuju da su danas u Bosni i Hercegovini najugroženiji mladi, posebno zbog nemogućnosti zapošljavanja, a zatim penzioneri³²², osobe s invaliditetom, porodice s jednim roditeljem, djeca, posebno u određenim životnim situacijama poput konfliktnih razvoda svojih roditelja, te zaposleni u pojedinim granama privrede s izuzetno niskim primanjima, kao što su ugostiteljstvo, trgovina, neke proizvodne djelatnosti i dr.

Najvažnije preporuke Ombudsmena organima vlasti svih nivoa i nadležnim institucijama odnose se na hitno poduzimanje dodatnih (posebno pronatalitetnih) mjera koje bi imale za cilj obezbjeđenje ostanka mladih i obrazovanih građana u Bosni i Hercegovini, i to: izdvajanje dodatnih sredstava za zapošljavanje mladih, odnosno podrška u njihovom zapošljavanju, njihovo stambeno obezbjeđenje, značajno veća davanja društva po osnovu roditeljstva, odnosno rođenja dvoje i više djece, za porodice s više djece – povećanje iznosa za dječiji dodatak, odnosno ukidanje cenzusa na dječiji dodatak mora biti prioritet nadležnih, a podsticaji rađanju moraju biti dio populacione strategije i demografije.³²³

Posljednjih nekoliko godina Ombudsmeni ukazuju nadležnim domaćim i međunarodnim organima da je siromaštvo jedan od najznačajnijih uzroka kršenja prava djeteta u Bosni i Hercegovini. Siromaštvo dovodi do socijalne isključenosti djece što za posljedicu ima nedostupnost obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, značajnijoj afirmaciji potencijala djece, nemogućnosti zaposlenja njihovih roditelja što može dovesti i do transgeneracijskog siromaštva tj. reprodukcije siromaštva u okviru iste porodice.

Pojedinačni primjeri kršenja prava djeteta za Ombudsmene važan su izvor saznanja o oblastima u kojima djeca nisu odgovarajuće zaštićena. Ovi primjeri omogućavaju sagledavanje funkcionisanja sistema zaštite prava djece u cjelini i daju osnova za proaktivno i preventivno djelovanje i predlaganje mjera koje bi trebale rezultirati efikasnijom zaštitom prava i interesa djece. Rad Ombudsmena podrazumijeva i pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednim kontaktima sa strankama, putem telefona ili na drugi način. Za savjet, pomoć i podršku u pojedinačnim

³²¹ Kao posljedica velike stope nezaposlenih, malih penzija, najniže, odnosno prosječne plate koje su daleko ispod zvanične potrošačke korpe, stope PDV-a kojom su podjednako oporezive i osnovne životne namirnice i najluksuznija roba, velikih socijalnih razlika između najvećeg broja stanovnika i male grupe građana koja ima izuzetno velika primanja, nejednakih socijalnih davanja koja zavise od mjesta prebivališta i dr.

³²² Trend odlaska mladih, ova kategorija stanovništva osjetit će nešto kasnije kada fondovi za penzije postanu prazni.

³²³ Godišnji izvještaj o aktivnostima Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2020. godinu;

slučajevima obraćaju se institucije i ustanove, posebno centri za socijalni rad, lokalne zajednice i nevladine organizacije.

Bez obzira na mnoga poboljšanja u oblasti dječijih prava, Ombudsmeni i dalje uočavaju sistemske slabosti koje zahtijevaju urgentno i šire društveno djelovanje kako bi se unaprijedio položaj djeteta u Bosni i Hercegovini.

Tokom 2022. godine u Odjelu za praćenje ostvarivanja prava djeteta zaprimljeno je 219 žalbi. Ombudsmeni bilježe porast broja žalbi u ovom Odjelu, jer je prošle, 2021. godine, bilo registrovano 190 žalbi. Ombudsmenima se u najvećem broju slučajeva obraćaju roditelji djece, žalbama na rad škola, nadležnih centara za socijalni rad, sudova, tužilaštava, ministarstava za obrazovanje i socijalnu zaštitu, inspeksijskih organa, organa unutrašnjih poslova itd.

Ombudsmeni su uputili 24 preporuke³²⁴ koje su se odnosile na obrazovni sistem, prava i mogućnosti na predškolsko vaspitanje i obrazovanje, ostvarivanje prava djece na posjedovanje putnih isprava i njihovo nesmetano putovanje, prava djece na zdravstvenu zaštitu (pravo djece oboljele od cistične fibroze na besplatne lijekove), nadležnim organima socijalne zaštite ukazano je na potrebu poduzimanja niza neophodnih mjera nadzora nad vršenjem roditeljskih prava i obaveza, nadležnim organima je ukazano na obaveze da osiguraju zaštitu djece od povređivanja, nadležnim sudovima i tužilaštvima da, u okviru svoje nadležnosti, poduzmu neophodne procesne radnje kako bi donijeli odluke od kojih ovisi ostvarivanje i zaštite prava i interesa djeteta itd.

Djelovanje Ombudsmena je bilo usmjereno u nekoliko pravaca i to proaktivno na otklanjanje uzroka kršenja ljudskih prava sadržanih u slabostima zakonskih okvira, te reaktivnog postupanja po individualnim žalbama.

U okviru proaktivnog djelovanja Ombudsmeni su poduzeli niz normativnih aktivnosti i započeli određena istraživanja u oblasti zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja s fokusom na stanje u ustanovama, problematici maloljetničkih brakova i sigurnosti dječijih igrališta u Bosni i Hercegovini.

8.2. Normativne aktivnosti

Normativne aktivnosti su podrazumijevale inicijative za donošenje novih ili izmjene i dopune postojećih zakona kojima se uređuju prava djece.

8.2.1. Zakon o materijalnoj podršci porodicama s djecom u Federaciji Bosne i Hercegovine

Podrška porodicama s djecom, posebno putem ostvarivanja dva osnovna prava - prava na dječiji dodatak i prava na novčanu pomoć porodilji koja nije u radnom odnosu od iznimne je važnosti. Doprinos rješavanju ovog pitanja Ombudsmeni su dali i kroz učešće i u Javnoj raspravi o Nacrtu Zakona o materijalnoj podršci porodicama s djecom, Zakon je stupio na snagu dana 01.09.2022. godine.³²⁵

³²⁴ Prošle, 2021. godine, Ombudsmeni su uputili 15 preporuka nadležnim organima;

³²⁵ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj 52/22;

Ombudsmeni su u ranijem razdoblju pohvalili napore nadležnog ministarstva – Federalnog ministarstva rada i socijalne politike da putem predloženih zakonskih rješenja uspostave socijalno pravičniji i fiskalno funkcionalniji sistem zaštite porodice s djecom, s posebnim naglaskom na izjednačavanje prava djece u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ipak, u praksi su se pojavili određeni problemi u vezi s primjenom navedenog Zakona i to u smislu ostvarivanja prava djece s invaliditetom na dječiji dodatak. Ombudsmeni su, po službenoj dužnosti, registrovali žalbu koja se odnosi na primjenu Zakona o materijalnoj podršci porodica s djecom u Federaciji BiH, u dijelu ostvarivanja prava djece s invaliditetom na dječiji dodatak, konkretno u Hercegovačko-neretvanskom kantonu. Međutim, Ombudsmeni su odlučili istragu proširiti u odnosu i na druge kantone u Federaciji BiH. Navedeni Zakon uveo je imovinski census prema kojem se dječiji dodatak ne može ostvariti ako bilo koji član porodice ima primanja viša od 217 KM. Iako je Vlada Federacije BiH kantonima dala na raspolaganje izmjenu i dopunu ovoga zakona, u Hercegovačko-neretvanskom kantonu to nije učinjeno. Sporna odredba dovodi do nemogućnosti ostvarivanja prava na dječiji dodatak za djecu s invaliditetom, ukoliko ostvaruju pravo na invalidninu ili ukoliko porodica ostvaruje prihode u naprijed navedenom iznosu. Ombudsmeni će konačnu odluku u predmetu donijeti nakon prikupljanja informacija od svih resornih kantonalnih ministarstava.³²⁶

8.2.2. Porodični zakon u Republici Srpskoj

Novi Porodični zakon Republike Srpske objavljen je dana 23.02.2023. godine u „Službenom glasniku Republike Srpske“, broj 17/23. Ombudsmeni su godinama ukazivali da su neophodne izmjene Porodičnog zakona kojima će se utvrditi da sud u istom postupku odlučuje o razvodu braka, povjeravanju djeteta jednom od roditelja i o uređenju viđanja s drugim roditeljem i njegovoj obavezi da doprinosi izdržavanju djeteta. Ombudsmeni su se prilikom zagovaranja novih zakonskih rješenja rukovodili najboljim interesom djeteta, kako bi se izbjegle situacije da se odluke centara/službi o uređenju viđanja ne izvršavaju ili izvršavaju bez postizanja svrhe izvršenja³²⁷. Tokom 2020. godine upućena je Narodnoj skupštini Republike Srpske i Inicijativa za izmjene i dopune Porodičnog zakona Republike Srpske³²⁸ i predstavnici Institucije ombudsmena prisustvovali su javnim raspravama u organizaciji Vlade Republike Srpske.

8.2.3. Alimentacioni fondovi

Uspostava alimentacionih fondova je značajna za djecu čiji roditelji, obveznici izdržavanja, nisu u mogućnosti podmirivati potrebe izdržavanja djeteta, što može biti iz objektivnih razloga kao što je nezaposlenost, ali i zbog izbjegavanja zakonske obaveze.

Ombudsmeni godinama zagovaraju uspostavljanje alimentacionih fondova u Republici Srpskoj i u Federaciji Bosne i Hercegovine. Predstavnici Institucije ombudsmena su tokom 2022. godine u

³²⁶ Ž-SA-02-1121/22;

³²⁷ Npr. u postupku administrativnog izvršenja prema Zakonu o opštem upravnom postupku dešavalo se da roditelj djeteta plaća izrečene novčane kazne, ali i dalje ne postupa po izvršenju i čini sve kako dijete ne bi viđalo drugog roditelja;

³²⁸ Predmet je bio registrovan pod brojem Ž-BL-01-42/20, a inicijativa datira od 07.09.2020. godine, Porodični zakon Republike Srpske “Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 54/02, 41/08 i 63/14;

svojstvu posmatrača prisustvovali sastancima članova radne grupe za izradu Prijedloga Zakona o privremenom izdržavanju Republike Srpske. Prijedlogom Zakona uređuje se pravo na privremeno izdržavanje, sticanje prava na privremeno izdržavanje i visina iznosa privremenog izdržavanja, kao i postupak za ostvarivanje prava, isplata i povrat iznosa privremenog izdržavanja.

Član 237. Porodičnog zakona Federacije BiH propisuje³²⁹ da je za izdržavanje djece prema kojima roditelji ne izvršavaju tu obavezu zadužena Federacija BiH. Vlada Federacije BiH je 2014. godine zadužila Federalno ministarstvo pravde da, kao predlagač i obrađivač Porodičnog zakona, dopuni član 237. s ciljem jasnijeg određivanja nadležnosti, te da uredi način osiguravanja sredstava iz Budžeta Federacije BiH, što nije učinjeno i ova zakonska odredba nije u praksi zaživjela.

Cijeneći značaj navedenih zakona, što Ombudsmeni već nekoliko godina ukazuju nadležnim zakonodavnim organima, u godišnjem izvještajima o rezultatima svojih aktivnosti, za očekivati je da će novi sazivi zakonodavnih organa staviti u prioritet svog djelovanja rješavanje ovog problema.

Ombudsmeni iznose rezultate pojedinih postupaka istraživanja koji opravdavaju aktivnosti i stavove Ombudsmena.

Jedan od ekstremnih slučajeva kršenja prava djeteta je predmet u kojem je utvrđeno da otac djece ne doprinosi izdržavanju djeteta, da izbjegava svoju zakonsku obavezu davanja izdržavanja, s djecom rijetko kontaktira, a ostaje i pasivan u situaciji kada u dijelu kuće u kojoj žive njegova bivša supruga i njegova djeca nemaju električne energije, jer njegova majka, u čijem je vlasništvu kuća, ne dozvoljava uključenje električne energije i ne dozvoljava uplatu duga.³³⁰

Postupajući po žalbi majke djeteta³³¹, ustanovljeno je da je tokom trajanja trudnoće došlo do prekida vanbračne zajednice, otac djeteta nije želio priznati dijete, te je podnositeljica žalbe bila primorana podnijeti tužbu radi utvrđivanja očinstva. Presudom nadležnog suda potvrđeno je očinstvo i utvrđena obaveza izdržavanja djeteta. Otac je učinio sve da izbjegne svoju zakonsku obavezu. Majka djeteta podnijela je prijedlog za prinudno izvršenje presude u dijelu koji se odnosi na izdržavanje i krivičnu prijavu nadležnom tužilaštvu radi izbjegavanja davanja izdržavanja. Bez obzira na brojne poduzete radnje od strane nadležnih organa i pravosnažne sudske odluke (u građanskom i krivičnom postupku) dijete nije ostvarilo pravo na izdržavanje. U krivičnom postupku, sud je utvrdio kaznu zatvora i istovremeno odredio da se ista neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od jedne godine od dana pravosnažnosti presude ne počinu novo krivično djelo, što i dalje nije utjecalo na poštivanje obaveze izdržavanja djeteta.

³²⁹ Porodični zakon Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, br. 35/05, 31/14);

³³⁰ Ž-BL-01-781/20, majka i djeca žive u kući bez električne energije;

³³¹ Ž-BL-01-396/20;

8.2.4. Zakon o posebnom registru osoba pravomoćno osuđenih za krivična djela protiv spolne slobode i morala nad djecom i maloljetnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni su zaprimili³³² akt Komisije za zaštitu ljudskih prava i sloboda Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine s prijedlogom Zakona o posebnom registru osoba pravomoćno osuđenih za krivična djela protiv spolne slobode i morala nad djecom i maloljetnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine. Održana je javna rasprava i predlagači su inkorporirali primjedbe podnesene tokom rasprave.³³³ Ombudsmeni ostaju pri stavu da je ovim zakonom neophodno definisati pojam djeteta iz razloga što je Bosna i Hercegovina dužna uskladiti svoje zakonodavstvo s Konvencijom o pravima djeteta i što se u praksi pojavljuje nejednako definisanje pojmova.³³⁴ Za očekivati je u najboljem interesu djeteta da će Parlament Federacije BiH ubrzo usvojiti ovaj zakon.

8.2.5. Izmjene zakona o izvršnom postupku u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske

Ombudsmenima se obratila sutkinja jednog osnovnog suda, navodeći da Zakon o izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine nije u skladu sa Konvencijom UN-a o pravima djeteta, jer primanja po osnovu dodatka na djecu i primanja po osnovu stipendija i pomoći učenicima i studentima nisu izuzeta od izvršenja.³³⁵ Nakon analize zakonodavstva na području cijele Bosne i Hercegovine, a s ciljem ocjene usklađenosti zakona u oba entiteta, Ombudsmeni su uputili Inicijativu³³⁶ Federalnom ministarstvu pravde i Ministarstvu pravde Republike Srpske kako bi se u zakonima o izvršnom postupku eksplicitno propisalo izuzimanje od izvršenja primanja po osnovu dodatka na djecu i primanja po osnovu stipendija i pomoći učenicima i studentima.

Nakon upućene Inicijative, Ministarstvo pravde Republike Srpske navodi³³⁷ da u 2023. godini planiraju započeti proces reforme izvršnog postupka, te da će u planu rada za sljedeću kalendarsku godinu biti uvršten i novi zakon o izvršnom postupku. Prilikom izrade novog zakonskog propisa posebna pažnja će biti posvećena odredbama koje regulišu sredstva i predmet izvršenja, izvršenje na novčanim primanjima i izuzecima od izvršenja.

Federalno ministarstvo pravde nije dostavilo odgovor na Inicijativu i Ombudsmeni pozivaju Federalno ministarstvo pravde da postupe po podnesenoj inicijativi.

Kada su u pitanju odredbe zakona o izvršnom postupku, Ombudsmeni primjećuju da postoje situacije da roditelji, koji su obavezani na izdržavanje djeteta i kada se izvršenje provodi na platama, a pri tome su plate već opterećene dugoročnim kreditima (najčešće stambenim kreditima), izdvajaju (plaćaju) niske iznose izdržavanja ili ih uopšte ne plaćaju. To su upravo one situacije

³³² Dana 06.12.2022. godine;

³³³ Dana 29.07.2022. godine;

³³⁴ Npr. u Krivičnom zakonu FBiH definisanje djeteta i maloljetnika je razdvojeno isključivo iz razloga utvrđivanja krivične odgovornosti;

³³⁵ Ž-SA-06-1304/21;

³³⁶ P-23/22 od 18.01.2022. godine;

³³⁷ Akt broj 08.020/052-3525/22 od 26.07.2022. godine;

kada postoji više prijedloga radi izvršenja od strane više povjerilaca na istom predmetu izvršenja, a zbir njihovih potraživanja prelazi dio plate koja je predmet izvršenja.

Ombudsmeni pozivaju nadležne organe da imaju u vidu ove probleme s kojima se susreću građani, odnosno djeca i da se mora, rukovodeći se najboljim interesom djeteta, dati prioritet izdržavanju djeteta.³³⁸

8.3. Prava djeteta na javne isprave

Ombudsmeni su postupali po predstavi Udruženja „Vaša prava BiH“ u vezi neusklađenosti pojedinih odredaba Zakona o matičnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine s međunarodnim standardima i obavezama Bosne i Hercegovine.³³⁹

Posljedica takve pravne situacije je nemogućnost upisa u matične knjige, zbog pravnih praznina ili rigidnih procedura, te previše formalizovanih postupaka, neprimjenjivih na određene svakodnevne životne situacije.

Zbog navedene neusklađenosti, Udruženje „Vaša prava BiH“ je mišljenja da ne postoji adekvatan mehanizam kako bi se osiguralo da svako dijete rođeno na teritoriji Federacije BiH ili na teritoriji druge države od strane državljanina BiH bude upisano u matičnu knjigu rođenih. Praksa postupanja nadležnih je različita od kantona do kantona, te predlažu izmjene Zakona o matičnim knjigama FBiH i pratećih podzakonskih akata.

Djelimično je funkcionalan upis djece u matične knjige u Federaciji BiH i to samo kada su u pitanju djeca roditelja državljanina BiH koja su rođena u zdravstvenim ustanovama. Upis djece, državljanina BiH, koja su rođena van zdravstvenih ustanova ili upis djece državljanina Bosne i Hercegovine rođenih u inostranstvu i djece stranih državljanina na teritoriji Federacije, predstavlja pitanje koje je potrebno dodatno urediti.

Ombudsmeni su izdali preporuku³⁴⁰ kojom je pozvan Parlament FBiH da u što skorijem roku razmotri inicijative za izmjene i dopune Zakona o matičnim knjigama FBiH, a Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova da razmotri inicijativu za izmjenu i usklađivanje podzakonskih akata za primjenu Zakona o matičnim knjigama FBiH i to člana 5. i člana 8. Pravilnika o obrascima prijave rođenja i potvrde o smrti Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova kao i člana 85. Uputstva o načinu vođenja matičnih knjiga Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova. Ombudsmeni primjećuju da je došlo samo do izmjena i dopuna odredaba Zakona o vanparničnom postupku kojima je propisan postupak „utvrđivanja mjesta i vremena rođenja“. Ombudsmeni konstatuju da je preporuka Ombudsmena djelimično realizovana, jer je Parlament Federacije Bosne i Hercegovine razmatrao predložene inicijative i došlo je do izmjena i dopuna Zakona o vanparničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

³³⁸ Ž-BL-01-723/22, Ž-BR-08-181/22;

³³⁹ Ž-BL-01-505/20 i Ž-BL-05-677/20;

³⁴⁰ Preporuka broj P-262/20 od 21.12.2020. godine;

8.4. Pravo na privatnost

Ombudsmeni prepoznaju važnost i mogućnost utjecaja medija na djecu i odrasle zbog čega je potrebno ukazati na pozitivne aspekte i doprinos medija u Bosni i Hercegovini u promovisanju i zaštiti prava djeteta. Ne treba zaboraviti ili osporiti doprinos medija otvaranju određenih društvenih pitanja koja se tiču djece, a koja bi ostala van dometa zakona i javnosti da ih se upravo mediji nisu dotakli, iznijeli i prozvali odgovorne. Nažalost, prava djece i njihovo dostojanstvo u nekim slučajevima ugroženo je i od strane medija. Često se djeca u medijima prikazuju na senzacionalistički način, naročito kada se izvještava o događajima u koje su uključena kao žrtve. Pritom se nepotrebno iznose porodične prilike, podaci o zdravstvenom stanju ili se daju nestručne procjene karaktera i ponašanja, što direktno šteti djetetu. Ombudsmeni često uoče neodgovoran odnos novinara i urednika prema obavezi zaštite identiteta djeteta.³⁴¹

Ombudsmeni su u vezi s medijskim izvještavanjem o djeci, u jednom predmetu, ustanovili da je medij izvještavanjem o zdravstvenom stanju djeteta, ugrozio pravo djeteta na privatnost i ukazali nadležnima organima i medijima na neophodnost poštivanja prava djeteta na privatnost.³⁴² Obaveza svih je zaštititi djecu od iskorištavanja putem medija i potencijalno štetnih medijskih sadržaja. Mediji trebaju posvetiti veći prostor sadržajima prihvatljivim za djecu i prilikom izvještavanja o djeci potrebno je veću pažnju posvetiti pojavama, a ne pojedinačnim slučajevima. Polazeći od osnovnih principa Konvencije UN-a o pravima djeteta, potrebno je da u izvještavanju o djeci mediji preveniraju otkrivanje identiteta djeteta i vode računa o najboljem interesu djeteta.³⁴³

Ombudsmeni su reagovali i kako bi zaštitili pravo na privatnost djeteta koje je nestalo, a potom, pronađeno, zbog izvještavanja nekoliko medijskih kuća koje su objavile fotografije i videozapise djeteta nakon što je dijete pronađeno.³⁴⁴ U ovom predmetu ukazano je i na problem u vezi sa zloupotrebom prava djece na internetu, jer se u ovoj oblasti moraju unaprijediti postojeća zakonska rješenja. Od nadležnih se očekuje da zloupotrebu djece na internetu shvate i posmatraju kao svaku drugu zloupotrebu prava djece.

Ombudsmeni su zaprimili medijski upit³⁴⁵ u vezi s navodima kršenja prava djeteta u jednoj srednjoj školi iz razloga što su učenike, navodno, na školskim klupama dočekale pozivnice na prvu matursku zabavu na kojoj će nastupati poznata folk pjevačica. Uz poziv za žurku, priložena je i pozivnica koja se morala ispuniti, odnosno od učenika su navodno traženi lični podaci. Ombudsmenima je dostavljen upit da li se na ovaj način krše i ugrožavaju prava djeteta na zaštitu ličnih podataka, a sve dovode u vezu s djelovanjem vladajuće političke partije. Ombudsmeni su, u skladu sa svojim nadležnostima, otvorili predmet po službenoj dužnosti³⁴⁶ i zatražili izjašnjenje od

³⁴¹ Navedena problematika detaljno analizirana prilikom izrade Specijalnog izvještaja Preporuke za unapređenje zaštite prava djece na privatnost kada su prava narušena od strane medija u BiH iz novembra 2012. godine – dostupan na web-stranici Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine www.ombudsmen.gov.ba

³⁴² Ž-BL-01-675/22;

³⁴³ Ne vodeći računa o negativnim posljedicama medijskog izlaganja, dešava se da mediji objavljuju puno ime i prezime ili sliku djeteta ili se njegov identitet otkrije tako što se objavi puno ime i prezime njegovih roditelja, braće, sestara i naselja u kojem živi i slično. Novinari svoje ponašanje pravdaju interesom javnosti pri čemu zanemaruju da pravo javnosti na informaciju ne može biti iznad prava na zaštitu privatnosti djeteta.

³⁴⁴ Ž-SA-01-229/22;

³⁴⁵ Dana 13.04.2022. godine;

³⁴⁶ Ž-BL-01-239/22;

uprave škole. Škola je negirala bilo kakvu umiješanost u navedeni slučaj, navodeći da se sve desilo bez njihovog znanja i odobrenja, te da nije bilo nikakvog učešća ili doprinosa rukovodstva ili zaposlenih.

Pozivnice su dijeljene među maturantima – punoljetnim licima i nisu dijeljene učenicima nižih razreda. Svi učenici su putem svojih razrednih starješina upoznati da navedeno ponašanje nije prihvatljivo i da je suprotno pravilima škole i zakonskim odredbama. Radi podizanja svijesti dodatno su upoznati sa svojim građanskim pravima i slobodama, kao i slobodama izbora u političkom i svakom drugu smislu. Ombudsmeni u konkretnom slučaju nisu našli dovoljno osnova za eventualnu reakciju ili djelovanje prema školi.

Ombudsmeni ukazuju da pitanju zloupotrebe djece u političke svrhe treba pristupiti s velikim oprezom. Dijete ima pravo i na slobodu misli kao i na slobodno izražavanje mišljenja i političke teme nisu teme samo za odrasle, a politički stavovi nisu relevantni samo kada su iskazani od strane punoljetnog lica. Ipak, grupno i od strane odraslih organizovano uključivanje djece u događaje koji imaju stranački, odnosno propagandno-politički karakter predstavlja zloupotrebu djece. Obaveza je svih zaštititi djecu od manipulacija u političkim kampanjama i svim drugim političkim aktivnostima.

8.5. Pravo djeteta na porodični život

Ombudsmeni u svojim izvještajima ukazuju na povredu prava djeteta u postupcima razvoda braka ili prekida vanbračne zajednice, povjeravanja djeteta jednom od roditelja, uređenja viđanja djeteta i roditelja s kojim ne živi, osiguranja prava djeteta na izdržavanje itd. Brojni problemi s kojima se susreću roditelji u svojoj komunikaciji odražavaju se neposredno na djecu i ostvarivanje njihovih prava. Praćenjem postupaka pred nadležnim organima, može se utvrditi da djeca razvedenih roditelja duži vremenski period, i često bezuspješno pokušavaju ostvariti svoja osnovna prava. Kršenje i ugrožavanje prava djeteta nastavlja se i nakon prekida bračne, odnosno vanbračne zajednice, a nerijetko izostaje efikasna i pravovremena reakcija nadležnih organa, koja bi stvarno i dovela do otklanjanja negativnih posljedica po djecu.

Ombudsmeni iznose nekoliko primjera kršenja prava djeteta na porodični život.

Majka djeteta, podnositeljica žalbe, je kao zakonski zastupnik djeteta, zajedno s djetetom, u svojstvu tužioca podnijela tužbu protiv oca djeteta, zahtijevajući od suda da, između ostalog, usvoji i dio tužbenog zahtjeva kako bi isključivo ona, kao majka i zakonski zastupnik, mogla odlučivati samostalno o mjestu boravka djeteta, školovanju djeteta i o drugim značajnim pitanjima koja se tiču prava i interesa djeteta.³⁴⁷ Kako je to podnositeljica žalbe pojasnila, takva odluka suda joj je neophodna radi preseljenja u drugu državu s djetetom i to zahtijevaju iz ambasade te države u Bosni i Hercegovini. Kako je sud dio tužbenog zahtjeva kojim se zahtijeva samostalno odlučivanje majke o mjestu boravka i o drugim značajnim pitanjima odbio, podnositeljica žalbe je izjavila žalbu nadležnom drugostepenom sudu koji je žalbu odbio i potvrdio prvostepenu presudu. Ombudsmeni su u pismenoj korespondenciji s nadležnim organima i podnositeljicom žalbe isticali

³⁴⁷ Predmet broj Ž-BL-014-638/21; Tužba podnesena i zbog povećanja iznosa izdržavanja, odnosno izmjene u tom dijelu ranije donesene presude suda;

da je konkretan predmet značajan s aspekta zaštite prava djeteta, jer se u praksi sve češće javljaju problemi u vezi s odlukama nadležnih po različitim zahtjevima roditelja.³⁴⁸

Postupajući po žalbi oca,³⁴⁹ ustanovljeno je da je dijete prvobitno sudskom odlukom povjereno majci na zaštitu, odgoj i djelimično izdržavanje, a otac je obavezan da doprinosi izdržavanju djeteta. Postupajući po tužbi oca, sud mijenja presudu i dijete povjerava ocu, a majka se obavezuje da doprinosi izdržavanju djeteta. Ombudsmeni su ustanovili da je s aspekta zaštite prava djeteta, najznačajnija činjenica na koju ukazuje nadležni organ starateljstva, da je dijete dobro, da izražava zadovoljstvo što živi u očevoj porodici, dok majka djeteta živi i radi u inostranstvu. Zbog odsutnosti majke, majčini roditelji su zahtijevali donošenje odluke o kontaktima s djetetom, što predstavlja razlog obraćanja oca Ombudsmenima, jer smatra da baka i djed nemaju pravo da kontaktiraju s djetetom, ukoliko ga već majka ne viđa. Podnosiocu žalbe je ukazano da je pravo na viđanje bliskih srodnika djeteta propisano važećim porodičnim zakonom. Podnosilac žalbe je pozvan da u što kvalitetnoj mjeri sarađuje s nadležnima, kako bi se ostvario najbolji interes djeteta – a to je zasigurno da viđa bliske srodnike po majčinoj liniji i majku.

Postupajući po žalbi roditelja,³⁵⁰ Ombudsmeni pred sudom prate vanparnične postupke za oduzimanje roditeljskog prava i to po prijedlogu jednog roditelja protiv drugog roditelja i po prijedlogu nadležnog organa starateljstva podnesenog po službenoj dužnosti, protiv roditelja koji se u prethodno navedenom postupku javlja kao predlagač. Pored navedenih vanparničnih postupaka, kod nadležnog suda se vodi i krivični postupak protiv jednog roditelja³⁵¹ zbog krivičnog djela oduzimanja djeteta. Ombudsmeni u skladu sa svojim nadležnostima i mandatom prate postupanja nadležnih organa, ne miješajući se u proces odlučivanja sudova. U praksi se javljaju sve složenije životne situacije kada se roditelji ne mogu sporazumjeti u vezi s pitanjima koja se tiču zajedničkog djeteta, a tokom brojnih postupaka pred nadležnim organima, neslaganja i konflikti se samo produbljuju.

Postupajući po žalbi, radi zaštite prava i interesa djeteta smještenog u ustanovu za djecu bez roditeljskog staranja, utvrđeno je da je djetetu umrla majka, da je otac alkoholičar i odlukom nadležnog organa dijete je smješteno u ustanovu.³⁵² Ombudsmenima se obratilo lice tvrdeći da poznaje dijete i porodicu od ranije i da želi pomoći. Nakon postupka istraživanja, zaključeno je da se podnosilac žalbe ne ponaša u najboljem interesu djeteta, da otežava posao i stručnom osoblju nadležnog organa starateljstva i ustanove, da se obraća brojnim institucijama, različitim prijavama, da širi neistine itd. Pored toga, podnosilac žalbe je stvarao pritisak i utjecaj na dijete, a nadležni organ je konstatovao da postoje indicije da je podnosilac žalbe biološki otac djeteta, zbog čega su dali jasne upute i smjernice za stvaranje okvira porodične integracije za dijete. Podnosilac žalbe je odbio da se podvrgne postupku DNK analize.

Ombudsmeni su u više navrata postupali po žalbama bake, koja se obraćala ovoj instituciji uvijek iz istih razloga, radi zaštite prava svoje maloljetne unuke, insistirajući da unuka živi s njom, a ne

³⁴⁸ Različiti upiti centara za socijalni rad u Bosni i Hercegovini i/ili građana/stranaka;

³⁴⁹ Ž-BL-01-782/21;

³⁵⁰ Ž-BL-01-529/20;

³⁵¹ Roditelja kojem je dijete povjereno;

³⁵² Ž-SA-01-1034/22;

u ustanovi³⁵³. Podnositeljica žalbe je pravosnažno osuđena za krivično djelo nasilje u porodici kojim je oštećeno dijete – njena maloljetna unuka.³⁵⁴ Odmah po donošenju naredbe o sprovođenju istrage od strane nadležnog tužilaštva, obraća se Instituciji, jer je dijete smješteno u ustanovu za djecu bez roditeljskog staranja, odlukom nadležnog organa starateljstva, a stručni radnik centra je imenovan za staratelja. Podnositeljici žalbe je pojašnjeno da mora čekati pravosnažno okončanje krivičnog postupka i da ne može očekivati da će je nadležni imenovati kao staratelja maloljetne unuke. Tokom postupka istraživanja, Ombudsmeni su ustanovili da je dijete smješteno u ustanovu za djecu bez roditeljskog staranja, da je urednog psihofizičkog razvoja i da nema zdravstvenih problema i problema u svakodnevnom funkcionisanju. Dijete se prilagodilo životu u ustanovi i nema većih poteškoća u izvršavanju školskih obaveza. Centru za socijalni rad je ukazano da treba postupati u najboljem interesu djeteta, jer je smještaj djeteta u ustanovu jedna od posljednjih mjera kojoj treba pristupiti, kada je u pitanju briga i zaštita djeteta bez roditeljskog staranja. Od centra je zatraženo da u kontinuitetu ispituje okolnosti o oblicima zaštite djeteta, odnosno da li je to i dalje smještaj u ustanovu ili povratak u srodničku porodicu.

Nadležni organi – organ starateljstva i sud su u jednom predmetu³⁵⁵ ustanovili da otac djeteta ima adekvatne roditeljske kapacitete i odbijen je prijedlog bake i djeda da se ocu oduzme roditeljsko pravo. Ombudsmeni nisu ustanovili da nadležni na bilo koji način krše ili ugrožavaju prava djeteta. Nakon smrti majke djeteta, o djetetu su brigu preuzeli majčini roditelji. Nadležni su pokušali postupati u najboljem interesu djeteta kako bi pojasnili baki i djedu djeteta da se odnos bake, djeda i unuka po svojoj prirodi razlikuje od odnosa između roditelja i djeteta, te da oni imaju pravo održavati međusobne kontakte i voditi računa o unuku, ali da njihov unuk nije dijete bez roditelja i bez roditeljskog staranja i da oni ne mogu biti staratelji i zakonski zastupnici svom unuku.

8.6. Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

8.6.1. Nasilje u porodici

Osnovna škola se obratila žalbom Ombudsmenima, zahtijevajući uključivanje i nadziranje u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja koje uključuje djecu³⁵⁶, jer učenik njihove škole trpi fizičko, psihičko i emocionalno nasilje od strane oca. Tokom postupka istraživanja ustanovljeno je da su nadležni organi po prijavi škole poduzeli radnje koje su bile u skladu s pozitivnim propisima. Policijski službenici su ukazali ocu djeteta da pojedine radnje koje se opisuju mogu sadržavati elemente nasilja u porodici, ali su, kako su istakli, zbog relaksiranja odnosa između roditelja djeteta (bivši bračni supružnici) i djeteta, procijenili da o nastalim događajima ne obavještavaju nadležno tužilaštvo. Otac je upozoren da će, ukoliko se nešto slično dogodi, tužilaštvo odmah biti obaviješteno i savjetovano mu je da u potpunosti sarađuje sa školom. Centar za socijalni rad je obavio terensku posjetu i ustanovili su da se dijete plaši oca, jer često galami na njega, gađa ga predmetima, nekada ga zna udariti u alkoholisanom stanju, majku djeteta, bivšu suprugu naziva pogrđnim imenima itd. Zbog loših rezultata u školi, stručno osoblje škole je

³⁵³ Predmet broj Ž-BL-01-495/22;

³⁵⁴ Podnositeljici žalbe izrečena je uslovna osuda kojom se utvrđuje kazna zatvora u trajanju od jedne (1) godine koja se neće izvršiti ako optužena ne učini novo krivično djelo u roku od tri (3) godine, računajući od pravosnažnosti presude.

³⁵⁵ Ž-SA-01-994/21;

³⁵⁶ Ž-BL-01-301/22;

obavilo razgovore s roditeljima djeteta i savjetovani su oboje kako prevazići poteškoće, radi ostvarivanja najboljeg interesa djeteta i date su im jasne smjernice kako što kvalitetnije provoditi vrijeme s djetetom. U konkretnom slučaju, svi nadležni su ostvarili međusobnu saradnju. Zaključeno je da je dijete vedre naravi i pokazuje toplinu u socijalnim interakcijama. Majka djeteta je savjetovana da se u slučaju saznanja o daljem nasilničkom ponašanju oca, odmah javi u centar i/ili policiji. Svi nadležni će i dalje pratiti porodicu, a Ombudsmeni su istakli da je neophodno, u slučaju novih prijava ili saznanja o nasilju, da organi unutrašnjih poslova odmah o svemu obavijeste nadležno tužilaštvo, kao i da nadležni razmotre mogućnost ponovnog utjecaja na oca na način da mu se ukaže na značaj njegovog uključivanja u sve oblasti djelovanja i interesovanja djeteta, npr. da posjeti školu i raspita se za ocjene i ponašanje, da provodi vrijeme s djetetom, da se druže itd.

8.6.2. Nasilje u školama

Ombudsmeni su po službenoj dužnosti otvorili predmet u vezi s vršnjačkim nasiljem u jednoj osnovnoj školi, a koji je zadobio veliku medijsku pažnju u cijeloj Bosni i Hercegovini³⁵⁷. Tokom postupka istraživanja utvrđeno je da nadležni organi (resorno ministarstvo, prosvjetna inspekcija i pedagoški zavod) nisu ustanovili nepravilnosti počinjene od strane škole u slučaju vršnjačkog nasilja, odnosno škola je odmah po saznanju reagovala u skladu s pozitivnim propisima, izrečene su sankcije učenicima/nasilnicima i šest učenika je usmjereno u druge škole, dok su tri učenika ukorena. Sačinjeni su individualni planovi podrške za sve učenike i sve učesnike nasilja, kako su to predložili i preporučili nadležni. U školi su održane radionice na temu vršnjačkog nasilja u razrednoj nastavi i razredne starješine su informisali učenike o procedurama i o postupanju u slučajevima vršnjačkog nasilja. Škola provodi različite mjere poput zabrane upotrebe mobilnih telefona i na sve načine pokušava edukovati djecu o svim opasnostima koje vrebaju s društvenih mreža. Iz škole smatraju da je pandemija itekako utjecala na djecu, posebno zbog povećane upotrebe mobilnih telefona i pristupa raznim aplikacijama i društvenim mrežama. Kako su nadležne obrazovne institucije ustanovile, dvoje učenika su zasigurno bili žrtve vršnjačkog nasilja i to od strane četiri učenika, s napomenom da je na jedno dijete – žrtvu, nasilje ostavilo veće posljedice po psihofizičko zdravlje. Iz tih razloga stručno osoblje kontinuirano radi upravo s tim djetetom, uz stručnu podršku kliničkog psihologa. Također je važno istaknuti i da je škola radila i s počinocima nasilja i da dalje rade i nadziru situaciju. U slučaj se uključio i nadležni centar za socijalni rad i to na način da su stručni radnici obavili individualne razgovore s djecom – počinocima i žrtvama vršnjačkog nasilja, njihovim roditeljima, te je svima pružena psihosocijalna pomoć i podrška.

Ombudsmeni ukazuju da javnost, mediji, a posebno nadležni organi trebaju poduzimati veće mjere u prevenciji vršnjačkog nasilja te da je neophodno³⁵⁸, mnogo opreznije i s više pažnje i senzibiliteta pristupiti prepoznavanju ove negativne društvene pojave. Problem vršnjačkog nasilja podrazumijeva kontinuiranu i efikasnu saradnju svih nadležnih na području jedne lokalne zajednice.

³⁵⁷ Ž-BL-06-825/21;

³⁵⁸ Ombudsmeni uputili saopštenje svim medijima;

8.7. Pravo na obrazovanje

8.7.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje, kao sastavni dio odgojno-obrazovnog sistema, jeste prvi, poseban i specifičan stepen odgojno-obrazovnog sistema koji obuhvata: odgoj, obrazovanje, njegu, zdravstvenu i socijalnu zaštitu djece uzrasta od šest mjeseci do polaska u školu. Kao takav predstavlja temelj cjeloživotnog učenja, usmjeren prema aspektima intelektualnog, emocionalnog, fizičkog razvoja i razvoja kreativnosti i stvaralaštva. Pravo djeteta na odgoj, obrazovanje i ispravnu brigu za dobrobit njegovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti ima prednost nad svim drugim pravima. Predškolski odgoj i obrazovanje je proces od posebnog društvenog značaja, koji na specifičan način doprinosi ostvarenju jedinstvenog cilja odgoja i obrazovanja, polazeći od univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitog sistema predškolskog odgoja i obrazovanja, uvažavajući pritom potrebe djeteta, pravo i njegovu individualnost.

Ombudsmeni su iz medijskih izvještavanja uočili otvoreno pitanje načina subvencioniranja djece u javnim i privatnim vrtićima na području Kantona Sarajeva, te su odlučili otvoriti predmet po službenoj dužnosti kako bi se prikupili i analizirali podaci o broju privatnih i javnih predškolskih ustanova na njihovom području, broju djece smještenih u predškolske ustanove i broju djece koja čekaju na mjesto u predškolskim ustanovama, ukoliko je moguće i podatak (procentualno) o obuhvaćenosti djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, cijenu smještaja djece u javnim i privatnim predškolskim ustanovama i podatke o osnivačima ustanova i o upravljačkoj strukturi ustanova.

Odgovori su zatraženi od organa i ustanova s područja Kantona Sarajeva, ali i s područja drugih kantona i to Tuzlanskog kantona i Hercegovačko-neretvanskog kantona iz Federacije Bosne i Hercegovine, kao i od gradova u Republici Srpskoj - Grada Bijeljine i Grada Banje Luke iz Republike Srpske, a sve po principu slučajnog uzorka iz oba entiteta kako bi se preispitalo pitanje subvencioniranja djece u javnim i privatnim vrtićima i u drugim kantonima, odnosno gradovima.³⁵⁹

Nadležni organi su dostavili tražene podatke i u ovom izvještaju bit će prikazani tabelarno.

³⁵⁹ Predmet broj Ž-BL-01-600/21 otvoren po službenoj dužnosti, a nadležne ustanove dostavile su tražene podatke i to aktom broj 05-02-34-2458/21 od 07.01.2021. godine; Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona dostavlja tražene podatke, aktom broj 07-60-2/22 od 14.02.2022. godine; Grad Banja Luka dostavlja tražene podatke, aktom broj 07-1246ZB-002/22 od 12.04.2022. godine; Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine dostavlja podatke, aktom broj 10/1-34-009164/22 od 15.04.2022. godine; Ministarstvo obrazovanja Tuzlanskog kantona dostavlja tražene podatke, aktom broj 02/5-54-1-121/21 od 23.12.2022. godine; Grad Bijeljina dostavlja tražene podatke i aktom broj 11-03/01-04-4100-1/22 od 22.02.2022. godine; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo dostavlja tražene podatke.

Kanton / grad	Ukupan broj predškolskih ustanova	Broj javnih ustanova	Broj privatnih ustanova	Broj smještene djece	Broj djece na čekanju	Procenat obuhvaćenosti	Cijena cjelodnevnog smještaja
Hercegovačko - Neretvanski kanton	28	9	19	3000	130	23%	od 130 do 200 KM
Banja Luka	63	32	30	450	nije dostavljeno	nije dostavljeno	413,82 KM u javnim (roditelji plaćaju 30, 43 % od cijene), a od 180 do 580 KM u privatnim ustanovama
Brčko distrikt BiH	5	1	4	857	455	20%	150 KM u javnim, a od 250 do 320 KM u privatnim ustanovama
Tuzlanski kanton	23	9	14	3000	400	nije dostavljeno	110 do 180 KM u javnim, a od 150 do 280 KM u privatnim ustanovama
Bijeljina	17	1	16	1494	69	29.88%	170,20 KM u javnim, a od 190 do 260 KM u privatnim ustanovama
Kanton Sarajevo	83	37	46	6447	366	nije dostavljeno	160 KM u javnim, dok u privatnim ustanovama nije poznato

Sumirajući sve dostavljene podatke, a polazeći od najboljeg interesa djeteta i od važnosti razvoja djeteta u ranom djetinjstvu, Ombudsmeni ovom prilikom izražavaju zabrinutost zbog niske stope upisa u sistem predškolskog odgoja i obrazovanja i zbog razlika u lokalnim zajednicama širom Bosne i Hercegovine. Na djetetove mogućnosti pristupa ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju ozbiljno utiče mjesto stanovanja djeteta, a posebno ruralna mjesta stanovanja i porodice s niskim prihodima.

Ombudsmeni su mišljenja da je neophodno da se i dalje radi na stvaranju mogućnosti kako bi svako dijete imalo pravo na predškolski odgoj i obrazovanje i to na način da svakom djetetu bude omogućeno pravo na mjesto u predškolskoj ustanovi, kako je to propisano Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Ovo pravo ne podrazumijeva samo pravo na mjesto u javnoj, već i u privatnoj predškolskoj ustanovi. Univerzalni cilj glasio bi osigurati svakom djetetu pravo na predškolski odgoj i obrazovanje i radi ostvarivanja tog cilja treba aktivno djelovati kako bi se u većoj mjeri regulisali odnosi i privatnih i javnih predškolskih ustanova i osigurala veća/dodatna izdvajanja/subvencije iz budžeta.

Ombudsmeni su zaprimili značajan broj žalbi koje se odnose na funkcionisanje privatnih obrazovnih ustanova. Kao podnosioci žalbe pojavljuju se privatne škole koje ukazuju da djeca koja pohađaju privatne obrazovne ustanove nije omogućeno da imaju pravo na beneficije u javnom prevozu,³⁶⁰ pristup stipendijama,³⁶¹ ali i roditelji koji ukazuju da privatne obrazovne ustanove ne osiguravaju prava na korištenje usluge produženog boravka, jednako za svu djecu.³⁶² U jednom predmetu jasno je ustanovljeno da je djetetu onemogućen boravak u produženom boravku, s obzirom da je dijete ispoljavalo agresivno ponašanje, čime ometa boravak ostale djece. Roditeljima djeteta ponuđen je aneks/izmjena ugovora o školovanju na način da je djetetu omogućen nastavak obrazovanja za dijete u školi, ali je istovremeno isključena mogućnost pružanja usluge produženog boravka.³⁶³

Organizaciju produženog boravka za djecu u cjelokupnom obrazovnom sistemu, bez obzira da li se radi o javnoj ili privatnoj obrazovnoj ustanovi, trebalo bi urediti zakonom, a ne uređivati pravilnikom i da se razlikuje od škole do škole. U istaknutim predmetima zasigurno je riječ o kršenju prava djeteta na obrazovanje. Ne postoji nijedno opravdanje da se djetetu s poteškoćama u razvoju ne omogući asistent – kao podrška u vrtiću, zbog toga što ne postoji zakonska mogućnost da se finansira stručno osoblje u privatnim predškolskim ustanovama.³⁶⁴

Ombudsmeni su registrovali i žalbe građana koje su ukazale da su privatni vrtići dobivali subvencije iz budžeta, a pri tome nisu smanjivali iznose cijene smještaja djece. Ombudsmeni su pozvali nadležne da osiguraju adekvatan mehanizam praćenja i nadzora nad subvencijama u predškolskim privatnim ustanovama.³⁶⁵

8.7.2. Osnovno obrazovanje

Postupajući po žalbama građana,³⁶⁶ Ombudsmeni su i ranije ukazivali da je izuzetno značajno da se djeci u osnovnim školama u Republici Srpskoj u punoj mjeri omogući izbor pohađanja predmeta vjeronauke u osnovnim školama i da se roditelji učenika posebno upozore da je nakon tog izbora, predmet vjeronauka obavezan za pohađanje i da se naknadno ne može odustati od pohađanja tog

³⁶⁰ Ž-BL-01-411/22;

³⁶¹ Ž-SA-01-198/22 i Ž-SA-04-1182/22;

³⁶² Ž-SA-01-1135/22;

³⁶³ Pitanje produženog boravka propisano je Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju⁷ („Sl. novine Kantona Sarajevo“, br. 23/2017, 33/2017, 30/2019, 34/2020 i 33/2021), član 22:

„(5) Mreža škola (u daljem tekstu: Mreža) obuhvata sve ustanove koje obavljaju djelatnost osnovnog odgoja i obrazovanja na području za koje se mreža utvrđuje, sa svim objektima u kojima se provodi osnovni odgoj i obrazovanje.

(6) Mreža obavezno sadrži:

a) popis škola u kojima se izvode:

- produženi boravak ili cjelodnevna nastava“

³⁶⁴ Pitanje asistenta/podrške djeteta u vrtiću pri realizaciji odgojno – obrazovnog rada je uređeno članom 34. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo (u daljem tekstu: Zakon) kojim se navodi:

„1) U realizaciji programa odgojno-obrazovnog rada uz odgajatelja mogu učestvovati i lica sa visokom, višom i srednjom stručnom spremom odgojno-obrazovnog i medicinskog smjera u svojstvu asistenta i volontera...“

Također članom 54. Zakona propisano je da: „1) Osnivač predškolske ustanove obezbjeđuje sredstva potrebna za osnivanje, rad i sprovođenje programa predškolskog odgoja i obrazovanja u skladu sa Standardima i normativima...“

³⁶⁵ Predmeti br. Ž-BR-04-227/21 i Ž-BR-04-24/22; u predmetu broj Ž-BR-04-227/21 izdata preporuka Ombudsmena P-35/22 od 28. 1. 2022. godine;

³⁶⁶ U izvještajnom periodu registrovan predmet broj Ž-BL-01-643/21, s napomenom da je bilo ranije predmeta, a preporuka prema Ministarstvu prosvjete i kulture Republike Srpske datira od 23.11.2017. godine (preporuka broj P-311/17 u predmetu broj Ž-BL-01-627/17);

predmeta do kraja osnovnog obrazovanja. Ombudsmeni su od Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske zatražili da se pristupi izradi novog Zakona o osnovnom vaspitanju i obrazovanju i da se novim zakonom detaljnije definišu procedure za donošenje odluke o izučavanju vjeronauke u osnovnim školama i da shodno tome budu uklonjene sve nedoumice i nejasnoće po pitanju izučavanja vjeronauke u osnovnim školama. U Republici Srpskoj je stupio na snagu novi Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju³⁶⁷ i tokom 2023. godine Ombudsmeni će pratiti implementaciju Zakona.

Majka djeteta obratila se Ombudsmenima zbog toga što je školi koju pohađa njeno dijete uputila zahtjev da ona, kao roditelj, s djetetom prisustvuje nastavi, ali na zahtjev nije dobila nikakav odgovor.³⁶⁸ Ombudsmeni su se odmah obratili školi, koja potom obavještava da nisu uopšte smatrali potrebnim postupati po zahtjevu, jer u potpunosti uvažavaju nalaz i preporuku psihologa, te je samim tim i zahtjevu majke udovoljeno.

Roditelji učenika jedne osnovne škole obratili su se Ombudsmenima, nezadovoljni jer prema sedmičnom rasporedu u periodu pandemije učenici dolaze samo dva ili tri dana u školu na nastavu, dok se ostatak nastave odvija online.³⁶⁹ Roditelji to smatraju nedopustivim i zahtijevaju da se pronađu rješenja da učenici svaki dan pohađaju školu, bez online nastave. Prema izjašnjenjima nadležnog resornog ministarstva i škole, nastava se organizuje po kombinovanom modelu. Organizacija rada i nastavnog procesa usklađena je s važećim metodološkim uputstvima i instrukcijama nadležnih organa u cilju prevencije i kontrole infekcije virusom COVID-19 s čime su svi roditelji pravovremeno upoznati. U toku intervencije Ombudsmena, ulaganjem dodatnog napora škole i drugih subjekata, napravljena je reorganizacija učionica i od nadležnih opštinskih organa pribavljene su dodatne klupe, otklonjeno nezadovoljstvo roditelja, ali prvenstveno osiguran najbolji interes djece.

Ombudsmenima su se obratili roditelji djeteta, smatrajući da škola krši i ugrožava prava njihovog djeteta.³⁷⁰ Roditelji ne spore da njihovo dijete ima loše ocjene, ali opisuju brojne poteškoće kroz koje prolazi zbog adolescentske krize i žele pomoć kako dijete ne bi ponavljalo razred. Tokom

³⁶⁷ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 81/22;

Zakon propisuje sljedeće:

Član 10.

(1) U osnovnom vaspitanju i obrazovanju štite se vjerske slobode, razvija tolerancija i kultura dijaloga.

(2) Učenici pohađaju časove vjeronauke ako je to u skladu s ubjeđenjima njihovih roditelja, staratelja ili usvojitelja (u daljem tekstu: roditelj).

(3) Učenici koji se, po zahtjevu roditelja na početku izučavanja vjeronauke, u skladu sa nastavnim planom i programom, izjasne da ne žele da izučavaju vjeronauku ne mogu biti dovedeni u nepovoljan položaj u odnosu na druge učenike.

Član 38.

(1) Vaspitno-obrazovni proces ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa koji na prijedlog Zavoda donosi ministar.

(2) Ministar donosi Pravilnik o Nastavnom planu i programu za osnovno vaspitanje i obrazovanje.

(3) Izuzetno od stava 1. ovog člana Nastavni plan i program za nastavni predmet Vjeronauka donosi ministar na prijedlog nadležnog organa odgovarajuće crkve ili vjerske zajednice uz prethodno dobijeno mišljenje Zavoda

Član 201.

Ministar će u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti pravilnike o:

1) Nastavnom planu i programu za osnovno vaspitanje i obrazovanje (član 38. stav (2)).

³⁶⁸ Ž-SA-01-18/22;

³⁶⁹ Ž-SA-01-123/22;

³⁷⁰ Ž-BL-01-411/22;

postupka istraživanja ustanovljeno je da su nadležni obrazovni organi (pedagoški zavod i resorno ministarstvo) preporučili da se komisijski provjeri znanje učenika iz jednog predmeta. Škola je uvažila preporuku, dijete je polagalo predmet komisijski i nakon toga i popravne ispite i uspješno je završilo razred.

8.8. Pravo na zdravlje

Ombudsmenima se obratila postupajuća sutkinja nadležnog redovnog suda, zahtijevajući od Ombudsmena pomoć kako bi se dijete s ozbiljnim poremećajima u ponašanju (psihijatrijska dijagnoza) smjestilo u adekvatnu ustanovu,³⁷¹ a riječ je o djetetu bez roditeljskog staranja (roditeljima oduzeto pravo da žive s djetetom na jedan vremenski period). U ovom slučaju, nadležni organ starateljstva postavio je staratelja djetetu i upućen je zahtjev brojnim socijalno-zdravstvenim ustanovama u Bosni i Hercegovini, radi hitnog smještaja djeteta. Tokom postupka istraživanja ustanovljeno je da na području cijele Bosne i Hercegovine ne postoji adekvatna ustanova kako bi se dijete bez roditeljskog staranja s ozbiljnim zdravstvenim problemima i poremećajima u ponašanju smjestilo u ustanovu, u kojoj će djetetu, pored boravka, pružiti i adekvatan zdravstveni tretman. Dijete je bilo smješteno na psihijatrijsku kliniku, zbog obrazovne zapuštenosti, nemogućnosti funkcionisanja na emocionalnom i socijalnom polju, sklonosti antisocijalnim oblicima ponašanja, heterodestruktivnog ponašanja i upotrebe psihoaktivnih supstanci. Nakon stabilizacije stanja i propisane terapije, dijete odlazi s majkom, bez obzira na izrečenu mjeru da joj se oduzima pravo da živi s djetetom. Nadležni organ starateljstva pojašnjava da su, zbog nemogućnosti smještaja djeteta u odgovarajuću ustanovu ili u specijalizovanu hraniteljsku porodicu, poduzimali dodatne napore kako bi pojačali roditeljske kapacitete majke, a sve vrijeme se i dalje obraćaju ustanovama radi smještaja djeteta, ali bezuspješno. U konkretnom slučaju, nadležni su poduzimali zakonom propisane mjere, ali sve to nije rezultiralo smještajem u odgovarajuću socijalno-zdravstvenu ustanovu i efikasnom zaštitom djeteta.

Na ovaj problem ukazuje i predmet u kojem se nadležni centar za socijalni rad obraća Ombudsmenima, jer se ne može pronaći odgovarajuća ustanova ili hraniteljska porodica kako bi izmjestili dijete iz porodice koja je žrtva seksualnog zlostavljanja s dijagnozom „*poremećaj prilagodbe i emocionalni poremećaji u djetinjstvu, nespecificirani*“³⁷². Bez obzira na nepostojanje adekvatne ustanove, dijete je smješteno u specijalizovanu hraniteljsku porodicu koja ima višegodišnje iskustvo u hraniteljstvu i u kojoj ima punu podršku (zdravstveno stanje djeteta se stabiliziralo i nije bilo potrebe za novim hospitalnim tretmanima).

Postupajući po žalbi roditelja, uočeno je da nadležni fond zdravstvenog osiguranja ne odobrava pratinju drugog lica djetetu, u slučaju liječenja djeteta van područja nadležnosti fonda. Nakon obraćanja Ombudsmena, nadležna komisija za utvrđivanje prava na zdravstvenu zaštitu van ugovornih zdravstvenih ustanova s dužnom pažnjom prihvatila je sugestiju Ombudsmena koja ukazuje na neophodnost preispitivanja pravnih propisa koji regulišu predmetno pitanje.³⁷³

³⁷¹ Ž-MO-01-64/21;

³⁷² Ž-BL-01-776/19;

³⁷³ Ž-BR-04-276/21;

Ombudsmenima se kao i u prethodnim izvještajnim periodima obraćaju roditelji nezadovoljni pruženom zdravstvenom uslugom u zdravstvenim ustanovama. U predmetima ove vrste, roditelji se savjetuju da koriste sve pravne mogućnosti kako bi zaštitili svoja prava, odnosno prava djeteta kao pacijenta, a od nadležnih postupanje u zakonskim rokovima i u skladu sa zakonima, odnosno podzakonskim aktima.³⁷⁴ Ovo isto znači da je potrebno preispitati postojeće procedure postupanja po pritužbama i žalbama pacijenata od strane zdravstvenih ustanova i resornih ministarstava.

8.9. Vakcinacija djece

Tokom trajanja pandemije izazvane virusom COVID-19, Ombudsmeni su se bavili brojnim pitanjima iz oblasti prava djeteta. Kako nisu bili dostupni podaci o broju vakcinisane djece od početka pandemije do kraja 2021. godine, Ombudsmeni su pozvali nadležne entitetske zavode za javno zdravstvo i Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge pri Vladi Brčko distrikta BiH da im dostave tražene podatke.³⁷⁵

Dostavljeni statistički podaci prikazani su tabelarno:

Oblast	Zaprimanje vakcine	Dob djece	Vakcinacija 1. doza	Vakcinacija 2. doza	Vakcinacija 3. doza	Ukupan broj vakcinisane djece
Federacija BiH	nije zaprimio vakcinu za djecu uzrasta od 5 do 11 godina	dob od 12 do 14	61	392	nijedno dijete	453
		dob od 15 do 18	577	2563	3	3143
Republika Srpska	zaprimio vakcinu i to za djecu uzrasta od 10 do 14 godina	dob od 10 do 14	102	80	nijedno dijete	182
		dob od 15 do 18	2508	2226	30	4764
Brčko distrikt BiH	zaprimio vakcinu aktom od 16.05.2022. godine	dob od 12 do 14	1	nijedno dijete	nijedno dijete	1
		dob od 15 do 18	48	39	1	88

8.10. Podrška porodicama s više djece

Od početka 2019. godine Ombudsmeni su insistirali od nadležnih gradskih vlasti u Banjoj Luci da ozbiljno pristupe analizi i razmotre zahtjev Udruženja roditelja sa četvero i više djece za besplatan gradski javni prevoz za sve srednjoškolce i studente iz višečlanih porodica (4+) sa područja Grada Banja Luka.³⁷⁶ Grad Banja Luka je obavijestio Ombudsmene³⁷⁷ da od mjeseca marta 2022. godine će biti osigurane u skladu s rebalansom gradskog budžeta, subvencionirane mjesečne karte u javnom gradskom i prigradskom prevozu za djecu koja pohađaju srednje škole i redovne studente iz porodica s četvero i više djece.

³⁷⁴ Ž-BL-01-847/21: Podnosilac žalbe navodi da se usmeno obraćao dežurnom doktoru, jer je dijete bilo životno ugroženo zbog infekcije kože i zadržano je na bolničkom liječenju. Međutim svaka komunikacija s doktorom u vezi sa zdravstvenim stanjem djeteta nailazila je na smijeh i šalu, tvrdeći da nastale reakcije nisu predstavljale nuždu i hitan slučaj. Nezadovoljni roditelj se obratio pritužbama direktoru bolnice i nadležnom resornom ministarstvu, ali su sve pritužbe odbijene. Ombudsmeni nisu imali načina da na bilo koji način utvrde kvalitet pružene zdravstvene usluge i roditelj je upućen da zaštitu prava djeteta pokuša ostvariti sudskim putem, a sve u skladu s važećim zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

³⁷⁵ Riječ je o podacima od početka trajanja pandemije do kraja 2021. g., a predmet je bio registrovan pod brojem Ž-BL-01-836/21.

³⁷⁶ Ž-BL-01-99/19;

³⁷⁷ Aktom broj 19-059-1930/21 od 26.01.2022. godine;

8.11. Zaštita djece u pravosudnim postupcima

Postupajući po žalbi jednog roditelja, Ombudsmeni su utvrdili da dijete zbog neslaganja drugog roditelja nije otišlo na ekskurziju koju je škola organizovala.³⁷⁸ Nesporno je da je roditelj kome je dijete povjereno imao pravo na pokretanje vanparničnog postupka u ovom slučaju, ali zbog kratkog vremena koje je preostalo do odlaska djece na ekskurziju, dijete nije otišlo na ekskurziju, a što predstavlja kršenje i ugrožavanje prava djeteta.

Ombudsmenima se obratio roditelj/otac navodeći da je njegova bivša supruga, bez njegovog znanja i saglasnosti s djetetom odselila u inostranstvo, čime je djetetu onemogućeno ostvarivanje ličnih i neposrednih kontakata s ocem.³⁷⁹ Žalbom se ukazuje na moguću povredu iz člana 3. Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece, kao i na postojanje obilježja krivičnog djela oduzimanje djeteta ili maloljetnika. Na traženje Ombudsmena, nadležno tužilaštvo obavještava da je u toku prikupljanje dokaza, radi provjere navoda iz krivične prijave. Nadležni organi unutrašnjih poslova poduzimali su više radnji, ali majka djeteta nije pronađena i shodno tome nije mogla biti ispitana. Kako su nadležni istakli, otac djeteta je saznao adresu majke i nije se više obraćao Instituciji ombudsmena.

Postupajući po žalbi majke,³⁸⁰ utvrđeno je da su bračni odnosi između podnositeljice žalbe i oca djece (bračnog druga), teško i trajno poremećeni, a što je rezultiralo i podnošenjem tužbe za razvod braka i faktičkim prekidom bračne zajednice. Nakon faktičkog prekida bračne zajednice, djeca su se nalazila kod oca, tačnije kod njegovih roditelja, jer otac radi u inostranstvu. Majka nije imala kontakta s djecom i obratila se Ombudsmenima. Rezultati postupka istraživanja ukazivali su na to da je nadležni organ starateljstva sve vrijeme postupao u skladu sa svojim ovlaštenjima i nadležnostima na način da je donio rješenje kojim se maloljetna djeca privremeno povjeravaju na zaštitu i odgoj majci, do odluke nadležnog suda o razvodu braka i o povjeravanju djece. Kako nije došlo do predaje djece majci, podnositeljica žalbe podnosi prijedlog za dozvolu izvršenja rješenja organa starateljstva nadležnom opštinskom organu uprave. Postupak izvršenja rješenja je trajao duže (sedam mjeseci), ali su nadležni organi uprave, posebno stručni radnici organa starateljstva, poduzeli brojne aktivnosti kako bi došlo do predaje djece majci, dok je sudski postupak još trajao. Sudski postupak je predugo trajao i sud nije u zakonskim rokovima odredio privremene mjere.³⁸¹

8.12. Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zloupotrebe

Postupajući po žalbama građana, ali i reagujući i odgovarajući na brojne medijske upite i medijska izvještavanja, Ombudsmeni uočavaju brojne probleme u oblasti zaštite djeteta od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe, te u tom pravcu godinama zagovaraju promjene, posebno uvođenje zakonskih preventivnih mjera.

Bosna i Hercegovina je 2012. godine ratifikovala Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

³⁷⁸ Ž-MO-01-57/22;

³⁷⁹ Ž-MO-01-191/21;

³⁸⁰ Ž-BL-01-791/20;

³⁸¹ Predstavnici Institucije ombudsmena su vršili monitoring u sudskom postupku;

U Republici Srpskoj je stupio na snagu Zakon o posebnom registru lica pravosnažno osuđenih za krivična djela seksualne zloupotrebe i iskorištavanja djece³⁸² i Registar je u skladu sa Zakonom uspostavljen u Republici Srpskoj. Donošenje zakona, kojim se uređuje prikupljanje i čuvanje podataka o počiniocima krivičnih djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanje djece, obaveza je koju je Bosna i Hercegovina preuzela prihvatanjem Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Ombudsmeni će i dalje insistirati kod nadležnih organa u Federaciji Bosne i Hercegovine da postupe u skladu s međunarodnim standardima i realizuju preporuku Ombudsmena kojom je zahtijevano usklađivanje krivičnog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine.³⁸³

Polazeći od rezultata postupka istraživanja u predmetu otvorenom po službenoj dužnosti³⁸⁴ Ombudsmeni su, prateći u kontinuitetu postupanja sudova i tužilaštava ustanovili da krivični postupci traju isuviše dugo. Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) zaprimila je više prijava građana u vezi sa Facebook grupom tzv. „Zabranjene tajne incesta“. Kako je riječ o krivičnim djelima incesta, pedofilije i dječije pornografije čije je procesuiranje u nadležnosti entitetskih policijskih organa i organa policije Brčko distrikta BiH, prijave su proslijeđene nadležnim policijskim organima svih nivoa vlasti. Ombudsmeni konstatuju da većina krivičnih postupaka nije okončana, u pojedinim predmetima od strane nadležnog tužilaštva nije donesena ni naredba o sprovođenju istrage. Tako i u predmetu po žalbi majke djeteta,³⁸⁵ Ombudsmeni uočavaju da je majka prijavila seksualno zlostavljanje djeteta nadležnima od strane oca u maju mjesecu 2020. godine, a krivični postupak još traje.³⁸⁶

8.13. Zaštita djece maloljetnika u sukobu sa zakonom

Ombudsmeni su tokom 2021. godine sačinili Specijalni izvještaj o stanju u ustanovama u kojima su smještena djeca u sukobu sa zakonom i uputili preporuke nadležnim organima. Preporuke su upućene nadležnim organima, kao i ustanovama koje su bile obuhvaćene istraživanjem.³⁸⁷

Ombudsmeni su tokom 2022. godine pratili realizaciju preporuka, a imajući u vidu da su rokovi za realizaciju preporuka različiti, to će činiti i tokom 2023. godine.

Ombudsmeni žele ukazati da je većina preporuka realizovana od strane ustanova, koje su u punoj mjeri i kvalitetno sarađivale s Ombudsmenima i dostavljale sve tražene podatke, s napomenom da Kazneno-popravni zavod Orašje nije dostavio podatke o realizaciji preporuka do kraja 2022. godine.

³⁸² “Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 31/18;

³⁸³ Ž-BR-01-176/18 preporuka broj P-117/19 o d 19.04.2019. godine koja je upućena 03.06.2019. godine;

³⁸⁴ Ž-BL-01-582/17, *zabrinjavajući medijski navodi da Facebook grupa broji više od 2000 članova i da se objavljuju šokantni snimci, fotografije popraćene pedofilskim i incestuoznim statusima o vlastitoj djeci i bližoj rodbini.*

³⁸⁵ Ž-BL-01-17/21;

³⁸⁶ Glavni pretres u toku;

³⁸⁷ Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo, Kazneno – popravni zavod Istočno Sarajevo, Kazneno-popravni zavod Orašje, Odgojni centar Kantona Sarajeva, Odgojni centar Tuzlanskog kantona, Kazneno-popravni zavod Banja Luka;

Ombudsmeni konstatuju da je Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH postupilo po preporuci³⁸⁸ da s Izvještajem upoznaju sudove i tužilaštva, kao i da u svojim postupanjima i komunikaciji sa sudovima i tužilaštvima posebno apostrofiraju obavezu sudija i tužilaca za maloljetnike da redovno posjećuju maloljetnike u sukobu sa zakonom u ustanovama. Preporučeno je i da obavežu sve sudije za maloljetnike s područja Federacije Bosne i Hercegovine da prilikom izricanja mjere pritvora razmotre mogućnost privremenog smještaja maloljetnika u toku pripremnog postupka u okviru Odjela za opservaciju i dijagnostiku pri Zavodu za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo ili u okviru Odgojnog centra Kantona Sarajevo i da potiču tužioce za maloljetnike i sudije za maloljetnike na primjenu odgojnih preporuka.

Centrima za edukaciju sudija i tužilaca Ombudsmeni su preporučili da u svoje godišnje programe rada obavezno uvrste značajno veći broj tema (najmanje pet u toku jedne kalendarske godine) iz oblasti prava djece, prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite s ciljem sticanja dodatnih posebnih znanja i kontinuiranog stručnog osposobljavanja i usavršavanja sudija i tužilaca za maloljetnike, a tokom 2022. godine nisu zaprimili povratne informacije centara za edukaciju sudija i tužilaca.

8.14. Ostale aktivnosti u zaštiti i promociji prava djeteta

Ombudsmeni su učestvovali u Završnoj konferenciji programa Pravda za svako dijete u Sarajevu. Pravda za svako dijete je program koji UNICEF u BiH provodi u saradnji s vlastima i nadležnim institucijama uz podršku vlada Švicarske i Švedske od 2010. godine.³⁸⁹

Predstavnici Institucije ombudsmena prisustvovali su sastanku Grupe za promociju i zaštitu prava djeteta u Bosni i Hercegovini koju čine predstavnici međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija i članovi Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine³⁹⁰. Ombudsmeni smatraju da je važno što Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine prati postupanje po preporukama Komiteta UN-a za prava djeteta, a istaknuta je i važnost usvajanja Akcionog plana Bosne i Hercegovine za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021 – 2025. godina³⁹¹.

³⁸⁸ Akt Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine broj 12-50-2-2287-2/2022 od 06.07.2022. godine;

³⁸⁹ Dvodnevna konferencija, 18. i 19.05.2022. godine; Konferencija je okupila oko 150 učesnika, predstavnika sektora pravosuđa, socijalne zaštite, obrazovanja i unutrašnjih poslova, te opština/općina, akademske zajednice, institucija za ljudska prava, nevladinih organizacija i drugih strateških partnera u oblasti pravde. Jedan od zaključaka Konferencije je da je Bosna i Hercegovina u proteklom periodu ostvarila napredak u zaštiti dječijih prava, prvenstveno u pogledu usklađivanja zakonodavnog okvira s Konvencijom o pravima djeteta. Podignuta je svijest vlasti po pitanju djece u riziku i djece u kontaktu sa zakonom, ojačan je zakonodavni i strateški okvir za djecu, unaprijeđeno je pružanje usluga itd. "UNICEF-ov program je dao doprinos boljoj primjeni zakona o zaštiti i postupanju s maloljetnicima u kaznenom postupku, unaprijedio je primjenu preusmjeravanja postupka i alternativnih mjera za djecu u sukobu sa zakonom, te poboljšao usluge podrške za djecu u pravosudnom sistemu. Zaključak je i da, nakon uspješno okončanog Programa "Pravda za svako dijete", 63% opština i gradova u Bosni i Hercegovini ima uslove za primjenu ključnih mjera preusmjeravanja za djecu u sukobu sa zakonom, kao što su mjere rada u zajednici i čak 67% tužilaca u BiH koristi ove mjere umjesto krivičnih, broj osuđene djece između 2011. i 2020. smanjio se za 71%, a broj djece u sukobu sa zakonom smanjen je za 45% u odnosu na 2014. godinu (podaci UNICEF-a).

³⁹⁰ Sastanak je održan dana 02.06.2022. godine, u organizaciji Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i UNICEF-a.

³⁹¹ Mjerama i aktivnostima u okviru Akcionog plana želi se smanjiti diskriminacija Roma i Romkinja i zaustaviti „antidžipsizam“, unaprijediti njihova zapošljivost i zapošljavanje, poboljšati uslovi stanovanja romske populacije u Bosni i Hercegovini, unaprijediti dostupnost i kvalitet zdravstvene zaštite, kao i obuhvat njihovog obrazovanja u Bosni i Hercegovini djelotvornijom realizacijom ranije usvojenog Okvirnog plana o obrazovnim potrebama Roma. Primjenu Akcionog plana pratit će Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Odbor za Rome pri Vijeću ministara Bosne i Hercegovine.

Na sastanku je zaključeno da je problem nedostataka sistemskog praćenja pokazatelja o pravima djece u Bosni i Hercegovini.³⁹² Istaknuta je i važnost usvajanja GREVIO izvještaja³⁹³ i otvaranja dostupnih kriznih centara za žrtve silovanja ili seksualnog nasilja radi osiguravanja medicinskih i forenzičkih pregleda, podrške za doživljenu traumu i savjetovanje žrtava u sklopu projekta „Jačanje kapaciteta institucija za rješavanje rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini“³⁹⁴.

U skladu s porukom ovogodišnjeg obilježavanja Međunarodnog dana djeteta *“Inkluzija, za svako dijete”*, usklađene s globalnom UNICEF-ovom kampanjom, Ombudsmeni su putem saopštenja za javnost³⁹⁵ pozvali sve relevantne aktere na uvažavanje mišljenja djeteta i uključivanje djece u odlučivanje o svim stvarima koje ih se tiču.³⁹⁶

Institucija ombudsmena učestvovala je u brojnim aktivnostima povodom obilježavanja Međunarodnog dana djeteta, uključujući posjetu učenika Srednjoškolskog centra „Ljubiša Mladenović“ sjedištu Institucije ombudsmena u Banjoj Luci, učešće Ombudsmena u kampanji UNICEF-a u Bosni i Hercegovini „Djeca preuzimaju“ i posjetu predstavnika Institucije ombudsmena JU Centar Sunce u Prijedoru (ustanova za obrazovanje i rehabilitaciju djece s poteškoćama u razvoju).

U okviru promotivnih aktivnosti povodom obilježavanja Međunarodnog dana djeteta razgovarano je i s predstavnicima Međunarodne organizacije za migracije (IOM) o izazovima migracija i o trenutnoj situaciji u Bosni i Hercegovini, s posebnim osvrtom na prava djece migranata.

Ombudsmeni nastoje što više učestvovati u aktivnostima Evropske mreže ombudsmena za djecu Evrope³⁹⁷. Pored stalne online komunikacije i razmjene iskustava i primjera dobre prakse u oblasti

³⁹² Kao primjer navodi se da je posljednje istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS) na nivou države provedeno u periodu od 2011-2012. godine, te je broj novijih podataka o djeci ograničen.

³⁹³ 11.06.2020. godine, Vijeće ministara, na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, usvojilo je Izvještaj Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama za provođenje odredbi Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

³⁹⁴ Do sada su u Bosni i Hercegovini otvorena 3 centra ovog tipa: Tuzla, Mostar i Sarajevo;

³⁹⁵ Od 14.11.2022. godine:

³⁹⁶ Saopštenje u cijelosti: “Od klimatskih promjena, obrazovanja i mentalnog zdravlja, do okončanja rasizma i diskriminacije, Ombudsmeni ukazuju na potrebu da djeca participiraju u pitanjima koja su važna njihovoj generaciji. Na odrasle apeluju da prihvate koncept dječjih prava kao svakodnevnu praksu i da, kao pojedinci, daju doprinos što potpunijem ostvarivanju prava djeteta u našoj zemlji. Posebnu pažnju Ombudsmeni skreću na potrebu uključivanja djece s poteškoćama u razvoju u redovno obrazovanje i osiguravanje adekvatnije zdravstvene zaštite za djecu s ozbiljnim psihijatrijskim dijagnozama. Ne treba zanemariti ni probleme u ostvarivanju prava djece migranata u BiH, kao ni problem romske djece u svim aspektima njihovog života, ali i druge djece koja su najčešće zbog siromaštva u potpunosti socijalno isključena kategorija. Kontinuiranim sticanjem uvida u stanje prava djeteta, radi praćenja primjene međunarodnih standarda u ovoj oblasti, a na osnovu obraćanja građana, istraživanja, medijskih izvještaja te drugih izvora saznanja, Ombudsmeni uočavaju da se situacija u pogledu zaštite i ostvarivanja prava djeteta usložnjava (učestalo vršnjačko nasilje, nasilje na internetu i dr. vidovi nasilja nad djetetom). Imajući to u vidu Ombudsmeni pozivaju na ulaganje dodatnih napora kako bi svako dijete u BiH uživalo sva prava koja mu pripadaju u skladu s Konvencijom o pravima djeteta, uz jasnu poruku da smo svi dužni da čujemo glas djeteta. Ombudsmeni također koriste priliku kako bi ukazali da je Komitet za prava djeteta, koji je uspostavljen radi razmatranja postignutog napretka u primjeni Konvencije o pravima djeteta i izvršavanja obaveza koje su države članice preuzele prihvatanjem Konvencije, podsjetio nadležne u Bosni i Hercegovini³⁹⁶ da je potrebno ubrzati usvajanje izmjene i dopuna Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH kako bi se unaprijedila nezavisnost i djelotvornost Institucije ombudsmena, kao i da je potrebno osigurati za rad Odljeka za praćenje ostvarivanja prava djece pri ovoj instituciji adekvatnije kadrovske, tehničke i finansijske resurse.“

³⁹⁷ Mreža koja okuplja 44 nezavisne institucije za zaštitu prava djeteta u 34 države; Ombudsmeni Bosne i Hercegovine punopravni su članovi Mreže;

prava djeteta, predstavnici Institucije ombudsmena uzeli su aktivno učešće u tzv. proljetnom seminaru koji je održan u Varšavi (Poljskoj) na temu klimatskih promjena i prava djeteta, ali i o ratnim dešavanjima u Ukrajini i o izbjegličkim krizi u Poljskoj.³⁹⁸

8.15. Praćenje realizacije preporuka iz Specijalnog izvještaja o stanju ostvarivanja prava na dječiji dodatak u Bosni i Hercegovini

Ombudsmeni su tokom 2021. godine sačinili Specijalni izvještaj o stanju ostvarivanja prava na dječiji dodatak u Bosni i Hercegovini, s namjerom da ukažu na problem siromaštva djece u Bosni i Hercegovini i neadekvatan životni standard djece.

Uvažavajući protek vremena, Ombudsmeni su od organa i institucija kojima su upućene preporuke zahtijevali informaciju o načinu ispoštovanja istih.

Ombudsmeni konstatuju da je u Federaciji Bosne i Hercegovine stupio na snagu Zakon o materijalnoj podršci porodicama s djecom, dok je u Republici Srpskoj dana 01.01.2022. godine stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti³⁹⁹ kojim je proširen obuhvat pravom na dodatak na djecu i prvog djeteta u porodici, te su povećana davanja za drugo, treće i četvrto dijete, kao i djeci iz osjetljivih kategorija, čime se nastojao olakšati dio ekonomskog tereta podizanja djece u ovim porodicama.

Vlada Republike Srpske donijela je Odluku⁴⁰⁰ o izradi Strategije socijalne zaštite Republike Srpske za period od 2023. do 2029. kojom će biti utvrđeni ciljevi i prioriteti razvoja socijalne zaštite u Republici Srpskoj, a aktivnosti na izradi Strategije su u toku. Vlada je iskazala opredjeljenje da se pristupi projektu izrade socijalne karte i imenovana je interesorna radna grupa za izradu Nacrta Zakona o socijalnoj karti.⁴⁰¹

Jedna od preporuka Ombudsmena upućena Vladi Republike Srpske je glasila i da izvrše procjenu, odnosno analizu svih efekata Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o dječijoj zaštiti iz 2019. godine, a koji je stupio na snagu 01.01.2020. godine, u pogledu korisnika prava, ali i u pogledu budžeta Republike Srpske.

Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske uradio je traženu analizu.⁴⁰² Ombudsmeni konstatuju da je većina preporuka Ombudsmena uvažena ali će i dalje insistirati na poboljšanju položaja djeteta, posebno cijeneći značajna poskupljenja osnovnih životnih namirnica tokom 2022. godine.

Do kraja 2022. godine od Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni nisu zaprimili obavještenje o poduzetim radnjama povodom izdate preporuke: „*da u svojstvu predlagača zakona*

³⁹⁸ Seminar održan od 08.06. do 10.06.2022. godine;

³⁹⁹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br.119/21;

⁴⁰⁰ Na 166. sjednici, održanoj 21.04.2022. godine;

⁴⁰¹ Rješenjem Vlade Republike Srpske, broj 04/1-012-2-3292/21 od 04.11.2021. godine imenovana interesorna radna grupa;

⁴⁰² Broj FDZ 2196/22 od 17.05.2022. godine;

predlože izmjene i dopune Zakona o dječijoj zaštiti kako bi pravo na dječiji dodatak ostvarivala djeca do navršениh 18. godina života. “

Ombudsmeni podsjećaju da su od nadležnih organa svih nivoa vlasti zahtijevali da se djetetu prizna pravo na dječiji dodatak do navršениh 18 godina života, bez izuzetka i bez uslovljavanja.

IX. PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

9.1. Uvod

Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom 2009. godine, čime je prihvatila i ključne principe na kojima se zasniva Konvencija i obavezala se da materijalne odredbe Konvencije ugradi u svoje zakonodavstvo, a s ciljem osiguranja jednakopravnosti i punopravnog učešća osoba s invaliditetom u društvu bez bilo kojeg oblika diskriminacije. Osnovna svrha Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom jeste promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva. Članom 4. Konvencije UN-a, države potpisnice obavezuju se osigurati puno ostvarivanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za osobe s invaliditetom bez diskriminacije na osnovu invaliditeta. S tim ciljem, države potpisnice se obavezuju da će, između ostalog, prihvatiti i zakonodavne, upravne i druge mjere za provođenje prava priznatih ovom Konvencijom.

Evropska komisija je u Izvještaju o napretku za Bosnu i Hercegovinu za 2022. godinu ukazala na oblasti u kojima je potrebno prioritarno djelovati, te u tom kontekstu istakla da su osobe s invaliditetom među najugroženijim grupama, te da nije bilo napretka u rješavanju problema koji su prethodno identifikovani, posebno u pogledu lišavanja pravne sposobnosti, diskriminacije na osnovu statusa, kao i pristupačnosti objekata.⁴⁰³

Ombudsmeni BiH podsjećaju da je od donošenja odluke Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourgu u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine,⁴⁰⁴ proteklo više od sedam godina. Još uvijek nisu ispunjene pretpostavke za implementaciju navedene presude, a očigledno je i da ne postoji volja da se pristupi izmjeni zakonodavstva, što bi otvorilo put ka implementaciji navedene presude.⁴⁰⁵

Izvještaj Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine za 2022. godinu jasno identifikuje ovaj problem kao oblast u kojoj se nije desio napredak, te se jasno navodi da „*Zakon i dalje dozvoljava da osobe s invaliditetom budu lišene poslovne sposobnosti u sudskom postupku – kršeći međunarodne konvencije*“.

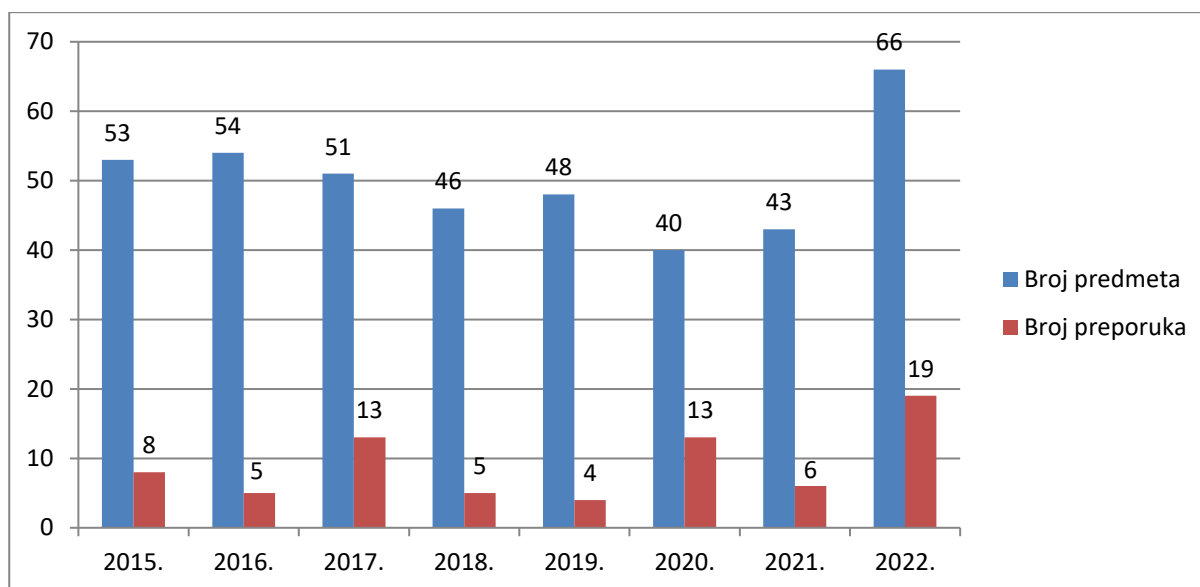
⁴⁰³ Izvještaj Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu za 2022. godinu, str. 35; https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2022-godinu_1666693844.pdf

⁴⁰⁴ Presuda Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, dostupno na http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/odluke/PRESUDA%20HADZIMEJLIC%20I%20DRUGI%20protiv%20BIH.pdf;

⁴⁰⁵ Evropski sud za ljudska prava je 3. novembra 2015. godine donio presudu u predmetu Hadžimejlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine. ESLJP je u ovom predmetu utvrdio povredu člana 5. (pravo na slobodu i sigurnost) Evropske konvencije o ljudskim pravima, jer su aplikanti niz godina bili smješteni u ustanovi socijalne zaštite JU Zavod za zbrinjavanje mentalno invalidnih lica „Drin“ u Fojnici bez valjanog pravnog osnova, odnosno bez sudske odluke, budući da nije obezbijeđena kontinuirana sudska kontrola opravdanosti i cjelishodnosti zadržavanja aplikanata u toj i sličnim ustanovama socijalne zaštite. Iz navedene presude proizlazi da u BiH postoji strukturalni problem u pogledu postupanja s osobama kojima je oduzeta poslovna sposobnost i koja se smještaju u ustanove socijalne zaštite, a bez primjene standarda kontrole koje zahtijeva Evropska konvencija o ljudskim pravima. Drugim riječima, postoji potencijalno značajan broj osoba u sličnoj situaciji, koje imaju osnova da podnesu predstavku Sudu u Strasbourgu, te je nužno hitno pristupiti harmonizaciji relevantnog zakonodavstva u BiH sa standardima ljudskih prava koja proizlaze iz Konvencije.

9.1.1. Statistika

Tokom 2022. godine u Instituciji ombudsmena zaprimljeno je 66 žalbi, a izdato je 19 preporuka. U poređenju s 2021. godinom, u ovom Odjelu je došlo do povećanja broja žalbi za 53,49%. Jedan od razloga povećanja je i opredjeljenje Ombudsmena da djeluju po službenoj dužnosti (*ex officio*). Tako je u izvještajnom periodu registrovano 14 predmeta po službenoj dužnosti, na osnovu saznanja iz medija ili na drugi način. Zasigurno je broj kršenja prava osoba s invaliditetom u praksi i veći, kao što su i problemi osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini višestruki.

Analizom žalbi koje je Institucija razmatrala tokom 2022. godine, izvodi se zaključak da su zaprimljene žalbe posljedica:

- nepostojanja zakonodavstva koje reguliše pojedine oblasti;
- neadekvatne primjene postojećeg zakonodavstva.

9.2. Inicijative i izmjene zakonodavstva

Pozitivan pomak u odnosu na oblast socijalne zaštite i zaštite prava osoba s invaliditetom jeste činjenica da je tokom 2022. godine na snagu stupilo više zakona i pravnih propisa kojima se na adekvatniji način uređuju različite oblasti u kojima osobe s invaliditetom ostvaruju svoja prava.

*Zakon o ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine*⁴⁰⁶, u čijem procesu donošenja su učestvovali i Ombudsmeni, putem upućivanja komentara na Prednacrt Zakona, na sistemski način rješava predmetnu oblast. Posebno je značajno spomenuti da je niz preporuka Ombudsmena uvršten u tekst navedenog Zakona, što je zapravo osnovna svrha i cilj samih preporuka, a to je unapređenje ljudskih prava.

Prema saznanjima Ombudsmena Bosne i Hercegovine, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je utvrdila i *Nacrt zakona o jedinstvenim načelima i okviru materijalne podrške osoba s invaliditetom*, kojim se utvrđuju definicije osoba s invaliditetom i samog invaliditeta, jedinstvena

⁴⁰⁶ „Službene novine FBiH“, broj 64/22;

načela i institucionalni model za ocjenu stepena invaliditeta, okvir i jedinstven pristup materijalne podrške osobama s invaliditetom. Također, utvrđuju se osnovna prava, obim i uslovi pod kojima se ostvaruju, osnovica za ta prava, te finansiranje, svrha isplate novčanih naknada za priznata prava, postupak za ostvarivanje osnovnih prava, nadzor nad primjenom zakona i druga pitanja od značaja za ostvarivanje osnovnih prava osoba s invaliditetom na području FBiH. Ombudsmeni će pratiti proces usvajanja navedenog Zakona.

Jako je značajno istaknuti da je Upravni odbor Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja u Federaciji BiH usvojio novi *Pravilnik o jedinstvenim kriterijima i pravilima postupka medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja*⁴⁰⁷ kojim se uređuju jedinstveni kriteriji i pravila postupka medicinskog vještačenja zdravstvenog stanja, koje se vrši na Institutu za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja, u postupcima ostvarivanja prava iz oblasti:

- penzijskog i invalidskog osiguranja;
- socijalne zaštite, dječije i invalidske zaštite, zaštite civilnih žrtava rata;
- boračko-invalidske zaštite;
- odbrane.

Pravilnik sadrži jedinstvenu Listu invaliditeta, te je značajno istaći da je usvajanjem navedenog Pravilnika, prestala primjena Uputstva koje se ranije primjenjivalo uz Listu invaliditeta. Na taj način je uvaženo dugogodišnje insistiranje Ombudsmena da se procjena invaliditeta vrati u pravne okvire i da se prestane s primjenom Uputstva po diskrecionoj ocjeni Ljekarske komisije. Usvajanje ovog Pravilnika je značajno smanjilo broj žalbi koje se odnose na rad Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja u Federaciji BiH, pa su tokom 2022. godine zaprimljene samo četiri žalbe koje se odnose na rad Instituta.

Ombudsmeni su dužni ukazati i na negativne aspekte i trenutne nedostatke kada je riječ o ostvarivanju prava osoba s invaliditetom, a u kontekstu postojećeg zakonodavstva:

- Na nivou Federacije BiH i Republike Srpske još uvijek ne postoje baze osoba s invaliditetom, koje bi doprinijele poboljšanju prikupljanja podataka, a na šta je ukazala i Evropska komisija;
- Na nivou Federacije BiH još uvijek nije usvojen novi strateški dokument za oblast prava osoba s invaliditetom, niti strategija o deinstitucionalizaciji ustanova socijalne zaštite u Federaciji BiH, koja bi omogućila multisektorsku podršku djeci i odraslima, uključujući izgradnju kapaciteta i jačanje ljudskih resursa javnih službi, na šta je ukazala i Evropska komisija;
- Zakoni o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u oba entiteta još uvijek nisu izmijenjeni u smislu preporuka Ombudsmena iz Specijalnog izvještaja o iskustvima o primjeni zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Zakon još uvijek nije usvojen u Brčko distriktu BiH.

U narednom dijelu teksta, Ombudsmeni će se osvrnuti na tematske oblasti koje su razmatrane tokom 2022. godine, s konkretnim zapažanjima Ombudsmena iz pojedinačnih predmeta.

⁴⁰⁷ „Službene novine FBiH“ broj 63/21;

9.2.1. Problemi u primjeni Zakona o roditeljima njegovateljima u Federaciji BiH

U proces usvajanja *Zakona o roditeljima njegovateljima u Federaciji BiH*⁴⁰⁸, Ombudsmeni su bili uključeni putem izdavanja mišljenja. Zakon je stupio na snagu krajem 2021. godine kada se javilo nekoliko problema u praksi, koji su rezultirali i žalbama građana upućenih Instituciji ombudsmana. Problemi se mogu sumirati na sljedeći način:

- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike nije u roku od tri mjeseca od stupanja na snagu Zakona, uputilo prijedlog Izmjena i dopuna Zakona o roditeljima njegovateljima u Federaciji BiH, a u smislu Zaključka Doma naroda Parlamenta Federacije BiH, te uvažavajući i primjedbe iznesene u raspravi u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH;
- Centri za socijalni rad suočeni su s problemom pri obračunu, prijavi i uplati mjesečne naknade i pripadajućih doprinosa za njegovatelje, posebno u smislu nejasnoća na koji način prijaviti roditelje kao zaposlenike centara za socijalni rad;⁴⁰⁹
- U konačnici roditelji njegovatelji koji su uredno predali zahtjeve u predviđenom roku, suočeni su sa šutnjom administracije, kao posljedicom ranije navedenih problema.⁴¹⁰

Pored navedenih problema, Ombudsmeni su jasno ukazali Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike na niz pravnih nelogičnosti, koje proizlaze iz člana 16. Zakona o roditeljima njegovateljima kojim je propisano da rješenje doneseno u prvom stepenu kojim je priznato pravo na osnovu ovog zakona podliježe reviziji, koju provodi Federalno ministarstvo rada i socijalne politike. Međutim, istovremeno nije propisan rok u kojem je navedeno Ministarstvo dužno okončati postupak revizije. Ovakvo zakonsko rješenje u konačnici dovodi građane, odnosno podnosiocima zahtjeva, roditelje najtežih kategorija osoba s invaliditetom, u stanje neizvjesnosti da li će i kada će pravo konačno biti priznato, odnosno kada će im se početi isplaćivati naknada, što je i osnovna svrha ovog Zakona. Prema odgovoru navedenog ministarstva, u narednom periodu će biti pripremljen prijedlog izmjena i dopuna navedenog zakona.⁴¹¹

9.3. Pristupačnost

Problemi s kojima se susreću osobe s invaliditetom razlikuju se i od vrste invaliditeta, ali i od oblasti u kojoj ostvaruju određena prava. Međutim, ono što je sasvim sigurno jeste da se sve osobe s invaliditetom susreću s problemom pristupačnosti - arhitektonskoj, informacionoj, medijskoj, pristupačnosti usluga i javnih servisa. U kontekstu člana 9. Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, države imaju obavezu poduzeti odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, između ostalog i prostorima, građevinama, informacijama, komunikacijama i drugim uslugama, uključujući elektronske usluge i službe hitnih intervencija i slično.

Jako je važno ukazati da je Komitet UN-a za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim razmatranjima od dana 12.04.2017. godine⁴¹² izrazio zabrinutost što ne postoji sveobuhvatna

⁴⁰⁸ „Službene novine Federacije BiH“, broj 75/21;

⁴⁰⁹ Ž-SA-02-99/2, P-131/22 od 28.04.2022. godine; Preporuka je realizovana; Ž-BL-02-213/22;

⁴¹⁰ Ž-BL-01-396/20, Ž-SA-02-948/22- P-301/22 od 27.10.2022. godine; prati se implementacija preporuke; Ž-SA-02-408/22, P-131/22 od 28.04.2022. godine; Preporuka je realizovana;

⁴¹¹ Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, akt broj UP II 05-31/6-1-48/22 EZ od 12.12.2022. godine;

⁴¹² Zaključni komentari dostupni na:

strategija pristupačnosti niti zakoni s efektivnim sankcijama, koji bi bili usklađeni na svim nivoima, te što se usluge masovnih elektronskih medija ne pružaju u formatu koji je dostupan osobama s invaliditetom. Komitet je Bosni i Hercegovini izdao konkretne preporuke u cilju otklanjanja uočenih nedostataka.

O važnosti pristupačnosti za osobe s invaliditetom, Ombudsmeni su u više navrata izrazili stav da se osobe s invaliditetom smatraju ranjivom grupom koja je različitim barijerama u ponašanju i okruženju, onemogućena da ostvari puno i efikasno učešće u svim sferama društvenog života, ravnopravno s ostalim građanima. Uskraćivanje pristupa kako fizičkom okruženju, tako i informacijama, komunikacijama i uslugama, smatra se diskriminacijom. Ovo je posebno važno u kontekstu rada javnih institucija kao pružaoca usluga. Od ključne je važnosti da javne institucije na lokalnom nivou putem kojih se i ostvaruje najviše prava, ali i druge institucije koje pružaju usluge, otklone arhitektonske barijere, prilagode način pružanja informacija osobama s invaliditetom, pruže dodatnu pomoć osobama s invaliditetom i slično.

Pitanja pristupačnosti su u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine najpreciznije uređena u Zakonima o prostornom uređenju i građenju na nivou oba bh. entiteta, te u zakonima u oblasti obrazovanja, zdravstvene zaštite, zapošljavanja, ali ovi propisi tretiraju pitanje pristupačnosti isključivo kao pitanje arhitektonske pristupačnosti i dijelom pristupačnosti opreme koja se ugrađuje u prostor ili zgrade. Osim, djelimično u oblasti zdravstvene zaštite i obrazovanja, nema odgovarajuće zakonske regulative koja bi uredila oblast pristupačnosti usluga namijenjenih opštoj populaciji i usluga specifično namijenjenih podršci osobama s invaliditetom.

Zakonodavstvo kojim se uređuje oblast informisanja, naročito informacija koje se produkuju u elektronskim formatima i plasiraju putem interneta ili mobilnih aplikacija, u Bosni i Hercegovini nije razvijeno.

Ilustracije radi, jedan od predmeta po kojem su Ombudsmeni postupali tokom 2022. godine odnosio se na neprofesionalno postupanje vozača autoprevoznika prema osobi s invaliditetom, korisniku okupacionog pomagala, na način da mu je u više navrata grubo rekao da on ne može putovati bez pratnje. Žalitelj je u žalbi istakao da ovakvo ponašanje nije rijetkost kada je u pitanju spomenuti vozač. Predmet je uspješno okončan nakon intervencije Ombudsmena Bosne i Hercegovine.⁴¹³

Sličan predmet odnosi se na žalbu u kojoj žalitelj - osoba s invaliditetom tvrdi da mu je onemogućen prilaz javnoj instituciji i to zbog arhitektonskih barijera. U žalbi se ističe da mu je ponuđeno da zatraži pomoć od drugih ljudi koji bi bili voljni da ga „iznesu“ do kancelarijskih prostorija, na što nije pristao, jer je u proteklom periodu na takav način bio teže ozlijeđen.⁴¹⁴ Postupak istrage je u toku, te će Ombudsmeni djelovati u smislu propisanih ovlaštenja, a vodeći se Konvencijom UN-a o pravima osoba s invaliditetom.

http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/Prava_osoba_sa_invaliditetom/Zakljucna%20razmatranja%20i%20preporuke%20Komiteta%20za%20prava%20osoba%20sa%20invaliditetom%20za%20BiH.pdf

⁴¹³ Ž-MO-02-15/22;

⁴¹⁴ Ž-MO-02-147/22;

Osiguranje adekvatnog broja parking-mjesta za osobe s invaliditetom također je pitanje pristupačnosti. Ombudsmeni su preporukom izdatom po žalbi osobe s invaliditetom, podstakli jedinicu lokalne samouprave da označi parking-mjesto predviđeno za parkiranje vozila osoba s invaliditetom.⁴¹⁵

9.4. Smjernice za unapređenje svakodnevne komunikacije s osobama s invaliditetom

Imajući u vidu brojne izazove i probleme s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju kada je riječ o pristupačnosti, Ombudsmeni su tokom 2022. godine sačinili dokument pod nazivom „*Smjernice za unapređenje svakodnevne komunikacije s osobama s invaliditetom*“⁴¹⁶. Prepoznajući značaj adekvatnog i na ljudskim pravima zasnovanog pristupa osobama s invaliditetom, Ombudsmeni ovim dokumentom žele doprinijeti podizanju svijesti javnosti, javnih organa i pravnih lica o važnosti poštovanja integriteta, dostojanstva i ravnopravnosti osoba s invaliditetom.

Smjernice sadrže konkretne upute o načinu pristupa i komunikacije s osobama s invaliditetom, prilagođene vrsti invaliditeta. Ombudsmeni su poslali jasnu poruku da osobe s invaliditetom treba posmatrati kao i sve druge osobe bez invaliditeta. Osobe s invaliditetom nisu „osobe s posebnim potrebama“, jer imaju iste potrebe kao svi ostali – potrebu da osiguraju svoju osnovnu egzistenciju, potrebu za komunikacijom i druženjem, za poštovanjem i priznanjem, za obrazovanjem, za napredovanjem, kao i potrebu za samorealizacijom. Jedina razlika ogleda se u tome što osobe s invaliditetom svoje potrebe zadovoljavaju na drugačiji način – naprimjer, potreban im je drugačije organizovan prostor, više vremena da bi uspješno završili određeni posao ili različit način komunikacije, prilagođen potrebama i invaliditetu. Upotreba jezika, ili uže rečeno, način na koji se oslovljavaju osobe s invaliditetom, u uskoj su vezi s razvojem metodologija u pružanju podrške osobama s invaliditetom.

9.5. Sukob nadležnosti centara za socijalni rad

Pitanje koje je aktuelno niz godina jeste pitanje sukoba nadležnosti centara za socijalni rad, posebno u slučajevima istovremenog postojanja ovlaštenja entitetskih centara za socijalni rad. Konkretna problematika javlja se kada osoba s invaliditetom, tačnije lice lišeno poslovne sposobnosti čiji je staratelj centar za socijalni rad jednog entiteta, promijenjen prebivalište u drugi entitet.

Ombudsmeni su istražili navedenu problematiku,⁴¹⁷ te utvrdili da je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine upoznato s problemom, te da je u nekoliko navrata iniciralo sastanak s entitetskim centrima za socijalni rad, ali bezuspješno. Međutim, o navodnim aktivnostima Ministarstva civilnih poslova BiH nisu upoznate sve nadležne institucije. U rješavanje navedenog problema, uključena su entitetska ministarstva iz oblasti socijalne zaštite. Ombudsmeni su u konkretnom slučaju utvrdili da još uvijek nije riješeno pitanje sukoba nadležnosti između

⁴¹⁵ Ž-SA-02-89/22, P-132/22 od 21.04.2022. godine; Preporuka je realizovana;

⁴¹⁶ „Smjernice za unapređenje svakodnevne komunikacije s osobama s invaliditetom“, dostupno na:

https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2022120108585014bos.pdf; Dokument je prezentovan javnosti dana, 01.12.2022. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom.

⁴¹⁷ Ž-BL-02-176/22;

entitetskih centara za socijalni rad i Brčko distrikta BiH. Preporuka Ombudsmena o neophodnosti rješavanja ovog pitanja iz Specijalnog izvještaja “Uloga Centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta“ iz 2013. godine do danas nije ispoštovana. Radnje koje je poduzelo Ministarstvo civilnih poslova BiH nisu se pokazale kao efikasne, jer entitetska ministarstva navode da nemaju nikakva saznanja o poduzetim radnjama u koje su, po tvrdnjama Ministarstva civilnih poslova BiH, bila uključena i upoznata.

Pitanje rješavanja sukoba nadležnosti u direktnoj je vezi s ostvarivanjem ljudskih prava. U konkretnom slučaju radi se o sistemske podršci licu kojem je oduzeta poslovna sposobnost, ali koje bez obzira na to, ima pravo na slobodu kretanja i učestvovanja u donošenju odluka za koje ima sposobnost. Sloboda kretanja uz podršku u vidu starateljstva koja će pratiti štićenika, predstavlja jedno od osnovnih načela ostvarivanja ljudskih prava. Ombudsmeni su jasno ukazali na potrebu poduzimanja radnji u cilju rješavanja pitanja sukoba nadležnosti centara za socijalni rad koji se nalaze u različitim entitetima, odnosno Brčko distriktu BiH.⁴¹⁸

9.6. Imenovanje vijeća za osobe s invaliditetom

Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, razmatrajući Specijalni izvještaj o efikasnosti zakonskih rješenja u oblasti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini⁴¹⁹, usvojio je Zaključak⁴²⁰ kojim se nalaže Vijeću ministara Bosne i Hercegovine da u roku od 30 dana započne proceduru izbora novog saziva Vijeća za osobe s invaliditetom, kako je to zahtijevano preporukom.

Ombudsmeni su po službenoj dužnosti registrovali predmet, te odlučili pratiti izvršenje spomenutog Zaključka Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.⁴²¹ Ombudsmeni su ostvarili saradnju s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, te prate sam proces imenovanja i nove inicijative koje su upućene u parlamentarnu proceduru.

9.7. Ostvarivanje prava na ortopedska pomagala

9.7.1. Pravo gluhih i nagluhih osoba na slušni aparat

Ombudsmeni su u oblasti ostvarivanja prava gluhih i nagluhih osoba registrovali, po službenoj dužnosti, ukupno pet predmeta. Rad na predmetima pokazao je određene nedostatke pri ostvarivanju prava na ortopedska pomagala za gluhe i nagluhe osobe, kao i u oblasti zakonskog regulisanja prava na znakovni jezik.

Prisustvujući konferencijama posvećenim pravima lica s invaliditetom, uočeno je nezadovoljstvo trenutnim stanjem, što stvara obavezu nadležnih institucija da se kontinuirano radi na unapređenju

⁴¹⁸ P-223/22; Prati se realizacija preporuke;

⁴¹⁹ https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2021072208592983bos.pdf

⁴²⁰ Zaključak Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, broj 01-50-1-15-28/22 od 27.04.2022. godine, usvojen na 28. sjednici, održanoj dana 27.04.2022. godine;

⁴²¹ Ž-SA-02-508/22;

prava kroz modernizaciju ortopedskih pomagala i pomagala nabavljenih po mjeri lica kojem su potrebna.

U Republici Srpskoj se problem javio u oblasti sufinansiranja nabavke slušnog aparata jer, prilikom nabavke slušnog aparata, Fond zdravstvenog osiguranja sufinansira nabavku u visini od 360 KM, bez obzira na cijenu slušnog aparata kao ortopedskog pomagala. Kako potrebe „diktiraju“ i vrstu slušnog aparata, mišljenje je da se sufinansiranje treba odrediti u procentualnom iznosu od visine stvarne cijene slušnog aparata. Ortopedske kuće preporučuju vrstu slušnog aparata nezavisno od volje i želje pojedinaca, a cijene nabavke variraju zavisno od potreba/preporuke.

Drugi problem identifikovan je u pitanju nabavke bebi-alarma u ortopedska pomagala, koji je neophodan u slučajevima kada su oba roditelja gluha ili nagluha. Prema procjeni, potreba za nabavkom bebi-alarma je 2 do 3 puta godišnje. Bebi alarmi koštaju oko 400 KM. Ombudsmeni su jasno ukazali na potrebu da se navedeni problemi riješe, kako bi se u konačnici olakšao svakodnevni život gluhim i nagluhim osobama. Prema odgovoru nadležnog Fonda, uvrštavanje bebi-alarma na Listu medicinskih sredstava u ovom trenutku nije moguće jer se ne nalazi u registru medicinskih sredstava Agencije za lijekove i medicinska sredstva BiH, a što će Ombudsmeni posebno istražiti.⁴²²

Istovremeno, u Federaciji Bosne i Hercegovine, prema navodima osoba s invaliditetom, gluhe i nagluhe osobe se suočavaju s problemom održavanja slušnih aparata, nakon što ostvare pravo na ovo ortopedsko pomagalo. Prema saznanjima Ombudsmena, gluhe i nagluhe osobe moraju samostalno kupovati baterije za slušni aparat, čime se dodatno izlažu trošku. Ukazuje se da, nakon ostvarivanja prava na slušni aparat, troškove održavanja istog snose osiguranici. Ombudsmeni su, također, istražili da li je važećim podzakonskim propisima, predviđena mogućnost nabavke bebi-alarma u situaciji kada su oba roditelja s oštećenim sluhom/gluha. Ombudsmeni u konkretnom predmetu i dalje provode postupak istraživanja, nakon čega će biti donesena konačna odluka zasnovana na ključnim principima Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i preporukama Komiteta UN-a o pravima osoba s invaliditetom.⁴²³

9.7.2. Pravo slijepih i slabovidnih osoba na čitač ekrana

Ranije je ukazano na važnost i značaj pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Efikasno ostvarivanje prava na ortopedska pomagala ključni je preduslov ostvarivanja pristupačnosti. Slijepe i slabovidne osobe posebno su izložene arhitektonskim i informacijskim barijerama, te je neophodno poduzeti aktivnosti na unapređenju obima, vrste i kvalitete ortopedskih pomagala. Takav slučaj je i sa tzv. čitačima ekrana. Korisnici čitača ekrana mogu biti potpuno slijepe osobe ili osobe s određenim ostatkom vida. Čitač ekrana, zapravo, analizira sadržaj web-stranice te ga pretvara u oblik dostupan i razumljiv slijepim osobama. Slijepe i slabovidne osobe su istakle presudan značaj čitača ekrana za njihovo svakodnevno funkcionisanje, komuniciranje i korištenje interneta i drugih uređaja.

⁴²² Ž-BL-02-373/22 i Ž-BL-02-374/22, P-207/22 od 18.06.2022. godine; Preporuka je djelimično realizovana;

⁴²³ Ž-SA-02-593/22;

Ombudsmeni su analizirali predmetnu oblast i utvrdili da je jedino Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo, Uredbom o obimu, uslovima i načinu ostvarivanja prava osiguranih lica Kantona Sarajevo na medicinska sredstva, predvidio čitač ekrana i to u grupi *tiflotehnička medicinska sredstva*⁴²⁴ (*Govorni softver za slijepa lica - čitač ekrana sa govornom jedinicom*). U tom kontekstu, ukazano je kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja da prošire obim prava i na čitač ekrana kao ortopedsko pomagalo.⁴²⁵ Ombudsmeni su, razmatrajući ovaj predmet, naišli na veliko razumijevanje ovog pitanja i spremnost kantonalnih zavoda da unaprijede ovu oblast.

Razmatrajući trenutno stanje u Republici Srpskoj, Ombudsmeni su, nakon obavljenog sastanka s predstavnicima Saveza slijepih Republike Srpske, dobili saznanja da u smislu ostvarivanja prava na računar s govornim softverom, elektronsku bilježnicu odnosno Brailleev displej, postoji problem u vezi s dobnom granicom ostvarivanja ovog prava. Pravilnikom o pravu na medicinska sredstva⁴²⁶, propisano je da slijepo osigurano lice od 10. do navršene 35. godine života ima pravo na računar s govornim softverom. Izuzetno, slijepom licu od navršene 35. godine života može biti odobren računar s govornim softverom, ukoliko korištenjem navedenog medicinskog sredstva obezbjeđuje egzistenciju, uz preporuku Saveza slijepih Republike Srpske. Ombudsmeni su preporukom⁴²⁷ podržali Prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o pravu na medicinska sredstva koji je podnio Savez⁴²⁸, a kojima se zahtijeva da slijepo osigurano lice od 10. do navršene 65. godine života ima pravo na računar s govornim softverom ili na elektronsku bilježnicu, odnosno Brailleev displej. Prijedlogom izmjena traženo je da, izuzetno, slijepom osiguranom licu od navršene 65. godine života može biti odobren računar s govornim softverom, ukoliko korištenjem navedenog medicinskog sredstva obezbjeđuje egzistenciju, uz potvrdu Saveza slijepih Republike Srpske.⁴²⁹ Preporuka nije realizovana.

9.8. Djeca s invaliditetom

Ombudsmeni su, na osnovu saznanja iz medija, došli do informacije da u pojedinim kantonima djeca ne ostvaruju pravo na invalidska kolica sve do navršene sedme godine života, te iz medijskih natpisa proizlazi da je način ostvarivanja navedenog prava različito propisan u kantonima, a što su potvrdile i majke koje su pokušale ostvariti pravo na invalidska kolica, ali nisu uspjele zbog navedene dobne granice. Na tragu navedene informacije, Ombudsmeni su istražili navedenu problematiku, te utvrdili da u Tuzlanskom kantonu, Posavskom kantonu, Srednjobosanskom kantonu, Hercegovačko-neretvanskom kantonu, Zapadnohercegovačkom kantonu i Zeničko-dobojskom kantonu nije postavljena dobna granica za ostvarivanje prava na invalidska kolica, odnosno ovo pravo ostvaruju djeca od 0 do 18 godina starosti. U Kantonu Sarajevo i Kantonu 10 dobna granica djeteta za ostvarivanje prava na invalidska kolica iznosi 3 godine, dok u Bosansko-podrinjskom kantonu i Unsko-sanskom kantonu pravo na invalidska kolica ostvaruju djeca tek od navršenih 7 godina. Ombudsmeni su preporukom ukazali na potrebu usvajanja izmjena i dopuna

⁴²⁴ Posebno izrađeni ili prilagođeni aparati, uređaji i naprave kojima se koriste slijepi i slabovidne osobe, a koje im olakšavaju obavljanje raznih aktivnosti u svakodnevnom životu i brojnim situacijama za čije je izvođenje inače potreban vid;

⁴²⁵ Ž-SA-02-503/22, P-301/22 od 28.10.2022. godine; prati se implementacija preporuke;

⁴²⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 114/12, 15/14, 94/14, 100/14, 61/16, 7/17, 53/18, 112/18, 121/18, 21/19, 46/19, 87/19, 107/19, 10/20, 89/21, 104/21, 14/22, 29/22 i 60/22;

⁴²⁷ P-207/22 od 18.06.2022. godine; Preporuka nije realizovana;

⁴²⁸ Prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o pravu na medicinska sredstva koji je Savez podnio 12.5.2022. godine;

⁴²⁹ Ž-BL-02-337/22, P-207/22 od 18.06.2022. godine; Preporuka nije realizovana;

podzakonskih akata, u dijelu kojim je propisana dobna granica za ostvarivanje prava na invalidska kolica i usklađivanja podzakonskih akata s odredbama Konvencije UN-a o pravima djeteta.⁴³⁰ Preporuka je u cijelosti realizovana.

9.9. Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Federaciji BiH

Zakon o upotrebi znakovnog jezika usvojen je na nivou Bosne i Hercegovine,⁴³¹ u Republici Srpskoj usvojen je Zakon o upotrebi znakovnog jezika u Republici Srpskoj.⁴³² Pojedini kantoni su se opredijelili za usvajanje posebnog propisa koji uređuje predmetno pitanje. Svrha navedenih zakona jeste da omogući gluhim licima upotrebu znakovnog jezika i pravo gluhih lica na informisanje njima prilagođenim tehnikama, kao i obim i način ostvarivanja prava na tumača znakovnog jezika radi njihovog ravnopravnog uključivanja u životnu i radnu okolinu, kao i u sve oblike društvenog života s jednakim pravima i uslovima, te s jednakim mogućnostima kakve imaju lica bez oštećenja sluha.

U Federaciji Bosne i Hercegovine još uvijek nije usvojen Zakon o upotrebi znakovnog jezika. Prema saznanjima Ombudsmena, Vlada Federacije BiH usvojila je inicijativu Udruženja gluhih i nagluhih osoba FBiH za donošenje zakona o znakovnom jeziku na nivou Federacije BiH.⁴³³ Inicijativa je upućena putem Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, te je imenovana i interesorna komisija koja je imala zadatak da u roku od šest mjeseci sačini tekst Prednacrt ovog zakona. S obzirom da je rok za postupanje interesorne radne grupe protekao, a da pritom nije utvrđen Prednacrt zakona, Ombudsmeni su preporukom ukazali Vladi Federacije da je potrebno, uvažavajući preporuke Komiteta UN-a za prava osoba s invaliditetom, odmah poduzeti aktivnosti s ciljem izrade navedenog Zakona.⁴³⁴

U ovom kontekstu jako je značajno omogućiti adekvatno educiranje, usavršavanje i certificiranje tumača znakovnog jezika, na način da ta oblast bude sistemski uređena s jasno podijeljenim ovlaštenjima između nadležnih organa, koje pitanje Ombudsmeni posebno istražuju u okviru predmeta registrovanog po službenoj dužnosti.⁴³⁵

9.10. Nejednak položaj osoba s invaliditetom s obzirom na okolnosti i vrijeme nastanka invaliditeta

Ombudsmeni kontinuirano ukazuju na nejednak tretman ratnih vojnih invalida i osoba s invaliditetom koje su invaliditet stekle na drugi način. Izvještaj Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine za 2022. godinu jasno ukazuje da „*država treba da pređe sa pristupa zasnovanog na statusu (prioritet imaju ratni veterani i civilne žrtve rata) na pristup zasnovan na potrebama, sa jedinstvenom definicijom invaliditeta i usklađenim kriterijumima za invaliditet, pravima i standardima socijalne zaštite širom zemlje*“.

⁴³⁰ Ž-SA-02-745/19, P-25/22 od 17.01.2022. godine; Preporuka je realizovana;

⁴³¹ „Službeni glasnik BiH“, broj 75/09;

⁴³² „Službeni glasnik RS“, broj 62/18;

⁴³³ Na sjednici održanoj dana 06.02.2020. godine;

⁴³⁴ Ž-SA-02-594/22, P-303/22 od 26.10.2022. godine; Prati se realizacija preporuke;

⁴³⁵ Ž-SA-02-595/22;

Tokom 2022. godine razmatrano je više žalbi koje se odnose na navedenu problematiku.⁴³⁶ Žalbe koje su Ombudsmeni razmatrali ukazuju na nejednak tretman u pogledu:

1. neusklađenog rasta invalidnina shodno troškovima života;
2. izuzimanja iz prava na invalidninu jednog broja članova;
3. različitog odnosa prema istim kategorijama lica s invaliditetom, te navoda da osnov nastanka invaliditeta jeste element segregacije među licima s invaliditetom.

Ombudsmeni su ukazali Vladi Federacije⁴³⁷ da je neophodno sistemski pristupiti rješavanju pitanja ostvarivanja prava osoba s invaliditetom i revidiranju zakonodavstva na način da se svim osobama s invaliditetom („ratne i neratne“ osobe s invaliditetom), omogući jednak početni položaj, u smislu osnova za ostvarivanja prava, kao i da se bezuslovno pristupi realizaciji preporuka Komiteta UN-a za prava osoba s invaliditetom. Nužno je nastaviti aktivnosti u cilju realizacije upućenih prijedloga i zaključaka koje za cilj imaju povećanje visine osnovice, koja je osnov za obračun naknada za osobe s invaliditetom.

Važno je podsjetiti da je u kontekstu ovog pitanja, a na šta ukazuje i Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Ustavni sud Bosne i Hercegovine donio Odluku o dopustivosti i meritumu⁴³⁸ kojom je utvrđeno da ne postoji diskriminacija osoba koje su invaliditet stekle na neki drugi način u odnosu na ratne vojne invalide. Također, na istom tragu je i Presuda Evropskog suda za ljudska prava u Strasbourg u predmetu Popović i dr. protiv Srbije.⁴³⁹

Međutim, Ombudsmeni su stava da se konkretno pitanje treba sagledati u kontekstu trenutnog stanja u Federaciji BiH. Presuda Evropskog suda se odnosi na manji iznos i manji obim/vrste naknada koje su dodijeljene „neratnim“ invalidima. Ombudsmeni su podsjetili nadležno Ministarstvo da, osim što postoji nesrazmjer u vrsti i obimu prava, što Sud obrazlaže moralnim dugom, u Federaciji Bosne i Hercegovine postoje dva različita propisa, sistema i pristupa procjene invaliditeta za ove dvije kategorije.

Ombudsmeni su mišljenja da se na zakonitim osnovama zasniva stav da veći iznosi ili više vrsta naknada za ratne vojne invalide predstavljaju moralni dug, odnosno vid ratnih reparacija i odšteta za zasluge stečene u vrijeme ratnih dejstava. Jasno je da ratni vojni invalidi trebaju imati određene dodatke, što ovisi od slobodne procjene nadležnih vlasti, ali sistem procjene invaliditeta mora biti unificiran na način da se svim osobama s invaliditetom omogući “jednaka početna pozicija”.

Ustavni sud Republike Srpske je donio Odluku⁴⁴⁰ kojom je utvrđeno da odredbe Zakona o socijalnoj zaštiti, koje propisuju pravo na ličnu invalidninu licima kod kojih je oštećenje/oboljenje nastalo u razvojnem periodu, odnosno do navršenih 18 godina, kao i pravo na ličnu invalidninu licima s procentom invaliditeta od 70% do 100%, ne dovode do povrede prava na jednakost lica s invaliditetom.

⁴³⁶ Ž-SA-02-1073/22, Ž-SA-06-275/22, Ž-BL-02-561/22;

⁴³⁷ P-208/22 od 07.07.2022. godine; Preporuka je djelimično realizovana;

⁴³⁸ Odluka o dopustivosti i meritumu broj U-11/22 od 14.07.2022. godine;

⁴³⁹ Predstavka br. 26944/13 i 3 druge od dana 30. juna 2020. godine;

⁴⁴⁰ Odluka broj U-43/20 od 29.04.2021. godine;

U Republici Srpskoj identifikovani su problemi u odnosu na životnu dob za ostvarivanje prava na ličnu invalidninu, te su Ombudsmeni ranije ukazali Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske na potrebu poduzimanja mjera u cilju omogućavanja prava na ličnu invalidninu za lica s invaliditetom pod jednakim uslovima, nezavisno od vremena nastanka invalidnosti. Ombudsmeni smatraju nužnim uskladiti uslove za priznavanje prava na ličnu invalidninu s potrebama lica s invaliditetom, a ne prema vremenu nastanka invaliditeta. Na ovaj način izbjeglo bi se različito postupanje i osigurala pravna jednakost osoba s invaliditetom, ali je problem aktuelan i u 2022. godini.⁴⁴¹

9.11. Seksualno i rodno zasnovano nasilje prema osobama s invaliditetom

Osobe s invaliditetom predstavljaju posebno rizičnu kategoriju za neželjena ponašanja, poput različitih oblika diskriminacije, ali i seksualnog i rodno zasnovanog nasilja. Za ostvarivanje zaštite osoba s invaliditetom, posebno je značajno postojanje adekvatnih procedura prijave nasilja u institucijama u kojima su smještene osobe s invaliditetom (efikasnih i usmjerenih na žrtvu). Važno je istaći i da je koordinacija institucija najbitniji segment prevencije, otkrivanja slučaja, pomoći žrtvi i sankcionisanja učinioca.

Nesporno je da podrška osobama s invaliditetom mora biti specijalizovana i prilagođena žrtvi. Postojanje jasnih procedura u institucijama u kojima su smještene osobe s invaliditetom, ključni je mehanizam prevencije i zaštite od nasilja. Podjednako je važno adekvatno informisanje korisnika i jasno propisane i transparentne procedure.

Ombudsmeni su tokom 2022. godine istraživali da li institucije u kojima su smještene osobe s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, imaju usvojene pisane procedure za prevenciju, prijavu i pružanje zaštite u slučaju prijave seksualnog i rodno zasnovanog nasilja prema osobama s invaliditetom. Odgovori koje su Ombudsmeni do sada zaprimili, pokazuju da u većem broju institucija postoje pisane procedure. Međutim, Ombudsmeni će svoja zapažanja sumirati u konačnoj odluci u konkretnom predmetu.⁴⁴²

Kada osobe s invaliditetom same prijave nasilje, ili kada policijski i tužilački organi po službenoj dužnosti postupaju, od ključne važnosti je edukacija službenih osoba, sudija i tužilaca, koji moraju biti senzibilizirani za specifične slučajeve, kakvi su i ovi.

Ombudsmeni su tokom 2022. godine istražili i da li centri za edukaciju sudija i tužilaca, imaju predviđene posebne obuke na ovu temu. Iz akata centara, vidljivo da isti u okviru obuka koje provode, poduzimaju određene mjere i dotiču se pitanja seksualnog i rodno zasnovanog nasilja prema osobama s invaliditetom, ali da ne postoje zasebne obuke na ovu temu. Ombudsmeni su preporukom ukazali da su osobe s invaliditetom rizična grupa u smislu ispoljavanja bilo kojeg vida nasilja, pa i seksualnog i rodno zasnovanog, te da je važno osobama s invaliditetom osigurati efikasan pristup sudu i pravično suđenje, posebno u smislu efikasnosti vođenja postupaka i prava

⁴⁴¹ Ž-BL-02-561/22;

⁴⁴² Ž-SA-02-902/22;

na suđenje u razumnom roku. Ombudsmeni BiH su stava da je bitno osigurati odgovarajuću obuku svih koji rade u pravosuđu, osobito sudaca i tužilaca kao nosilaca pravosudne dužnosti.⁴⁴³

⁴⁴³ Ž-LI-02-155/22, Ž-LI-02-156/22, P-315/22; Prati se realizacija preporuke;

X. DISKRIMINACIJA I ZAŠTITA PRAVA NACIONALNIH I VJERSKIH MANJINA

10.1. Uvod u tematiku

Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini⁴⁴⁴ povjerava Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine status “centralne institucije nadležne za zaštitu od diskriminacije” i u tu svrhu predviđa osnivanje i rad posebnog odjela s isključivim zadatkom razmatranja predmeta diskriminacije koju je počinila bilo koja pravna ili fizička osoba u bilo kojoj oblasti života. Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine propisuje da se unutrašnja struktura Institucije ombudsmena uskladi s obavezama definisanim u članu 7. spomenutog Zakona. Žalbama koje se odnose na diskriminaciju bavi se Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije koji je uspostavljen internim pravilnikom kao bilo koji drugi odjel. U zemljama regiona, uspostavljene su zasebne institucije koje se bave pitanjem zabrane diskriminacije. Evidentan problem u radu Odjela za eliminaciju diskriminacije predstavlja nedostatak osoblja, prije svega diplomiranih pravnika koji pored svojih redovnih aktivnosti unutar Odjela, obavljaju i sve dodatne poslove utvrđene brojnim mandatima Institucije ombudsmena.

Ombudsmeni ukazuju da je kod usvajanja Zakona utvrđena i obaveza da se Instituciji osiguraju i dodatna sredstva za funkcionisanje Odjela, što se od 2009. godine nije desilo, iako je u 2016. godini, izmjenama i dopunama Zakona, došlo do proširenja mandata. Ova činjenica ima značajan utjecaj na funkcionisanje Odjela, posebno u sferi poduzimanja preventivnih aktivnosti i procesuiranja predmeta pred sudovima.

U 2022. godini, Ombudsmeni su primjenjivali Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini u skladu s unaprijeđenim zakonskim okvirom za zaštitu od diskriminacije, koji podrazumijeva proširen obim nadležnosti Institucije ombudsmena i Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije. Ovo se naročito ogleda u proširivanju liste osnova po kojima je zabranjena diskriminacija,⁴⁴⁵ propisivanju težih oblika diskriminacije,⁴⁴⁶ poboljšanju proceduralnih aspekata Zakona⁴⁴⁷ i definisanju pravne snage preporuka Ombudsmena u dokaznom postupku pred sudovima.⁴⁴⁸ Također, predviđena je znatno veća uloga Ombudsmena u aktivnostima promocije antidiskriminacijske zaštite, koja se ogleda u informisanju javnosti, podizanju svijesti, provođenju kampanja i drugim oblicima prevencije diskriminacije.⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 59/09 i 66/16;

⁴⁴⁵ Kroz ove izmjene zakona seksualna orijentacija i rodni identitet su terminološki ispravno imenovani kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija. Pored toga, kao zabranjeni osnov diskriminacije navedene su i spolne karakteristike, starosna dob i invaliditet.

⁴⁴⁶ Višestruka diskriminacija (član 4, stav (4)), ponovljena diskriminacija (član 4, stav (5)) i produžena diskriminacija (član 4, stav (6)).

⁴⁴⁷ Glede odredaba o hitnosti postupka (član 11), posebnim tužbama (član 12), nadležnosti sudova i rokovima (član 13), propisivanjem mjera osiguranja (član 14), preraspodjele tereta dokazivanja (član 15), sudjelovanja trećih osoba (član 16), mogućnost podnošenja kolektivnih tužbi (član 17).

⁴⁴⁸ Član 15, stav (9);

⁴⁴⁹ Član 7, stav (2), tačka 1);

Iako ukupan broj žalbi prati trendove iz prethodnih godina,⁴⁵⁰ primjetno je da su žalbe iz oblasti diskriminacije sve osnovanije, jer su građani i građanke postali svjesniji svojih prava i lakše se odlučuju obratiti Instituciji ombudsmena za ljudska prava, posebno od usvajanja izmjena Zakona o zabrani diskriminacije iz 2016. godine, kada je preporukama Ombudsmena data snaga dokaznog sredstva u sudskom postupku. Institucija ombudsmena je također povećala vidljivost svog rada kroz objavljivanje sažetaka preporuka i organizacije promotivnih aktivnosti u borbi protiv svih oblika diskriminacije, što ohrabruje građane da otvoreniše istupe u zaštiti svojih prava.

Primjetan je trend porasta obraćanja stručne javnosti Instituciji ombudsmena gdje možemo ubrojiti advokate, nevladine organizacije, udruženja ili istraživačke centre, radi zauzimanja meritornog stava u slučaju povrede prava na ravnopravan tretman koji im može poslužiti i radi ostvarivanja konkretne satisfakcije. Ova činjenica predstavlja izazov za dalje postupanje Institucije kao tijela za jednakost što traži urgentno razvijanje kapaciteta.

Zakon o zabrani diskriminacije propisuje da je teret dokazivanja na subjektu koji je u žalbi označen kao kršilac prava. Podnesene žalbe često ne sadrže činjenice kojima se potkrepljuju navodi iz žalbe, čime se ne ispunjava osnovni zakonski uslov, da žrtva diskriminacije treba diskriminaciju učiniti vjerovatnom. Istovremeno, na strani odgovornih organa nije razvijena spoznaja snage ove zakonske odredbe što umanjuje njenu primjenu u praksi, tako da Institucija ombudsmena u komunikaciji često dobija parcijalne i uopštene odgovore, čime se usporava postupak po žalbi.

Ovo ukazuje na potrebu podizanja svijesti kod svih subjekata, o činjenici da teret dokazivanja nije na oštećenoj nego na odgovornoj strani, što je posebno značajno u slučajevima diskriminacije u oblasti rada. Potrebno je da tripartitni partneri: vlade, sindikati i poslodavci, posvete pažnju ovom pitanju i poduzmu dodatne mjere u cilju praktične zaštite radnih prava.

10.2. Ocjena stanja po žalbama

Postupak po pojedinačnim žalbama građana predstavlja najznačajniji vid zaštite ljudskih prava. U Instituciji ombudsmena u 2022. godini, registrovano je ukupno 208 predmeta diskriminacije. Ombudsmeni ističu da su određeni predmeti riješeni pozitivno i prije izdavanja preporuke, posredovanjem, podsticanjem prijateljskog rješenja ili sporazumno, a ponekad i odgovorni javni organ samo koriguje svoje postupanje nakon prvog obraćanja Ombudsmena, što će u sljedećim poglavljima biti ilustrovano konkretnim primjerima.

Najveći broj žalbi u izvještajnom periodu odnosi se na mobing, kao poseban oblik diskriminacije na radnom mjestu – 43, zatim slijede žalbe na diskriminaciju na osnovu etničke pripadnosti 10, na osnovu društvenog položaja i spola pet (5), na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla sedam (7), na osnovu političkog ili drugog uvjerenja dva (2), na osnovu veze s nacionalnom manjinom jedan, na osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju dva (2) i ostalo 100, u koje se ubrajaju predmeti koji se u momentu registracije na osnovu žalbenih navoda nisu mogli kategorizirati.

⁴⁵⁰ U godini izvještavanja registrovano je 208 predmeta iz oblasti diskriminacije, a u prethodnim godinama, kako slijedi:

2021. (173); 2020. (288); 2019. (206); 2018. (196); 2017. (174); 2016. (152); 2015. (159); 2014. (230); 2013. (198); 2012. (257); 2011. (191); 2010. (135); 2009. (156);

U periodu izvještavanja, Ombudsmeni su izdali 75 preporuka, najčešće u slučajevima mobinga, diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti, rodne ravnopravnosti, kao i po ostalim osnovama najviše u oblasti zapošljavanja i obrazovanja. Ovo predstavlja značajno povećanje u poređenju sa 2021. godinom, kada je izdato ukupno 26 preporuka u ovoj oblasti.

Preporukama je konkretno zahtijevano usklađivanje internih akata s članom 24. Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, poduzimanje mjera na prevenciji diskriminacije generalno, poduzimanje koraka ka pokušaju pronalaska sporazumnog rješenja spora i uspostavljanje drugih mehanizama za prijavljivanje i zaštitu od diskriminacije unutar same organizacije. Ombudsmeni podsjećaju da je članom 24. propisano da su svi javni organi te ostala pravna lica dužni da svojim opštim pravnim aktima, ili posebnim pravnim aktima, regulišu principe jednakog postupanja, te da osiguraju efikasne interne procedure zaštite od diskriminacije. Istim članom ostavljen je rok od godinu dana da se svi zakoni i opšti propisi usaglase s odredbama ovog zakona, od dana njegovog stupanja na snagu, što nije u potpunosti i sistematski provedeno.

U kontekstu ostvarivanja prava ugroženih kategorija građana, preporuke su najčešće bile usmjerene na primjenu načela „zaštite prava stranaka“ u upravnom postupku, primjenu načela pomoći neukoj stranci i blagovremeno okončanje postupka.

U slučajevima govora mržnje, preporukama je zahtijevan prestanak objavljivanja uvredljivih sadržaja i njihovo uklanjanje s internet-portala, kao i poduzimanje neophodnih mjera da se prilikom obavljanja novinarskog posla u potpunosti poštuje Zakon o zabrani diskriminacije.

Nepoštivanje preporuka Ombudsmena koje se tiču povreda Zakona o zabrani diskriminacije povlači prekršajnu odgovornost fizičkih i pravnih osoba, kao i njihovo novčano kažnjavanje do 10.000 KM, izricanje mjere sigurnosti zabrane obavljanja djelatnosti, kao i druge sankcije predviđene čl. 19 i 20 spomenutog zakona.

Implementacija navedene zakonske odredbe podrazumijeva jačanje ljudskih resursa Odjela, ali i spremnosti sudova da implementiraju navedene zakonske odredbe i prihvate mandat Institucije ombudsmena kao centralne institucije za zaštitu od diskriminacije. U tom smislu, potrebno je da centri za edukaciju sudija i tužilaca u planovima obuke uvrste ovu temu.

Ipak, osnovna funkcija Ombudsmena je da preveniraju kršenje ljudskih prava i ne budu represivni organ zbog čega pokretanje sudske postupka treba biti krajnja mjera, a veći naponi trebaju biti uloženi u cilju implementacije preporuka, s obzirom na to da je takvo rješenje u interesu svih strana u postupku.

U slučajevima da Institucija ombudsmena nije mogla s dovoljnom dozom izvjesnosti ili na osnovu predstavljenih činjenica utvrditi diskriminaciju ili konkretnu odgovornost za njene štetne posljedice, stranke su upućivane na mogućnost sudske zaštite s detaljnim obrazloženjem zakonom definisanih postupaka, uz napomenu da Institucija ombudsmena za ljudska prava i u takvim slučajevima može ponuditi monitoring sudske postupka u skladu s raspoloživim kapacitetima. Ombudsmeni podsjećaju na veoma kvalitetno i jedinstveno zakonsko rješenje u Zakonu o zabrani diskriminacije prema kojem, ukoliko je izdata preporuka u predmetu spora pred sudom, sud je

dužan uzeti preporuku u razmatranje. Praksa je pokazala neujednačenost sudskog postupanja u primjeni ove odredbe što predstavlja indikator potrebe edukacije sudija o ovom pitanju.

U slučajevima da označeni odgovorni organ ni nakon urgencije ne provede preporuke Ombudsmena za ljudska prava, stranka se poučava da preporuku, urgenciju, kao i sve druge akte proizašle iz postupka, može koristiti kao zvaničan i meritoran stav Institucije ombudsmena za ljudska prava i u drugim postupcima vođenim istim povodom.

10.3. Ključna zapažanja i trendovi u godini izvještavanja

Napredak u provođenju Zakona o zabrani diskriminacije nesumnjivo je praksa da se preporuke Ombudsmena za ljudska prava koriste kao dokazno sredstvo u sudskom postupku za zaštitu od diskriminacije, jer je to i bila intencija zakonodavca prema izmjenama iz 2016. godine. Najviši standardi dobre uprave, međutim, nalažu da se u takvim slučajevima utvrdi pojedinačna odgovornost i upute regresni zahtjevi prema direktno odgovornim licima prema pravosnažnim sudskim presudama, umjesto prebacivanja tereta naknade na pravno lice, najčešće u javnom sektoru, što u konačnici plaćaju građani. U praksi to znači da kada se utvrdi postojanje diskriminacije, potrebno je utvrditi odgovornost direktnog izvršioca, odnosno izvršiti individualizaciju odgovornosti, a ne učiniti odgovornom cijelu instituciju.

Jedan od predstojećih izazova u radu Ombudsmena za ljudska prava BiH, ali i svake druge državne institucije za zaštitu ljudskih prava ili organa za jednakost jeste upotreba vještačke inteligencije u procesu odlučivanja o pravima građana. Digitalizacija, upotreba algoritama i automatizacija procesa odlučivanja nesporno dovodi do povećanja ekonomičnosti i efikasnosti javne uprave, ali utiče i na ostvarivanje ili zaštitu osnovnih prava, od prepoznavanja lica od strane policije ili granične službe, odobravanja podsticaja, obračuna penzija, procesa određivanja vrijednosti nekretnina, poreskih obaveza, ostvarivanja zdravstvene zaštite i drugih socijalnih prava, izrade dokumenata od kojih zavisi sloboda kretanja do ostvarivanja prava u komercijalnoj sferi, oglašavanja na društvenim mrežama, korištenja ličnih podataka od strane internet-kompanija i uloge internet-provajdera u filtriranju štetnih vidova komunikacije u virtuelnom prostoru.

Institucija ombudsmena za ljudska prava suočava se sa žalbama koje ukazuju na povrede naprijed navedenih prava, a koje ukazuju da je potrebno pod hitno poduzeti mjere s ciljem prilagođavanja pravnog okvira, ljudskih i stručnih resursa kao i metodologije rada u cilju zaštite ravnopravnosti i osiguranja jednakog položaja naročito ugroženih grupa, u kontekstu upotrebe vještačke inteligencije. Ukoliko se ne shvati ozbiljnost potrebe poduzimanja urgentnih mjera, postoji bojazan da će Ombudsmeni i dalje nastaviti registrovati ove povrede bez mogućnosti osiguranja efikasne zaštite prava građana.

Iz žalbi Instituciji ombudsmena proizlazi da je još uvijek aktuelno pitanje ostvarivanja prava povratnika u pogledu obnove imovine, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene i socijalne zaštite, slučajeva govora mržnje i neefikasnosti javne uprave, što sve utiče na održivost povratka. Upućenim preporukama Ombudsmeni su nedvosmisleno zahtijevali da se prioritarno osiguraju sredstva za okončanje procesa obnove imovine i infrastrukture u povratničkim naseljima,⁴⁵¹ te

⁴⁵¹ Ž-BL-06-357/21, P-90/22;

ukazali da nedostatak mogućnosti i sistemskih rješenja za zapošljavanje povratnika predstavlja diskriminaciju na osnovu etničkog porijekla. Konkretnije, u povratničkim sredinama gdje je uvedena nacionalna grupa predmeta, poželjno je da te predmete upravo predaju nastavnici povratnici, dok prilikom zapošljavanja javni organ ima obavezu da vodi računa o ravnomjernoj zastupljenosti konstitutivnih naroda i ostalih prilikom konkurisanja na javne pozicije.

Žalbe Instituciji izjavljuju se i zbog direktne ili, još češće, prikrivene i samim tim teško dokazive političke diskriminacije. Problematična je praksa smjenjivanja nosilaca pojedinih funkcija, prije isteka mandata na koji su izabrani, koja se najčešće poklapa s izbornim ciklusima, ali bez nalaženja suštinskih razloga za uskraćivanje povjerenja. U takvim okolnostima postoji vjerovatnoća da se zakonski osnov za smjenu koristi radi ostvarenja pojedinih kadrovskih rješenja, a ne u cilju poboljšanja rada ustanove ili upravljanja javnim resursima.⁴⁵² Drugim riječima, u takvim predmetima simptomatično je odsustvo bilo kakvog legitimnog razloga za smjenu, kadrovske promjene ili degradaciju s radnog mjesta, a prihvatljiv razlog može biti samo onaj koji potiče iz želje za boljom organizacijom procesa rada ili poboljšanjem efikasnosti javne uprave. Ukazujući nadležnim javnim preduzećima/ustanovama da je neophodno raditi na depolitizaciji procesa zapošljavanja, Ombudsmeni ne prihvataju obrazloženja odgovornih strana da je sve urađeno po zakonu ili da je došlo do promjene podzakonskih akata (npr. pravilnika o sistematizaciji) jer česte smjene rukovodilaca mogu samo upućivati na zaključak da su ovakvim izmjenama i smjenama presudan doprinos dali nedozvoljeni motivi, nevezani za poboljšanje procesa rada ili želju da se građanima pruži što bolja javna usluga.⁴⁵³ Ombudsmeni imaju dužnost ukazati ne samo na konkretnu povredu prava, nego i na sistemske propuste, pojave ili praksu, koji potencijalno mogu ponovo prouzrokovati sličnu ili istu povredu osnovnih ustavnih principa ili povredu principa odgovorne javne uprave. I s aspekta percepcije građana, opisane situacije ukazuju na postojanje političke korupcije koja podriva povjerenje građana u vlast što ne ide u prilog nijednoj od strana, posebno kada vode skupim i dugotrajnim sudskim postupcima koji opterećuju funkcionisanje javnih organa, ali i javni budžet u slučaju uspjeha u sporu. Ovo u konačnici ima najizraženiji negativni utjecaj na građane i ostvarivanje njihovih prava.

Barem dvije žalbe u izvještajnom periodu su se odnosile na činjenicu da vanbračna zajednica ne uživa *de facto* isti stepen zaštite kao bračna zajednica u pogledu ostvarivanja pojedinih imovinskih prava, kao što su pravo na izdržavanje ili nasljeđivanje zajedničke imovine. U postupku istrage utvrđeno je da pojedini zakoni, posebno oni kojima se detaljnije reguliše postupak ostvarivanja pojedinih naknada, kao što je pravo na penziju, pravo na izdržavanje bračnog druga, pravo na nasljeđivanje, nisu usklađeni s porodičnim zakonom koji propisuje potpunu jednakost između

⁴⁵² Ž-BL-05-421/22. Suštinu žalbe predstavlja navod da su smijenjeni članovi Upravnog odbora obavljali funkcije samo devet dana u toku godine, za koju nije usvojen finansijski izvještaj. Ombudsmeni uvažavaju navod da je neusvajanje izvještaja predviđeno kao osnov za smjenu članova Upravnog odbora, ali naglašavaju da princip dobre javne uprave podrazumijeva poštovanje principa pravne sigurnosti i savjesnog upravljanja javnim sredstvima, uključujući i odnos prema nosiocima pojedinačnih funkcija. U konkretnom slučaju, učinjeni su vjerovnim navodi da je smjena članova Upravnog odbora izvršena bez njihove stvarne krivice ili odgovornosti za upravljanje ustanovom, s obzirom na krajnju nesrazmjernost između vremenskog perioda tokom kojeg su podnosioci žalbe obavljali dužnost članova Upravnog odbora i vremenskog perioda za koji se usvajaju spomenuti izvještaji i za koje su podnosioci žalbe učinjeni odgovornim. Upućena je preporuka (P-291/22) kojom je ukazano da praksa usvajanja odluka izvršne vlasti o smjenama službenika prije isteka mandata proizvodi pravnu nesigurnost, potencijalno dovodi do skupih i dugotrajnih postupaka koji nisu u interesu nijedne strane i uopšte otežava nesmetano funkcionisanje javnih organa, kao servisa građana.

⁴⁵³ Ž-BL-05-05-501/22, Ž-BL-05-517/22 i Ž-BL-05-518/22;

bračne i vanbračne zajednice. U takvim okolnostima, Ombudsmeni su zauzeli stav da podnositeljice ili podnosioci žalbe ne smiju snositi štetne posljedice zbog neusklađenosti zakona u pogledu ostvarivanja bilo kojeg prava, i zahtijevali su direktnu primjenu porodičnog zakona i načela zabrane rodne diskriminacije.

Jedno od važnih pitanja koje se nameće s aspekta interseksionalnosti je pitanje diskriminacije i vladavine prava. Ovakve žalbe se odnose na favorizovanje advokata ili pružalaca drugih stručnih usluga od strane organa javne uprave, na duple funkcije ili kršenja principa zabrane sukoba interesa u javnom sektoru, zapošljavanje nastavnika u oblasti visokog obrazovanja iz susjednih zemalja na štetu domaćeg kadra, interne premještaje unutar većih upravnih organizacija koji se ne mogu opravdati isključivo potrebama službe, na obavezu uplate doprinosa uključujući i javna preduzeća u stečaju, uplate troškova za odvojen život, dežurstva ili pripravnost tužilaca, kao i usvajanje dokumenata u oblasti prostornog uređenja od strane jedinica lokalne samouprave kada postupak izlaganja nacrtu plana, konsultacija i javne diskusije ima pretežno protokolaran karakter, s ciljem ispunjenja zakonom propisane forme, ali nije istovremeno ponudio suštinske odgovore jedinice lokalne samouprave na zahtjeve građana.

Ombudsmeni zahtijevaju od javnih organa svih nivoa vlasti da čak i u odsustvu preciznih zakonskih rješenja, utvrde i primijene u radu objektivne, transparentne i pravične kriterije u skladu s najvišim principima dobre javne uprave i savjesnog trošenja budžetskih sredstava.

Iako se relevantnost ovog pitanja u neposrednoj budućnosti teško može predvidjeti, javni organi, uključujući i zakonodavne, dužni su se pridržavati međunarodnih standarda kod uvođenja COVID mjera. Ti standardi podrazumijevaju da ograničavanja osnovnih prava građana moraju biti zasnovana na zakonu, odnosno odlukama zakonodavnih organa, (osim privremenih mjera u slučaju hitnosti), da moraju biti proporcionalna cilju koji se želi postići, da javni organi imaju dužnost izabrati najmanje restriktivne mjere kojima se postiže zadani cilj, kao i da bilo kakva ograničavanja moraju biti predmet povremenih i redovnih preispitivanja. Prilikom razmatranja pojedinačnih žalbi, Institucija ombudsmena za ljudska prava naglašava da nema niti nadležnost niti kompetentnost da procjenjuje adekvatnost epidemioloških mjera s aspekta zaštite zdravlja ljudi, jer bi u tom slučaju, jednako kao i bilo koje drugo lice koje interveniše radi ukidanja zdravstvenih mjera, trebala biti spremna preuzeti i odgovornost za eventualno nastale neželjene posljedice, koje se mogu odraziti na osnovno ljudsko pravo na život, tjelesni integritet ili zdravlje.

Žalbe po kojima su Ombudsmeni postupali ukazivale su i na neadekvatno obavješćavanje studenata o njihovim pravima i obavezama, posebno kod produžavanja rokova za završetak određenog nivoa studija, na prava studenata univerziteta koji su u postupku akreditacije, dakle bez konačne ocjene ili s uslovnom ocjenom o ispunjenosti propisanih standarda, kao i stipendiranje učenika i studenata školskih ustanova u privatnom vlasništvu, pod uslovima jednakosti.⁴⁵⁴ Ovo pitanje otvara i probleme vezane za izbor nastavnika u zvanja, ali i zapošljavanje nakon okončanog studija s obzirom da propisi kojim se utvrđuje klasifikacija zanimanja nisu u potpunosti usklađeni s novim sistemom visokoškolskog obrazovanja.⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ Ž-SA-04-1182/22, žalba na uslove konkursa za stipendiju ministarstva, kojim se isključuju učenici privatnih srednjih škola;

⁴⁵⁵ U BiH postoje tri statističke institucije, Agencija za statistiku BiH, Republički zavod za statistiku Republike Srpske i Federalni zavod za statistiku FBiH. Klasifikacija zanimanja je obavezan statistički standard koji su dužni

10.4. Kako dokazati diskriminaciju?

U provođenju Zakona o zabrani diskriminacije značajnu ulogu ima i formiranje prakse u oblasti zaštite od diskriminacije a posebno mobinga, naročito zbog činjenice da pravosnažne sudske odluke sadrže detaljnije obrazloženje različitih instituta iz Zakona o zabrani diskriminacije, ali se te odluke ne publikuju. Ovo se konkretno odnosi na pitanje stvarne nadležnosti suda, računanje rokova kod kontinuirane diskriminacije, primjenu pravila o prebacivanju tereta dokazivanja, utvrđivanje visine nematerijalne štete, dokaznu snagu nalaza vještaka (neuropsihijatra) o utjecaju mobinga na zdravlje, kao i na ulogu Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine u sudskom postupku za zaštitu od diskriminacije. Postoji potreba poduzimanja aktivnosti kako bi sudska praksa vezana za slučajeve diskriminacije bila dostupnija javnosti.

Referentna sudska praksa pokazuje da je u postupku dokazivanja mobinga potrebno uzeti u obzir posebne okolnosti slučaja kod utvrđivanja elementa ponavljanja (ili trajanja) radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu. Taj standard u dosta slučajeva iznosi okvirno tri do šest mjeseci. Kod utvrđivanja efekta ili posljedica kod žrtava diskriminacije potrebno je uspostaviti i rukovoditi se standardom, koji se može definisati kao efekat koji iste ili slične radnje ostavljaju na prosječnu osobu. Jednako tako, neophodno je utvrditi koji elementi u ponašanju na radnom mjestu mogu oslabiti navode da je pojedinac žrtva mobinga, ili čak učiniti validnim navode o obrnutoj diskriminaciji, kada kolektiv ili pravno lice tvrdi da trpi mobing od strane radnika.

Unapređenjem zakonskog okvira na različitim nivoima vlasti, u praksi se pojavilo pitanje da li seksualno uznemiravanje treba prijaviti kao krivično djelo, kao oblik diskriminacije ili kao povredu zakona o zabrani uznemiravanja koja se u prvoj fazi prijavljuje poslodavcu. Prema iskustvima Ombudsmena za ljudska prava, jedan postupak ne isključuje drugi a u ovakvim predmetima kao primjer dobre prakse pokazalo se imenovanje savjetnika za prevenciju (ili pitanja) seksualnog uznemiravanja unutar pravnog lica („unutar kuće“). Kod dokazivanja mobinga i diskriminacije treba uzeti u obzir, između ostalog, kakve rezultate i ocjene rada je žrtva imala do prijave, kakvo joj je bilo opšte zdravstveno stanje, jer odlazak na bolovanje može poslužiti kao indicija povrede prava, kada teret dokazivanja prelazi na tuženu stranu. Veliki nedostatak predstavlja i propust tužioca da precizira zahtjev za utvrđivanje diskriminacije, pa to može onemogućiti prebacivanje tereta dokazivanja, jer tuženi ne zna na koje okolnosti treba da se izjasni, ali i otežati provođenje postupka istraživanja i formulisanje dispozitiva presude ili preporuke Ombudsmena.

primjenjivati svi organi vlasti, privredna društva, ustanove i druge pravne osobe koje evidentiraju, prikupljaju, obrađuju, analiziraju, prenose i iskazuju statističko-analitičke podatke bitne za praćenje stanja i kretanja na socijalno-ekonomskom području.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine donijela je Odluku o uvođenju i primjeni klasifikacije zanimanja Bosne i Hercegovine, koja je zajedno sa Strukturom KZBiH-08, objavljena u „Službenom glasniku BiH“, br. 100/10.

Klasifikacija zanimanja (KZBiH-08) se koristi i na nivou Republike Srpske, na osnovu člana 6. Zakona o statistici Republike Srpske („Sl. glasnik Republike Srpske“, broj 85/03) Republički zavod za statistiku objavio je Klasifikaciju zanimanja (KZBiH-08).

Odluku o klasifikaciji zanimanja u Federaciji BiH propisuje Vlada Federacije na prijedlog Federalnog zavoda za statistiku. Vlada je u septembru 2022. godine dopunila Odluku o klasifikaciji zanimanja u Federaciji BiH, odnosno šifarski popis zanimanja koji čini sastavni dio Odluke u kojem je definisano je i opisano 45 novih zanimanja.

U predmetima naknade nematerijalne štete po osnovu diskriminacije nema ujednačene prakse budući da postoji čitav niz determinirajućih faktora u svakom pojedinačnom predmetu. Prema relevantnim uporednim standardima, naknada za pretrpljenu nematerijalnu štetu ne može obezvređivati i obesmišljavati težinu diskriminacije i mora biti za jedan stepen viša u odnosu na druge naknade. Prilikom odmjeravanja visine naknade nematerijalne štete potrebno je imati u vidu imovinski status počinioca s intencijom odvratanja. Teži oblici diskriminacije a posebno višestruke i produžene diskriminacije uzet će se u obzir kod izricanja visine naknade nematerijalne štete. Prilikom odmjeravanja visine štete treba uzeti u obzir stepen krivice počinioca bez obzira što isti nije presudan za utvrđivanje postojanja diskriminacije (namjera, krajnja nepažnja ili nepažnja).

10.5. Izazovi u zaštiti od mobinga

Mobing predstavlja poseban oblik diskriminacije, čija je specifičnost što se prema postojećem zakonskom okviru može javiti samo u kontekstu radnih odnosa, iako se u praksi radnje koje imaju obilježje mobinga mogu desiti i u drugim okolnostima.

Svake godine Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine, u okviru Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije, zaprimaju značajan broj žalbi iz ove oblasti, ali nisu rijetki slučajevi i da se predmeti mobinga registruju i u Odjelu za praćenje ekonomskih, kulturnih i socijalnih prava, s obzirom da se žalitelji, prilikom izjavljivanja žalbe, pozivaju na povrede prava iz radnih odnosa, da bi u nekom momentu istaknuli i da su izloženi mobingu.

U periodu od 01.01.2022 – 31.12.2022. godine, od ukupno zaprimljenih 2850 predmeta 208 žalbi se odnosilo na različite oblike i osnove diskriminacije, od čega su se 43 žalbe odnosile na mobing kao poseban oblik diskriminacije. Poređenja radi, u 2021. godini, registrovano je ukupno 2946 predmeta, od čega 173 predmeta u oblasti diskriminacije.

Prema procjenama Ombudsmena, i dalje postoje neprijavljeni slučajevi diskriminacije zbog straha od eventualnih negativnih posljedica po lični status žrtava ali i nepovjerenja u institucionalne mehanizme zaštite.

Specifičnost mobinga ogleda se u činjenici da on predstavlja poseban oblik diskriminacije za koji nije potrebno postojanje bilo koje zabranjene osnove. Dodatni element koji je nužan za postojanje mobinga jeste ponavljanje radnji, kojim se žrtva uznemirava, odnosno njihovo vršenje u dužem periodu. Ponavljanje radnji podrazumijeva postojanje vremenskog kontinuiteta. Zakonom nije utvrđeno o kojem vremenskom periodu se radi, te stoga Ombudsmeni posebno cijene da li se radilo o više od jedne radnje koja može imati ponižavajući efekat koji se dešava u nekom vremenskom kontinuitetu. Žrtve mobinga također često ističu da su izložene stresu i da mobing ostavlja posljedice po njihovo zdravlje, a uz žalbu Instituciji ombudsmena često se prilažu mišljenja psihologa, psihijataru ili drugih stručnih osoba. S druge strane, subjektivni osjećaj stranaka da su izložene stresu ne znači u svakom slučaju da su automatski žrtve mobinga.

Građani su se Instituciji ombudsmena najčešće obraćali zbog neprijateljskog okruženja na radnom mjestu, vrijeđanja i omalovažavanja od strane nadređenih, sprečavanja napredovanja u službi,

selektivnog i nepotpunog ostvarivanja prava iz radnog odnosa u pogledu korištenja godišnjeg odmora, prava na stručno usavršavanje i naknade za rad. Označeni odgovorni organi u svojim izjašnjenjima Instituciji ombudsmena ističu da su navodi podnosioca žalbi neistiniti, da se poslovi ponekad obavljaju u promijenjenim uslovima zbog specifičnosti radnih procesa, usljed čega su žalbeni navodi i izjašnjenja označene odgovorne strane suprotstavljeni. Bitno je istaknuti da se svaka povreda prava iz radnog odnosa ne može definisati kao mobing, posebno u slučajevima kada stranka ima mogućnost korištenja redovnih pravnih lijekova. Navodi stranaka koji se odnose na mobing u najvećem broju predmeta bazirani su na usmenim navodima, za koje Ombudsmeni za ljudska prava BiH nemaju mehanizme utvrđivanja njihove istinitosti, sprovođenja sveobuhvatnog dokaznog postupka koji uključuje: ispitivanje svjedoka, vještačenja, a što u velikoj mjeri otežava postupanje po ovim žalbama. U ovim predmetima Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine svoje postupanje usmjeravaju na mirno rješavanje spora, ili se upućuje preporuka odgovornoj strani da sama pokuša, u okviru svoje organizacije, naći rješenje nastale situacije na zadovoljstvo svih uključenih, ili na implementaciju odredbe člana 24. Zakona o zabrani diskriminacije. Ovo ukazuje i na potrebu razvijanja kapaciteta za implementaciju zakonske mogućnosti posredovanja ili medijacije u cilju rješavanja nastalih sporova.

Najčešće prijavljivani oblik mobinga je tzv. vertikalni mobing koji postoji kada pretpostavljeni zlostavlja jednog određenog radnika, dok se znatno manji broj žalbi odnosi na horizontalni mobing, tj. mobing između radnika na jednakom položaju u hijerarhijskoj ljestvici. U praksi, prekršilac je osoba na poziciji moći u odnosu na žrtvu i čini sve kako bi opovrgao postojanje mobinga, pozivajući se na svoja prava koja proizlaze iz raznih internih i opštih akata. U takvim slučajevima Ombudsmeni preporukama ukazuju na prvenstvenu odgovornost poslodavaca da internim aktima uredi pitanje zaštite od diskriminacije i mobinga.

10.6. Primjeri iz prakse

10.6.1. Napredovanje na radnom mjestu pod uslovima jednakosti

Podnosilac žalbe⁴⁵⁶ obratio se Ombudsmenu navodeći da mu se u javnoj zdravstvenoj ustanovi ne omogućava napredovanje u zvanje koje je naknadno stekao školovanjem. U izjašnjenju odgovorne strane navodi se da podnosilac žalbe nije jedini u takvoj situaciji, da je 27 izvršilaca zaposleno s punim radnim vremenom na poslovima tehničara sa SSS zbog nemogućnosti da budu raspoređeni na radna mjesta s visokom stručnom spremom, da se popuna radnih mjesta vrši periodično, i to putem internog konkursa, na osnovu potreba i stanja kadra u ustanovi. Upućena je preporuka⁴⁵⁷ upravi zdravstvene ustanove da omogući jednak pristup svim radnicima prilikama za napredovanje, putem propisivanja smjernica, donošenja pravilnika i povećanjem transparentnosti donošenja odluka, koja je prihvaćena.

10.6.2. Pomoć stranci koja je dala otkaz zbog mobinga

Za razliku od organa s izvršnim ovlaštenjima, kao što su inspekcije ili sudovi, Ombudsmeni nemaju zakonom propisanu mogućnost niti mehanizme da podnosioce žalbe vrata na posao, čak i

⁴⁵⁶ Ž-BL-06-66/22;

⁴⁵⁷ P-148/22;

kada utvrde postojanje mobinga. U privrednom društvu u privatnom vlasništvu, podnositeljica žalbe,⁴⁵⁸ se nalazila na bolovanju zbog narušenog zdravlja usljed mobinga i diskriminacije na radnom mjestu, da bi u toku postupka istraživanja bila prinuđena dati otkaz jer nije mogla podnijeti pritisak. U izvršavanju svojih nadležnosti, Ombudsmeni su izdali preporuku⁴⁵⁹ privrednom društvu da uspostavi mehanizam za preveniranje i zaštitu od svih oblika diskriminacije u skladu sa čl. 24. stav (4) Zakona o zabrani diskriminacije i da se osigura da se u radnopravnim odnosima s uposlenicima poštuju odredbe Zakona o zabrani diskriminacije BiH i principi jednakog postupanja. U odgovoru na preporuku zaprimljen je akt privrednog društva u čijem prilogu je sadržan Pravilnik o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije, čime je preporuka, s aspekta mandata Ombudsmena, u cijelosti realizovana.

10.6.3. Diskriminacija po osnovu etničke pripadnosti

Institucija ombudsmena kao osnov za registraciju podnesene žalbe u bazi koristi isključivo navode stranke istaknute u samoj žalbi, dok se u praksi, tokom istrage, često desi situacija da ti navodi ne budu potvrđeni. Ovo je značajno kada se govori o diskriminaciji na etničkoj osnovi i teškoćama u utvrđivanju ove diskriminacije jer je potrebno dokazati da je neko drugačije tretiran u ostvarivanju nekog svog prava samo zbog svoje etničke pripadnosti, a često nije naveden komparator. Prilikom podnošenja žalbe ili u toku postupka istrage potrebno je da podnosioci žalbe učine vjerovatnim navod da je njihova etnička pripadnost (ili drugo lično svojstvo) bila odlučujući faktor u davanju prednosti drugom licu prilikom ostvarivanja bilo kojeg prava.

Iz žalbi Instituciji ombudsmena proizlazi da je još uvijek aktuelno pitanje ostvarivanja prava povratnika u pogledu obrazovanja, zapošljavanja, imovinskih prava, zdravstvene i socijalne zaštite, slučajeva govora mržnje i neefikasnosti javne uprave, što sve utiče na održivost povratka. Podnositelj žalbe⁴⁶⁰ navodi da je morao napustiti imovinu zbog ratnih dejstava, da je ta imovina potpuno devastirana, da je više puta pokušao dobiti donaciju ili sredstva za obnovu, ali bez uspjeha. U izjašnjenju odgovornih organa navedeno je da su aktivnosti na obnovi uništene imovine otežane ili zaustavljene zbog ograničenja budžetskih sredstava, što je neprihvatljivo sa stanovišta dobre uprave, odgovorne javne vlasti i prakse međunarodnih sudova u procesima za zaštitu pojedinačnih prava.⁴⁶¹ Uslovi i rokovi koji su propisani pozitivnim propisima kao uslov konkurisanja za sredstva obnove, prema mišljenju Ombudsmena, trebaju biti predmetom povremenih preispitivanja, jer oštećeno lice ne treba pasivno čekati birokratski odgovor više decenija ne rješavajući osnovno egzistencijalno pitanje, kao što je pravo na dom. Upućena je preporuka⁴⁶² svim entitetskim i lokalnim vlastima da u okviru svojih ovlaštenja poduzmu sve mjere na okončanju procesa obnove ratom uništene privatne imovine, precizirajući da te mjere mogu obuhvatiti prioritarno izdvajanje budžetskih sredstava za ove namjene, izmjenu postojećeg zakonskog okvira, konkurisanje projekata pred finansijskim ili međunarodnim tijelima i koordinaciju aktivnosti između različitih nivoa vlasti, kako se ne bi desilo da građani zbog praznina ili podijeljene nadležnosti ostanu uskraćeni za elementarna prava, kao što je pravo na dom ili imovinu.

⁴⁵⁸ Ž-SA-06-20/22;

⁴⁵⁹ P-152/22;

⁴⁶⁰ Ž-BL-06-357/21;

⁴⁶¹ Evropski sud za ljudska prava, *Burdov v. Russia*, presuda od 7. maja 2002. godine § 35.

⁴⁶² P-357/21;

Ombudsmeni su nadležnim organima ukazali na dužnost poduzimanja mjera s ciljem da se svakom djetetu u bilo kojem dijelu Bosne i Hercegovine omogući jednak pristup obrazovanju, a što se naročito odnosi na područja sa značajnom povratničkom populacijom, u oba entiteta, te ih podsjetili da svako nepostupanje u tom smislu, prema odredbama Zakona o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini otvara pitanje prekršajne i građanske odgovornosti. U žalbi⁴⁶³ vezanoj za pravo djece na izučavanje nacionalne grupe predmeta, Ombudsmeni su imali u vidu stavove Ustavnog suda Bosne i Hercegovine koji je utvrdio⁴⁶⁴ da zakoni (Republike Srpske, ali i kantonalni) nemaju odredbe kojima je regulisano pitanje izučavanja tzv. nacionalne grupe predmeta (ali ni odredbe o zapošljavanju nastavnika povratnika), kao što je to predviđeno Privremenim sporazumom o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika, kao i da materija izrade nastavnih planova i programa ne može biti zakonska materija koju bi detaljno trebalo da uredi zakonodavac, već je to materija koju sa stanovišta struke uređuje nadležno ministarstvo obrazovanja u saradnji sa stručnim organima. Upućena je preporuka⁴⁶⁵ odgovornom entitetskom ministarstvu da poduzme mjere iz svoje nadležnosti da sistematski uredi pitanje uvođenja nacionalne grupe predmeta i zapošljavanja nastavnika povratnika.

U odgovoru na zahtjev Ombudsmena za izjašnjenje povodom navoda o nacionalnoj diskriminaciji u zapošljavanju, odgovorni organ nerijetko navodi da ne vodi evidenciju o nacionalnoj pripadnosti zaposlenih ili da se oni o tome nisu izjašnjavali. Ombudsmeni u takvim predmetima⁴⁶⁶ ukazuju da svaki javni organ ima zakonsku i ustavnu obavezu uspostavljanja veće etničke ravnopravnosti kod zapošljavanja lica iz reda manje zastupljenog naroda. U ovakvim slučajevima, teret dokazivanja je na tuženoj strani u skladu s članom 15. Zakona o zabrani diskriminacije, posebno ako podnosilac žalbe učini vjerovatnim da su svi primljeni ili svi zaposleni pripadnici istog naroda. U konkretnom predmetu upućena je preporuka⁴⁶⁷ javnom organu da vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti naroda putem aktivnog poduzimanja mjera, kao što su vođenje evidencije ili mjere pozitivne diskriminacije. U odgovoru direktora je potvrđeno da će ubuduće voditi posebnu evidenciju o nacionalnoj pripadnosti kako svojih zaposlenih tako i budućih kandidata koji se prijavljuju na konkurs.

10.6.4. Rodno zasnovana diskriminacija

U procesu zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini formirani su mehanizmi koji se koriste u predmetima ove vrste, što uključuje i krivično-pravnu zaštitu, dok Ombudsmeni poduzimaju mjere po žalbama građana u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije.

Tokom 2022. godine Ombudsmeni su postupali u tri predmeta u kojima su navodi žalbe ukazivali na povredu rodne ravnopravnosti, a konkretnije, na činjenicu da su žene koje su ostale u drugom stanju bile suočene sa kršenjem prava iz radnog odnosa, kao i činjenicu da vanbračna zajednica ne uživa *de facto* isti stepen zaštite kao bračna zajednica u pogledu ostvarivanja pojedinih imovinskih prava, kao što su pravo na izdržavanje ili nasljeđivanje zajedničke imovine.

⁴⁶³ Ž-BL-08-542/21;

⁴⁶⁴ U-26/13 od 26.03.2015. godine;

⁴⁶⁵ P-298/21;

⁴⁶⁶ Ž-BL-06-19/22;

⁴⁶⁷ P-89/22;

Podnositeljica žalbe⁴⁶⁸ je ostala bez prava na porodični penziju, s obrazloženjem da kao vanbračna supruga nije ispunjavala uslove za ostvarivanje prava na penziju jer nije priložila pravosnažnu presudu kojom se utvrđuje pravo na izdržavanje. Podnositeljica žalbe ima presudu suda kojom se utvrđuje da je s pokojnikom živjela u vanbračnoj zajednici te da ju je imenovani izdržavao. U svjetlu navedenog, Ombudsmeni su zauzeli nedvosmislen stav da podnositeljica žalbe ne smije snositi štetne posljedice zbog toga što Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju nije usklađen s Porodičnim zakonom, a koja neusklađenost ima za posljedicu diskriminaciju vanbračnih supružnika u odnosu na bračne drugove u pogledu ostvarivanja prava na porodičnu penziju. Ombudsmeni su uputili preporuku⁴⁶⁹ direktoru nadležnog fonda da preispita sporno rješenje u svjetlu Porodičnog zakona Republike Srpske koji propisuje da je vanbračna zajednica izjednačena s bračnom zajednicom u pogledu prava na međusobno izdržavanje i drugih imovinsko-pravnih odnosa. Preporuka nije provedena s pozivom na postojeći pravni okvir, pa je stranka upućena na mogućnost ostvarivanja svojih prava pred najvišim sudskim instancama i međunarodnim organima za zaštitu od rodne diskriminacije.

Podnositeljica žalbe⁴⁷⁰ navodi da ju je nakon povratka s trudničkog bolovanja i porodijskog odsustva novi direktor rasporedio na niže radno mjesto, bez bilo kakvog pismenog akta, s objašnjenjem da je po preuzimanju dužnosti konstatovao brojne nepravilnosti u njenom radu. Podnositeljica žalbe nije imala priliku da se izjasni, odnosno ospori nepravilnosti koje joj se stavljaju na teret, niti je imala mogućnost pravnog zastupanja i prava na pravni lijek koje podrazumijeva sudsku zaštitu u slučaju izricanja disciplinske mjere. Poštujući pravo poslodavca da na najbolji način organizuje proces rada, Ombudsmeni su uputili preporuku⁴⁷¹ kojom se traži poštovanje radnih prava i Zakona o zabrani diskriminacije, jer nisu našli dovoljno opravdanim ili obrazloženim navode o potrebi da se isključivo podnositeljica žalbe degradira premještanjem na niže radno mjesto, zbog propusta koji objektivno mogu postojati ali koji prvenstveno uključuju odgovornost rukovodstva javne ustanove.

U žalbi⁴⁷² je istaknuto da Zakon o posebnim pravima dobitnika ratnih priznanja i odlikovanja i članova njihovih porodica kao članove uže porodice ne navodi vanbračnog druga. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je donio odluku u kojoj je zaključio da su redovni sud i organi uprave primjenom Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, bez uvažavanja opredjeljenja iz Porodičnog zakona o dosljednom izjednačavanju vanbračne zajednice, koja u konkretnom slučaju traje 17 godina, s bračnom zajednicom u svim pravima i obvezama, uključujući i imovinska prava, i odbijanjem apelanticeinog zahtjeva da joj, kao članu porodice umrlog nosioca osiguranika, prizna pravo na porodičnu penziju, prekršili zabranu diskriminacije iz člana II/4. Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije u vezi s pravom na imovinu iz člana II/3.k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Slijedeći istu logiku, Ombudsmen je i u pogledu prava dobitnika ratnih priznanja i odlikovanja i članova njihovih porodica, zauzeo meritoran stav da se pored navedenih uživaoca prava uvrsti i vanbračni supružnik i u tom pogledu izjednači položaj bračnih i vanbračnih supružnika. Ombudsmeni su zaprimili

⁴⁶⁸ Ž-BL-04-780/22;

⁴⁶⁹ P-352/22;

⁴⁷⁰ Ž-BL-06-49/22;

⁴⁷¹ P-122/22;

⁴⁷² Ž-BL-05-434/22;

odgovor na preporuku⁴⁷³ nadležnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata da su poduzete mjere s ciljem upućivanja u proceduru izmjena i dopuna Zakona o posebnim pravima dobitnika ratnih priznanja i odlikovanja i članova njihovih porodica u vezi s izjednačavanjem prava bračnog i vanbračnog druga.

10.6.5. Diskriminacija zbog uvođenja „COVID-mjera“

Ombudsmenu se obratio podnosilac žalbe⁴⁷⁴ povodom zaključka kantonalne vlade kojim se ograničava rad ugostiteljskih objekata radi suzbijanja pandemije COVID-19. Nakon provedenog postupka istrage, upućena je preporuka⁴⁷⁵ izvršnoj vlasti da se prilikom uvođenja mjera dosljedno rukovodi standardima koji se primjenjuju u slučaju ograničavanja osnovnih prava građana koji podrazumijevaju da ograničavanja osnovnih prava građana moraju biti zasnovana na zakonu, odnosno odlukama zakonodavnih organa, (osim privremenih mjera u slučaju hitnosti), da moraju biti proporcionalna cilju koji se želi postići, da javni organi imaju dužnost izabrati najmanje restriktivne mjere kojima se postiže zadati cilj, kao i da bilo kakva ograničavanja moraju biti predmet povremenih i redovnih preispitivanja. Ombudsmeni su istovremeno podvukli da nemaju niti nadležnost niti kompetentnost da procjenjuju adekvatnost epidemioloških mjera s aspekta zaštite zdravlja ljudi, jer bi u tom slučaju, jednako kao i bilo koje drugo lice koje interveniše radi ukidanja zdravstvenih mjera, trebali biti spremni preuzeti i odgovornost za eventualno nastale neželjene posljedice, koje se mogu odraziti na osnovno ljudsko pravo na život, tjelesni integritet ili zdravlje. Preporuka je provedena s obzirom da je na isti stav zauzeo i Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

10.6.6. Imenovanje advokata po službenoj dužnosti

U kontekstu diskriminacije i vladavine prava, Ombudsmeni su razmatrali žalbu⁴⁷⁶ Advokatske komore Republike Srpske, povodom diskriminatornog postupanja RUGIP-a⁴⁷⁷ prilikom postavljanja advokata za privremene zastupnike licima nepoznatog prebivališta u postupcima izlaganja na javni uvid nepokretnosti.

Suštinu žalbe predstavlja navod da RUGIP bez transparentnih i objektivnih kriterija i stvaranja uslova za jednako postupanje i tretman svih advokata, favorizuje nekolicinu advokata za opisani angažman i time ih dovodi u povlašten položaj i omogućava im enormnu zaradu. Pitanje imenovanja advokata po službenoj dužnosti nije regulisano pozitivnim pravnim propisom. Institucija ombudsmena je nakon provođenja postupka istrage dana 20.06.2021. godine Republičkoj upravi za geodetske i imovinsko-pravne poslove Republike Srpske, uputila preporuku⁴⁷⁸ da do usvajanja preciznih zakonskih rješenja, utvrdi i primijeni u radu objektivne, transparentne i pravične kriterije kod postavljanja advokata za privremene zastupnike licima nepoznatog prebivališta u postupcima izlaganja na javni uvid nepokretnosti, uzimajući u obzir prijedloge Advokatske komore kao reprezentativne organizacije advokata. Odgovorna uprava je

⁴⁷³ P-290/22;

⁴⁷⁴ Ž-BL-06-819/21;

⁴⁷⁵ P-297/21;

⁴⁷⁶ Ž-BL-06-221/21;

⁴⁷⁷ Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove;

⁴⁷⁸ P-132/21;

postupila po preporuci Ombudsmena i usvojila pravilnik kojim se ovo pitanje uređuje na pravičan i transparentan način, u saradnji s Advokatskom komorom Republike Srpske.

10.6.7. Nazivi ulica, trgova, ustanova

Ombudsmeni su registrovali više žalbi⁴⁷⁹ koje se odnose na činjenicu da se u oba entiteta, upotrebljavaju nazivi na javnim mjestima koji mogu imati uvredljiv ili zastrašujući efekat na pojedince, koji mogu obeshrabrivati povratak ili produbiti postojeće podjele u Bosni i Hercegovini, a naročito u pogledu viđenja i tumačenja događaja iz skorije historije. Ovo se prvenstveno odnosi na nazive ulica, škola, trgova, saobraćajnica, ali i na sadržaje i natpise na spomen-obilježjima, spomenicima i drugim javnim mjestima, za šta prvenstveno odgovornost snose jedinice lokalne samouprave. Povodom ove problematike, koja je izuzetno osjetljiva i bolna, neophodno je da svi nivoi vlasti postupaju s povećanom dozom senzibiliteta, što se posebno odnosi na jedinice lokalne samouprave, jer su one najneposrednije vezane za ostvarivanje prava građana koja oblikuju njihov svakodnevni život. Institucija ombudsmena ovakve nalaze iznosi u najboljoj namjeri, potpuno uvažavajući potrebu za odavanjem počasti, spomena i značaja ličnostima, događajima ali i žrtvama iz prethodnih sukoba na ovim prostorima. Istovremeno, Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine žele naglasiti da je istu svrhu moguće postići i upotrebom neutralnijih termina, naziva, natpisa i sadržaja, koji bi u većoj mjeri bili prihvatljivi za sve grupe koje žive u ovoj zemlji. Ovakav stav neophodno je vezan i za težnju ka prevenciji daljih podjela, animoziteta i netolarancije, a ujedno i ka doprinosu boljoj komunikaciji, razumijevanju i umanjenju tenzija između različitih etničkih i vjerskih grupa. Ombudsmeni izražavaju uvjerenje da bi se itekako mogao naći zajednički stav u pogledu događaja i ličnosti čija je uloga nesporna za sve strane. Ujedno, princip lokalne samouprave nalaže učešće građana u odlučivanju i kod davanja naziva ulica, škola i drugih javnih prostora, što naročito važnu primjenu ima u povratničkim sredinama. U tom smislu, kao dobar primjer Ombudsmeni navode inicijativu Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine od 11. januara 2021. godine, kojom se od nadležnih predstavnika vlasti na nižim nivoima (gradovi i opštine) traži da zamijene nazive ulica, trgova, škola i ustanova koje nose imena po osobama koje su pripadale fašističkim snagama u Drugom svjetskom ratu. Iako spomenuta inicijativa ne rješava izneseni problem u potpunosti, ona predstavlja važan korak usvojen od strane neposredno izabranog zakonodavnog organa, sastavljenog od predstavnika svih naroda. Ombudsmeni generalno smatraju da se prilikom budućeg odabira naziva, natpisa i obilježja u javnom prostoru, vodi računa o efektima koje mogu imati na povratničku ili manjinsku populaciju, kao i na druge narode koji žive u Bosni i Hercegovini.

10.6.8. Neusklađenost zakona o praznicima

Pitanje državnih praznika nije uređeno u Bosni i Hercegovini na jedinstven način. Ombudsmeni su razmatrali predmet⁴⁸⁰ u kojem se navodi da je direktorica osnovne škole bila izložena medijskim napadima i diskriminaciji, zbog odluke o izricanju odgojno-disciplinske mjere i smanjenju vladanja učenika koji su slavili državni praznik koji se obilježava u drugom entitetu. Roditelji su iskazali nezadovoljstvo donesenom odlukom, te je tom prilikom izvršen i bojkot nastave na način

⁴⁷⁹ Ž-BL-05-714/21; Ž-BL-06-621/21; Ž-BL-06-466/10;

⁴⁸⁰ Ž-BL-01-133/21;

da određeni broj djece nije došao na nastavu, kako u centralnu školu, tako i u područno odjeljenje. Naknadno je došlo do normalizacije nastavnog procesa i svi odsutni učenici su se vratili u školske klupe. Ovaj predmet može imati širi značaj, s obzirom da se pojavljuje praksa da lica koja rade u istom subjektu, npr instituciji na nivou Bosne i Hercegovine, obilježavaju različite datume kao državne praznike, zbog čega bi bilo poželjno ovo pitanje urediti propisima.

10.6.9. Prednost u zapošljavanju kandidata iz istog kantona

Pojedini predmeti ukazuju na podatak da pravo na pristup zapošljavanju kandidati ne ostvaruju pod uslovima jednakosti, zbog činjenice da dolaze iz drugog kantona Federacije BiH. Tako je po žalbi⁴⁸¹ izjavljenoj zbog bodovanja konkursne dokumentacije u konkursnoj proceduri za izbor nastavnika maternjeg jezika u osnovnim školama na području Kantona Sarajevo. Upućena je inicijativa⁴⁸² nadležnim kantonalnim organima za izmjenu Pravilnika s kriterijima za prijem u radni odnos u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama jer sporne odredbe Pravilnika predstavljaju indirektnu diskriminaciju osoba za koje su rješenja o ocjeni rada, odnosno rješenja o stručnim zvanjima, izdata na području drugog kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, koja je realizovana putem izmjene propisa.

10.7. Prava nacionalnih i vjerskih manjina

BiH je, slijedeći obaveze preuzete ratifikovanjem Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, donijela Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH, koji propisuje niz prava koja vlasti u BiH trebaju osigurati manjinama uključujući pravo na jezik,⁴⁸³ informisanje, osiguranje uživanja ekonomsko-socijalnih prava,⁴⁸⁴ sudjelovanje u organima vlasti.⁴⁸⁵

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH⁴⁸⁶ utvrđuje da „jezik i kultura svake značajnije manjine koja živi u BiH poštovat će se i uklapati u školu u najvećoj mjeri u kojoj je to izvodivo, u skladu s Okvirnom konvencijom o zaštiti prava nacionalnih manjina.“⁴⁸⁷

Izborni zakon BiH propisuje obavezu pripadnika nacionalnih manjina u izborima za opštinski nivo na način koji osigurava njihovu „zastupljenost u opštinskom vijeću, odnosno u skupštini opštine i gradskom vijeću, odnosno skupštini grada srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u BiH, te se broj pripadnika nacionalnih manjina koji se neposredno biraju u opštinsko vijeće, odnosno skupštinu opštine i gradsko vijeće, odnosno skupštinu grada utvrđuje statutom opštine, odnosno grada pri čemu se pripadnicima svih nacionalnih manjina, koji

⁴⁸¹ Ž-SA-05-990/21;

⁴⁸² P-241/21;

⁴⁸³ Član 12. - U gradovima, opštinama i mjesnim zajednicama (ili naseljenim mjestima), u kojima pripadnici nacionalne manjine čine apsolutnu ili relativnu većinu stanovništva, organi vlasti osigurat će upotrebu jezika manjine između tih pripadnika i organa vlasti: da natpisi institucija budu ispisani na jeziku manjine, te da lokalni nazivi, imena ulica i drugih topografskih oznaka namijenjenih javnosti budu ispisani i istaknuti i na jeziku manjine koja to zahtijeva.

⁴⁸⁴ Član 18.

⁴⁸⁵ Član 19. i 20.

⁴⁸⁶ „Službeni glasnik BiH“, broj 18/03;

⁴⁸⁷ Član 8.

u ukupnom broju stanovništva te izborne jedinice, prema zadnjem popisu stanovništva, učestvuju s više od 3%, garantuje najmanje jedno mjesto.”⁴⁸⁸

Politička participacija manjina je svedena na uvođenje rezervisanih manjinskih mjesta na lokalnom nivou i formiranje konsultativnih tijela na nivou države i entiteta, kao i na pojedinim nižim nivoima vlasti. Jedan od osnovnih problema je dominantno shvatanje da je za manjine od ključne važnosti da imaju političkog predstavnika u lokalnoj skupštini/vijeću zbog čega se pitanje političke participacije manjina na lokalnom nivou izjednačava s političkim predstavljanjem, dok je proces konsultacija i dalje zanemaren.

Zahtjevi propisani zakonom, odnosno odredbe vezane za nastavu na jezicima manjina nisu primijenjeni nigdje u Bosni i Hercegovini. Što se tiče učenja manjinskih jezika kroz dodatnu, fakultativnu nastavu, vrlo malo škola je uvelo takvu vrstu nastave i većina učenika manjinske jezike uči kroz vanškolske aktivnosti. Nabavka odgovarajućih udžbenika i nastavnih materijala, angažovanje kvalifikovanih nastavnika i raspolaganje prostorijama neke su od mjera koje bi unaprijedile učenje jezika nacionalnih manjina, nezavisno od podrške svojih matičnih država.

Povećanje vidljivosti nacionalnih manjina u medijima postiglo bi se uvođenjem specifičnih programa za nacionalne manjine ili uspostavljanjem radiostanice namijenjene pripadnicima nacionalnih manjina od strane javnih emitera.⁴⁸⁹

Pored identifikovanih izazova specifičnih i za druge zemlje tranzicije pa i pojedine zemlje Evrope, manjine u Bosni i Hercegovini suočene su sa marginalizacijom i zbog specifičnog političkog konteksta i konfrontacije u strukturama vlasti između dominantnih etničkih grupa.

Kao primjer pozitivne prakse može se navesti informacija prema kojoj je na teritoriji Brčko distrikta BiH u toku projekat izgradnje stambenih jedinica u okviru programa stambenog zbrinjavanja Roma, koji Odjel za raseljene osobe, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko distrikta BiH implementira udruženim sredstvima s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. U okviru ovog projekta obavljani su radovi na ukupno 11 stambenih jedinica u 2022. godini, od kojih su dvije novoizgrađene, a devet je saniranih, dok je za potrebe radova izdvojeno oko 400.000 KM. Prethodno je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dodijelilo grant u korist 13 lokalnih zajednica u BiH – četiri u Republici Srpskoj, osam u Federaciji BiH, za stambeno zbrinjavanje Roma u iznosu od milion KM, koji je u fazi realizacije.

10.7.1. Primjeri iz prakse

Jedan od najvećih izazova u radu Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine predstavlja podizanje stepena tolerancije u društvu, a posebno među djecom, prema pripadnicima manjinskih grupa. Podnositeljica žalbe⁴⁹⁰ obratila se Instituciji ombudsmena u ime učenice romske nacionalnosti koja pohađa šesti razred osnovne škole i koja trpi neprijatnosti, jer nastavnica na

⁴⁸⁸ Član 13. i 14.

⁴⁸⁹ Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini i član 15. Zakona o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini;

⁴⁹⁰ Ž-BL-06-263/22;

časovima priča pogrdne viceve i priče o Romima. Nakon toga je uslijedio i niz neprijatnosti u vezi s ocjenjivanjem djevojčice iz istog predmeta i nizom dodatnih uvreda na račun nje i njene majke. Podnositeljica žalbe navodi da se obratila direktorici osnovne škole, i da nije naišla na razumijevanje i saradnju. Osnovna škola dostavila je izjašnjenje na navode žalbe, ističući da godinama radi na prihvatanju različitosti, potvrđujući svoje navode mnogobrojnim projektima realizovanim u sklopu ove odgojno-obrazovne ustanove. Iako podnositeljica žalbe nije dostavila komentar na izjašnjenje škole, Ombudsmeni naglašavaju da su u cilju opšte prevencije kršenja prava pripadnika najbrojnije nacionalne manjine u BiH i promocije ravnopravnosti, sačinili Specijalni izvještaj o pravima Roma, kao referentni dokument za postupanje u predmetima ove vrste.

Aneksom VII uz Dejtonski mirovni sporazum propisana je obaveza javnih organa da stvore političke, privredne i socijalne uslove pogodne za dobrovoljni povratak, što podrazumijeva nesmetanu slobodu kretanja, slobodu pristupa javnim površinama, pružanje komunalnih usluga i uopšte stvaranje nesmetanih uslova života. U žalbi povratnika⁴⁹¹ navodi se da jedinica lokalne samouprave nije poduzela ništa u vezi s obnovom pristupnog puta prema lokalnom groblju. U izjašnjenju jedinice lokalne samouprave navodi se da nije usvojen Program rada s finansijskim planom, te da iz tog, i drugih razloga, put nije mogao biti uvršten na listu za sanaciju i održavanje. S obzirom da ostvarivanje prava na pristup groblju nije nikakva privilegija, nego osnovni i polazni uslov svakog održivog povratka ili života uopšte bilo koje zajednice, pogotovo imajući u vidu činjenicu da su stanovnici te iste mjesne zajednice do 1995. godine imali nesmetan pristup svom groblju i to iz dva pravca, upućena je preporuka svim nadležnim opštinskim organima da poduzmu sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se obnovio pristupni put prema lokalnom groblju.

U pojedinim predmetima Ombudsmeni ne ulaze u razmatranje dolazi li do diskriminacije romske populacije u korištenju javnih fondova, nego preporučuju poduzimanje mjera u korist svih lica u stanju socijalne potrebe. Žalba⁴⁹² Evropskog centra za prava Roma (European Roma Rights Centre) iz Belgije, u vezi s provođenjem postupka stambenog zbrinjavanja interno raseljenih lica i drugih korisnika kolektivnih i alternativnih vidova smještaja čije je zatvaranje predviđeno u sklopu projekta "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja CEB II", odnosi se na period na koji se zaključuju ugovori o zakupu stana. Navodi žalbe odnose se na, kako ističu, diskriminatornu praksu grada prilikom zaključivanja naprijed navedenih ugovora o zakupu stanova, jer se navedeni ugovori zaključuju na godinu dana s mogućnošću produženja umjesto, kako ističu, roka koji propisuje Zakon o socijalno neprofitnom stanovanju koji iznosi pet godina, s mogućnošću produženja ugovora. Podnosioci žalbe, dalje ističu, da su korisnici ovog projekta u najvećoj mjeri stambeno nezbrinuti Romi, da se nalaze u diskriminirajućem položaju jer se s njima zaključuju ugovori s kraćim rokom trajanja u odnosu na druga lica s kojima su ugovori zaključivani u trajanju od pet godina. Takvo postupanje predstavlja dovođenje u nejednak položaj, bez zakonskog utemeljenja i objektivnog opravdanja. U izjašnjenju grada navodi se da je prema Zakonu o socijalno-neprofitabilnom stanovanju regulisano da je "zakupodavac dužan sa zakupcem zaključiti ugovor o zakupu stana na određeno vrijeme, na period do pet godina s mogućnošću produženja", a ne na period od pet godina, kako se navodi u žalbi. Grad također odbacuje navode da se Romi nalaze u diskriminirajućem položaju jer se s njima

⁴⁹¹ Ž-BL-03-234/21;

⁴⁹² Ž-SA-08-701/22;

zaključuju ugovori s kraćim rokom, s obzirom da su i s drugim korisnicima iz ovog projekta zaključeni na isti period. U ovom konkretnom predmetu, Ombudsmeni su zauzeli stav da bi grad u narednom periodu trebao produžiti period u kojem zaključuje ugovore, jer to za posljedicu ima određenu sigurnost, a korisnici su manje izloženi stalnom stresu i neizvjesnosti i mogu početi realizovati dugoročnije planove kao što su zaposlenje, školovanje i drugo.

XI. SARADNJA S MEDIJIMA

U radu Institucije mediji imaju veliku i značajnu ulogu – mogu da je afirmišu, dostavljaju informacije o slučajevima kršenja ljudskih prava, utiču na formiranje javnog mnijenja i mobilišu podršku. Ombudsmeni u svom radu posebnu pažnju pridaju informisanju i saradnji s medijima, što svakako doprinosi jačanju povjerenja građana u Instituciju i otvara mogućnost aktueliziranja tema od značaja za ostvarivanje ljudskih prava. Ciljevi saradnje Ombudsmena s medijima su: promocija ljudskih prava i podizanje svijesti o potrebi prevencije njihovog kršenja; informisanje građana o mehanizmima zaštite njihovih prava kroz rad Ombudsmena; poticanje i afirmacija zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda; sistematično, kontinuirano, pravovremeno i tačno informisanje javnosti (putem štampanih i elektronskih medija) o relevantnim aktivnostima Ombudsmena; kreiranje i promovisanje pozitivne slike Ombudsmena u javnosti; konstantno i sistematično praćenje javnog mnijenja, kvantiteta i kvaliteta medijskog prostora u štampanim i elektronskim medijima posvećenog temama od značaja za ostvarivanje ljudskih prava s aspekta rada Ombudsmena. Prema razmatranim povredama prava evidentirano je 12 žalbi koje se odnose na medije i slobodu informisanja.

Posvećenost aktivnostima Ombudsmena od strane medija doprinosi transparentnijem, efikasnijem i vidljivijem djelovanju Institucije. Mediji na ovaj način distribuiraju informacije o postojanju institucije koja na jednostavan i birokratskom procedurom neopterećen način pomaže građanima u ostvarivanju njihovih prava. S druge strane, pišući o zbivanjima u društvu, mediji dostavljaju Ombudsmenima informacije o kršenju ljudskih prava, na osnovu kojih Ombudsmeni po službenoj dužnosti pokreću istragu.

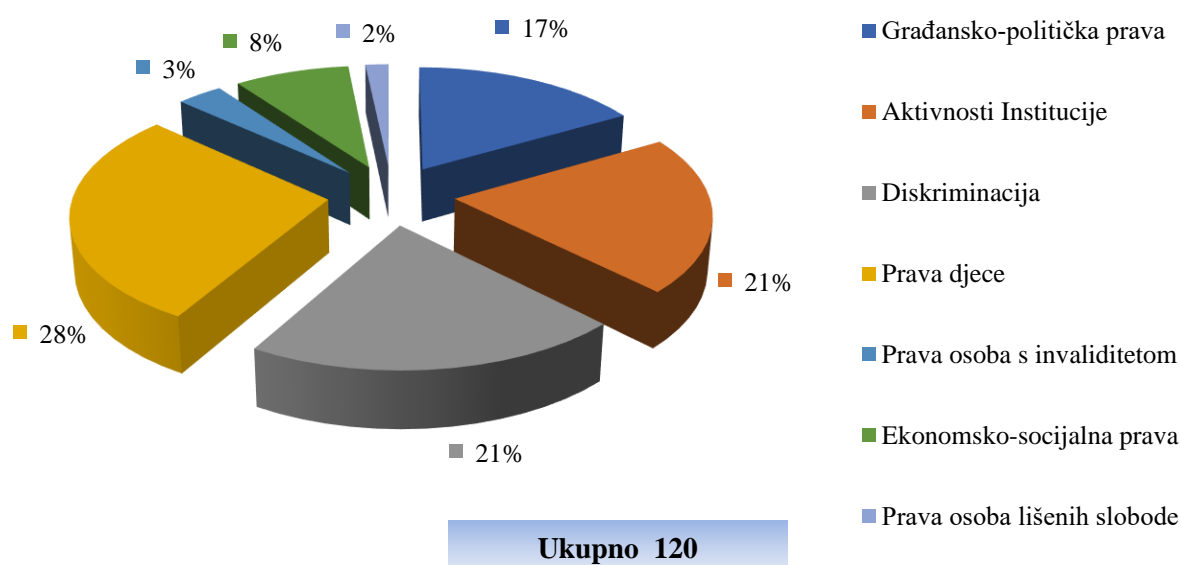
Ombudsmeni raspolažu s nekoliko instrumenata preko kojih obezbeđuju svoje prisustvo u javnosti, a jedan od njih su svakako i saopštenja putem kojih obavještava nadležne organe i javnost o kršenju ljudskih prava. Bez obzira na to da li su u svojim saopštenjima pažnju javnosti fokusirali na važnost ostvarivanja prava na porodijsku naknadu, zaštitu djece od manipulacije u političkim kampanjama, potrebu uspostavljanja registra osoba pravosnažno osuđenih za krivična djela protiv spolne slobode i morala prema djeci i maloljetnicima ili alimentacioni fond, Ombudsmeni nastoje da svojim saopštenjima podstaknu nadležne organe da agilnije pristupe rješavanju problema.

Ombudsmeni su putem saopštenja za javnost ukazali i na obilježavanje značajnijih datuma iz oblasti ljudskih prava u 2022. godini, u kojima su aktuelna dešavanja u društvu i ostale aktivnosti Ombudsmena razmatrane sa stanovišta zaštite i unapređenja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Mediji su dragocjeni saradnik Ombudsmena u svim njegovim nastojanjima i stoga se saradnji s medijima u kontinuitetu pridaje posebna pažnja. Tako je u izvještajnom periodu realizovano 120 izjava za medije. Tematski posmatrano interes medija primarno je bio fokusiran na tri oblasti, a to su rad i zapažanja Ombudsmena u pogledu ostvarivanja ljudskih prava na osnovu žalbi građana i postupanja u predmetima registrovanim u ovoj instituciji, potom dječija prava, uključujući prava djece s poteškoćama u razvoju u obrazovnom sistemu, vršnjačko nasilje, ravnopravno roditeljstvo i druga pitanja koja se tiču položaja i zaštite djece, te diskriminacija uključujući mobing, položaj LGBT populacije, dobnu, spolnu i druge vidove diskriminacije.

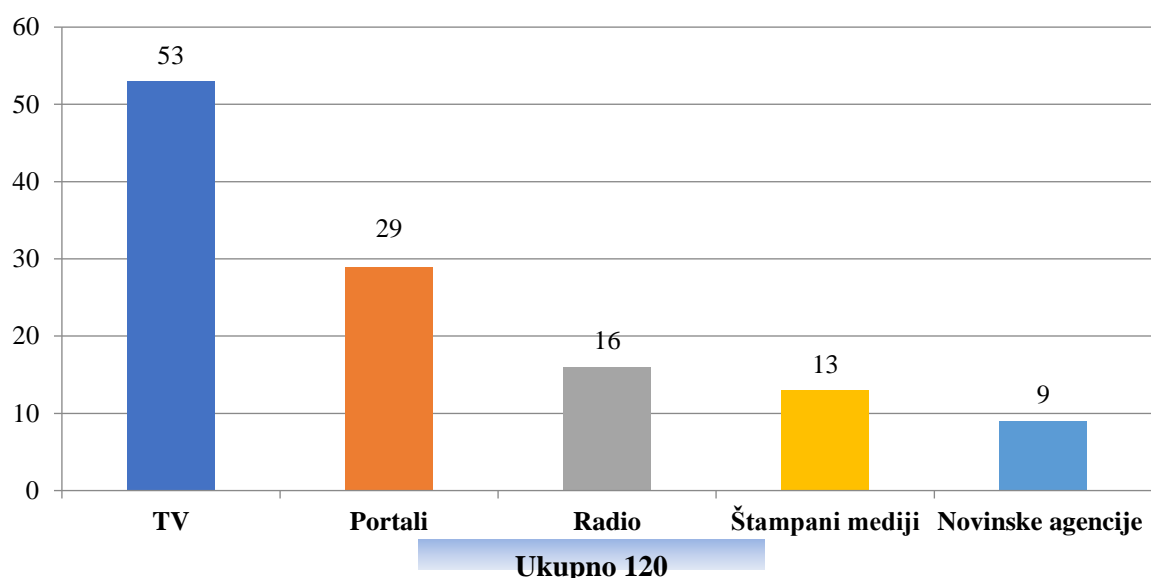
U izjavama za medije bilo je riječi i o konkursnim procedurama, transparentnosti institucija, odnosno primjeni Zakona o slobodi pristupa informacijama, ostvarivanju prava osoba s invaliditetom, stanja u oblasti migracija i drugim pitanjima koja su razmatrana iz perspektive Ombudsmena.

Posmatrano po povredama prava u izjavama za medije zastupljena su prava djeteta (34), diskriminacija (25), građanska i politička prava (20), ekonomsko-socijalna prava (10), prava osoba s invaliditetom (4) i prava lica lišenih slobode (2). U značajnom broju izjave za medije obuhvatale su pitanja iz opšte nadležnosti institucije, uključujući rad na predmetima, ocjenu stanja ljudskih prava itd. (25).

Interes za rad Ombudsmena pokazivali su kako štampani, tako i elektronski mediji. O aktivnostima Ombudsmena, kada je o elektronskim medijima riječ, izvještavali su BHT1, RTRS, FTV, BN, TVUSK, ATV, Nova BH, FACE, UNA TV, RSE, RTVTK, N1, Al Jazeera Balkans i dr. U pogledu printanih medija Ombudsmen je ostvario saradnju s „Oslobođenjem“, „Dnevni avazom“, „Nezavisnim novinama“. Pored tradicionalnih medija, Ombudsmen je bio zastupljen i na internet-portalima.

Posmatrano prema vrsti medija odgovoreno je na zahtjeve televizijskih kuća (53), web-portala (29), radiostanica (16), štampanih medija (13) i novinskih agencija (9).

Saradnja Ombudsmena s medijima, kao i prethodnih godina, realizovana je na različite načine, bilo da se radi o izjavama, saopštenjima u TV i radioemisijama, intervjuu ili drugom vidu komunikacije s medijima.

U skladu s mogućnostima predstavnici Ombudsmena učestovali su na konferencijama, okruglim stolovima, seminarima i drugim događajima posvećenim temama koje doprinose podizanju svijesti javnosti o ljudskim pravima putem medija i edukacijom.

Prezentacija značajnih dokumenata Ombudsmena, kakav je i dokument „Smjernice za unapređenje svakodnevne komunikacije s osobama s invaliditetom“, također je podrazumijevala medijsku pokrivenost događaja kako bi o istom bila upoznata i šira javnost.

Građani, a tako i mediji su do informacija o aktivnostima Ombudsmena mogli doći i pomoću internet-stranice ove institucije, na kojoj je tokom 2022. godine objavljeno više od 613 različitih sadržaja. O njenom značaju dovoljno govori informacija da je u tom periodu web - stranica posjećena 42.340 puta, prilikom čega je pregledano više od 110.433 stranice sa sadržajima koji su objavljeni. Najviše posjeta je zabilježeno iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Njemačke Holandije i Austrije, a web-stranica posljednjih godina bilježi i značajan broj posjeta iz SAD-a.

U izjavama za medije Ombudsmeni ili drugi predstavnici Institucije govorili su o gotovo svim oblastima ljudskih prava i osnovnih sloboda, te prezentovali teme iz opšte nadležnosti Institucije, uključujući ulogu i funkciju Institucije, konkretne predmete koji se nalaze u njenom radu, preporuke Ombudsmena, ali i ostale pokazatelje kojima se ocjenjuje opšte stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Uzimajući u obzir navedeno, Ombudsmen konstatuje da su mediji značajan partner u promociji ljudskih prava i kreiranju svijesti o potrebi prevencije njihovog kršenja, te izražava spremnost na dalje jačanje saradnje, a sve u najboljem interesu građana i građanki BiH.

XII. SARADNJA S ORGANIMA I INSTITUCIJAMA, NVO I CIVILNIM SEKTOROM

12.1. Saradnja s organima i institucijama u Bosni i Hercegovini

Ombudsmeni su oduvijek isticali važnost saradnje s organima vlasti, posebno s organima zakonodavne vlasti koji usvajaju godišnje izvještaje Institucije ombudsmena, kao i organima izvršne vlasti. U vezi s prethodno navedenim, ostvarena su sljedeća učešća:

- Odbor za predstavke, prijedloge i društveni nadzor, SI o govoru mržnje u BiH, Narodna skupština Republike Srpske (razmatranje Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁴⁹³
- Sjednica Kluba delegata bošnjačkog naroda u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2019),⁴⁹⁴
- 17. sjednica Doma naroda Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2019),⁴⁹⁵
- 37. sjednica Zakonodavno-pravne komisije Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Inicijative za izmjene članova od 22. do 25. Zakona o namještenicima u organima državne službe u Federaciji BiH),⁴⁹⁶
- Nastavak 17. sjednice Doma naroda Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2019),⁴⁹⁷
- 7. sjednica Komisija za informisanje Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁴⁹⁸
- 17. sjednica Komisije za zaštitu ljudskih prava i sloboda Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁴⁹⁹
- 17. sjednica Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH (razmatranje Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini i Specijalnog izvještaja o efikasnosti zakonskih rješenja o profesionalnoj rehabilitaciji u Bosni i Hercegovini),⁵⁰⁰
- 30. redovna sjednica Predstavničkog doma Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁵⁰¹
- 19. sjednica Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (razmatranje Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini i Specijalnog izvještaja o efikasnosti zakonskih rješenja o profesionalnoj rehabilitaciji u Bosni i Hercegovini),⁵⁰²

⁴⁹³ Dana 10.02.2022. godine;

⁴⁹⁴ Dana 17.02.2022. godine;

⁴⁹⁵ Dana 17.02.2022. godine;

⁴⁹⁶ Dana 03.03.2022. godine;

⁴⁹⁷ Dana 03.03.2022. godine;

⁴⁹⁸ Dana 07.03.2022. godine;

⁴⁹⁹ Dana 07.03.2022. godine;

⁵⁰⁰ Dana 07.03.2022. godine;

⁵⁰¹ Dana 09.-10.03.2022. godine;

⁵⁰² Dana 09.03.2022. godine;

- 21. sjednica kluba delegata bošnjačkog naroda Doma naroda Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2020, Specijalnog izvještaja o pravu na slobodu mirnog okupljanja i Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁵⁰³
- 10. vanredna sjednica Doma naroda Parlamenta Federacije BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2020, Specijalnog izvještaja o pravu na slobodu mirnog okupljanja i Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁵⁰⁴
- 22. sjednica Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH (razmatranje Specijalnog izvještaja o efikasnosti zakonskih rješenja u oblasti profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom i Specijalnog izvještaja o govoru mržnje u Bosni i Hercegovini),⁵⁰⁵
- Sjednica Odbora jednakih mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2021),⁵⁰⁶
- 20. sjednica Odbora za predstavke, prijedloge i društveni nadzor Narodne skupštine Republike Srpske (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2021),⁵⁰⁷
- 20. sjednica Narodne skupštine Republike Srpske (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2021),⁵⁰⁸
- 22. sjednica Narodne skupštine Republike Srpske (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2021),⁵⁰⁹
- 19. sjednica Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2021),⁵¹⁰
- 30. sjednica Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH (razmatranje Godišnjeg izvještaja 2021).⁵¹¹

Prisustvovali smo, u svojstvu članova delegacije Bosne i Hercegovine, pripremnom⁵¹² i 6. sastanku⁵¹³ Pododbora za pravdu, slobodu i sigurnost između BiH i EU.

Saradnja sa akademskom zajednicom ostvarena je gostovanjima na sljedećim visokoškolskom ustanovama, gdje su upriličena predavanja na temu ljudskih prava:

- Pravni fakultet u Zenici,⁵¹⁴
- Sarajevska škola za nauku i tehnologiju (razgovor sa studentom Fakulteta za političke nauke SSST u Područnom uredu u Sarajevu, na temu ljudskih prava),⁵¹⁵
- Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru,⁵¹⁶
- Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu,⁵¹⁷

⁵⁰³ Dana 24.03.2022. godine;

⁵⁰⁴ Dana 24.03.2022. godine;

⁵⁰⁵ Dana 16.05.2022. godine;

⁵⁰⁶ Dana 31.05.2022. godine;

⁵⁰⁷ Dana 31.05.2022. godine;

⁵⁰⁸ Dana 10.02.2022. godine;

⁵⁰⁹ Dana 5.7.2022. godine;

⁵¹⁰ Dana 22.06.2022. godine;

⁵¹¹ Dana 27.06.2022. godine;

⁵¹² Dana 29.11.2022. godine;

⁵¹³ Dana 09.12.2022. godine;

⁵¹⁴ Dana 07.01.2022. godine;

⁵¹⁵ Dana 12.01.2022. godine;

⁵¹⁶ Dana 02.02.2022. godine;

⁵¹⁷ Dana 02.06.2022. godine i dana 02.12.2022. godine;

- Pravni fakultet u Banjoj Luci⁵¹⁸ i
- Pravni fakultet Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru (IV naučna konferencija „Ljudska prava pred izazovima stvarnosti“ povodom Međunarodnog dana ljudskih prava).⁵¹⁹

U svojstvu člana žirija učestvovali smo i na državnom takmičenju u simuliranom suđenju šest državnih pravnih fakulteta iz Bosne i Hercegovine, u organizaciji Studentskog odbora pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru pod nazivom *Ius versus Iustitiam*.⁵²⁰

Ombudsmeni su u toku 2022. godine održali niz sastanaka sa sljedećim članovima vlade i predstavnicima vlasti:

- ministrom za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine,⁵²¹
- gradonačelnikom Trebinja,⁵²²
- gradonačelnikom Tuzle,⁵²³
- premijerom Tuzlanskog kantona,⁵²⁴
- direktorom Poreske uprave Republike Srpske,⁵²⁵
- gradonačelnikom Bihaća,⁵²⁶
- gradonačelnikom Livna⁵²⁷
- direktorom Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja u Federaciji BiH,⁵²⁸
- glavnom tužiteljicom Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo,⁵²⁹
- komesarom Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo,⁵³⁰
- predstavnicima Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (VSTV),⁵³¹
- predstavnicima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,⁵³²
- predstavnicima Ministarstva zdravstva Federacije BiH,⁵³³
- ministrom sigurnosti Bosne i Hercegovine,⁵³⁴
- ombudsmenom za zaštitu potrošača u Bosni i Hercegovini.⁵³⁵

Prisustvovali smo i svečanom obilježavanju Dana policije Republike Srpske i 30. godina Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske.⁵³⁶

Učesnici, gosti predavači i edukatori bili smo na sljedećim aktivnostima:

⁵¹⁸ Dana 13.12.2022. godine;

⁵¹⁹ Dana 09.12.2022. godine;

⁵²⁰ Dana 03.06.2022. godine;

⁵²¹ Dana 04.02.2022. godine;

⁵²² Dana 15.03.2022. godine;

⁵²³ Dana 15.03.2022. godine;

⁵²⁴ Dana 16.03.2022. godine;

⁵²⁵ Dana 16.03.2022. godine;

⁵²⁶ Dana 17.03.2022. godine;

⁵²⁷ Dana 12.04.2022. godine;

⁵²⁸ Dana 24.03.2022. godine;

⁵²⁹ Dana 09.05.2022. godine;

⁵³⁰ Dana 07.07.2022. godine;

⁵³¹ Dana 11.10.2022. godine;

⁵³² Dana 11.10.2022. godine;

⁵³³ Dana 18.10.2022. godine;

⁵³⁴ Dana 20.10.2022. godine;

⁵³⁵ Dana 24.10.2022. godine;

⁵³⁶ Dana 04.04.2022. godine;

- Stručno usavršavanje na temu „Praktični aspekti pružanja međunarodne pravne pomoći“, organizovano u okviru projekta Evropske unije „Unapređenje rada na predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini“ (IPA 2019) u Banjoj Luci u organizaciji Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine,⁵³⁷
- Seminar „Oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti s osvrtnom na zadržavanje lica u zdravstvenoj ustanovi“, u organizaciji Centra za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH,⁵³⁸
- Naučno-stručni skup „Alternativne sankcije i mjere u kaznenom pravu“, u organizaciji Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu i Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja,⁵³⁹
- Okrugli sto „Društveni položaj gluhih i nagluhih osoba u Bosni i Hercegovini“, u organizaciji Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banja Luci i Saveza gluhih i nagluhih Republike Srbije,⁵⁴⁰
- Predavanje u okviru tribine „Bitne karakteristike Ustava Bosne i Hercegovine i zaštita ljudskih prava u Bosni i Hercegovini“ u organizaciji Visoke poslovno-tehničke škole Doboj (VPTŠ),⁵⁴¹
- Edukacija za državne službenike u Bihaću o slobodnom pristupu informacijama, uz podršku Gradske uprave Grada Bihaća,⁵⁴²
- Edukacija na seminaru u Banjoj Luci na temu specifičnosti krivičnog postupka prema djeci i maloljetnicima, u organizaciji Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj i saradnji s UNICEF-om,⁵⁴³
- Izlaganje na temu „Međunarodni standardi kojima se reguliše zaštita od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja dece u digitalnom okruženju“ na XXXIII Međunarodnom naučnom tematskom skupu „Djeca i izazovi digitalnog okruženja“, na Paliću, u organizaciji Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Pravosudne akademije⁵⁴⁴ i
- Konferencija „Ravnopravnost spolova u kontekstu zaštite okoliša i klimatskih promjena“, u organizaciji Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH i UN Women.⁵⁴⁵

U toku godine, Ombudsmeni BiH su obavili posjetu Javnoj ustanovi Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica“ Sarajevo.⁵⁴⁶ Međunarodni dan djeteta proslavili smo u Sjedištu Institucije, u društvu gostiju - predstavnika Vijeća učenika Srednje škole „Ljubiša Mladenović“ iz Banje Luke, i na simboličan način u Područnom uredu u Sarajevu.⁵⁴⁷

⁵³⁷ Dana 01.04.2022. godine;

⁵³⁸ Dana 12.04.2022. godine;

⁵³⁹ Dana 11.05.2022. godine;

⁵⁴⁰ Dana 17.05.2022. godine;

⁵⁴¹ Dana 26.05.2022. godine;

⁵⁴² Dana 06.06.2022. godine;

⁵⁴³ Dana 09.06.2022. godine;

⁵⁴⁴ Dana 16.06.2022. godine;

⁵⁴⁵ Dana 08.03.2022. godine;

⁵⁴⁶ Dana 18.10.2022. godine;

⁵⁴⁷ Dana 20.11.2022. godine i dana 18.10.2022. godine;

12.2. Saradnja s međunarodnim organizacijama i institucijama i podnesci komitetima UN-a

U svjetlu Pariških principa, sekretarijat Potkomiteta za akreditaciju globalne alijanse nacionalnih institucija za ljudska prava (SCA GANHRI) je u svom posljednjem razmatranju statusa reakreditacije Institucije iz novembra 2017. godine, potvrdio status „A“ Institucije i uputio preporuke koje se odnose na proširenje mandata Institucije, što uključuje i izmjene i dopune Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine. SCA je preporučio i da zakonske intervencije uključe sljedeća pitanja: finansijsku nezavisnost, uspostavljanje mandata nezavisnog preventivnog mehanizma, formalizaciju radnih odnosa s drugim organizacijama za ljudska prava i domaćim institucijama, prvenstveno organizacijama civilnog društva i imenovanja i razrješenja. Imajući u vidu niz objektivnih činjenica koje utiču na djelovanje Institucije, uključujući prije svega činjenicu da usvajanje izmjena i dopuna zakona je u nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su podnijeli molbu⁵⁴⁸ za odgodu reakreditacije za period od jedne godine. Molba je prihvaćena.

U odnosu na proteklu godinu, borba s epidemijom je rezultirala da je pandemija COVID-19 u 2022. godini uspješno stavljena pod kontrolu, na zadovoljstvo svih građana i građanki Bosne i Hercegovine. To je rezultiralo širokom saradnjom s institucijama i organizacijama u Bosni i Hercegovini, ali i na regionalnom i međunarodnom planu. Fokus je i dalje na jačanju ljudskih prava u bilo kojem konceptu, kao društvenom prioritetu demokratskog društva.

Ova godina započela je sastancima s dugogodišnjim institucionalnim partnerom, Uredom Vijeća Evrope u Sarajevu, na temu uspostave preventivnog mehanizma u skladu sa Opcionim protokolom uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT).⁵⁴⁹ Sastanci su održani u sjedištu Institucije u Banjoj Luci i u Područnom uredu u Sarajevu. Zajedničke aktivnosti s Uredom Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini koje su uslijedile tokom godine bile su:

- edukacije državnih službenika na temu borbe protiv govora mržnje, u sklopu projekta „Promocija različitosti i jednakosti u BiH“ u gradovima Trebinje⁵⁵⁰, Tuzla⁵⁵¹ i Bihać⁵⁵²,
- sastanci Upravnog odbora zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022.“ na temu Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini, Sprečavanje i borba protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i Sloboda izražavanja i sloboda medija u Bosni i Hercegovini,⁵⁵³
- uvodno obraćanje povodom otvaranja lokalne kampanje Evropske unije i Vijeća Evrope naziva „Blokiraj mržnju. Podijeli ljubav“, u sklopu projekta „Promocija različitosti i jednakosti u Bosni i Hercegovini“, kao dio zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope

⁵⁴⁸ Dana 09.09.2022. godine;

⁵⁴⁹ Dana 20.01.2022. godine i dana 21.01.2022. godine;

⁵⁵⁰ Dana 15.03.2022. godine;

⁵⁵¹ Dana 16.03.2022. godine;

⁵⁵² Dana 17.03.2022. godine;

⁵⁵³ Sastanak UO održan u Sarajevu dana 21.03.2022. godine, sastanak UO održan u Banjoj Luci dana 21.04.2022. godine i sastanak UO održan u Brčkom i online dana 07.11.2022. godine;

„Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022.“, a kojeg implementira Odjel za borbu protiv diskriminacije Vijeća Evrope,⁵⁵⁴

- sastanak Savjetodavnog odbora u Sarajevu u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope „Kvalitetno obrazovanje za sve“,⁵⁵⁵
- online sastanak s projektnim timom Vijeća Evrope o učešću u projektu „Jačanje institucionalnih kapaciteta u oblasti slobode izražavanja i informisanja u Bosni i Hercegovini“,⁵⁵⁶
- webinar o rješavanju govora mržnje kroz poboljšanje prikupljanja podataka, u sklopu zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope „Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2019-2022.“⁵⁵⁷.

Sastanak s predstavnikom Centra za evropske sigurnosne studije (CESS) i ekspertom za parlamentarno osnaživanje bio je povod za razgovor na temu potreba i opcija u pogledu jačanja inkluzivnog nadzora nad sigurnosnim sektorom Bosne i Hercegovine, kroz osnaživanje organizacija civilnog društva i drugih aktera u demokratskom nadzoru sektora sigurnosti, uključujući i Instituciju ombudsmena Bosne i Hercegovine.⁵⁵⁸

Ombudsmen Bosne i Hercegovine je bio i gost predavač na Međunarodnom naučnom skupu na temu „80 godina od pogroma u Velikoj raciji – korak dalje ka zajedničkoj budućnosti“, koji je organizovao Pokrajinski ombudsmen u Novom Sadu.⁵⁵⁹

Stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, vladavina zakona, demokratske procedure u donošenju zakona, tolerancija, eliminacija diskriminacije i mnoge druge interesantne teme bile su povod sastanka s direktorom OSCE Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) u sjedištu Institucije.⁵⁶⁰

Ostala saradnja s Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini ostvarena je učešćem u sljedećim aktivnostima:

- online sastanak Ombudsmena Bosne i Hercegovine s ambasadoricom K. Kavalec,⁵⁶¹
- prvi koordinacijski sastanak ključnih aktera u polju promocije i zaštite slobode izražavanja i prava medija koji je u cilju unapređenja sigurnosti novinara i medijskih radnika Kantona Sarajevo organizovalo Tužilaštvo Kantona Sarajevo u saradnji sa Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini,⁵⁶²
- sastanak u Područnom uredu u Sarajevu s predstavnicom OSCE-a za slobodu medija, koja je boravila u zvaničnoj posjeti Bosni i Hercegovini,⁵⁶³

⁵⁵⁴ U Konjicu dana 28.03.2022. godine;

⁵⁵⁵ Dana 07.04.2022. godine;

⁵⁵⁶ Dana 17.05.2022. godine;

⁵⁵⁷ Dana 06.07.2022. godine;

⁵⁵⁸ Dana 01.02.2022. godine;

⁵⁵⁹ Dana 02.02.2022. godine;

⁵⁶⁰ Dana 16.02.2022. godine;

⁵⁶¹ Dana 11.03.2022. godine;

⁵⁶² Dana 24.03.2022. godine;

⁵⁶³ Dana 13.04.2022. godine;

- sastanak na visokom nivou za šefove nacionalnih institucija za ljudska prava (NHRI) iz regiona OSCE Misije u Varšavi, u organizaciji Ureda za demokratske institucije i ljudska prava pri OSCE-u (ODIHR), na temu građenja otpornijih NHRI u okruženju koje se brzo razvija i koje je izazovno za institucije za ljudska prava,⁵⁶⁴
- tehnička podrška OSCE Misiji u Bosni i Hercegovini u održavanju uredovnih dana u Bihaću, Glamoču, Drvaru, Kupresu, Grahovu i Bijeljini,
- regionalna obuka OSCE/ODIHR iz Varšave za nadzorne mehanizme i organizacije civilnog društva o integrisanju pitanja seksualnog nasilja po osnovu spola u praćenju pritvora. Obuka je operacionalizirala Smjernice za nadzorne mehanizme za integrisanje pitanja seksualnog nasilja po osnovu spola u oblasti praćenja pritvora⁵⁶⁵ i
- regionalna konferencija u Skoplju „Izazovi u donošenju odluka u slučajevima diskriminacije – sankcije i naknade štete“, u cilju pružanja uvida u trendove koji se odnose na slučajeve diskriminacije pred sudovima, posebno u pogledu vrsta sankcija i pravnih lijekova i njihove specifičnosti.⁵⁶⁶

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine uzeli su učešće i na online sastanku o Ukrajini u organizaciji Evropske mreže ombudsmena za djecu (ENOC). U fokusu razgovora izražena je zabrinutost za sigurnost i dobrobit djece usljed aktuelnih događanja u Ukrajini i solidarnost ukrajinskom parlamentarnom povjereniku za ljudska prava u njegovoj ulozi zaštite i promocije ljudskih prava djece i mladih ljudi.⁵⁶⁷

Godišnji sastanak Globalne alijanse nacionalnih institucija za ljudska prava (GANHRI)⁵⁶⁸ ove se godine također održao online, i to u periodu 08.-10.03.2022. godine. Ombudsmeni su i ove godine iskoristili globalni skup nacionalnih institucija svijeta kao priliku za interaktivnu razmjenu praksi i iskustava od proteklog sastanka. Ombudsmeni BiH učestvovali su i na Generalnoj skupštini Evropske asocijacije nacionalnih institucija za ljudska prava u Brüsselu (ENNHRI).⁵⁶⁹

Povodom imenovanja novih ombudsmena Bosne i Hercegovine upriličen je online sastanak s generalnom sekretarkom ENNHRI-ja, Debbie Kohner. Na sastanku je također razgovarano i o predstojećem procesu reakreditacije kao i brojna pitanja zajedničkog angažmana kroz različite vidove saradnje, značajne za uspješno funkcionisanje obje Institucije.⁵⁷⁰

Predstavnici Institucije učestvovali su na sastancima mreže ENNHRI-ja na temu „Revidiranje našeg pristupa zajedničkom radu na vladavini prava“ u Sofiji, Bugarska.⁵⁷¹ Glavni cilj sastanka u Bugarskoj je da se omogući interaktivna diskusija između šefova institucija i stručnjaka na visokom nivou o tome kako angažman u ENNHRI-ju u oblasti vladavine prava učiniti utjecajnijim, s obzirom na situaciju u oblasti vladavine prava u Evropi i kontinuirane izazove.

⁵⁶⁴ U periodu 05-07.09.2022. godine;

⁵⁶⁵ U periodu 07-09.09.2022. godine;

⁵⁶⁶ Dana 05.10.2022. godine;

⁵⁶⁷ Dana 08.03.2022. godine;

⁵⁶⁸ Dostupno na: <https://ganhri.org/2022-general-assembly/>

⁵⁶⁹ U periodu 22-23.10.2022. godine;

⁵⁷⁰ Dana 13.09.2022. godine;

⁵⁷¹ Dana 24.10.2022. godine;

U skladu sa svojim kapacitetima, Institucija ombudsmena Bosne i Hercegovine je i ove godine nastavila saradnju s domaćim i međunarodnim institucijama, participirajući u mnogobrojnim istraživanjima vezano za nasilje nad ženama, žrtve torture, položaj Roma u društvu, implementaciju Aarhuske konvencije, političko učešće mladih koji pripadaju nacionalnim manjinama u državama članicama Vijeća Evrope. Pitanja zaštite okoliša i životne sredine, klimatskih promjena, stanja u ustanovama socijalne zaštite, zakona o slobodi pristupa informacijama, statusa migranata i migracijama u BiH, situacija u vezi s braniocima ljudskih prava, stanja u zatvorskim i pritvorskim jedinicama, borbe protiv korupcije, zaštite ličnih podataka, prava (ne)vakcinisanih, slobode okupljanja, penzijskom i invalidskom osiguranju, rodno zasnovanog nasilja, govora mržnje i svim ostalim oblicima diskriminacije i mnoga druga su bila u fokusu različitih aktivnosti koje je Institucija realizovala ili uzela učešće.

Cijeneci i uvažavajući dosadašnju uspješnu saradnju, upriličeni su susreti sa šefom Delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini.⁵⁷² Razgovarano je o stanju ljudskih prava u državi, iznimnoj važnosti poštivanja, podsticanja i promocije ljudskih prava i osnovnih sloboda kao osnova jednakosti. Zajedničke aktivnosti sa EU Delegacijom u BiH nastavljene su kroz sljedeće aktivnosti:

- sastanak u Sjedištu sa šefom Sekcije za Evropske integracije, politička pitanja, odnose s javnošću i informacije o opštoj situaciji i zakonskim regulativama,⁵⁷³
- informativna sjednica u organizaciji EU Delegacije i stručnjacima EU u oblasti socijalne zaštite, rada i zapošljavanja - SOCIEUX+ (procedure za pristup SOCIEUX+ servisima),⁵⁷⁴
- sastanak s članovima SOCIEUX+ tima s fokusom na zapažanja Ombudsmena BiH iz oblasti socijalne zaštite, rada i zapošljavanja,⁵⁷⁵
- sastanak u Sjedištu sa voditeljem projekta „EU za ljudska prava i suzbijanje diskriminacije u BiH“, u ispunjavanju pristupnih kriterija u vezi sa zaštitom osnovnih ljudskih prava u skladu sa *acquisom* EU i međusobnim standardima.⁵⁷⁶

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine održali su i sastanak u Sarajevu, s predstavnicima Grupe država protiv korupcije Vijeća Evrope (GRECO) evaluacijskog tima⁵⁷⁷ koji je boravio u službenoj posjeti Bosni i Hercegovini, u okviru Petog kruga evaluacije.

Pripremni online sastanak⁵⁷⁸ upriličen je sa stručnjacima Evropske komisije za pružanje kratkoročne tehničke pomoći i razmjene informacija (TAIEX) u kontekstu pripreme stručne procjene, na osnovu pojedinačnih predmeta, u oblasti nezavisnih nadzornih ili regulatornih tijela i pravnog i institucionalnog okvira Institucije. Uslijedio je i nastavak sastanka⁵⁷⁹ u Područnom uredu u Sarajevu.

⁵⁷² Dana 12.04.2022. godine i dana 20.06.2022. godine;

⁵⁷³ Dana 01.06.2022. godine;

⁵⁷⁴ Dana 24.10.2022. godine;

⁵⁷⁵ Dana 27.10.2022. godine;

⁵⁷⁶ Dana 14.12.2022. godine;

⁵⁷⁷ Dana 21.06.2022. godine;

⁵⁷⁸ Dana 19.10.2022. godine;

⁵⁷⁹ Dana 29.11.2022. godine;

Održan je sastanak i s delegacijom Međunarodne organizacije za frankofoniju (OIF)⁵⁸⁰ o izborima, ali i o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. U posjeti je bila i predsjednica međunarodne humanitarne organizacije iz Republike Slovenije,⁵⁸¹ s kojom je razgovarano o mogućoj saradnji, posebno u oblasti prava djece.

Sa predstavnicom Centra za humani dijalog, nevladine organizacije sa sjedištem u Ženevi čiji se rad fokusira na posredovanje u sukobima i procesima dijaloga, razmijenjena su iskustva o govoru mržnje u medijskim sadržajima i mogućnostima uspostavljanja normi dobrog ponašanja u društvenim medijima.⁵⁸²

Ombudsmenka Nives Jukić je posjetila Pučku pravobraniteljicu Republike Hrvatske⁵⁸³ kao i Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske.⁵⁸⁴

U sklopu svog mandata i redovnog izvještavanja prema UN tijelima, Institucija ombudsmena je u toku 2022. godine podnijela:

- srednjoročni izvještaj u III ciklusu Univerzalnog periodičnog pregleda stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini (UPR),⁵⁸⁵
- podnesak Komitetu za eliminaciju rasne diskriminacije (CERD)⁵⁸⁶ u kontekstu institucionalnog doprinosa u pripremi Opšte preporuke o rasnoj diskriminaciji i pravu na zdravlje prema članu 5. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i
- alternativni izvještaj/alternativna informacija, u odnosu na Treći periodični izvještaj za Bosnu i Hercegovinu, Komitetu UN-a za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (CMW).⁵⁸⁷

Na poziv Institucije ombudsmena Republike Turske, ombudsmen dr. Nevenko Vranješ učestvovao je u Ankari na Međunarodnom simpoziju o klimatskim promjenama i pravu na hranu u kontekstu ljudskih prava⁵⁸⁸, dok je ombudsmenka dr. Jasminka Džumhur, na poziv Tijela za jednakost Republike Turske (HREIT), također u Ankari, učestovala na samitu, na temu „Nacionalne institucije za ljudska prava i njihova pojačana uloga u zaštiti i promociji ljudskih prava: razumijevanje novih izazova, dobiti i mogućnosti“.⁵⁸⁹

Dodjela kandidatskog statusa Bosni i Hercegovini i značaj Institucije ombudsmena Bosne i Hercegovine u kontekstu preduslova za pristupanje Evropskoj uniji, stvorila je potrebu za produblјivanjem i jačanjem saradnje s ambasadorima zemalja Evropske unije. Tako su se

⁵⁸⁰ Dana 02.10.2022. godine;

⁵⁸¹ Dana 22.10.2022. godine;

⁵⁸² Dana 14.04.2022. godine;

⁵⁸³ Dana 28.11.2022. godine;

⁵⁸⁴ Dana 28.11.2022. godine;

⁵⁸⁵ U martu 2022. godine;

⁵⁸⁶ U julu 2022. godine;

⁵⁸⁷ U avgustu 2022. godine;

⁵⁸⁸ U periodu 07-08.12.2022. godine prezentacija rada na temu „Izazovi zaštite životne sredine i uloga Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine“;

⁵⁸⁹ U periodu 29-30.06.2022. godine;

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine susreli sa šefovima diplomatskih misija Kraljevine Švedske⁵⁹⁰, Kraljevine Nizozemske⁵⁹¹, Švicarske konfederacije⁵⁹² i Kraljevine Norveške⁵⁹³.

Protokolarni susreti po prispjelim pozivima ambasada u Bosni i Hercegovini upriličeni su i u povodu:

- sastanka s generalnim konzulom Republike Turske u Banjoj Luci⁵⁹⁴ i prisustva svečanom prijemu u povodu obilježavanja Nacionalnog praznika Republike Turske;⁵⁹⁵
- sastanka sa šeficom Političkog tima Ambasade Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske u Bosni i Hercegovini;⁵⁹⁶
- obilježavanja 246. godišnjice nezavisnosti SAD-a,⁵⁹⁷
- posjete savezne ministricе pravde Republike Austrije⁵⁹⁸ i u povodu Nacionalnog praznika Republike Austrije,⁵⁹⁹
- posjete ambasadorice ljudskih prava Kraljevine Nizozemske⁶⁰⁰ i
- posjete novoimenovane službenice državnog odjela za Bosnu i Hercegovinu u Vašingtonu, koja je boravila u službenoj posjeti Bosni i Hercegovini.⁶⁰¹

U organizaciji M.T. Abraham grupe predstavnici Institucije su učestovali na drugom Equality Forumu u Mostaru, čiji je fokus bio na obrazovanju i nejednakosti u kontekstu identifikacije i definisanja problema i proslave 74. godišnjice nezavisnosti države Izrael.⁶⁰²

Aktivna saradnja uspješno se nastavlja i s organizacijom Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini⁶⁰³ kroz mnogobrojne zajedničke projekte i učešća, uključujući:

- Sastanak s podsekretarkom UN za globalne komunikacije na temu govora mržnje i štetnim posljedicama koje ostavlja ovaj društveno neprihvatljivi oblik ponašanja,⁶⁰⁴
- Učešće na konferenciji „Prostor za djelovanje civilnog društva u Bosni i Hercegovini: Pregled stanja i naredni koraci“, imajući za cilj ocijeniti ukupno stanje civilnog društva u Bosni i Hercegovini, posebno u pogledu uživanja prava na slobodu izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja,⁶⁰⁵
- Sastanak u UN zgradi u Sarajevu na poziv Ureda rezidentne koordinatorice UN-a u BiH, zajedno sa predstavnicima Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Regulatorne agencije za komunikacije BiH i Centralne izborne

⁵⁹⁰ Dana 12.10.2022. godine;

⁵⁹¹ Dana 13.10.2022. godine;

⁵⁹² Dana 19.10.2022. godine;

⁵⁹³ Dana 19.10.2022. godine;

⁵⁹⁴ Dana 23.03.2022. godine;

⁵⁹⁵ Dana 01.11.2022. godine;

⁵⁹⁶ Dana 14.04.2022. godine;

⁵⁹⁷ Dana 01.07.2022. godine;

⁵⁹⁸ Dana 05.07.2022. godine;

⁵⁹⁹ Dana 24.10.2022. godine;

⁶⁰⁰ Dana 12.12.2022. godine i dana 15.12.2022. godine;

⁶⁰¹ Dana 06.12.2022. godine;

⁶⁰² Dana 07.07.2022. godine i dana 12.05.2022. godine;

⁶⁰³ Veza – Agnès Picod, Viša savjetnica za ljudska prava u Uredu rezidentne koordinatorice UN-a BiH;

⁶⁰⁴ Dana 25.05.2022. godine;

⁶⁰⁵ U dane 15-16.06.2022. godine;

komisije BiH kako bi obilježili prvog ikada Međunarodnog dana borbe protiv govora mržnje i radi svoje posvećenosti borbi protiv govora mržnje,⁶⁰⁶

- Sastanak u zgradi UN-a u Sarajevu povodom posjete Visoke komesarke Ujedinjenih nacija za ljudska prava na temu stanja ljudskih prava u BiH,⁶⁰⁷
- Sastanak s Višom savjetnicom za ljudska prava u Uredu rezidentne koordinatorice Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini na temu predstojećeg procesa reakreditacije Institucije ombudsmena,⁶⁰⁸
- Sastanak u Područnom uredu Sarajevo s predstavnicom UNHCR-a na temu saradnje u oblastima azila i apatridije. Posebna pažnja tokom sastanka usmjerena je na pitanja koja se tiču aktuelnog nacrtu izmjena i dopuna Zakona o strancima i radu Imigracionog centra, uključujući pristup informacijama o dostupnoj besplatnoj pravnoj pomoći i pristupu azilu, pristupu informacijama i pravnom savjetovanju u međunarodnoj zoni aerodroma za lica koja traže azil, rješavanje preostalih pitanja apatridije i prijava rođenja.⁶⁰⁹ Na istu temu održan je sastanak i u Sjedištu Institucije u Banjoj Luci s predstavnicima UNHCR-a,⁶¹⁰
- Učešće u UNICEF-ovoj kampanji „Djeca preuzimaju“, organizovanoj povodom obilježavanja Međunarodnog dana djeteta 21.11.⁶¹¹
- Sastanak sa IOM-om na temu izazova migracija i trenutnoj migrantskoj situaciji u Bosni i Hercegovini⁶¹² i
- Okrugli sto u organizaciji IOM-a na temu Globalnog sporazuma za sigurne, uredne i redovne migracije (GCM).⁶¹³ GCM je prvi sporazum dogovoren između vlada kojim su obuhvaćene sve dimenzije međunarodnih migracija.

12.3. Saradnja s civilnim društvom

Ombudsmeni za ljudska prava BiH posebnu pažnju pridaju saradnji s organizacijama civilnog društva i nevladinim sektorom. U tom kontekstu, Ombudsmeni Bosne i Hercegovine su dali podršku i uzeli učešće u sljedećim aktivnostima:

- Centar ženskih prava⁶¹⁴ organizovao je na Jahorini sastanak multisektoralne radne grupe za izmjene i dopune zakonodavstva vezanog za nasilje na bazi spola u Federaciji BiH;
- Forum '4P4 Inicijativa – održiva i dugoročna rješenja za BiH' koji je organizovala Međunarodna komisija za inkluzivni mir (4P4) i Fondacija društva zajedničkih vrijednosti Sarajevo,⁶¹⁵
- Centar za lobiranje Banja Luka⁶¹⁶ organizator je konferencije pod nazivom „Bosna i Hercegovina – moguća ili nemoguća država?“;

⁶⁰⁶ Dana 21.06.2022. godine;

⁶⁰⁷ Dana 24.06.2022. godine;

⁶⁰⁸ Dana 17.09.2022. godine;

⁶⁰⁹ Dana 19.10.2022. godine;

⁶¹⁰ Dana 16.11.2022. godine;

⁶¹¹ Dana 18.11.2022. godine;

⁶¹² Dana 08.11.2022. godine;

⁶¹³ Dana 11.10.2022. godine;

⁶¹⁴ U dane 27-28.01.2022. godine;

⁶¹⁵ Dana 25.02.2022. godine;

⁶¹⁶ Dana 07.03.2022. godine;

- Nevladine organizacije, uz podršku Evropske unije i Švedske razvojne agencije,⁶¹⁷ upriličili su panel-diskusiju o rodno zasnovanoj diskriminaciji u Sarajevu;
- Media for all⁶¹⁸, koju finansira Vlada Velike Britanije, a sprovodi Britansko vijeće u saradnji s Thomson fondacijom, BIRN-om i INTRAC-om u zemljama Zapadnog Balkana, organizovali su u Sarajevu online konferenciju o ženskim ljudskim pravima u medijima „Rodno zasnovano nasilje u javnom komunikacijskom prostoru Bosne i Hercegovine“;
- Istraživački centar Banja Luka⁶¹⁹ organizator je okruglog stola „Koncepti neutralnosti, s osvrtnom na potrebu neutralnosti Bosne i Hercegovine“;
- AIRE centar⁶²⁰ organizator je dvodnevnog Pravosudnog foruma, koji se ove godine održao u Bečićima u Crnoj Gori, na temu „Rodna ravnopravnost i Zapadni Balkan“;
- Svečanost povodom obilježavanja 11 godina rada Udruženja porodica djece i osoba s poteškoćama u razvoju „Dajte nam šansu“;⁶²¹
- Trodnevna regionalna konferencija o zaštiti slobode medija i sigurnosti novinara na Zapadnom Balkanu u Sarajevu, u organizaciji Mreže sigurnih novinara;⁶²²
- Učešće u sklopu projekta „Jačanje interneta bez ograničenja za slijepe osobe“, koji finansira Fondacija Internet Society, u okviru granta Beyond the Net Large Grant Programme Sarajevo i organizuje Internet društvo u Bosni i Hercegovini;⁶²³
- Obilježavanje Međunarodnog dana borbe protiv seksualnog nasilja nad ženama u ratu i 30 godina od istog zločina, u organizaciji Udruženja žrtava rata Foča 92-95.⁶²⁴
- Učešće u radu VI Međunarodne naučne konferencije u Banjoj Luci pod nazivom „Usaglašavanje pravne regulative s pravnim tekovinama Evropske unije – stanje u Bosni i Hercegovini i iskustva drugih“, u organizaciji Istraživačkog centra Banja Luka u saradnji s Institutom za uporedno pravo iz Beograda i Fondacijom Friedrich Ebert Stiftung iz Bosne i Hercegovine,⁶²⁵
- U Međugorju se održao dvodnevni naučni kolokvij naziva „Očima djeteta“, u organizaciji Sveučilišta Hercegovina na temu „Izazovi obitelji u suvremenom svijetu – Pravo na obitelj ili prava obitelji“,⁶²⁶
- Panel-diskusija u sklopu Festivala „Sloboda narodu“ na Jahorini,⁶²⁷
- Okrugli sto u Sarajevu na temu „Obrazovanje obespravljenih žena korak ka ekonomskom osnaživanju“, u organizaciji Visoke škole za turizam i menadžment Konjic i Fondacije CURE, u svojstvu partnera na projektu „Obrazovanje obespravljenih djevojaka/žena u BiH“ i uz podršku Ambasade Republike Slovenije u Bosni i Hercegovini,⁶²⁸
- Online predavanje na zalagačkoj konferenciji u organizaciji Fondacije CURE, u cilju okupljanja aktivistica i zaštitnica ženskih prava,⁶²⁹

⁶¹⁷ Dana 07.03.2022. godine;

⁶¹⁸ Dana 08.03.2022. godine predavanje na temu: „Pravna i institucionalna zaštita novinarki: (ne)efikasni mehanizmi i (ne)adekvatno zakoni? Možemo li, znamo li bolje?“

⁶¹⁹ Dana 28.03.2022. godine;

⁶²⁰ Dana 01.-02.04.2022. godine;

⁶²¹ Dana 14.04.2022. godine;

⁶²² Dana 26.04.2022. godine;

⁶²³ Dana 19.05.2022. godine;

⁶²⁴ Dana 17.06.2022. godine;

⁶²⁵ U dane od 30.06-01.07.2022. godine;

⁶²⁶ Dana 23.09.2022. godine;

⁶²⁷ Izlaganje na temu „Ljudska prava u Bosni i Hercegovini: da li foliramo das su nam važna?“ dana 28.10.2022. godine;

⁶²⁸ Dana 09.11.2022. godine;

⁶²⁹ Dana 21.11.2022. godine;

- Panel-diskusija „Čist zrak pravo, a ne privilegija“, povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Udruženja Eko Forum Zenica, ELSA Zenica i Fondacija Heinrich-Böll-Stiftung⁶³⁰ i
- Panel-diskusija u Sarajevu na temu „Kandidatski status Bosne i Hercegovine – glas civilnog društva“ u organizaciji Udruženja Prava za sve/Rights for all i u bliskoj saradnji sa Ženskom zagovaračkom grupom⁶³¹ u cilju razmjene mišljenja o procesu evropskih integracija, jačanju glasa civilnog društva i zagovaranju integrisanja ženskih stavova i perspektiva u evropske procese.

Institucija ombudsmena je u 2022. godini održala niz sastanaka, i to:

- Sastanak s predstavnicima Saveza logoraša u Bosni i Hercegovini na temu uspostave saradnje te razmjene dosadašnjih iskustava po pitanju ostvarivanja prava žrtava ratne torture,⁶³²
- Sastanak s predstavnicima Udruženja penzionera vojnih osiguranika Tuzlanskog kantona i Zeničko-dobojskog kantona na temu registrovanih predmeta u Instituciji – Udruženje penzionera vojnih osiguranika Tuzlanskog i Zeničko-dobojskog kantona,⁶³³
- Online sastanak s koordinatoricom GIZ regionalnog projekta „Socijalna prava za ranjive grupe“ (SORI II) za Bosnu i Hercegovinu i predstavnicima GIZ-a iz Njemačke koji rade na pripremi i razvoju nove faze SORI projekta,⁶³⁴
- Sastanak s predstavnicom delegacije Odjela za civilno društvo i demokratske inovacije Vijeća Evrope. Cilj INGO-a (Konferencija međunarodnih nevladinih organizacija) je posjetiti različite zemlje članice Vijeća Evrope, uočiti iskustva i različitosti saradnje vlasti s nevladinim sektorom⁶³⁵ i
- Sastanak s generalnim sekretarom Društva Crvenog krsta/križa Bosne i Hercegovine na temu saradnje s posebnim fokusom na marginalizovane društvene grupe i ostvarivanje njihovih, zakonom zagarantovanih, prava.⁶³⁶
- Sastanak s direktorom Udruženja poslodavaca Federacije Bosne i Hercegovine⁶³⁷ i tom prilikom razgovarano je o međusobnoj saradnji i aktuelnim pitanjima zaštite prava iz oblasti rada i radnih odnosa.

⁶³⁰ Dana 09.12.2022. godine;

⁶³¹ Dana 20.12.2022. godine;

⁶³² Dana 15.04.2022. godine;

⁶³³ Dana 19.04.2022. godine;

⁶³⁴ Dana 05.05.2022. godine;

⁶³⁵ Dana 05.09.2022. godine;

⁶³⁶ Dana 27.10.2022. godine;

⁶³⁷ Dana 27.10.2022. godine;

XIII. PREPORUKE OMBUDSMENA

Ombudsmeni, u skladu s članom 32. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine, nakon provedenog postupka istraživanja odgovornom organu mogu dati preporuke s ciljem otklanjanja uočenih povreda ljudskih prava. Organi koji dobiju takve preporuke dužni su pismeno odgovoriti i obavijestiti Ombudsmene o učinku preporuka u roku koji su Ombudsmeni odredili.

Ako odgovorni organ ne poduzme mjere iz preporuke ili ako ne obavijesti Ombudsmene o razlozima njihovog nepoduzimanja, Ombudsmeni neposredno višem organu ukazuju na tok predmeta i na dalje preporuke. Slijedi tabelarni prikaz preporuka upućenih u prošloj godini i način njihovog realizovanja:

TABELARNI PRIKAZ PREPORUKA

BROJ PREPORUKE	BROJ PREDMETA	UPUĆEN ORGANU	POVREDA PRAVA	DATUM IZDAVANJA PREPORUKE	REALIZACIJA	ZAPRIMLJEN ODGOVOR
P-1/22	Ž-MO-04-44/21	ŽUPANIJSKA BOLNICA „DR. FRA MIHOVIL SUČIĆ“ LIVNO	23 - ZDRAVSTVO	24.1.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-2/22	Ž-BL-01-643/21	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE, OSNOVNA ŠKOLA “SVETI SAVA” DOBOJ	13 - PRAVA DJETETA	17.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-3/22	Ž-SA-05-713/21	OPĆINA HADŽIĆI, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	18.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-4/22	Ž-SA-05-1300/21	OPĆINA NOVO SARAJEVO, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	18.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-5/22	Ž-SA-05-1152/21 Ž-SA-05-1204/21	KANTONALNI SUD U TUZLI, N/R PREDSEDNIKA SUDA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	18.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-6/22	Ž-BL-05-711/21	JU OŠ "21. MART" MATUZIĆI	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	18.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-7/22	Ž-SA-05-1036/21	OPĆINA NOVO SARAJEVO, N/R NAČELNIKA; MINISTARSTVO PRAVDE I UPRAVE KANTONA SARAJEVO, UPRAVNI INSPEKTORAT SARAJEVO, N/R GLAVNOG UPRAVNOG INSPEKTORA	32 - INSPEKCIJE	18.1.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-8/22	Ž-BL-05-279/20	PON- GRAD BANJA LUKA	32 - INSPEKCIJE	18.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-9/22	Ž-BL-04-706/21	OPĆINA TEŠANJ, JKP “RAD” TEŠANJ	21 - KOMUNALNE USLUGE	18.1.2022.	REALIZOVANA	DA

P-10/22	Ž-BL-04-566/21	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENIČKO – DOBOJSKOG KANTONA, UPRAVA POLICIJE	10 - RADNI ODNOSI	18.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-11/22	Ž-SA-05-1275/16 Ž-SA-05-328/18	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, PARLAMENT FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, PREDSTAVNIČKI DOM, DOM NARODA	09 - PRAVOSUĐE	20.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-12/22	Ž-SA-05-698/18	PON-OPĆINA VELIKA KLADUŠA	19 - UPRAVA	20.1.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-13/22	Ž-BL-06-753/21	UNIVERZITET U ISTOČNOM SARAJEVU, SENAT UNIVERZITETA	01 - DISKRIMINACIJA	24.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-14/22	Ž-SA-08-667/21	GRAD ZENICA, SLUŽBA ZA URBANIZAM	19 - UPRAVA	24.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-15/22	Ž-LI-08-271/21	MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, VODOPRIVREDE I ŠUMARSTVA KANTONA 10	19 - UPRAVA	7.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-16/22	Ž-SA-01-634/21	SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE CENTAR SARAJEVO	13 - PRAVA DJETETA	24.1.2022.	REALIZOVANA	DA
P-17/22	Ž-BL-05-804/21	GRAD BANJA LUKA, ODJELJENJE ZA OBRAZOVANJE, ZDRAVSTVO, OMLADINU I SPORT	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	28.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-18/22	Ž-BL-05-802/21	PON-GRAD BANJA LUKA	32 - INSPEKCIJE	28.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-19/22	Ž-BL-08-803/21	PON-GRAD BANJA LUKA	19 - UPRAVA	28.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-20/22	Ž-BL-05-859/21	MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA I VEZA REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	28.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-21/22	Ž-BL-05-656/21	OPĆINA JAJCE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	28.1.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-22/22	Ž-SA-04-966/21	MINISTARSTVO VANJSKE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA BOSNE I HERCEGOVINE	10 - RADNI ODNOSI	3.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-23/22	Ž-SA-08-1304/21	FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE SARAJEVO, MINISTARSTVO PRAVDE REPUBLIKE SRPSKE BANJA LUKA	09 - PRAVOSUĐE	3.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-24/22	Ž-SA-04-545/21	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREMIJERA, FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA SARAJEVO, NA ZNANJE: PARLAMENT FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, PREDSTAVNIČKI DOM, N/R PREDSEDavajućeg, GOSP. ZAIMOVIĆ MIRSAĐ	06 - JAVNI PRIHODI	4.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE

P-25/22	Ž-SA-02-745/19	VLADA UNSKO-SANSKOG KANTONA BIHAĆ, N/R PREMIJERA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA UNSKO- SANSKOG KANTONA BIHAĆ, N/R DIREKTORA, VLADA BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE, N/R PREMIJERA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE, N/R DIREKTORA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	4.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-26/22	Ž-SA-08-1264/21	OPĆINA HADŽIĆI	19 - UPRAVA	4.2.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-27/22	Ž-SA-08-182/21	PON-KANTONALNI SUD U SARAJEVU	09 - PRAVOSUĐE	4.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-28/22	Ž-SA-04-1258/21	JU ZAVOD ZA SPECIJALNO OBRAZOVANJE I ODGOJ DJECE „MJEDENICA“ SARAJEVO, N/R ŠKOLSKI ODBOR	10 - RADNI ODNOSI	7.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-29/22	Ž-SA-08-1174/21	VLADA KANTONA SARAJEVO, MINISTARSTVO FINANSIJA SARAJEVO, N/R MINISTRA	09 - PRAVOSUĐE -- 09-3 - IZVRŠENJE PRESUDA	7.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-30/22	Ž-BL-05-534/21	'ELEKTROPRENOS BOSNE I HERCEGOVINE" AD BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	7.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-31/22	Ž-BL-01-38/21	PON- MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA BOSNE I HERCEGOVINE	13 - PRAVA DIJETETA	7.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-32/22	Ž-BL-05-829/21	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE, POLICIJSKA STANICA MODRIČA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	7.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-33/22	Ž-BL-05-663/21	PON- MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA UNSKO-SANSKOG KANTONA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	8.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-34/22	Ž-BL-04-85/21	PON- ŽELJEZNIČKO GRAĐEVINSKO PREDUZEĆE A.D. DOBOJ	10 - RADNI ODNOSI	8.2.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-35/22	Ž-BR-04-227/21	VLADA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE - ODJEL ZA OBRAZOVANJE BRČKO	11 - OBRAZOVANJE -- 11-1 - PREDŠKOLSKO VASPITANJE	14.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-36/22	Ž-SA-05-827/21	PARLAMENT FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, PREDSTAVNIČKI DOM, ODBOR ZA PROMET I KOMUNIKACIJE SARAJEVO	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	17.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-37/22	Ž-SA-06-322/21	KAZNENO-POPRAVNI ZAVOD ZATVORENOG TIPAZENICA, N/R DIREKTORA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	17.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-38/22	Ž-SA-08-506/21	PON-OPŠTINA BROD, N/R NAČELNIKA OPŠTINE	19 - UPRAVA	17.2.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-39/22	Ž-SA-05-1231/21	GRAD SARAJEVO, N/R GRADONAČELNICE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	24.2.2022.	REALIZOVANA	DA

P-40/22	Ž-BL-05-739/21 Ž-BL-05-743/21 Ž-BL-05-745/21	PON-RTV „SANA“, NADZORNI ODBOR RTV SANA SANSKI MOST	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	24.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-41/22	Ž-BL-01-396/20	PON-OPĆINSKI SUD U TEŠNJU, VISOKO SUDSKO I TUŽILAČKO VIJEĆE BOSNE I HERCEGOVINE	13 - PRAVA DJETETA	24.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-42/22	Ž-SA-06-647/21	UDRUŽENJE LIKOVNIH UMJETNIKA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI I DIZAJNERA U BOSNI I HERCEGOVINI SARAJEVO, N/R PREDSEDNIKA, N/R SKUPŠTINE	01 - DISKRIMINACIJA	25.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-43/22	Ž-SA-04-1045/21 Ž-SA-04-1224/21	KANTON SARAJEVO, VLADA KANTONA SARAJEVO, N/R PREMIJERA, MINISTARSTVO ZA BORAČKA PITANJA KANTONA SARAJEVO, NA ZNANJE MINISTRA	10 - RADNI ODNOSI	25.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-44/22	Ž-SA-06-1122/21	VLADA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	01 - DISKRIMINACIJA	25.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-45/22	Ž-SA-05-1089/21 Ž-SA-05-1090/21	KANTON SARAJEVO, VLADA SARAJEVO KANTONA SARAJEVO, MINISTARSTVO PRIVREDE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	25.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-46/22	Ž-SA-05-1098/21	KANTON SARAJEVO, MINISTARSTVO ZA NAUKU, VISOKO OBRAZOVANJE I MLADE SARAJEVO, JU „STUDENTSKI CENTAR“ SARAJEVO, UPRAVNI ODBOR	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	25.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-47/22	Ž-SA-08-1295/21 Ž-SA-08-1302/21	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, POREZNA UPRAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, POREZNA ISPOSTAVA STARI GRAD	19 - UPRAVA	25.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-48/22	Ž-SA-01-186/21	ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA UNSKO – SANSKOG KANTONA BIHAĆ	13 - PRAVA DJETETA	25.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-49/22	Ž-SA-05-89/21	VLADA FEDERACIJE BiH, FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	25.2.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-50/22	Ž-SA-08-1205/21	PON-OPĆINA ILIDŽA, OPĆINSKI NAČELNIK	19 - UPRAVA	25.2.2022.	REALIZOVANA	DA
P-51/22	Ž-MO-04-91/21	VLADA HNK MOSTAR, MINISTARSTVO FINANSIJA HNK, N/R MINISTRA	10 - RADNI ODNOSI	4.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-52/22	Ž-SA-08-884/19	OPŠTINA GLAMOČ	19 - UPRAVA	10.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-53/22	Ž-SA-04-936/21	UNIVERZITET U SARAJEVU	11 - OBRAZOVANJE -- 11-4 - VISOKO OBRAZOVANJE	10.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-54/22	Ž-BL-04-596/21	SINDIKAT TRGOVINE, TURIZMA, UGOSTITELJSTVA I USLUŽNIH DJELATNOSTI REPUBLIKE SRPSKE, UDRUŽENJE POSLODAVACA TURIZMA I UGOSTITELJSTVA REPUBLIKE SRPSKE, UNIJA UDRUŽENJA POSLODAVACA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO TRGOVINE I TURIZMA, SAVEZ SINDIKATA REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	10.3.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-55/22	Ž-BL-05-658/21	PON-GRAD BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-56/22	Ž-BL-05-756/21	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA RASELJENA LICA I MIGRACIJE, FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE, FEDERALNO MINISTARSTVO RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA, UNSKO-SANSKI KANTON, OPĆINA BOSANKA KRUPA	05 - POLICIJA	10.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-57/22	Ž-BL-05-648/21	GRAD BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	10.3.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-58/22	Ž-BL-08-761/21	PON-ODJELJENJE ZA PROSTORNO UREĐENJE I STAMBENO-KOMUNALNE POSLOVE	09 - PRAVOSUĐE	10.3.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-59/22	Ž-BL-05-811/21	UNIVERZITETSKI KLINIČKI CENTAR REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-60/22	Ž-BL-05-776/21	'KOMUNALNO" D.O.O. PREDUZEĆE ZA KOMUNALNE I USLUŽNE DJELATNOSTI BOSANSKI PETROVAC	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	10.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-61/22	Ž-BL-05-729/21	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-62/22	Ž-BL-05-689/21	UNIVERZITETSKI KLINIČKI CENTAR REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-63/22	Ž-BL-05-53/22	OSNOVNI SUD BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-64/22	Ž-BL-06-844/21	FEDERALNI ZAVOD ZA MJERITELJSTVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-65/22	Ž-BL-05-828/21	PON-FEDERALNI ZAVOD ZA MJERITELJSTVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	10.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-66/22	Ž-BL-04-99/22	FOND ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA REPUBLIKE SRPSKE	23 - ZDRAVSTVO	10.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-67/22	Ž-BL-04-363/21	PON- ZP "ELEKTROKRAJINA" A.D. BANJA LUKA	21 - KOMUNALNE USLUGE	14.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-68/22	Ž-BL-05-821/21	GRAD BIHAĆ	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	14.3.2022.	REALIZOVANA	DA

P-69/22	Ž-LI-05-16/22	MINISTARSTVO ZNANOSTI, PROSVJETE, KULTURE I SPORTA KANTONA 10	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	23.3.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-70/22	Ž-BL-05-737/21	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE, PODRUČNA JEDINICA SOKOLAC	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	18.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-71/22	Ž-BR-04-158/21	1-SKUPŠTINA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE BRČKO 2-VLADA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE	10 - RADNI ODNOSI	18.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-72/22	Ž-BR-05-120/20,	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZLANSKOG KANTONA	05 - POLICIJA	18.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-73/22	Ž-BR-05-19/22	JAVNA ZDRAVSTVENA USTANOVA DOM ZDRAVLJA TEOČAK	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	18.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-74/22	Ž-BR-06-34/21 Ž-BR-06-37/21	JAVNA USTANOVA SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE TUZLANSKOG KANTONA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	18.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-75/22	Ž-SA-06-1129/21	SBERBANKA BH D.D. SARAJEVO, N/R DIREKTORA REGIJE SARAJEVO - POSLOVANJE SA STANOVNIŠTVOM I PODUZETNICIMA SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	21.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-76/22	Ž-SA-01-1159/21	JU “KANTONALNI CENTAR ZA SOCIJALNI RAD“ SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE ILIDŽA	13 - PRAVA DJETETA	21.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-77/22	Ž-SA-04-1285/21	VLADA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA, MINISTARSTVO GRAĐENJA I PROSTORNOG UREĐENJA MOSTAR	14 - EKOLOGIJA ZAŠTITA OKOLIŠA	21.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-78/22	Ž-SA-08-190/21	GRAD VISOKO, N/R KOMISIJA ZA PROCJENU PROMETNE VRIJEDNOSTI NEKRETNINA	19 - UPRAVA	21.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-79/22	Ž-SA-05-222/21	OPĆINA ZAVIDOVIĆI	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	21.3.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-80/22	Ž-SA-08-311/21	PON-FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE, UPRAVNI INSPEKTORAT, GLAVNI FEDERALNI INSPEKTOR SARAJEVO	19 - UPRAVA	21.3.2022.	REALIZOVANA	DA
P-81/22	Ž-BL-05-4/22	PON- MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	31.3.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-82/22	Ž-BL-05-631/21	GRAD GRADIŠKA, ODJELJENJE ZA OPŠTU UPRAVU	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	1.4.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-83/22	Ž-BL-05-871/21	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, GENERALNI SEKRETARIJAT, BIRO ZA ODNOS SA JAVNOŠĆU	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	1.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE

P-84/22	Ž-BL-05-876/21	PON-MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	1.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-85/22	Ž-BL-05-41/22	UNIVERZITET U BANJOJ LUCI	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	1.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-86/22	Ž-BL-05-127/22	MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA I VEZA REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	1.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-87/22	Ž-BL-05-509/21	VLADA UNSKO- SANSKOG KANTONA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	1.4.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-88/22	Ž-BL-04-47/21 Ž-BL-08-157/2 Ž-BL-08-158/21	„KOSMOS“ A.D. BANJALUKA, PORESKA UPRAVA REPUBLIKE SRPSKE, OKRUŽNI PRIVREDNI SUD BANJA LUKA, FOND ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE REPUBLIKE SRPSKE - FILIJALA BANJA LUKA	10 - RADNI ODNOSI, 19 - UPRAVA	1.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-89/22	Ž-BL-06-19/22	FOND ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I ENERGETSKU EFIKASNOST REPUBLIKE SRPSKE	01 - DISKRIMINACIJA	1.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-90/22	Ž-BL-06-357/21	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO ZA IZBJEGLICE I RASELJENA LICA, VLADA REPUBLIKE SRPSKE, REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA RASELJENA LICA I MIGRACIJE, FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE, FEDERALNO MINISTARSTVO RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA	01 - DISKRIMINACIJA	1.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-91/22	Ž-BR-05-234/21	PON-GRAD TUZLA, SLUŽBA ZA PROSTORNO UREĐENJE I ZAŠTITU OKOLINE	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	22.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-92/22	Ž-BR-08-228/21	MINISTARSTVO ZA KULTURU SPORT I MLADE TUZLANSKOG KANTONA	19 - UPRAVA	1.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-93/22	Ž-BR-08-84/21	PON-OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BiH	09 - PRAVOSUĐE -- 09-2 - DUŽINA TRAJANJA POSTUPKA (ČLAN 6)	1.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-94/22	Ž-MO-05-142/21	VLADA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	5.4.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-95/22	Ž-SA-04-984/21	MINISTARSTVO ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE KANTONA SARAJEVO, N/R MINISTRICE, JU SREDNJA UGOSITELJSKO-TURISTIČKA ŠKOLA, ŠKOLSKOM ODBORU SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	12.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-96/22	Ž-SA-05-232/22	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	12.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-97/22	Ž-BL-01-205/21	PON-KANTONALNO TUŽILAŠTVO HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA	13 - PRAVA DJETETA	12.4.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-98/22	Ž-SA-05-1131/21	OPĆINA TEŠANJ	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	12.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-99/22	Ž-SA-08-1024/21	OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	19 - UPRAVA	12.4.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-100/22	Ž-SA-06-963/21	PON-POLJOPRIVREDNA ZADRUGA „ BOSNAKOOP DOBOJ“ PREDUŽĆE SA POTPUNOM ODGOVORNOŠĆU DOBOJ	01 - DISKRIMINACIJA -- 01- 03 - MOBING	12.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-101/22	Ž-SA-04-16/22	JAVNO PREDUZEĆE ELEKTROPRIVREDA BOSNE I HERCEGOVINE D.D. SARAJEVO, PODRUŽNICA "ELEKTRODISTRIBUCIJA" SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	12.4.2022.	REALIZOVANA	NE
P-102/22	Ž-BR-05-15/22	JAVNA ZDRAVSTVENA USTANOVA „ZDRAVSTVENI CENTAR BRČKO“	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	15.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-103/22	Ž-BR-05-160/21	JAVNA USTANOVA CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TUZLA, MINISTARSTVO SIGURNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE, SLUŽBA ZA POSLOVE SA STRANCIMA, TERENSKI CENTAR TUZLA	05 - POLICIJA	15.4.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-104/22	Ž-SA-04-171/22	UNIVERZITET U TUZLI, N/R REKTORICE	10 - RADNI ODNOSI	15.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-105/22	Ž-SA-04-1099/21	JU GIMNAZIJA OBALA SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	22.4.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-106/22	Ž-SA-04-228/22	KJKP PARK D.O.O. SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	22.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-107/22	Ž-SA-06-1232/21	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01- 03 - MOBING	22.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-108/22	Ž-SA-06-899/18	PON-KJKP “VODOVOD I KANALIZACIJA“ D.O.O. SARAJEVO, N/R DIREKTORA	01 - DISKRIMINACIJA	22.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-109/22	Ž-SA-05-1301/21	GRAD TUZLA, KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE PROMETNE VRIJEDNOSTI NEPOKRETNOSTI GRADA TUZLA, N/R PREDSJEDNIKA KOMISIJE, NA ZNANJE: KANTONALNI POREZNI URED TUZLA, N/R RUKOVODIOCA UREDA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	22.4.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-110/22	Ž-SA-05-239/22	MINISTARSTVO ZA RAD, SOCIJALNU POLITIKU, RASELJENA LICA I IZBJEGLICE KANTONA SARAJEVO, N/R MINISTRA, N/R SLUŽBENIKA ZA INFORMISANJE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	22.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-111/22	Ž-SA-05-359/22	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	22.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-112/22	Ž-SA-08-157/22	OPĆINA ILIDŽA, N/R NAČELNIKA	19 - UPRAVA	22.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA

P-113/22	Ž-SA-05-943/20	ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON, MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENICA, N/R MINISTRA	02 - MEDIJI I SLOBODA INFORMISANJA	22.4.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-114/22	Ž-SA-08-1100/21	KANTON SREDIŠNJA BOSNA/SREDNJOBOSANSKI KANTON, MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA, GRAĐENJA, ZAŠTITE OKOLIŠA, POVRATKA I STAMBENIH POSLOVA TRAVNIK	19 - UPRAVA	22.4.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-115/22	Ž-SA-08-41/22	JU SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE KANTONA SARAJEVO	19 - UPRAVA	22.4.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-116/22	Ž-BL-06-125/22	PON-MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	28.4.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-117/22	Ž-BL-05-2/22	PON-ZEDP "ELEKTRO-BIJELJINA" AD	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	28.4.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-118/22	Ž-BL-05-71/22	PON- MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA BOSNE I HERCEGOVINE	17 - JAVNE ISPRAVE	28.4.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-119/22	Ž-BL-08-16/22	PON- OPŠTINA PALE	19 - UPRAVA	28.4.2022.	REALIZOVANA	NE
P-120/22	Ž-SA-08-228/20,	KANTONALNI SUD U SARAJEVU	09 - PRAVOSUĐE	28.4.2022.	REALIZOVANA	DA
P-121/22	Ž-BL-01-781/20,	OSNOVNI SUD U BANJOJ LUCI, OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U BANJOJ LUCI	13 - PRAVA DJETETA	28.4.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-122/22	Ž-BL-06-49/22	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD PRIJEDOR	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-01 - UZNEMIRAVANJE	13.5.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-123/22	Ž-BL-04-106/22	MINISTARSTVO ZA NAUČNO-TEHNOLOŠKI RAZVOJ, VISOKO OBRAZOVANJE I INFORMACIONO DRUŠTVO REPUBLIKE SRPSKE	11 - OBRAZOVANJE	13.5.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-124/22	Ž-BL-05-759/21	GRAD BANJA LUKA, MINISTARSTVO UPRAVE I LOKALNE SAMOUPRAVE REPUBLIKE SRPSKE	32 - INSPEKCIJE	5.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-125/22	Ž-SA-05-790/21	OPĆINA TEŠANJ	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	6.5.2022.	REALIZOVANA	NE
P-126/22	Ž-SA-05-888/21	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	6.5.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-127/22	Ž-SA-06-72/22	PON-FEDERALNO MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, VODOPRIVREDE I ŠUMARSTVA SARAJEVO, N/R MINISTRA, FEDERALNO MINISTARSTVO FINANSIJA SARAJEVO, NA ZNANJE MINISTRICI	01 - DISKRIMINACIJA	6.5.2022.	NEMA ODGOVORA	NE

P-128/22	Ž-SA-05-372/22	JZU UNIVERZITETSKI KLINIČKI CENTAR TUZLA, N/R DIREKTORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	6.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-129/22	Ž-BL-05-11/22 Ž-BL-05-13/22	OPĆINA SANSKI MOST	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	12.5.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-130/22	Ž-BL-05-12/22 Ž-BL-05-14/22 Ž-BL-05-140/22 Ž-BL-05-15/22 Ž-BL-05-725/21	OPĆINSKO VIJEĆE OPĆINE SANSKI MOST, N/R PREDSEDAVAJUĆEG OPĆINSKOG VIJEĆA SANSKI MOST, OPĆINA SANSKI MOST, N/R NAČELNIKA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	6.5.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-131/22	Ž-SA-02-408/22 Ž-SA-02-99/22	VLADA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R PREMIJERA, FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE SARAJEVO, N/R MINISTRA, FEDERALNO MINISTARSTVO FINANSIJA SARAJEVO, N/R MINISTRICE	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	9.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-132/22	Ž-SA-02-89/22	OPĆINA KAKANJ, N/R NAČELNIKA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	9.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-133/22	Ž-SA-05-3/22	GRAD SARAJEVO, N/R GRADONAČELNICE, N/R SLUŽBENIKA ZA INFORMISANJE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	9.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-134/22	Ž-MO-04-63/21	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE MOSTAR	25 - PENZIJE	17.5.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-135/22	Ž-MO-05-131/21	1. VLADA HERCEGOVAČKO NERETVANSKOG KANTONA MOSTAR, 2. GRAD MOSTAR	32 - INSPEKCIJE	17.5.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-136/22	Ž-MO-08-7/22	OPĆINSKI SUD U ČAPLJINI	09 - PRAVOSUĐE	17.5.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-137/22	Ž-MO-05-34/22	GRAD MOSTAR	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	17.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-138/22	Ž-BL-01-707/21	PON-CENTAR ZA SOCIJALNI RAD VELIKA KLADUŠA	13 - PRAVA DJETETA	23.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-139/22	Ž-BL-08-7/22	JU ZAVOD ZA ZAPOSŁJAVANJE REPUBLIKE SRPSKE	09 - PRAVOSUĐE	23.5.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-140/22	Ž-SA-08-191/22	OPĆINA VOGOŠĆA, N/R NAČELNIKA, N/R URBANISTIČKO-GAĐEVINSKE INSPEKCIJE	19 - UPRAVA	26.5.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-141/22	Ž-SA-05-1028/21	SKUPŠTINA ZENIČKO – DOBOJSKOG KANTONA ZENICA	05 - POLICIJA	26.5.2022.	REALIZOVANA	DA
P-142/22	Ž-SA-05-1102/21	VLADA KANTONA SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	30.5.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-143/22	Ž-SA-04-386/22	JAVNO PREDUZEĆE ELEKTROPRIVREDA BOSNE I HERCEGOVINE D.D. SARAJEVO, PODRUŽNICA "ELEKTRODISTRIBUCIJA" BIHAĆ	21 - KOMUNALNE USLUGE	30.5.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-144/22	Ž-LI-08-60/22 Ž-LI-08-61/22 Ž-LI-08-62/22	PON-VLADA KANTONA 10, PON-ŽALBENO VIJEĆE KANTONA 10	19 - UPRAVA	2.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-145/22	Ž-LI-05-76/22	JU BOLNICA TRAVNIK	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	17.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-146/22	Ž-MO-04-111/21	1. MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA MOSTAR, 2. VLADA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA MOSTAR	10 - RADNI ODNOSI	2.6.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-147/22	Ž-BL-05-396/21	GRAD BANJA LUKA	32 - INSPEKCIJE	2.6.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-148/22	Ž-BL-06-66/22	JZU UNIVERZITETSKA BOLNICA FOČA	01 - DISKRIMINACIJA	7.6.2022.	REALIZOVANA	NE
P-149/22	Ž-BR-08-270/21	KANTONALNO TUŽILAŠTVO TUZLANSKOG KANTONA	26 - TUŽILAŠTVA	29.6.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-150/22	Ž-BR-05-35/22	OPĆINA KALESIJA, STRUČNA SLUŽBA OPĆINSKOG NAČELNIKA/INSPEKCIJA	32 - INSPEKCIJE	29.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-151/22	Ž-MO-05-159/21	MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA, N/R MINISTRA MOSTAR	05 - POLICIJA -- 05-1 - ŽALBA NA RAD POLICIJE	21.6.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-152/22	Ž-SA-06-20/22	AKOVA IMPEX D.O.O SARAJEVO, N/R GENERALNOG DIREKTORA, N/R PREDSJEDNIKA NADZORNOG ODBORA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	22.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-153/22	Ž-SA-05-526/22	OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	21.6.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-154/22	Ž-SA-05-125/22	VLADA UNSKO-SANSKOG KANTONA BIHAĆ	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	21.6.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-155/22	Ž-SA-05-278/22	VLADA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA TRAVNIK, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	21.6.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-156/22	Ž-SA-04-112/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, VLADA REPUBLIKE SRPSKE BANJA LUKA, NA ZNANJE: MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	22.6.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-157/22	Ž-SA-06-116/22 Ž-SA-06-131/22	PON-JAVNA USTANOVA "DOM ZDRAVLJA GORNJI VAKUF/USKOPLJE", UPRAVNOM ODBORU, V.D. DIREKTORICI GORNJI VAKUF-USKOPLJE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-16 - NA OSNOVU ČLANSTVA U SINDIKATU ILI DRUGOM UDRUŽENJU	22.6.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-158/22	Ž-SA-08-515/22 Ž-SA-08-516/22 Ž-SA-08-517/22 Ž-SA-08-518/22 Ž-SA-08-519/22 Ž-SA-08-520/22 Ž-SA-08-521/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO, UPRAVA POLICIJE - POLICIJSKOM KOMESARU, KOMISIJI ZA PONAVLJANJE POSTUPKA UNAPREĐENJA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA U ČIN "INSPEKTOR"	09 - PRAVOSUĐE	22.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-159/22	Ž-SA-04-1157/21	MINISTARSTVO ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE KANTONA SARAJEVO, N/R MINISTRICE HOTA - MUMINOVIĆ NAIDE	11 - OBRAZOVANJE -- 11-5 - OBRAZOVANJE ODRASLIH	22.6.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-160/22	Ž-SA-04-799/21	JU "KANTONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLIJEĐA" SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	22.6.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-161/22	Ž-SA-08-355/22	KANTON SARAJEVO, MINISTARSTVO KOMUNALNE PRIVREDE, INFRASTRUKTURE, PROSTORNOG UREĐENJA, GRAĐENJA I ZAŠTITE OKOLIŠA, KANTONALNA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE SARAJEVO, OPĆINA ILIDŽA	32 - INSPEKCIJE	22.6.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-162/22	Ž-SA-06-1100/20,	KANTON SARAJEVO, JAVNA USTANOVA „SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE“ SARAJEVO, N/R DIREKTORICE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	22.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-163/22	Ž-SA-05-328/22 Ž-SA-05-433/22	MINISTARSTVO PRAVDE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	23.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-164/22	Ž-SA-02-327/22	GRAD ZENICA, N/R GRADONAČELNIKA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	23.6.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-165/22	Ž-BL-04-168/22	FEDERALNI ZAVOD PIO/MIO, KANTONALNA ADMINISTRATIVNA SLUŽBA U BIHAĆU, SUDSKA POLICIJA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, KANTONALNO TUŽILAŠTVO UNSKO-SANSKOG KANTONA, KANTONALNI SUD U SARAJEVU	10 - RADNI ODNOSI	23.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-166/22	Ž-BL-05-122/22	JU „DJEČIJE OBDANIŠTE I DOM UČENIKA“ BOSANSKA KRUPA, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA UNSKO-SANSKOG KANTONA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	23.6.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-167/22	Ž-BL-05-192/22	PON-OPŠTINA KOZARSKA DUBICA	20 - RATNE ŠTETE	24.6.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE

P-168/22	Ž-BL-05-26/22	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE, CENTRALNA ADMINISTRATIVNA SLUŽBA SARAJEVO, FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE	32 - INSPEKCIJE	23.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-169/22	Ž-BL-04-261/22	JZU DOM ZDRAVLJA „DR MLADEN STOJANOVIĆ“ LAKTAŠI	23 - ZDRAVSTVO	24.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-170/22	Ž-BL-04-227/22	SKUPŠTINA OPŠTINE SRBAC, JU „CENTAR ZA SOCIJALNI RAD“	24 - SOCIJALNA ZAŠTITA	24.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-171/22	Ž-BL-05-155/22	MINISTARSTVO UPRAVE I LOKALNE SAMOUPRAVE REPUBLIKE SRPSKE, UPRAVNA INSPEKCIJA	32 - INSPEKCIJE	24.6.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-172/22	Ž-LI-05-66/22 Ž-LI-05-67/22 Ž-LI-05-68/22	PON - VLADA KANTONA 10 2. ŽALBENO VIJEĆE VLADE KANTONA 10	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	27.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-173/22	Ž-LI-01-119/22	1. GRAD LIVNO, 2. GRADSKO VIJEĆE LIVNO, 3. DJEČIJI VRTIĆ "PČELICE" LIVNO	13 - PRAVA DJETETA	27.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-174/22	Ž-BR-05-90/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZLANSKOG KANTONA	05 - POLICIJA	29.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-175/22	Ž-BR-04-113/22	POREZNA UPRAVA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	10 - RADNI ODNOSI	29.6.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-176/22	Ž-BR-01-84/22	JAVNA USTANOVA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA LUKAVAC	13 - PRAVA DJETETA	29.6.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-177/22	Ž-BR-08-122/20,	OPĆINSKI SUD U TUZLI	09 - PRAVOSUĐE	29.6.2022.	REALIZOVANA	DA
P-178/22	Ž-BR-01-25/22	1. JAVNA USTANOVA CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KALESIJA, 2. KANTONALNO TUŽILAŠTVO TUZLANSKOG KANTONA, 3. JAVNA USTANOVA CENTAR ZA SOCIJALNI RAD KALESIJA I KANTONALNO TUŽILAŠTVO TUZLANSKOG KANTONA	13 - PRAVA DJETETA	29.6.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-179/22	Ž-BR-08-30/22	KANTONALNI SUD U TUZLI	09 - PRAVOSUĐE	29.6.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-180/22	Ž-SA-06-117/22 Ž-SA-06-118/22 Ž-SA-06-119/22	FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA, FEDERALNA UPRAVA POLICIJE SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-22 - NA OSNOVU STAROSNE DOBI	4.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-181/22	Ž-BL-05-24/22	MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA I VEZA REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	4.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-182/22	Ž-BL-05-175/22	MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	25.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-183/22	Ž-BL-05-188/22	AGENCIJA ZA IDENTIFIKACIONA DOKUMENTA, EVIDENCIJU I RAZMJENU PODATAKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	4.7.2022.	REALIZOVANA	DA

P-184/22	Ž-BL-06-266/22	GRAD TUZLA, SLUŽBA ZA EKONOMSKI RAZVOJ, PODUZETNIŠTVO I POLJOPRIVREDU	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-17 - NA OSNOVU OBRAZOVANJA	4.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-185/22	Ž-BL-06-174/22	POLICIJSKA UPRAVA BANJA LUKA	01 - DISKRIMINACIJA	4.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-186/22	Ž-BL-06-98/22	REPUBLIČKA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE, INSPEKTORAT REPUBLIKE SRPSKE, PROSVJETNA INSPEKCIJA	01 - DISKRIMINACIJA	4.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-187/22	Ž-BL-06-240/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, VLADA BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA	01 - DISKRIMINACIJA	4.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-188/22	Ž-BL-04-395/21	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO/MIROVINSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE MOSTAR	25 - PENZIJE	4.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-189/22	Ž-SA-05-793/21	OPĆINA ZAVIDOVIĆI	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	8.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-190/22	Ž-SA-05-488/22	JP „VETERINARSKA STANICA“ D.O.O. SANSKI MOST, N/R DIREKTORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	8.7.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-191/22	Ž-MO-06-56/22	GRAD MOSTAR, N/R GRADONAČELNIKA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	15.7.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-192/22	Ž-BL-05-88/22	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	19.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-193/22	Ž-BL-02-255/22	ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	19.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-194/22	Ž-SA-04-415/22 Ž-SA-06-416/22	VLADA KANTONA SARAJEVO, MINISTARSTVO ZA NAUKU, VISOKO OBRAZOVANJE I MLADE SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA	19.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-195/22	Ž-SA-05-474/22	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE MOSTAR, N/R DIREKTORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	19.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-196/22	Ž-BL-08-245/22	GRAD BANJA LUKA, ODJELJENJE ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE I KOMUNALNU POLICIJU - ODSJEK ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE	19 - UPRAVA	22.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-197/22	Ž-SA-05-363/22	OPĆINA CENTAR SARAJEVO, N/R OPĆINSKOG NAČELNIKA	05 - POLICIJA	19.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-198/22	Ž-LI-05-57/22	VLADA KANTONA 10, PREMIJER VLADE, SLUŽBENIK ZA INFORMIRANJE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	9.8.2022.	REALIZOVANA	DA

P-199/22	Ž-LI-08-91/22	UPRAVA ZA PITANJA BRANITELJA I STRADALNIKA DOMOVINSKOG RATA HVO TOMISLAVGRAD	19 - UPRAVA	9.8.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-200/22	Ž-SA-04-1114/21	JZU BOLNICA „SRBIJA“ ISTOČNO SARAJEVO, N/R DIREKTORA, NA ZNANJE: MINISTARSTVO ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE BANJA LUKA, N/R MINISTRA	23 - ZDRAVSTVO	20.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-201/22	Ž-SA-05-357/22	JP ELEKTROPRIVREDA BiH SARAJEVO, N/R GENERALNOG DIREKTORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	20.7.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-202/22	Ž-SA-02-413/22	JU DOM ZDRAVLJA ZENICA, N/R DIREKTORA, NA ZNANJE: KANTONALNI SUD U ZENICI	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	20.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-203/22	Ž-SA-06-580/20	FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA SARAJEVO, N/R MINISTRA	01 - DISKRIMINACIJA	26.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-204/22	Ž-SA-02-222/22	ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA, N/R DIREKTORA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	26.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-205/22	Ž-SA-01-148/22	MINISTARSTVO ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE KANTONA SARAJEVO	13 - PRAVA DJETETA	26.7.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-206/22	Ž-SA-05-1223/21	OBAVJEŠTAJNO-SIGURNOSNA AGENCIJA BiH SARAJEVO	29 - MIGRACIJE I AZIL	21.7.2022.	REALIZOVANA	DA
P-207/22	Ž-BL-02-337/22 Ž-BL-02-373/22 Ž-BL-02-374/22	FOND ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA REPUBLIKE SRPSKE	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	25.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-208/22	Ž-SA-06-275/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREMIJERA, GOSP. FADIL NOVALIĆ, FEDERALNO MINISTARSTVO ZA RAD I SOCIJALNU POLITIKU SARAJEVO, N/R MINISTRA, GOSP. VESKO DRLJAČA	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-23 - NA OSNOVU INVALIDITETA	25.7.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-209/22	Ž-SA-05-389/22	GRAD ZENICA, GRADSKO VIJEĆE ZENICA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	25.7.2022.	OSTVARENA SARADNJA	NE
P-210/22	Ž-SA-04-1259/21	PON-VLADA KANTONA SARAJEVO, MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA	10 - RADNI ODNOSI	25.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-211/22	Ž-BL-05-119/22 Ž-BL-05-120/22 Ž-BL-05-206/22 Ž-SA-05-135/22 Ž-SA-05-151/22	OPĆINA BOSANSKI PETROVAC	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	23.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-212/22	Ž-SA-08-374/22	OPĆINA NOVO SARAJEVO	20 - RATNE ŠTETE	25.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA

P-213/22	Ž-BL-08-459/20	VISOKO SUDSKO I TUŽILAČKO VIJEĆE BOSNE I HERCEGOVINE, OKRUŽNI PRIVREDNI SUD BANJA LUKA	09 - PRAVOSUĐE	29.7.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-214/22	Ž-LI-06-75/22	OPĆINA BOSANSKO GRAHOVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	2.8.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-215/22	Ž-LI-08-74/22	PON-ŽALBENO VIJEĆE VLADE KANTONA 10	19 - UPRAVA	2.8.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-216/22	Ž-BR-06-144/22 Ž-BR-06-145/22 Ž-BR-06-146/22 Ž-BR-06-147/22 Ž-BR-06-148/22 Ž-BR-06-149/22 Ž-BR-06-150/22 Ž-BR-06-151/22 Ž-BR-06-152/22 Ž-BR-06-153/22 Ž-BR-06-154/22 Ž-BR-06-155/22 Ž-BR-06-156/22 Ž-BR-06-157/22 Ž-BR-06-158/22 Ž-BR-06-159/22 Ž-BR-06-160/22 Ž-BR-06-161/22 Ž-BR-06-162/22 Ž-BR-06-163/22 Ž-BR-06-164/22 Ž-BR-06-165/22 Ž-BR-06-166/22 Ž-BR-06-167/22 Ž-BR-06-168/22 Ž-BR-06-169/22 Ž-BR-06-170/22 Ž-BR-06-171/22 Ž-BR-06-172/22 Ž-BR-06-173/22 Ž-SA-04-789/22	VLADA TUZLANSKOG KANTONA, N/R PREMIJERA TUZLA, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE TUZLANSKOG KANTONA, KANTONALNA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE TUZLANSKOG KANTONA, INSPEKTORAT ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT	01, - DISKRIMINACIJA I 10 - RADNI ODNOSI	12.8.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-217/22	Ž-SA-05-279/22	PON-OPŠTINA PALE, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	17.8.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-218/22	Ž-BL-04-65/22	PON-PORESKA UPRAVA REPUBLIKE SRPSKE, PODRUČNI CENTAR BANJA LUKA, PODRUČNA JEDINICA BANJA LUKA	25 - PENZIJE	22.8.2022.	REALIZOVANA	DA

P-219/22	Ž-BL-04-408/22	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA, MINISTARSTVO UPRAVE I LOKALNE SAMOUPRAVE, AGENCIJA ZA DRŽAVNU UPRAVU REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	23.8.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-220/22	Ž-BL-04-113/22	FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE, KANTONALNA ADMINISTRATIVNA SLUŽBA U ZENICI	25 - PENZIJE	22.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-221/22	Ž-BL-05-681/20	OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U PRIJEDORU	17 - JAVNE ISPRAVE	22.8.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-222/22	Ž-SA-01-558/22	PON-MINISTARSTVO SIGURNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE, SLUŽBA ZA POSLOVE SA STRANCIMA ILIDŽA, N/R DIREKTORA SLOBODANA UJIĆA	13 - PRAVA DJETETA	23.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-223/22	Ž-BL-02-176/22	MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA BOSNE I HERCEGOVINE, MINISTARSTVO ZDRAVLJA I SOCIJALNE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE, FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	23.8.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-224/22	Ž-SA-06-354/22	ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-22 - NA OSNOVU STAROSNE DOBI	26.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-225/22	Ž-SA-06-743/22	UNIVERZITET U SARAJEVU, FILOZOFSKI FAKULTET	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-12 - NA OSNOVU NACIONALNOG ILI SOCIJALNOG PORIJEKLA	26.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-226/22	Ž-SA-08-196/22	OPĆINA VITEZ, N/R NAČELNIKA OPĆINE	19 - UPRAVA	26.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-227/22	Ž-SA-05-1121/21	GRAD GRADAČAC, N/R GRADSKOG VIJEĆA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	29.8.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-228/22	Ž-SA-05-351/22	PON-MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, MLADIH, KULTURE I SPORTA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA TRAVNIK	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	29.8.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-229/22	Ž-BL-08-166/22	FOND ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE REPUBLIKE SRPSKE	09 - PRAVOSUĐE	30.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-230/22	Ž-BL-05-100/22	OPŠTINA KOTOR-VAROŠ, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	29.8.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-231/22	Ž-BL-04-277/22	KOMUNALNO PREDUZEĆE BUDUĆNOST A.D.	21 - KOMUNALNE USLUGE	2.8.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-232/22	Ž-LI-08-101/22	PON-FEDERALNA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE SARAJEVO	19 - UPRAVA	30.8.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-233/22	Ž-LI-05-77/22	PON-OPĆINA JAJCE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	30.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-234/22	Ž-BL-06-70/22	OPĆINA BOSANSKI PETROVAC, N/R NAČELNIKA	01 - DISKRIMINACIJA	31.8.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-235/22	Ž-BL-06-197/22	OPĆINA KUPRES	01 - DISKRIMINACIJA	31.8.2022.	REALIZOVANA	NE
P-236/22	Ž-SA-05-618/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREMIJERA, FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	31.8.2022.	REALIZOVANA	DA
P-237/22	Ž-SA-01-561/22	JAVNA USTANOVA „PETA GIMNAZIJA „ SARAJEVO	13 - PRAVA DJETETA	31.8.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-238/22	Ž-SA-05-754/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	31.8.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-239/22	Ž-SA-05-63/22	OPĆINA BREZA, OPĆINSKO VIJEĆE BREZA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	1.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-240/22	Ž-MO-06-76/22	JKP "STANDARD" D.O.O. KONJIC	01 - DISKRIMINACIJA	15.9.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-241/22	Ž-MO-04-27/22	PON-INSTITUT ZA MEDICINSKO VJEŠTAČENJE ZDRAVSTVENOG STANJA - ODJEL ZA PRVOSTEPENI POSTUPAK MOSTAR	23 - ZDRAVSTVO	15.9.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-242/22	Ž-SA-05-880/17	OPĆINA BUGOJNO, OPĆINSKO VIJEĆE	19 - UPRAVA	15.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-243/22	Ž-SA-05-1206/16	OPĆINA ŽEPČE, N/R OPĆINSKOG NAČELNIKA, OPĆINSKO VIJEĆE, N/R PREDSJEDAVAJUĆEG	19 - UPRAVA	15.9.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-244/22	Ž-BL-05-300/22	PON-JU "KANTONALNI FOND ZA POMOĆ U STAMBENOM ZBRINJAVANJU I ZAPOSŁJAVANJU BORAČKIH POPULACIJA, PROG NANIH OSOBA I SOCIJALNO UGROŽENIH KATEGORIJA" BIHAĆ, N/R DIREKTORA	19 - UPRAVA	19.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-245/22	Ž-BL-05-400/22	FOND ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE REPUBLIKE SRPSKE - FILIJALA BANJA LUKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	19.9.2022.	REALIZOVANA	DA
P-246/22	Ž-BL-04-144/22	JU MJEŠOVITA SREDNJA ŠKOLA BIHAĆ, N/R ŠKOLSKOM ODBORU	10 - RADNI ODNOSI	19.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-247/22	Ž-BL-05-383/22	GRAD BANJA LUKA, N/R GRADONAČELNIKA, SKUPŠTINA GRADA BANJA LUKA, N/R PREDSJEDNIKA SKUPŠTINE - ODJELJENJE ZA SAOBRAĆAJ I PUTEVE, N/R NAČELNIKA ODJELJENJA	32 - INSPEKCIJE	8.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-248/22	Ž-SA-05-773/22	OPĆINA NOVO SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	21.9.2022.	REALIZOVANA	DA
P-249/22	Ž-SA-01-573/22	JU „CENTAR ZA SOCIJALNI RAD“ KAKANJ JU „CENTAR ZA SOCIJALNI RAD“ VISOKO	13 - PRAVA DJETETA -- 13-1 - CENTRI ZA SOCIJALNI RAD	21.9.2022.	REALIZOVANA	DA

P-250/22	Ž-SA-05-658/22	OPĆINA BOSANSKI PETROVAC, OPĆINSKO VIJEĆE BOSANSKI PETROVAC	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	21.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-251/22	Ž-SA-05-663/22	KJKP „TOPLANE-SARAJEVO“ D.O.O. SARAJEVO, N/R KOMISIJE ZA PROVOĐENJE KONKURSNE PROCEDURE ZA IZBOR I IMENOVANJE ČLANOVA UPRAVE KJKP „TOPLANE-SARAJEVO“ D.O.O. SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	21.9.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-252/22	Ž-SA-05-56/22	KANTON SARAJEVO, MINISTARSTVO ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE, JU INSTITUT ZA RAZVOJ PREDUNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	21.9.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-253/22	Ž-SA-05-550/22	ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON, MINISTARSTVO ZDRAVSTVA ZENICA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	21.9.2022.	REALIZOVANA	DA
P-254/22	Ž-BL-05-286/22	FEDERALNO MINISTARSTVO RASELJENIH OSOBA I IZBJEGLICA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	12.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-255/22	Ž-BL-05-296/22	DIREKTOR REGULATORNE AGENCIJE ZA KOMUNIKACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	12.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-256/22	Ž-BL-05-334/22	OPŠTINA KOZARSKA DUBICA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	12.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-257/22	Ž-SA-05-921/22	OPĆINA SANSKI MOST, SLUŽBA ZA OPĆU UPRAVU I DRUŠTVENE DJELATNOSTI SANSKI MOST, N/R NAČELNIKA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	14.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-258/22	Ž-MO-04-47/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	19.10.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-259/22	Ž-MO-08-99/22	JU DOM ZDRAVLJA MOSTAR	09 - PRAVOSUĐE -- 09-3 - IZVRŠENJE PRESUDA	19.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-260/22	Ž-MO-04-176/21	MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA HNK MOSTAR, OŠ "ALIJA ISAKOVIĆ" PROZOR	11 - OBRAZOVANJE -- 11-2 - OSNOVNO OBRAZOVANJE	19.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-261/22	Ž-SA-05-997/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZENICA, N/R MINISTRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	19.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-262/22	Ž-SA-05-603/22	SKUPŠTINA KANTONA 10 TOMISLAVGRAD	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-2 - ODBIJANJE PRISTUPA INFORMACIJAMA	19.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-263/22	Ž-BL-05-87/22	GRAD GRADAČAC, GRADSKO VIJEĆE, PREDSEDavajući GRADSKOG VIJEĆA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	20.10.2022.	REALIZOVANA	DA

P-264/22	Ž-BL-05-379/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA USK BIHAĆ, N/R MINISTRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	20.10.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-265/22	Ž-BL-04-153/22	JZU DOM ZDRAVLJA STANARI	10 - RADNI ODNOSI	20.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-266/22	Ž-BL-05-201/22	FEDERALNA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE OPĆINA KLJUČ	32 - INSPEKCIJE	20.10.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-267/22	Ž-BL-05-187/22	GRAD BIHAĆ, N/R GRADONAČELNIKA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	20.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-268/22	Ž-BL-05-419/22	GRAD TUZLA, SLUŽBA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE, KANTONALNA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE TUZLANSKOG KANTONA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	20.10.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-269/22	Ž-BL-08-707/20	OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO U BANJOJ LUCI	26 - TUŽILAŠTVA	20.10.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-270/22	Ž-SA-05-748/22	SKUPŠTINA KANTONA SARAJEVO, N/R PREDSEDAVAJUĆEG GOSP. OKERIĆ ELVEDINA, NA ZNANJE: MINISTARSTVO PRAVDE I UPRAVE KANTONA SARAJEVO, N/R MINISTRICE GĐE SOFTIĆ KADENIĆ DARJE, MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO, N/R MINISTRA GOSP. KATICA ADMIRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	21.10.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-271/22	Ž-SA-08-574/22	MINISTARSTVO KOMUNALNE PRIVREDE, INFRASTRUKTURE, PROSTORNOG UREĐENJA, GRAĐENJA I ZAŠTITE OKOLIŠA KS, NA ZNANJE: FEDERALNO MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA SARAJEVO	19 - UPRAVA	20.10.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-272/22	Ž-BL-05-500/22	PON-GRAD BANJA LUKA	32 - INSPEKCIJE	20.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-273/22	Ž-SA-08-701/22	OPĆINA DONJI VAKUF	19 - UPRAVA	20.10.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-274/22	Ž-SA-05-448/22	VLADA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA, ZAVOD ZA TRANFUZIJSKU MEDICINU FEDERACIJE BiH SARAJEVO	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	20.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-275/22	Ž-SA-04-853/22	KJP CENTAR “SKENDERIJA” D.O.O SARAJEVO, N/R DIREKTORA	10 - RADNI ODNOSI	7.11.2022.	REALIZOVANA	DA
P-276/22	Ž-BL-04-83/22	PON-MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA UNSKO-SANSKOG KANTONA	10 - RADNI ODNOSI	21.10.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-277/22	Ž-BL-06-740/21	DOM ZDRAVLJA BOSANSKA KRUPA	01 - DISKRIMINACIJA	21.10.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	NE

P-278/22	Ž-SA-05-968/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO, UPRAVA POLICIJE, ČETVRTA POLICIJSKA UPRAVA - POLICIJSKO ODJELJENJE RAJLOVAC SARAJEVO	05 - POLICIJA	21.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-279/22	Ž-SA-05-881/22	VLADA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R PREMIJERA, GOSP. NOVALIĆ FADILA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	21.10.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-280/22	Ž-SA-05-684/22	JAVNA ZDRAVSTVENA USTANOVA AMBULANTA "STARI GRAD" HREŠA, ISTOČNI STARI GRAD SARAJEVO	05 - POLICIJA	24.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-281/22	Ž-LI-04-126/22	OPĆINA GLAMOČ, JP "KOMUNALAC" D.O.O. GLAMOČ	21 - KOMUNALNE USLUGE	7.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-282/22	Ž-MO-04-95/22	PON-JKP GRADINA DONJI VAKUF, OPĆINA DONJI VAKUF	21 - KOMUNALNE USLUGE	25.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-283/22	Ž-MO-05-25/22	OPĆINA JABLANICA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	25.10.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-284/22	Ž-BL-05-460/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA TUZLANSKOG KANTONA, POLICIJSKA UPRAVA TUZLA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	13.10.2022.	REALIZOVANA	NE
P-285/22	Ž-BL-05-629/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE, POLICIJSKA UPRAVA BANJA LUKA	05 - POLICIJA	10.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-286/22	Ž-BL-05-322/22	VLADA KANTONA SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	31.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-287/22	Ž-BL-05-489/22	A.D. "GRAD" BIJE LJINA, N/R DIREKTORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA -- 03-1 - NEODLUČIVANJE U ZAKONSKOM ROKU	31.10.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-288/22	Ž-BL-05-511/22	JU UGOSTITELJSKO-TRGOVINSKO-TURISTIČKA ŠKOLA BANJA LUKA, N/R DIREKTORA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	7.11.2022.	REALIZOVANA	DA
P-289/22	Ž-BL-05-252/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA, UPRAVA POLICIJE, POLICIJSKA STANICA ZAVIDOVIĆI	05 - POLICIJA -- 05-1 - ŽALBA NA RAD POLICIJE	25.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-290/22	Ž-BL-05-434/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	17 - JAVNE ISPRAVE	15.10.2022.	REALIZOVANA	DA
P-291/22	Ž-BL-05-421/22	TUZLANSKI KANTON, MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA I ZAŠTITE OKOLICE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	7.11.2022.	NEMA ODGOVORA	NE

P-292/22	Ž-SA-04-623/22	FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA SARAJEVO, N/R POMOĆNICE MINISTRA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I REOSIGURANJA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R DIREKTORICE, ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R DIREKTORA, UNIVERZITETSKI KLINIČKI CENTAR SARAJEVO, N/R GENERALNE DIREKTORICE	23 – ZDRAVSTVO	7.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-293/22	Ž-SA-05-201/21	FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA SARAJEVO	05 – POLICIJA	7.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-294/22	Ž-LI-08-164/22 Ž-LI-08-165/22	PON-VLADA KANTONA 10, STRUČNE SLUŽBE VLADE KANTONA 10, UPRAVA ZA PITANJA BRANITELJA I STRADALNIKA DOMOVINSKOG RATA HVO-A TOMISLAVGRAD	19 – UPRAVA	8.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-295/22	Ž-BL-05-488/22	VLADA UNSKO-SANSKOG KANTONA, N/R PREMIJERA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	8.11.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-296/22	Ž-SA-01-905/22	KATOLIČKI ŠKOLSKI CENTAR „PETAR BARBARIĆ“, OSNOVNA ŠKOLA TRAVNIK	13 - PRAVA DJETETA	9.11.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-297/22	Ž-SA-01-905/22	KATOLIČKI ŠKOLSKI CENTAR „PETAR BARBARIĆ“, OSNOVNA ŠKOLA TRAVNIK	13 - PRAVA DJETETA	9.11.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-298/22	Ž-SA-05-418/16	OPĆINA CAZIN, N/R NAČELNIKA	19 – UPRAVA	9.11.2022.	REALIZOVANA	DA
P-299/22	Ž-SA-08-1109/22	ADVOKATSKA/ODVJETNIČKA KOMORA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO	31 – ADVOKATI	9.11.2022.	NIJE REALIZOVANA	NE
P-300/22	Ž-SA-02-948/22	VLADA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R PREMIJERA, FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE SARAJEVO, N/R MINISTRA, NA ZNANJE: PARLAMENT FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R PREDSEDavajućeg PREDSTAVNIČKOG DOMA, CENTAR ZA SOCIJALNI RAD BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE, N/R DIREKTORICE	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	9.11.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA

P-301/22	Ž-SA-02-503/22	FEDERALNO MINISTARSTVO ZDRAVSTVA SARAJEVO, N/R POMOČNICE MINISTRA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA I REOSIGURANJA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R DIREKTORICE, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA TUZLANSKOG KANTONA TUZLA, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA MOSTAR, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZENICA, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA UNSKO-SANSKOG KANTONA BIHAĆ, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA KANTONA 10 LIVNO, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA POSAVSKOG KANTONA ODŽAK, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE ZAPADNOHERCEGOVAČKOG KANTONA GRUDE, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA NOVI TRAVNIK, N/R DIREKTORA, ZAVOD ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA BOSANSKO-PODRINJSKOG KANTONA GORAŽDE, N/R DIREKTORA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	9.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-302/22	Ž-MO-03-55/22	MINISTARSTVO GRAĐENJA I PROSTORNOG UREĐENJA HNK MOSTAR	04 - VJERSKE SLOBODE / RELIGIJA	10.11.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-303/22	Ž-SA-02-594/22	VLADA FEDERACIJE BiH SARAJEVO, N/R PREMIJERA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	15.11.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-304/22	Ž-BL-04-299/22	GRAD DOBOJ, ODJELJENJE ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE DOBOJ, N/R NAČELNIKA	32 – INSPEKCIJE	17.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-305/22	Ž-BL-04-466/22	VLADA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO RADA I BORAČKO INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	10 - RADNI ODNOSI	17.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-306/22	Ž-SA-05-834/22	URED ZA RAZMATRANJE ŽALBI SARAJEVO, N/R PREDSEDavajućeg, NA ZNANJE: ŽALBENO VIJEĆE PRI VIJEĆU MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREDSEDavajućeg	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	18.11.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-307/22	Ž-SA-04-923/22	UNSKO-SANSKI KANTON, OPĆINA VELIKA KLADUŠA, N/R NAČELNIKA VELIKA KLADUŠA	10 - RADNI ODNOSI	18.11.2022.	REALIZOVANA	DA
P-308/22	Ž-SA-04-756/22	PON-FEDERALNI ZAVOD ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE SARAJEVO, N/R DIREKTORA	25 – PENZIJE	18.11.2022.	NEMA ODGOVORA	NE

P-309/22	Ž-SA-08-733/22	PON-OPĆINA DONJI VAKUF, N/R NAČELNIKA	19 – UPRAVA	18.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-310/22	Ž-SA-05-792/19	OPĆINA BOSANSKA KRUPA, OPĆINSKO VIJEĆE, N/R PREDSEDAVAJUĆEG	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	18.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-311/22	Ž-SA-08-330/22	SLUŽBA ZA ZAJEDNIČKE POSLOVE ORGANA I TIJELA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA, GRAĐENJA I ZAŠTITE OKOLIŠA KANTONA SARAJEVO, UPRAVA ZA STAMBENA PITANJA KANTONA SARAJEVO	19 – UPRAVA	18.11.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-312/22	Ž-SA-04-1146/22	VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREDSEDAVAJUĆEG MINISTARSTVO FINANSIJA I TREZORA BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R MINISTRA	10 - RADNI ODNOSI	21.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-313/22	Ž-LI-05-162/22	PON - VLADA KANTONA 10, N/R PREDSEDNIKA VLADE	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	28.11.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-314/22	Ž-LI-04-179/22	JU CENTAR ZA SOCIJALNI RAD TRAVNIK	10 - RADNI ODNOSI	28.11.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-315/22	Ž-LI-02-155/22 Ž-LI-02-156/22	JU CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I TUŽILACA F BiH	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	28.11.2022.	REALIZOVANA	DA
P-316/22	Ž-BL-06-541/22	SREDNJOBOSANSKI KANTON, MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I UPRAVE - OPĆINSKI SUD JAJCE	01 - DISKRIMINACIJA	1.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-317/22	Ž-BL-06-341/22	GRAD BANJA LUKA	01 - DISKRIMINACIJA	2.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-318/22	Ž-BL-06-601/22	GRAD ORAŠJE	01 - DISKRIMINACIJA	2.12.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-319/22	Ž-BL-05-295/22	PON-FEDERALNO MINISTARSTVO PROMETA I KOMUNIKACIJA, JP ŽELJEZNICE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	2.12.2022.	REALIZOVANA	DA
P-320/22	Ž-SA-01-565/22	SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE NOVO SARAJEVO, N/R DIREKTORICE, SLUŽBA SOCIJALNE ZAŠTITE OPĆINE NOVI GRAD SARAJEVO, N/R DIREKTORICE	13 - PRAVA DJETETA -- 13-1 - CENTRI ZA SOCIJALNI RAD	6.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-321/22	Ž-SA-05-1046/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA UNSKO-SANSKOG KANTONA BIHAĆ, N/R MINISTRA	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	6.12.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-322/22	Ž-SA-05-786/22	PON- OPŠTINA PALE, SLUŽBA ZA INFORMISANJE I ODNOSI S JAVNOŠĆU	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	6.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-323/22	Ž-SA-06-1009/18	OPĆINSKI SUD U SARAJEVU	01 - DISKRIMINACIJA	6.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-324/22	Ž-MO-04-14/22	MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA HNK MOSTAR	11 - OBRAZOVANJE -- 11-4 - VISOKO OBRAZOVANJE	7.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE

P-325/22	Ž-SA-06-244/22	FEDERALNO MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA, FEDERALNA UPRAVA POLICIJE SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	7.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-326/22	Ž-LI-04-187/22	JP "KOMUNALNO" D.O.O. LIVNO	21 - KOMUNALNE USLUGE	9.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-327/22	Ž-BL-08-619/22	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO-PRAVNE POSLOVE	19 - UPRAVA	13.12.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-328/22	Ž-BL-05-635/22	PON-GRAD BANJA LUKA	32 - INSPEKCIJE	13.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-329/22	Ž-BL-01-675/22	AD "GLAS SRPSKE" BANJA LUKA, DOM ZDRAVLJA BANJA LUKA	13 - PRAVA DJETETA	14.12.2022.	REALIZOVANA	DA
P-330/22	Ž-BL-05-422/22	ŽELJEZNICE REPUBLIKE SRPSKE A.D. DOBOJ, VLADA REPUBLIKE SRPSKE, MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA I VEZA	33 - BESPLATNA PRAVNA POMOĆ	14.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-331/22	Ž-BL-05-681/22	AGENCIJA ZA KVALITET I AKREDITACIJU U ZDRAVSTVU U FEDERACIJI BiH	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	14.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-332/22	Ž-BL-05-329/21	KANTONALNI SUD U MOSTARU	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	14.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-333/22	Ž-BR-05-103/21	PON-GRAD GRADAČAC, SLUŽBA ZA GRAĐEVINSKO-INSPEKCIJSKE POSLOVE	32 - INSPEKCIJE	16.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-334/22	Ž-SA-08-1216/22	CRVENI KRST REPUBLIKE SRPSKE PALE	19 - UPRAVA	16.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-335/22	Ž-SA-05-610/22	SKUPŠTINA OPŠTINE SREBRENICA	22 - VLADINA I MINISTARSKA IMENOVANJA	16.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-336/22	Ž-SA-01-343/22	MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT ZENIČKO – DOBOJSKOG KANTONA ZENICA	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	16.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-337/22	Ž-SA-01-882/22	JAVNA USTANOVA CENTAR ZA SOCIJALNI RAD ZENICA	13 - PRAVA DJETETA	16.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-338/22	Ž-SA-07-264/22	PON-KANTONALNO TUŽILAŠTVO HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA MOSTAR	07 - ZATVORI	16.12.2022.	REALIZOVANA	DA
P-339/22	Ž-SA-06-1064/19	PON-OPĆINSKI SUD U SARAJEVU	01 - DISKRIMINACIJA	16.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-340/22	Ž-SA-04-850/22	VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREMIJERA, N/R PREDSEDNIKA RADNE GRUPE	10 - RADNI ODNOSI	16.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-341/22	Ž-SA-03-509/22	GRAD ZENICA	18 - MANJINE	20.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-342/22	Ž-SA-08-467/22	GRAD BIHAĆ	19 - UPRAVA	20.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-343/22	Ž-SA-05-807/22	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA KANTONA SARAJEVO	03 - PRISTUP INFORMACIJAMA	20.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

P-344/22	Ž-LI-04-167/22	JAVNO PODUZEĆE „KOMUNALNO“ D.O.O. LIVNO, N/R DIREKTORA	21 - KOMUNALNE USLUGE	20.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	NE
P-345/22	Ž-SA-05-236/16	PON-OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO, N/R OPĆINSKOG NAČELNIKA	15 – IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI	20.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-346/22	Ž-SA-08-662/22	VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE, MINISTARSTVO KOMUNIKACIJA I PROMETA SARAJEVO	19 - UPRAVA	20.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-347/22	Ž-MO-06-128/21	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE, POLICIJSKA UPRAVA TREBINJE	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-11 - NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI	22.12.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-348/22	Ž-MO-08-32/22	SKUPŠTINA HNK MOSTAR, MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE, KULTURE I SPORTA HNK MOSTAR, JU OSNOVNA ŠKOLA "MUJAGA KOMADINA" MOSTAR, OPĆINSKI SUD MOSTAR	09 - PRAVOSUĐE -- 09-3 - IZVRŠENJE PRESUDA	22.12.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-349/22	Ž-MO-01-85/22	MINISTARSTVO SIGURNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE, SLUŽBA ZA POSLOVE SA STRANCIMA MOSTAR	13 - PRAVA DJETETA	22.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-350/22	Ž-BL-04-35/22	ODBOR DRŽAVNE SLUŽBE ZA ŽALBE FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE, FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE	10 - RADNI ODNOSI	22.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-351/22	Ž-SA-01-1320/22	JU DOM ZDRAVLJA KANTONA SARAJEVO, N/R DIREKTORA	13 - PRAVA DJETETA	23.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-352/22	Ž-BL-04-780/22	FOND ZA PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE REPUBLIKE SRPSKE	25 - PENZIJE	27.12.2022.	NIJE REALIZOVANA	DA
P-353/22	Ž-MO-02-183/21	VLADA HNK, N/R PREMIJERA GOSP. NEVENKA HERCEGA MOSTAR, GRAD MOSTAR, N/R GRADONAČELNIKA GOSP. Marija KORDIĆA MOSTAR	12 - OSOBE S INVALIDITETOM	29.12.2022.	DJELIMIČNO REALIZOVANA	DA
P-354/22	Ž-SA-06-1125/20	JAVNA USTANOVA SLUŽBA ZA ZAPOSŁJAVANJE KANTONA SARAJEVO	01 - DISKRIMINACIJA -- 01-03 - MOBING	29.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-355/22	Ž-SA-08-826/22	VLADA KANTONA SARAJEVO	09 - PRAVOSUĐE	29.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-356/22	Ž-SA-08-472/22	PON-OPĆINA ILIDŽA, N/R NAČELNIKA	19 - UPRAVA	29.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-357/22	Ž-SA-08-733/22	OPĆINA DONJI VAKUF, N/R NAČELNIKA	19 - UPRAVA	29.12.2022.	NEMA ODGOVORA	NE
P-358/22	Ž-SA-04-835/22	PON-VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE SARAJEVO, N/R PREMIJERA	10 - RADNI ODNOSI	29.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA
P-359/22	Ž-SA-04-1107/22	JAVNO PREDUZEĆE “ONSA” D.O.O SARAJEVO	10 - RADNI ODNOSI	29.12.2022.	OSTVARENA SARADNJA	DA

ANEKS I. PREGLED BUDŽETA ZA 2022. GODINU

BOSNA I HERCEGOVINA

Institucija: Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Sjedište: Banja Luka

ID: 4403087410007

Šifra djelatnosti: 69.10

Obrazac 2.

Organizacioni kod: 0304

Fond: Opšti fond (10)

Projektni kod: 0

Zbirni obrazac: x

Pregled rashoda i izdataka po ekonomskim kategorijama

Period izvještavanja: od 01.01.2022. do 31.12.2022.

BUDŽET

Redni broj	Opis	Ekonom. Kod	Budžet	Izmjene i dopune (rebalans, prestruktura, preraspodjela, rezerva, namjenska sredstva i dr.)	Korigovani budžet	Ostvareni kumulativni iznos ukupnih rashoda i izdataka	Ostvareni kumulativni iznos istog perioda prethodne godine	Procenat 7/6 x 100	Procenat 7/8 x 100
1	2	3	4	5	6 (4+5)	7	8	9	10
1	Ukupni rashodi i izdaci (2+16)		2.779.000	27.500	2.806.500	2.507.480	2.315.392	89	108
2	Ukupni tekući rashodi (3+6)	610000	2.728.000	27.500	2.755.500	2.456.880	2.315.392	89	106
3	Plate i naknade troškova zaposlenih (4+5)	611000	2.424.000	27.500	2.451.500	2.218.407	2.098.887	90	106
4	Bruto plate i naknade plata	611100	2.146.000		2.146.000	1.956.292	1.883.202	91	104
5	Naknade troškova zaposlenih	611200	278.000	27.500	305.500	262.115	215.685	86	122
6	Izdaci za materijal, sitan inventar i usluge (7+.....+15)	613000	304.000		304.000	238.473	216.505	78	110
7	Putni troškovi	613100	75.000		75.000	56.872	40.655	76	140
8	Izdaci telefonskih i poštanskih usluga	613200	52.000		52.000	39.988	44.076	77	91
9	Izdaci za energiju i komunalne usluge	613300	7.000		7.000	4.616	5.085	66	91
10	Nabavka materijala i sitnog inventara	613400	33.000		33.000	31.607	24.471	96	129
11	Izdaci za usluge prevoza i goriva	613500	23.000		23.000	15.662	11.142	68	141
12	Unajmljivanje imovine i opreme	613600	13.000		13.000	12.800	12.803	98	100
13	Izdaci za tekuće održavanje	613700	26.000		26.000	11.441	15.768	44	73
14	Izdaci osiguranja, bankarskih usluga i usluga platnog prometa	613800	6.000		6.000	4.516	4.731	75	95
15	Ugovorene i druge posebne usluge	613900	69.000		69.000	60.971	57.774	88	106
16	Ukupni kapitalni izdaci		51.000		51.000	50.600	0	99	
17	Izdaci za nabavku stalnih sredstava	821000	51.000		51.000	50.600	0	99	
18	Nabavka opreme	821300	51.000		51.000	50.600	0	99	

ANEKS II. PREGLED OBAVEZA PO ZAKONU O SLOBODI PRISTUPA INFORMACIJAMA 2022. GODINE

1. Javni organi na nivou Bosne i Hercegovine koji su ispunili obavezu imenovanja službenika za informisanje i dostavili Vodič i Indeks registar u skladu s članovima 19. i 20. ZOSPI:

1. Agencija za policijsku podršku Bosne i Hercegovine;
2. Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine;
3. Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja Bosne i Hercegovine;
4. Agencija za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine;
5. Agencija za javne nabavke i Ured za razmatranje žalbi Bosne i Hercegovine;
6. Agencija za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine;
7. Agencija za nadzor nad tržištem Bosne i Hercegovine;
8. Agencija za osiguranje depozita Bosne i Hercegovine;
9. Agencija za osiguranje u Bosni i Hercegovini;
10. Agencija za poštanski promet Bosne i Hercegovine;
11. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje Bosne i Hercegovine;
12. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije Bosne i Hercegovine;
13. Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine;
14. Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine;
15. Agencija za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine;
16. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine;
17. Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Bosne i Hercegovine;
18. Agencija za unapređenje inostranih investicija Bosne i Hercegovine;
19. Agencija za zaštitu ličnih podataka Bosne i Hercegovine;
20. Arhiv Bosne i Hercegovine;
21. Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja Bosne i Hercegovine;
22. Centar za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine;
23. Centralna banka Bosne i Hercegovine;
24. Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine;
25. Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine;
26. Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine-BHDCA;
27. Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine;
28. Direkcija za evropske integracije Bosne i Hercegovine;
29. Državna agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine;
30. Državna regulatorna agencija za radijacijsku i nuklearnu sigurnost Bosne i Hercegovine;
31. Državna regulatorna komisija za električnu energiju Bosne i Hercegovine;
32. Elektroprijenos Bosne i Hercegovine;
33. Fond za povratak Bosne i Hercegovine;
34. Granična policija Bosne i Hercegovine;
35. Institucija ombudsmena za zaštitu potrošača Bosne i Hercegovine;
36. Institut za akreditiranje Bosne i Hercegovine;
37. Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine;
38. Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine;
39. Komisija za koncesije Bosne i Hercegovine;
40. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine;
41. Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine;
42. Komisija za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine;

43. Konkurencijsko vijeće Bosne i Hercegovine;
44. Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine;
45. Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine;
46. Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine;
47. Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine;
48. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine;
49. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine;
50. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine;
51. Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine;
52. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine;
53. Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine;
54. Odbor državne službe za žalbe Bosne i Hercegovine;
55. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine;
56. Pravobranilaštvo Bosne i Hercegovine;
57. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine;
58. Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine;
59. Služba za poslove sa strancima Bosne i Hercegovine;
60. Služba za zajedničke poslove institucija Bosne i Hercegovine;
61. Sud Bosne i Hercegovine;
62. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine;
63. Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja;
64. Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine;
65. Ured koordinatora za reformu javne uprave Bosne i Hercegovine;
66. Ured za reviziju finansijskog poslovanja institucija Bosne i Hercegovine;
67. Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine;
68. Ured za zakonodavstvo Bosne i Hercegovine;
69. Ustavni sud Bosne i Hercegovine;
70. Vanjskotrgovinska/Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine;
71. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine;
72. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine.

2. Javni organi na nivou Bosne i Hercegovine koji su tokom 2022. godine dostavljali statističke podatke u skladu s članom 20 ZOSPI:

1. Agencija za identifikaciona dokumenta, evidenciju i razmjenu podataka BiH;
2. Agencija za nadzor nad tržištem BiH;
3. Agencija za osiguranje u BiH;
4. Agencija za rad i zapošljavanje BiH;
5. Agencija za zaštitu ličnih podataka u BiH;
6. Agencija za javne nabavke BiH;
7. Agencija za policijsku podršku BiH;
8. Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova Mostar – Ministarstvo sigurnosti BiH;
9. Agencija za sigurnost hrane BiH;
10. Agencija za državnu službu BiH;
11. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH;
12. BH Pošta;
13. Centralna banka BiH;
14. Direkcija za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine;
15. Direkcija za ekonomsko planiranje BiH;
16. Direkcija za evropske integracije BiH;

17. Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH;
18. Državna regulatorna komisija za električnu energiju;
19. Elektroprivreda BiH;
20. Elektroprijenos BiH;
21. Fond za povratak BiH;
22. Granična policija BiH;
23. Institut za intelektualno vlasništvo BiH;
24. Institucija ombudsmena za zaštitu potrošača Bosne i Hercegovine;
25. Konkurencijsko vijeće BiH;
26. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH;
27. Ministarstvo komunikacija i prometa BiH;
28. Ministarstvo vanjskih poslova BiH;
29. Ministarstvo odbrane BiH;
30. Ministarstvo pravde BiH;
31. Ministarstvo sigurnosti BiH;
32. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH/Kancelarija za veterinarstvo BiH, Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja, Kancelarija za harmonizaciju i koordinaciju sistema plaćanja u poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH;
33. Ministarstvo civilnih poslova BiH;
34. Ministarstvo finansija i trezora BiH;
35. Predsjedništvo BiH– Sekretarijat;
36. Ured koordinatora za reformu javne uprave BiH;
37. Ured za razmatranje žalbi BiH;
38. Ustavni sud Bosne i Hercegovine;
39. Vijeće ministara BiH – Generalni sekretarijat;
40. Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH.

U pogledu dostavljanja statističkih podataka od strane javnih organa na državnom nivou, Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine konstatuje da je 40 javnih organa ispunjavalo svoju obavezu u izvještajnoj godini, što je nešto više u odnosu na 2021. godinu.

3. Javni organi na nivou Federacije Bosne i Hercegovine koji su tokom 2022. godine dostavljali statističke podatke u skladu s ZOSPI:

1. Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine;
2. Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH;
3. Federalni hidrometeorološki zavod;
4. Federalno ministarstvo zdravstva;
5. Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova;
6. Federalno ministarstvo kulture i sporta;
7. Federalno ministarstvo prostornog uređenja;
8. Federalna uprava za inspekcijske poslove;
9. Grad Goražde;
10. Grad Mostar;
11. J.P. Međunarodni aerodrom „Sarajevo“ d.o.o;
12. JP Olimpijski bazen Otoka;
13. Kantonalni sud u Zenici;
14. Kantonalni sud u Tuzli;
15. Kantonalna uprava civilne zaštite Kantona Sarajevo;
16. Kantonalna uprava za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo;
17. Kantonalno tužilaštvo Zeničko-dobojskog kantona;

18. Komisija za vrijednosne papire Federacije Bosne i Hercegovine;
19. Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona;
20. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo;
21. Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša Unsko-sanskog kantona;
22. Općina Sanski Most;
23. Općina Ključ;
24. Općina Foča;
25. Općina Hadžići;
26. Općina Novo Sarajevo;
27. Općina Tešanj;
28. Općina Fojnica;
29. Općina Čitluk;
30. Općina Ilijaš;
31. Općina Travnik;
32. Općina Novi Travnik;
33. Općinski sud u Visokom;
34. Regulatorna komisija za energiju u Federaciji Bosne i Hercegovine (FERK);
35. Univerzitet u Sarajevu;
36. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine.

U izvještajnoj godini, obavezu dostavljanja statističkih podataka u skladu s ZOSPI ispunilo je 36 javnih organa na području Federacije Bosne i Hercegovine, što je približno kao 2021. godine.

4. Javni organi na nivou Republike Srpske koji su tokom 2022. godine dostavili statističke podatke u skladu s ZOSPI:

1. Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske;
2. Grad Gradiška;
3. Javna ustanova „Vode Srpske“ Bijeljina;
4. Okružno javno tužilaštvo Banja Luka;
5. Okružni privredni sud Doboj;
6. Osnovni sud u Tesliću.

U 2022. godini, obavezu dostavljanja statističkih podataka ispunilo je 6 javnih organa na nivou Republike Srpske, te nije bilo značajnijih promjena u odnosu na prethodnu godinu.

5. Tokom 2022. godine sljedeći javni organi su ispunili obavezu dostavljanja rješenja o službeniku za informisanje, Vodič i Indeks registar u skladu s ZOSPI:

1. Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje, Vodič);
2. Agencija za policijsku podršku - Ministarstvo sigurnosti BiH (Vodič i Obavijest o imenovanju službenika za informisanje);
3. Agencija za javne nabavke (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
4. Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja (Informacija o službeniku za informisanje);
5. Centralna harmonizacijska jedinica, Ministarstvo finansija i trezora (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje, Vodič i Indeks registar);
6. Konkurencijsko vijeće BiH (Podaci o osobi zaduženoj za informisanje);
7. Ured za zakonodavstvo Vijeća ministara BiH (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje, Vodič);

8. Tužilaštvo/Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine (Obavijest o imenovanju službenika za informisanje);
9. Ministarstvo za boračka pitanja Tuzlanskog kantona (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
10. Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo (Indeks registar, Obrazac zahtjeva za pristup informacijama i Rješenje o određivanju službenika za informisanje);
11. Ministarstvo za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
12. Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine (Odluka o imenovanju službenika za informisanje);
13. Federalni zavod za statistiku (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
14. Pravobranilaštvo Kantona Sarajevo (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
15. Kabinet premijera Kantona Sarajevo (Rješenje o određivanju službenika za informisanje);
16. Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa Sarajevo (Odluka o imenovanju službenice za informisanje);
17. Vlada Unsko-sanskog kantona (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
18. Komisija za koncesije Republike Srpske (Odluka o imenovanju službenika za informisanje);
19. Komisija za vrijednosne papire Federacije BiH (Informacija o službeniku za informisanje);
20. BH Pošta (Rješenje o imenovanju službenice za informisanje);
21. Rješenje o izmjeni Rješenja o određivanju službenika za informisanje u kabinetu Predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg Skupštine Kantona Sarajevo, broj:01-02-44351/22 od 27.10.2022. godine;
22. Obavijest o izmjeni službenika za informisanje u Uredu Vlade Zapadnohercegovačkog kantona za europske integracije;
23. Univerzitet u Sarajevu - Institut za genetičko inženjerstvo i biotehnologiju (Rješenje o imenovanju službenice za informisanje);
24. Općina Maglaj (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
25. Općina Fojnica (Rješenje o imenovanju službenika za informisanje);
26. Općinski sud u Jajcu (Podaci službenice za informisanje);
27. Grad Visoko (Rješenje o određivanju službenika za informisanje);
28. JU Centar za socijalni rad Laktaši (Vodič za pristup informacijama);
29. JU Centar za socijalni rad Banovići (Vodič za pristup informacijama).

ANEKS III. TABELARNI PRIKAZ STATISTIČKIH POKAZATELJA

ODJEL	Zaprimljeno u 2022. god.	Preneseno iz ranijih godina	Ukupno rađeno u 2022. god.	Ukupno završeno u 2022. god.	Preneseno u 2023. god.
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece	219	116	335	209	126
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom	66	11	77	48	29
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina	12	2	14	5	9
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava	675	358	1033	646	387
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava	857	466	1323	830	493
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	208	307	515	218	297
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode	77	62	139	82	57
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi	736	341	1077	707	370
UKUPNO	2850	1663	4513	2745	1768

Rad po žalbama po odjelima u 2022. godini

Odjel	Broj
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece // Sarajevo	111
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom // Sarajevo	34
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina // Sarajevo	6
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava // Sarajevo	341
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava // Sarajevo	328
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Sarajevo	97
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode // Sarajevo	62
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi // Sarajevo	364
Ukupan broj predmeta Sarajevo	1343
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece // Banja Luka	79
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom // Banja luka	21
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina // Banja luka	3
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava // Banja Luka	165
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava // Banja Luka	338
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Banja Luka	56
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode // Banja Luka	11
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi // Banja Luka	166
Ukupan broj predmeta Banja Luka	839
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece // Brčko	9
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom // Brčko	1
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina // Brčko	2
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava // Brčko	107
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava // Brčko	75
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Brčko	44
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode // Brčko	1
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi // Brčko	49
Ukupan broj predmeta Brčko	288
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece // Mostar	19
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom // Mostar	7
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina // Mostar	1
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava // Mostar	33
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava // Mostar	45
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Mostar	8
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode // Mostar	3
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi // Mostar	39
Ukupan broj predmeta Mostar	155
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece // Livno	1
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom // Livno	3
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava // Livno	29
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava // Livno	71
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije // Livno	3
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi // Livno	118
Ukupan broj predmeta Livno	225
Ukupan broj predmeta u Instituciji	2850

Broj žalbi po uredima u 2022. godini

Povreda prava	Potkategorija	Broj predmeta
01 – Diskriminacija	00 – Ostalo	100
01 – Diskriminacija	01-01 – Uznemiravanje	4
01 – Diskriminacija	01-02 - Seksualno uznemiravanje	1
01 – Diskriminacija	01-03 – Mobing	43
01 – Diskriminacija	01-09 - Na osnovu jezika	3
01 – Diskriminacija	01-10 - Na osnovu vjere	3
01 – Diskriminacija	01-11 - Na osnovu etničke pripadnosti	10
01 – Diskriminacija	01-12 - Na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla	7
01 – Diskriminacija	01-13 - Na osnovu veze s nacionalnom manjinom	1
01 – Diskriminacija	01-14 - Na osnovu političkog ili drugog uvjerenja	2
01 – Diskriminacija	01-15 - Na osnovu imovnog stanja	1
01 – Diskriminacija	01-16 - Na osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju	2
01 – Diskriminacija	01-17 - Na osnovu obrazovanja	4
01 – Diskriminacija	01-18 - Na osnovu društvenog položaja i spola	5
01 – Diskriminacija	01-19 - Na osnovu seksualne orijentacije	1
01 – Diskriminacija	01-20 - Na osnovu rodnog identiteta	1
01 – Diskriminacija	01-21 - Na osnovu spolnih karakteristika	1
01 – Diskriminacija	01-22 - Na osnovu starosne dobi	7
01 – Diskriminacija	01-23 - Na osnovu invaliditeta	2
01 – Diskriminacija	01-24 - Govor mržnje	1
01 – Diskriminacija	SUMA	199
02 - Mediji i sloboda informisanja	SUMA	12
03 - Pristup informacijama	00 – Ostalo	239
03 - Pristup informacijama	03-1 - Neodlučivanje u zakonskom roku	56
03 - Pristup informacijama	03-2 - Odbijanje pristupa informacijama	12
03 - Pristup informacijama	03-3 - Pravo na dvostепенost	1
03 - Pristup informacijama	SUMA	308
04 - Vjerske slobode / religija	SUMA	3
05 - Policija	00 – Ostalo	131
05 - Policija	05-1 - Žalba na rad policije	19
05 - Policija	05-2 - Žalbe policijskih službenika	3
05 - Policija	SUMA	153
06 - Javni prihodi	SUMA	4
07 - Zatvori	00 – Ostalo	68
07 - Zatvori	07-1 - Korištenje zavodskih pogodnosti i posjete	3
07 - Zatvori	07-2 - Zdravstvena zaštita i higijenski uslovi	7
07 - Zatvori	SUMA	78
08 - Ravnopravnost spolova	SUMA	8
09 - Pravosuđe	00 – Ostalo	282
09 - Pravosuđe	09-1 - Žalbe na rad sudija/sutkinja	12
09 - Pravosuđe	09-2 - Dužina trajanja postupka (član 6)	29
09 - Pravosuđe	09-3 - Izvršenje presuda	22
09 - Pravosuđe	09-4 – VSTV	2
09 - Pravosuđe	SUMA	347

10 - Radni odnosi	SUMA	251
11 - Obrazovanje	00 – Ostalo	28
11 - Obrazovanje	11-2 - Osnovno obrazovanje	4
11 - Obrazovanje	11-3 - Srednje obrazovanje	1
11 - Obrazovanje	11-4 - Visoko obrazovanje	14
11 - Obrazovanje	SUMA	47
12 - Osobe s invaliditetom	SUMA	66
13 - Prava djeteta	00 – Ostalo	202
13 - Prava djeteta	13-1 - Centri za socijalni rad	12
13 - Prava djeteta	SUMA	214
14 - Ekologija zaštita okoliša	SUMA	18
15 – Imovinsko-pravni odnosi	SUMA	117
16 – Nasilje	00 – Ostalo	5
16 – Nasilje	16-1 - Nasilje u porodici	1
16 – Nasilje	16-2 - Vršnjačko nasilje	1
16 - Nasilje	SUMA	7
17 - Javne isprave	SUMA	30
18 - Manjine	SUMA	10
19 - Uprava	SUMA	292
20 - Ratne štete	SUMA	15
21 - Komunalne usluge	SUMA	107
22 - Vladina i ministarska imenovanja	SUMA	104
23 - Zdravstvo	SUMA	59
24 - Socijalna zaštita	SUMA	63
25 - Penzije	SUMA	127
26 - Tužilaštva	SUMA	76
28 - Predmeti korupcije	SUMA	3
29 - Migracije i azil	SUMA	19
30 - Sloboda okupljanja	SUMA	1
31 - Advokati	SUMA	13
32 - Inspekcije	SUMA	86
33 - Besplatna pravna pomoć	SUMA	13
SUMA	SUMA	2850

Broj žalbi primljenih po potkategorijama u 2022. godini

R.br.	Način okončanja	Predmeti iz 2022. god.	Predmeti iz ranijih godina	Ukupno
1	U toku intervencije Ombudsmena	484	306	790
2	Preporukom Ombudsmena	165	196	361
3	Nezainteresovanost stranke za dalje vođenje postupka	243	83	326
4	Neprihvatljiva žalba	494	114	608
5	Na drugi način	316	271	587
6	Nenadležnost i ustupanje predmeta nadležnom organu	40	8	48
7	Proslijeđen drugom uredu Ombudsmena	8	1	9
8	Specijalnim izvještajem	1	4	5
9	Ponovni postupak	10	1	11
10	Ukupno	1761	984	2745

SAMO ZA NEPRIHVATLJIVA ŽALBA – POTKATEGORIZACIJA

00 – Ostalo	111	29	140
01 - Anonimna žalba	1	0	1
02 - Zlonamjerna žalba	1	0	1
03 - Neosnovana žalba	302	77	379
04 - Žalba ne sadrži nikakav zahtjev	6	0	6
05 - Narušavanje legitimnih prava treće strane	2	0	2
06 - Kašnjenje podnosioca od 1g. nakon činjenica, događaja ili odluke	6	1	7
07 - Nisu iscrpljena sva pravna sredstva	30	2	32
08 - Žalba nepotpuna ili nerazumljiva (nije naknadno dopunjena)	15	2	17
09 - Podnosilac odustao od žalbe	3	1	4
10 - Žalba sa već razmatranim činjenicama (dupliranje žalbe)	13	1	14
11 - Činjenično stanje prije 14. decembra 1995. g.	4	1	5
Ukupno	494	114	608

Broj žalbi koje su završene//način okončanja žalbi u 2022. godini

R.br.	Povreda prava	Broj preporuka
1	01 – Diskriminacija	75
2	02 - Mediji i sloboda informisanja	1
3	03 - Pristup informacijama	76
4	04 - Vjerske slobode / religija	1
5	05 – Policija	12
6	06 - Javni prihodi	1
7	07 – Zatvori	1
8	09 – Pravosuđe	24
9	10 - Radni odnosi	37
10	11 – Obrazovanje	6
11	12 - Osobe s invaliditetom	19
12	13 - Prava djeteta	23
13	14 - Ekologija zaštita okoliša	1
14	15 – Imovinsko-pravni odnosi	8
15	17 - Javne isprave	3
16	18 – Manjine	1
17	19 – Uprava	45
18	20 - Ratne štete	2
19	21 - Komunalne usluge	8
20	22 - Vladina i ministarska imenovanja	50
21	23 - Zdravstvo	6
22	24 - Socijalna zaštita	1
23	25 - Penzije	6
24	26 - Tužilaštva	2
25	29 - Migracije i azil	1
26	31 - Advokati	1
27	32 - Inspekcije	16
28	33 - Besplatna pravna pomoć	1
29	UKUPNO	428

Način realizacije	Broj predmeta
Djelimično realizovana	16
Nema odgovora	100
Nije realizovana	108
Ostvarena saradnja	75
Realizovana	129
Ukupno	428

Broj žalbi s preporukama izdatim u 2022. godini po kategorijama povreda prava i realizaciji

Naziv odjela	Broj predmeta sa preporukom u 2022. godini
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece	24
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom	18
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina	2
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava	67
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava	172
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	77
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode	1
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi	67
Ukupan broj preporuka u predmetima	428

Broj žalbi s izdatom preporukom po odjelima u 2022. godini

Naziv odjela	Broj preporuka
01 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava djece	24
02 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba s invaliditetom	14
03 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava nacionalnih, vjerskih i drugih manjina	2
04 - Odjel za praćenje ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava	65
05 - Odjel za praćenje ostvarivanja političkih i građanskih prava	155
06 - Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije	43
07 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava lica lišenih slobode	1
08 - Odjel za praćenje ostvarivanja prava u pravosuđu i upravi	55
Ukupan broj preporuka	359

Broj preporuka po odjelima u 2022. godini

Kancelarija	Broj predmeta sa preporukom
Ured Sarajevo	187
Ured Banja Luka	143
Ured Brčko	50
Ured Mostar	23
Ured Livno	25
Ukupan broj preporuka u predmetima	428

Broj žalbi s izdatom preporukom po uredima u 2022. godini

Kancelarija	Broj preporuka
Ured Sarajevo	167
Ured Banja Luka	130
Ured Brčko	20
Ured Mostar	23
Ured Livno	19
Ukupan broj preporuka	359

Broj preporuka po uredima u 2022. godini

R.Br.	Naziv organa	Broj predmeta	Sjedište organa
1	OPĆINSKI SUD SARAJEVO	59	SARAJEVO
2	KANTONALNI SUD SARAJEVO	33	SARAJEVO
3	OSNOVNI SUD BANJA LUKA	32	BANJA LUKA
4	OPĆINSKI SUD LIVNO	25	LIVNO
5	KANTONALNO TUŽILAŠTVO SARAJEVO	24	SARAJEVO
6	KANTONALNO TUŽILAŠTVO TUZLANSKOG KANTONA	24	TUZLA
7	OPĆINSKI SUD BIHAĆ	20	BIHAĆ
8	KANTONALNI SUD LIVNO	17	LIVNO
9	OPĆINSKI SUD TUZLA	15	TUZLA
10	OPĆINSKI SUD MOSTAR	13	MOSTAR
11	OKRUŽNI SUD BANJA LUKA	12	BANJA LUKA
12	VISOKO SUDSKO I TUŽILAČKO VIJEĆE BiH	11	SARAJEVO
13	VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	10	BANJA LUKA
14	OPĆINSKI SUD CAZIN	9	CAZIN
15	OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO BANJA LUKA	8	BANJA LUKA
16	USTAVNI SUD BiH	8	SARAJEVO
17	KANTONALNO TUŽILAŠTVO ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	7	ZENICA
18	KANTONALNI SUD BIHAĆ	6	BIHAĆ
19	OKRUŽNO TUŽILAŠTVO PRIJEDOR	6	PRIJEDOR
20	OPĆINSKI SUD ZENICA	6	ZENICA

20 najčešćih protivnih strana iz oblasti sudova

R.Br.	Naziv organa	Broj predmeta	Sjedište organa
1	MUP KANTONA SARAJEVO	51	SARAJEVO
2	MUP REPUBLIKE SRPSKE	43	BANJA LUKA
3	FEDERALNI ZAVOD PIO/MIO	40	TUZLA
4	KANTON TUZLA MINISTARSTVO OBRAZOVANJA NAUKE KULTURE I SPORTA	39	TUZLA
5	GRAD BANJA LUKA	33	BANJA LUKA
6	FOND PIO REPUBLIKE SRPSKE	31	BIJELJINA
7	CENTAR ZA SOCIJALNI RAD	21	SREBRENİK
8	MUP TUZLANSKOG KANTONA	18	TUZLA
9	MINISTARSTVO RADA I BORAČKO-INVALIDSKE ZAŠTITE REPUBLIKE SRPSKE	17	BANJA LUKA
10	REPUBLIČKA UPRAVA ZA GEODETSKE I IMOVINSKO - PRAVNE POSLOVE	17	BANJALUKA
11	GRAD MOSTAR	17	MOSTAR
12	FEDERALNI ZAVOD PIO/MIO KAS TUZLA	17	TUZLA
13	OPŠTINA NOVI GRAD	16	NOVI GRAD
14	MUP ZE-DO KANTONA	16	ZENICA
15	VLADA FEDERACIJE BiH	15	SARAJEVO
16	ZAVOD ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA, PRITVORA I DRUGIH MJERA BiH	14	ISTOČNA ILIDŽA
17	OPŠTINA STARI GRAD	13	SARAJEVO
18	JP VODOVOD TUZLA	13	TUZLA
19	REPUBLIČKA UPRAVA ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE	12	BANJA LUKA
20	SLUŽBA ZA GOSPODARSTVO I INSPEKCIJSKE POSLOVE LIVNO	12	LIVNO

20 najčešćih protivnih strana bez oblasti pravosuđa